

MODERN NYELVOKTATÁS

A MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZEK
ÉS NYELVTANÁROK EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

A TARTALOMBÓL

XXXI. évfolyam
3–4. szám
2025. december

*Az alkalmazott nyelvészek szakmai közösséggé formálódása
a 20. század végén és a 21. század elején*

Az internet-korszak nyelvészete

Alkalmazott nyelvészeti axiómák a nyelvpedagógiában

*A fordítástudományi kutatási témák változása
az 1990-es évektől napjainkig*

Metszéspontok: nyelvek és kultúrák

*Szótárszemle
Könyvszemle*

MAGYAR ALKALMAZOTT
NYELVÉSZEK
ÉS NYELVTANÁROK
EGYESÜLETE

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZEK
ÉS NYELVTANÁROK EGYESÜLETE
HUNGARIAN APPLIED LINGUISTICS AND LANGUAGE TEACHERS

Alapító főszerkesztő	SZÉPE GYÖRGY (1995–2011)
Főszerkesztők 2012–2023	MEDGYES PÉTER (2012–2014) DRÓTH JÚLIA (2015–2017) NÁDOR ORSOLYA (2018–2023)
Főszerkesztő	SEIDL-PÉCH OLÍVIA (2024 –)
Szerkesztő	NÁDOR ORSOLYA (2024–)
Olvasószerkesztő	HARGITAI ILDIKÓ (2025–)
Szerkesztőbizottság	BÁRDOS JENŐ Eszterházy Károly Katolikus Egyetem CSIZÉR KATA Eötvös Loránd Tudományegyetem DRÓTH JÚLIA Károli Gáspár Református Egyetem EINHORN ÁGNES Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem FÓRIS ÁGOTA Károli Gáspár Református Egyetem MEDGYES PÉTER Eötvös Loránd Tudományegyetem MISAD KATALIN Comenius Egyetem PETER SHERWOOD University of North Carolina at Chapel Hill (USA) PRÓSZÉKY GÁBOR Nyelvtudományi Kutatóközpont TÖNU SEILENTHAL Tartu Ülikool ŽAGAR SZENTESI ORSOLYA Zágrabi Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Tanácsadó Testület	HIDAS JUDIT Budapesti Gazdasági Egyetem KÁROLY KRISZTINA Eötvös Loránd Tudományegyetem KLAUDY KINGA Eötvös Loránd Tudományegyetem KONTRA MIKLÓS Károli Gáspár Református Egyetem TÓDOR ERIKA-MÁRIA Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem
Interjú	FISCHER ANDREA Károli Gáspár Református Egyetem
Műhelytitkok	SCHMIDTNÉ PUTZ MÓNICA Semmelweis Egyetem
Könyvszemle	BAKTI MÁRIA Szegedi Tudományegyetem
Szótárszemle	GAÁL PÉTER Maribori Egyetem
Szoftverszemle	SZLÁVIK SZILÁRD Eötvös Loránd Tudományegyetem
Hírek	OROSZ ANDREA Eötvös Loránd Tudományegyetem
Angol nyelvi lektor	PETER SHERWOOD
Szerkesztőség	modernnyelvoktatás@gmail.com
Kiadó és alapító	Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete, 1088 Budapest Múzeum körút. 4/F.
Felelős kiadó	PRÓSZÉKY GÁBOR elnök
Arculat tördelés	Csányi Tamás
ISSN	3058-0757 (Online)
Open Access (2006–)	http://epa.oszk.hu/03100/03139 http://ojs.elte.hu/modernnyelvok

FŐSZERKESZTŐI ELŐSZÓ

SEIDL-PÉCH OLÍVIA

30 éves a Modern Nyelvoktatás folyóirat

6

TANULMÁNYOK

KLAUDY KINGA

*Az alkalmazott nyelvészek szakmai közösséggé formálódása
a 20. század végén és a 21. század elején*

9

SZÉPE GYÖRGY

Az internetkorszak nyelvészete

32

BÁRDOS JENŐ

Alkalmazott nyelvészeti axiómák a nyelvpedagógiában

47

HELTAI PÁL

A fordítástudományi kutatási témák változása az 1990-es évektől napjainkig

60

HIDAS JUDIT

Metszéspontok: nyelvek és kultúrák

78

INTERJÚ

MEDGYES PÉTER

A magyar idegennyelv-oktatás aranykora: 1989–2009

91

KÖNYVSZEMLE

GABÁNYI RÉKA REBEKA

*A XXIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson elhangzott előadások
írásbeli, lektorált változatának válogatott anyagai*

106

CSATÁR PÉTER

Seidl-Péché Olívia: A fordítások lexikai kohéziós mintázata.

Fordított és autentikus magyar szövegek korpusznyelvészeti vizsgálata

119

ERDŐDI CSOBÁDY CSILLA

Bauko János: Kétnyelvűség és keresztnévhasználat.

Magyar–szlovák keresztnévkönyv

125

KATÓ ÁRON

Tamás Dóra Mária: Fordítói terminológiai adatbázisok a jog tükrében
Ropoli-Szabó Vivien

128

SZÓTÁRSZEMLE**OROS BUGÁR ANNA**

Mozsárné Magay Eszter – P. Márkus Katalin:
Angol–magyar, magyar–angol tanulószótár
érettségizőknek és nyelvvizsgázóknak

132

BODNÁR ILDIKÓ

Bárdosi Vilmos: Francia–magyar szólásszótár –
Dictionnaire phraséologique français–hongrois

135

SZOFTVER**PALOTAI-TORZSÁS TÍMEA**

A Juremy EU terminológiakereső bemutatása

141

LAUDÁCIÓ**KURTÁN ZSUZSA**

Brassai Sámuel-díj 2025: Károly Krisztina

151

KÁROLY KRISZTINA

Köszönet a Brassai Sámuel-díjért

154

FÓRIS ÁGOTA

A MANYE 2025. évi tiszteleti tagjává választása alkalmából: Pléh Csaba

156

HÍREK

ZSOLNAI MÁRTON

Kihívások és lehetőségek a ritkábban tanított nyelvek oktatásában 158

BAKÓ JUDIT, SZABÓ RÉKA

Korpuszok, nemzetek és mesterséges intelligencia 162

NÉMETH ANIKÓ

Mesterséges intelligencia és a nyelvi közvetítés kapcsolata 166

HENCZ BÁLINT PÉTER

A kisebbségi nyelvhasználat változó szinterei 170

OROSZ ANDREA

*Oktatásmódszertani kihívások, innovációk és új eredmények
a magyar mint idegen nyelv oktatásában* 173

KOVÁCS ÁGNES, VARGA KATALIN

Oktatásmódszertani innovációk a jövőbiztos fordító- és tolmácsképzésért 178

JUBILEUM

MEDGYES PÉTER

Bárdos Jenő 80 éves! 183

ESZENYI RÉKA ÉS DÓCZI BRIGITTA

A harmadik X. Medgyes Péter születésnapjára köszöntése 5 felvonásban 186

EMLÉKEZÉS

BODNÁR ILDIKÓ

Dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta 189

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI
ÉS NYELVTANÁRIK TÁRSASÁG
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3–4), 6–8.

<https://doi.org/10.51139/monye.2025.3-4.6.8>

FŐSZERKESZTŐI ELŐSZÓ

30 ÉVES A *MODERN NYELVOKTATÁS* FOLYÓIRAT

Seidl-Pécs Olívia

seidl-pech.olivia@btk.elte.hu

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

<https://orcid.org/0000-0002-6789-4921>

Harminc év hosszú idő, mind az egyén, mind a szakmai közösség életében – akárcsak egy folyóiratéban. Az 1995-ben megújított *Modern Nyelvoktatás* három évtizedes fennállása nem szűkíthető le a megjelent tanulmányok, módszertani írások, könyvismertetések, interjúk, laudációk, emlékezések és konferenciabeszámolók darabszámára, ezért ilyen kimutatás most nem is készült. A folyóirat jelentősége sokkal inkább megragadható abban a célkitűzésben, mely a hazai alkalmazott nyelvészet képviselői számára kívánja a szakmai diskurzus lehetőségét biztosítani, és ezzel elősegíti a kutatás és az oktatási gyakorlat találkozását, valamint katalizálja az elméleti kérdések és módszertani megközelítések tudományos igényű megvitatását.

Az elmúlt harminc év kedvezett az alkalmazott nyelvészeti diszciplínák művelésének, miközben radikálisan átalakult a területre jellemző kutatási gyakorlat, vizsgálati fókusz és eszközkészlet. Mára már megszokottá vált a digitalizáció és globalizáció hatása a tudományos gyakorlatra, szükségszerű az interkulturális kompetenciák jelenléte, miközben a mindennapokat globális mobilitás szövi át. A *Modern Nyelvoktatás*ban megjelenő mindezen jellemzők együttesen járulnak hozzá az alkalmazott nyelvészeti területek széleskörű megismertetéséhez.

A folyóirat legfőbb értékei közé tartozik, hogy miközben hazai kontextusba helyezte a nemzetközi kutatási eredményeket, teret adott az innovatív gyakorlatok bemutatásának, megőrizte szakmai nyitottságát, sokszínűségét és hitelességét, illetve az oktató-kutató közösség támogatásának szándékát. Hasábjain helyet kaptak a különböző elméleti megközelítések képviselői,

a nyelvtanulás és nyelvhasználat empirikus vizsgálatát bemutató írások, valamint a tantermi gyakorlatból kiinduló, reflektív megközelítések is. E párbeszéd nem csupán a tudományos közösség belső diskurzusát erősítette, hanem hozzájárult ahhoz is, hogy a kutatási eredmények eljussanak a nyelvtudomány különböző részterületeit képviselő szakemberekhez.

A jubileum alkalom arra is, hogy örömmel nyugtázhassuk: a *Modern Nyelvoktatás* mára meghatározó tudományos műhellyé vált. Olyan műhely, amely generációknak segített új kutatási kérdésekre válaszokat keresni, olyan műhely, ahol új kutatási módszerek és eszközök kipróbálására nyitottan közelíthettek a kutatók a nyelvekkel kapcsolatos vizsgálódásokhoz. Műhely, amely az alkalmazott nyelvészet egyik meghatározó szakmai iránytűje, amely nemcsak követi, hanem alakítja is szűkebb és tágabb környezetében a nyelvpedagógiai diskurzust. A harmincéves évforduló így nem csupán egy múltbeli teljesítmény számbavétele és ünnepe, hanem a további közös gondolkodás ígérete is.

A *Modern Nyelvoktatás* jubileumi számának tanulmányai visszaemlékezésként tisztelgnek a folyóirat születését és elmúlt évtizedeit meghatározó szerzők írásaival. A sort Klaudy Kinga tanulmánya nyitja *Az alkalmazott nyelvészek szakmai közösséggé formálódása a 20. század végén és a 21. század elején* címmel, mely írás az alkalmazott nyelvészek szakmai közösséggé formálódásának történetét mutatja be. A tanulmány a folyóiratot kiadó *Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete* (MANYE) harmincéves fennállása alkalmából keletkezett, részletesen leírja az egyesület alakulását, célkitűzéseit. Másodikként Szépe György alapító-főszerkesztő tanulmánya *Az internet-korszak nyelvészete* címmel éppen az alkalmazott nyelvészetet az ezredfordulón meghatározó új informatikai lehetőségeket, illetve azok hatását a diszciplína alakulására veszi számba. A harmadik kiválasztott tanulmány, amely Bárdos Jenőtől *Alkalmazott nyelvészeti axiómák a nyelvpedagógiában* címmel jelenik meg, a nemzetközi nyelvpedagógiai szakirodalom világába kalauzol és a nyelvpedagógia és az alkalmazott nyelvészet lehetséges kapcsolatait vizsgálja. Egy másik meghatározó, már az 1970-es évek derekán megjelenő, ám szintén az ezredfordulón fellendülő alkalmazott nyelvészeti terület fejlődését mutatja be Heltai Pál *A fordítástudományi kutatási témák változása az 1990-es évektől napjainkig* című tanulmánya. A tanulmányok közül ötödikként Hidasi Judit írása *Metszéspontok: nyelvek és kultúrák* címmel interkulturális megközelítésbe helyezi az idegen nyelvek oktatásának kérdését, mellyel aztán magyar szemszögből foglalkozik az interjúrovatban az azt életre hívó Medgyes Péter interjú trilógiája *A magyar idegennyelv-oktatás aranykora: 1989–2009* címmel.

A most újraközölt írásokat a *Modern Nyelvoktatás* időközben megváltozott szerkesztési elveinek megfelelően adjuk közre, egységesítve a fejezetcímek tagolását, illetve pótolva az esetlegesen hiányzó absztraktokat. Az interjúrovatot a hagyományoknak megfelelően könyvszemle-, szótárszemle-, szoftverrovatok, hírek, jubileum- és emlékezésrovatok követik, illetve a mostani számban kapnak helyet a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete 2025. április 14-i eszéki kongresszusán elhangzott laudációk, amelyek a 2025. évi Brassai Sámuel-díj és a MANYE 2025. évi tiszteleti tagságának átadása alkalmából hangzottak el.

Végezetül de nem utolsó sorban szeretném megköszönni a *Modern Nyelvoktatás* alapítóinak, eddigi főszerkesztőinek, szerkesztőinek, rovatvezetőinek, tördelőinek, szerzőinek és olvasóinak eddigi hozzájárulásukat a folyóirat küldetéséhez, és őszintén remélem, hogy a *Modern Nyelvoktatás* a jövőben is találkozási pont lesz generációk, intézmények, nyelvek és szemléletek között. Remélem, hogy biztos kapaszkodót tud jelenteni a pályájuk elején járóknak, inspiráló műhelyt a tapasztalt oktató-kutatóknak, és megbízható hivatkozási pontot mindazoknak, akik az alkalmazott nyelvészet kérdéseit tudományos igénnyel és pedagógiai felelősséggel közelítik meg.

AZ ALKALMAZOTT NYELVÉSZEK SZAKMAI KÖZÖSSÉGGÉ FORMÁLÓDÁSA A 20. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A 21. SZÁZAD ELEJÉN

THE EMERGENCE OF A PROFESSIONAL COMMUNITY IN THE LATE 20TH AND EARLY 21ST CENTURIES

KLAUDY KINGA

klaudy.kinga@btk.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és

Tolmácsképző Tanszék, Budapest

<https://orcid.org/0000-0001-7457-7521>

Első megjelenés:

Klaudy, K. (2021). Az alkalmazott nyelvészek szakmai közösséggé formálódása a 20. század végén és a 21. század elején. *Modern Nyelvoktatás*, 27(1–2), 17–38.

<https://doi.org/10.51139/monye.2021.1-2.17.38>

KULCSSZAVAK:

egyesület, nyelvtanárok,
alkalmazott nyelvészek,
magyar alkalmazott
nyelvészeti konferenciák

KIVONAT

A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete (MANYE) a legnagyobb létszámú és a legrégbben működő nyelvészeti egyesület Magyarországon. Megalakulásának 30. évfordulója méltó alkalom a visszaemlékezésre, és az alapítás körülményeiről szóló dokumentumok elemzésére. Az egyesület harmincéves története három szakaszra bontható: az első korszak az útkeresés időszaka (1990–1998), a második korszak a konszolidáció időszaka (1999–2015), a harmadik korszak az újabb útkeresés és megújulás időszaka (2016–).

A második és a harmadik korszak dokumentumai már szövegszerkesztővel készültek, elektronikusan jutottak el a tagsághoz, sok közülük megtalálható az egyesület honlapján (www.manye.hu), de az első korszak történetének feltárásához személyes emlékeimen és jegyzeteimen kívül olyan dokumentumok elemzésére volt szükség, amelyeknek egy része még mechanikus írógéppel készült és nincs digitalizálva. Mivel az első korszak leírásakor párhuzamosan zajló eseményekről lesz szó, párhuzamosan elemeztem két dokumentumcsomagot. Az első csomag Gárdus Jánosnak (1932–1995), az egyesület első főtítkárának hagyatékából származó leve-

KEYWORDS:

association, language
teachers, applied linguists,
Hungarian conferences of
applied linguistics

leket, meghívókat és jegyzőkönyveket tartalmaz (GJDOK 1–11), a második csomag a Magyar Tudományos Akadémia Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságának 1990 és 1995 között keletkezett irataiból áll, ezek szintén meghívók, beszámolók és jegyzőkönyvek (MTADOK 1–9). Bár csak az 1990–1995-ös időszak iratait vizsgáltam, a vizsgált dokumentumok együttes terjedelme kb. 150 oldal, tehát ez az áttekintés szükségképpen vázlatos lesz, és sok minden kimarad belőle.

ABSTRACT:

The Association of Hungarian Applied Linguists and Language Teachers (MANYE) is the biggest linguistic association in Hungary. The 30th anniversary of its founding is a suitable occasion to recall and analyse the documents relating to the circumstances of its establishment. The thirty-year history of the association can be divided into three stages. The first was its coming of age (1990–1998); the second stage was consolidation (1999–2015), and the third one is renewal (2016–). This study deals with the first two stages. Based on the comparative analysis of documents, it describes the launching of two initiatives in 1990, one from the language teaching community, the other from applied linguists, which ultimately led to the emergence of a professional community and a series of Hungarian applied linguistic conferences spanning over 30 years.

BEVEZETÉS

Az itt következő tanulmányban, amely a MANYE 30. évfordulója alkalmából tartott előadásom szerkesztett változata, csak a MANYE első két korszakával foglalkozom (1990–2015), a harmadik korszakról és a jövőbeni tervekről Prószék Gábor és Seidl-Pécs Olivia előadása szólt. Ugyancsak nem foglalkozom a MANYE életében fontos szerepet játszó *Modern Nyelvoktatás* című folyóirattal, melyről Nádor Orsolya tartott részletes beszámolót.

AZ ÚTKERESÉS IDŐSZAKA (1990–1998)

AZ ELSŐ KEZDEMÉNYEZÉS (A NYELVTANÁRI VONAL)

Az 1990. május 11-i dátumú első ülésen és a későbbi üléseken kitöltött belépési nyilatkozatok megsárgult lapjait olvasgatva (szám szerint 53 db, GJDOK2), valamint az alakuló ülés jegyzőkönyvét és a későbbi közgyűlési jegyzőkönyveket lapozgatva, nagyon érdekes nyomon követni, ahogy szemünk láttára alakul a történelem, anélkül hogy jelenlévők tudnák, hogy történelmet írnak. És ez most nem túlzás. Már kevesen vagyunk azok közül, akik az első néhány év eseményeinek szinte mindegyikén részt vettek, és természetesen nem tudtuk, hogy történelmet írunk. Hogy egy olyan egyesületet alapítunk meg 1990-ben, amely még 2020-ban, harminc év múlva is aktívan fog működni.

Mint a jegyzőkönyvből kiderül (GJDOK₁), nem is a MANYE-t alapították meg a résztvevők 1990. május 11-én 11.00 és 13.00 óra között a TIT Bródy Sándor utcai székházának tanácstermében, hanem a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületét, és bár annak rövidítése szintén MANYE lett volna, akkor még senkinek nem jutott eszébe ez a rövidítés. Sőt, az egyesület pontos neve is vita tárgya volt még egy jó ideig – a dokumentumok szerint 1994-ig. Erre majd még visszatérek. Ráadásul a vitás kérdésekben való megállapodás lehetősége is bizonytalan időre kitolódott, mert az alakuló ülés összehívója, dr. Szépe György, akit ezen az 1990. május 11-i alakuló ülésen a jelenlévők nyílt szavazással egyhangúlag megválasztottak az egyesület elnökének, azt is bejelentette, hogy 1990. augusztus 30-án elutazik Amerikába vendégtanárnak, és a főtítkárt, dr. Gárdus Jánost, a Miskolci Egyetem Nyelvi Intézetének vezetőjét bízta meg, hogy nyújtsa be az alapszabályt bejegyzés céljából a Miskolci Megyei Bíróságon, ami meg is történt, mint ahogy azt a további Szépe–Gárdus-levélváltás igazolja (GJDOK₃).

Itt tartott az egyik szálon elindult szervezkedés, amikor 1990 őszén egy másik, történetünk szempontjából fontos esemény is történt a Magyar Tudományos Akadémia Nádor utcai épületének első emeleti tanácstermében az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság ülésén, amelyről az ott jelenlévők szintén nem is sejtették, hogy mennyire fontos eseményen vettek részt, és ennek milyen messzire ható következményei lesznek a jövőre nézve (MTADOK₁).

Mielőtt azonban erre rátérnénk, néhány körülmény tisztázása végett még vissza kell térnünk a Bródy Sándor utcába (GJDOK₁). Az ott lezajlott alakuló ülés hatoldalas, géppel írt jegyzőkönyvének ötödik oldalán azt olvassuk, hogy Szépe György „[f]elkéri a TIT Országos elnökségét, hogy az új egyesület bejegyzésének költségeit fedezzék”. Hogy jön ide a TIT? Sőt, ha megnézzük a jegyzőkönyv címét, azt olvashatjuk, hogy „Jegyzőkönyv a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Idegennyelv-oktatási Választmányának kibővített vezetőségi üléséről, amely egyúttal a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületének alakuló ülése”.

A TIT úgy kerül a képbe, hogy Szépe György akkor a TIT alelnöke volt, és aktívan részt vett a TIT Országos Idegennyelv-oktatási Választmányának munkájában. A TIT Budapesti Nyelviskolája nemcsak nagy népszerűségnek örvendő idegen nyelvi tanfolyamokat tartott, hanem már a 70-es évektől kezdve nagy szerepet játszott az idegennyelv-tanárok szakmai továbbképzésében, folyamatosan rendezett nyelvoktatási és nyelvtudományi ismeretterjesztő konferenciákat, kiadta a *Modern Nyelvoktatás* című folyóiratot, illetve a lila borítójú ösváltozatot, amely a mai *Modern Nyelvoktatás* elődje volt, és élénk könyvkiadási tevékenységet is folytatott, melynek célja az volt, hogy az idegennyelv-tanárok megismerkedjenek a modern nyelvtudomány eredményeivel. Telegdi Zsigmond, Kiefer Ferenc, Dezső László, Hegedűs József, Papp Ferenc, Petőfi S. János neve van a szerzők között – ez mutatja, hogy a legjobb nyelvészeknek adtak publikálási lehetőséget.

A rendszerváltást követően a TIT szervezeti átalakulása is megkezdődött, és Szépe György számára kézenfekvő volt, hogy a nyelvoktatók a TIT keretében önálló egyesületté alakuljanak, és ez az egyesület lássa el a továbbiakban az érdekképviselőket, továbbképzéseket, adja ki a *Modern Nyelvoktatást* – tehát lássa el mindazokat a feladatokat, amelyeket annak idején a TIT Idegennyelv-oktatási Szakosztályai elláttak. Mindezt részletesen kifejti az alakuló ülés a jegyzőkönyvében (GJDOK₁). Mindebből nyilvánvaló, hogy bár Szépe György mindig az alkalmazott nyel-

vészet lehető legtágabb értelmezését képviselte, a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületének megalapításával elsősorban a nyelvtanárok érdekképviselését és továbbképzését tűzte ki célul.

A MÁSODIK KEZDEMÉNYEZÉS (AZ ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI VONAL)

Térjünk vissza a Nádor utca 7.-be, ahol 1990. november 1-én a Magyar Tudományos Akadémia Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága ülésezett Papp Ferenc akadémikus elnöklésével. A laikus olvasó számára talán fel sem tűnik, hogy nem Munkabizottságról hanem Bizottságról van szó, pedig az alkalmazott nyelvészeti szakemberek számára nagy előrelépés volt a bizottsági státusz, amit az 1990–1993 és az 1993–1996 közötti ciklusban sikerült kiérdemelnie az alkalmazott nyelvésznek, nyilván Papp Ferenc akadémikus szakmai súlyának köszönhetően. Az 1990. november 1-i ülésen a hároméves ciklus munkatervének kidolgozása volt a téma, és felvetődött egy olyan konferencia terve, amelyen az alkalmazott nyelvészet különböző területeit művelők találkozhathának (MTADOK 2).

A fordítástudománynak akkor már volt egy konferenciasorozata, amelyet az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága égisze alatt rendeztem a 80-as években (1983, 1984, 1985, 1986, 1988), és az anyaga meg is jelent a *Fordításelméleti Füzetek* című kiadványban. Lengyel Zsolt egymás után rendezte a gyermeknyelvi konferenciákat, Gósy Mária a beszédkutatási konferenciákat, de nem volt olyan rendezvény, amelyen az összes alkalmazott nyelvész találkozott volna, és amely például hasonló lett volna a magyar nyelvészek változó helyszíneken rendezett kongresszusaihoz (1977 Nyíregyháza, 1983 Szombathely, 1988 Budapest).

Mikor éppen azt tárgyaltuk, hogy milyen időközökben lenne reális összehívni az alkalmazott nyelvészeket, Székely Gábor a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola főigazgatója mindenki legnagyobb meglepetésére felajánlotta, hogy ő 1991 tavaszán megrendezi az első alkalmazott nyelvészeti konferenciát. Ez azért volt nagy meglepetés, mert szinte lehetetlen feladatnak tűnt 1990 novemberében elhatározni egy 1991. tavaszi országos nyelvészeti, illetve országos alkalmazott nyelvészeti konferencia megrendezését, annyira közeli volt ez a dátum.

Innen már nemcsak Gárdus János hagyatékának dokumentumaira támaszkodom, mert az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága titkáráként minden ülésről készítettem jegyzőkönyvet, és ezeknek nagy része az egymás után következő alkalmazott nyelvészeti konferenciák lebonyolításáról szóló beszámolókból állt. Az történt ugyanis, hogy az első, 1991-es sikeres nyíregyházi alkalmazott nyelvészeti konferencia után azonnal jelentkezett Lengyel Zsolt, hogy 1992-ben Szegeden megrendezi a másodikat (MTADOK 3), majd Gárdus János, hogy 1993-ban Miskolcon megrendezi a harmadikat (MTADOK 7). Később folytatom a sort, de ez a harmadik – mint látni fogjuk –, döntő jelentőségű lesz a MANYE története szempontjából.

A KÉT KEZDEMÉNYEZÉS KÖZELEDÉSE

Ha valaki figyelmesen követte az eddigieket, észrevehette, hogy két különböző helyről indult a kezdeményezés, amely a MANYE létrejöttéhez vezetett: hogy ne kelljen hosszú intézményneveket mondani, mondjuk azt, hogy a Bródy Sándor utcából (TIT és Szépe György) és a Nádor utcából (MTA és Papp Ferenc). Az első az idegennyelv-tanárok felől, a másik az alkalmazott nyelvészek különböző területeit (pszicholingvisztika, szociolingvisztika, lexikográfia, terminológia, fordítástudomány, számítógépes nyelvészet stb.) képviselő szakemberek felől.

Az első alkalmazott nyelvészeti konferencia felhívását és egyben jelentkezési lapját még postán küldtük ki kb. 600 címre 1990 őszén és 1990 tavaszán. Nekem volt egy regiszteres füzetem, a magyar egyetemek és főiskolák lektorátusain és nyelvi tanszékein dolgozó kollégák nevével, az akkor már működő magánnyelviskolák címével, de még a középiskoláknak, sőt az óvodai nyelvoktatásban részt vevőknek is küldtünk meghívót. Az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága állta a sokszorosítás költségét és a postaköltséget, azaz a borítékokat kisebb adagokban leadhattam a Nádor utca 7.-ben található postázóba.

A jelentkezések már a nyíregyházi, akkor még Bessenyei György Tanárképző Főiskolára futottak be, ahol nagy meglepetést okozott a jelentkezők nagy száma, ami több mint 400 fő volt, száznál több előadással. E-mail kapcsolat akkor még nem volt. Szerencsére egy fél éves amerikai tartózkodásnak köszönhetően nekem már volt szövegszerkesztőm, és mikor Székely Gábor felhozta Budapestre a jelentkezési lapokat (már szekciókba csoportosítva), azon tudtam elkészíteni a programfüzetet. A konferenciaanyagot viszont még nem lehetett szövegszerkesztővel készíteni, mert az előadók nagy része mechanikus írógéppel írta meg az előadást, és aki már szövegszerkesztővel készítette, az sem tudta e-mailen küldeni. Mindezt ma már nehéz elképzelni.

Az előadásokat az előadók papíron adták le, vagy postán küldték el, és a szerkesztők egyszerűen befényképezték a kötetbe (Székely, 1992). Így aztán az Első Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai igen szerény kivitelezésű kiadványban jelentek meg, de a lényeg az, hogy a következő konferenciára megjelentek, és ezt a szokást az elmúlt 30 év alatt is megőriztük. A technikai fejlődéssel a kiadványok színvonala egyre magasabb lett, de erre még visszatérek.

AZ ELSŐ HÁROM

ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI KONFERENCIA JELLEMZŐI

Melyek voltak az első három konferencia jellemző vonásai? Az első: az ingyenesség. Bár erre talán már kevesen emlékeznek, az első három konferencián nem volt részvételi díj. A második: a rövidség. Mindhárom konferencia kétnapos volt: péntek délben kezdődött, és szombaton kora délután végződött (1991. május 3–4., 1992. május 2–3., 1993. április 2–3.). A harmadik jellegzetesség az átfogó tematika. Két értelemben is: a témák köre az alkalmazott nyelvészet legszélesebb körét ölelte fel, és a nyelvoktatás összes szintjére és színterére kiterjedt az óvodai nyelvoktatástól az egyetemi nyelvoktatáson keresztül a magánnyelviskolákban folyó nyelvoktatásig. A negyedik jellegzetesség: a dokumentáltság. Minden konferencia anyaga megjelent a következő konferenciára. Az ötödik jellegzetesség a folyamatosság: minden konferencia végén akadt je-

lentkező a következő konferencia megrendezésére. És végül, a hatodik jellegzetesség: a nagy létszám. A résztvevők száma mindhárom konferencián 400 körül volt. Az előadók száma egyre nőtt, Nyíregyházán 160 (MTADOK 4), Szegeden 175 (MTADOK 5, 6), Miskolcon 200 (MTADOK 7) előadás hangzott el. Ebből következett a párhuzamos szekciók nagy száma is.

Mindegyik konferenciának volt egy nagyon általános központi témája (pl. a Budapesti Műszaki Egyetemen 1994-ben: *Többnyelvűség az oktatásban és a kutatásban*), de mivel éppen az volt a cél, hogy az alkalmazott nyelvészek találkozzanak, és tudomást szerezzenek egymás eredményeiről, az alkalmazott nyelvészet egyik területét sem zárhattuk ki. Sőt, azt sem akartuk, hogy csak az idegen nyelvek oktatói érezzék magukénak ezeket a konferenciákat, hiszen az anyanyelv oktatásának éppen úgy vannak alkalmazott nyelvészeti vonatkozásai, a magyar mint idegen nyelv oktatásáról nem is beszélve. Mindegyik konferencián más volt a szekciók sorrendje és elnevezése. Mivel a szekcióbeosztást az egyes témákból jelentkezők száma és a helyi lehetőségek (előadótermek nagysága és felszereltsége) is befolyásolta, nem lenne értelme mindegyik konferencia szekcióit külön felsorolni, inkább hat nagyobb egység köré rendezem a témákat, melyek néha azonos, néha különböző kisebb szekciókban szerepeltek:

Nyelvtanárképzés

Az idegennyelv-oktatás módszertana (minden szinten)

Szaknyelvoktatás, szaknyelvkutatás, terminológia, lexikográfia

Pszicholingvisztika, szociolingvisztika

Anyanyelvi nevelés, magyar mint idegen nyelv, nyelvművelés

Fordítás, tolmácsolás, kontrasztív nyelvészet, számítógépes nyelvészet

Ebben a felsorolásban nem véletlenül áll a nyelvtanárképzés az első helyen. Szépe György a miskolci III. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián tartott plenáris előadásában arról beszélt, hogy az összes alkalmazott nyelvészeti területet a nyelvtanárképzés szolgálatába kell állítani.

Egy olyan tárgy esetében mint a földrajz, a fizika, vagy akár a történelem, az átadandó alapszciplína nem „ér össze” saját anyagának tanításával, nem alkot vele egy kontinuumot. A nyelvi tárgyak esetében megvan ez a kontinuum. S az egyetlen keret, amelyben ez igazán kibontakozhat: az alkalmazott nyelvészet. (Szépe, 1994. p. 27)

Véleménye szerint „A jövőbeni nyelvtanár műveltségében központi helyet kellene elfoglalnia a fenti értelemben vett alkalmazott nyelvészetnek” (Szépe, 1994, p. 28), továbbá „valamennyi olyan intézményben (egyetemen és főiskolán), ahol nyelvtanárokat képeznek ki, szükség van külön alkalmazott nyelvészeti tanszékekre” (Szépe, 1994, p. 28). Ez a szemlélet nagyon közel állt a hallgatósághoz, hiszen több egyetemen és főiskolán éppen akkor, a 90-es években alakultak az alkalmazott nyelvészeti tanszékek (Miskolc, Szeged, Szombathely), és próbálkoztak az önálló alkalmazott nyelvészeti szak akkreditációjával.

Miért beszélünk ilyen hosszan az első három alkalmazott nyelvészeti konferenciáról, mikor utána még 25 következett? Azért, mert meggyőződésem, hogy lényegében itt dőlt el, hogy lesz-e folytatás. És lett folytatás, bár mindjárt az első két jellegzetesség, az ingyenesség és a kétnapos időtartam a későbbiekben megváltozott, de hogy a három konferencián jelen lévő alkalmazott nyelvészeti szakterületek összetartoznak, és kölcsönösen tanulhatnak egymástól, az itt vált nyilvánvalóvá. Miként az is, hogy a nyelvtanárok és az alkalmazott nyelvészek azonos szakmai közösséghez tartoznak.

MI TÖRTÉNT KÖZBEN

A MAGYARORSZÁGI NYELVOKTATÓK EGYESÜLETÉBEN?

Miközben az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságának titkári jelentéseiben részletes beszámolókat (MTADOK 4, 5, 6, 7) olvashatunk az első három alkalmazott nyelvészeti konferencia sikeres megrendezéséről, arról, hogy mi történt 1990 és 1993 között a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületében, hiányosak a dokumentumaink. Rendelkezésünkre áll Gárdus János főtitkár meghívója (GJDOK 4) a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületének kibővített vezetőségi ülésére, melynek témája az 1991–1993-ig terjedő időszak munkatervi vitája volt, de a munkatervi vitáról sajnos nincs jegyzőkönyvünk. Viszont van jegyzőkönyvünk az 1993. október 29-i közgyűlésről, amelyben nem sok jót olvashatunk az egyesület eddigi működéséről (GJDOK 5).

Gárdus János főtitkári beszámolója az egyesület elmúlt hároméves tevékenységét ismertetve megállapítja, hogy ez az időszak nem volt sikeres: nem halad a tagtoborzás, nincs anyagi és adminisztratív támogatás. Mivel a TIT-ben az idegennyelv-oktatás megszűnt, a TIT támogatására már nem lehet számítani, a tagság pedig még nem fizet tagdíjat. Mint a beszámolóból kiderül, az is gond, hogy a rendszerváltás után hirtelen sok másik új nyelvtanári egyesület is megalakult hasonló névvel pl. NYOE (Nyelvtanárok Országos Egyesülete) és nehéz megkülönböztetni őket (GJDOK 5).

A Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületében tehát nem alakultak kedvezően az események. Szépe György, az egyesület elnöke, aki nem sokkal a tavaszi miskolci konferencia előtt tért vissza külföldi tartózkodásából, ezen az októberi közgyűlésen csak rövid beszámolót tartott, amely inkább a jövőbeli tervekről szólt. A két beszámolót vita követte, amelyhez sokan hozzászóltak. A hozzászólások lényege az volt, hogy ne forgácsoljuk szét az erőinket, akik tenni akarnak valamit a nyelvoktatás színvonaláért, azoknak össze kell fogniuk, és az egyesületnek olyan nevet kell adni, ami jól megkülönböztethető a többitől. Jó példaként említik többen is az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága által szervezett első három alkalmazott nyelvészeti konferencia sikerét, sőt ekkor már lehetett tudni, hogy a Budapesti Műszaki Egyetem vállalkozik a negyedik alkalmazott nyelvészeti konferencia megrendezésére 1994 tavaszán (GJDOK 5, MTADOK 8).

Az 1994 áprilisában tartott vezetőségi ülésen Szépe György két javaslatot tett az egyesület nevével kapcsolatban:

- (i) Válassza az egyesület névadóul Brassai Sámuel (ez a nemzetközi kapcsolatok szempontjából jelenthet hátrányt).

- (ii) Fejezze ki nevében is, hogy a magyarországi nyelvtanárok minél szélesebb körét kívánja az egyesület összefogni (ezt a törekvést a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete elnevezés látszik legjobban kifejezni) (GJDOK 6).

Mint láthatjuk, itt jelenik meg először az új név javaslatként, amelyet majd az 1994 májusában tartandó közgyűlésen kell a tagságnak elfogadnia.

A MANYE NÉV MEGSZÜLETÉSE

A Magyarországi Nyelvoktatók Országos Egyesületének 1994 májusában tartott közgyűlését joggal nevezhetjük történelmi jelentőségű eseménynek a MANYE életében. Erről az eseményről szerencsére részletes jegyzőkönyv áll rendelkezésünkre (GJDOK 7). Ennek alapján elmondhatjuk, hogy a résztvevők még mint a Magyarországi Nyelvoktatók Országos Egyesületének tagjai léptek be a SOTE Nagyvárad téri toronyházának aulájába, ahol a közgyűlést meghirdették, de már mint MANYE-tagok léphettek ki. A közgyűlés fő napirendi pontja az alapszabály módosítása volt, mivel azt ki kellett egészíteni egy politikamentességi nyilatkozattal. És ha már hozzá kellett nyúlni az alapszabályhoz, felmerült egy szerencsésebb név választásának lehetősége is. Íme, a három módosítás, és köztük az első az új név és az új rövidítés.

- Az 1. fejezet 1. paragrafusa 2. mondatának új szövege: Az egyesület hivatalos nyelve a magyar; körbélyegzőjének szövege: Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete; betűvel rövidítve MANYE (vagyis nagyobb méretű „NY” betűvel írandó).
- Az 1. fejezet 2. paragrafusa 1. mondatának új szövege: Az egyesület célja elősegíteni az alkalmazott nyelvészetet, különösképpen az idegen nyelveknek (beleértve a magyarnak mint idegen nyelvnek) magyarországi kutatását, oktatását, elterjesztését.
- Az 1. fejezet 2. paragrafusa utolsó mondatának új szövege: Az egyesület működése semmilyen formában nem érint politikai, vallási kérdéseket, ezek áttételesen sem tárgyai, témái a MANYE által szervezett rendezvényeknek (GJDOK 7).

A következő dokumentum arról tanúskodik, hogy az elnök már az új néven hívja össze a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének 1994. november 22-i titkársági ülését (GJDOK 8).

Ez a hiteles története a MANYE név megszületésének, és mivel a jegyzőkönyvek alapján bizonyítottan tekinthető, hogy nem új egyesületről, hanem csak névmódosításról van szó, nyugodtan tekinthetjük 1990-t az alapítás évének, ezért ünnepeljük 2020-ban a 30. évfordulót. Az eddig elmondottak viszont magyarázatot adnak arra, hogy miért van némi bizonytalankodás az alapítás éve körül.

A rövidítés eleinte nem egyforma méretű betűkből állt. A nagyobb méretű „M” betűt egy kisebb méretű „A” betű követte, majd újra egy nagyobb méretű „NY” betű következett, mely a Nyelvészek és Nyelvtanárok együttesét volt hivatott jelképezni, majd megint egy kisméretű „E” betű következett. A MANYE (sic!). A különböző betűméret a további jegyzőkönyvekben egy ideig még szerepel (GJDOK 9–11), de az 1997-es dokumentumokban már nem találkozunk vele, és az 1998-ban elfogadott végleges logó tervében már egyforma méretű betűk szerepelnek.

Az 1994. májusi közgyűlésnek a jegyzőkönyve nemcsak a MANYE név megszületéséről tanúskodik, hanem az egyesület és az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága által indított alkalmazott nyelvészeti konferenciasorozat összekapcsolódásáról is, mivel megtudjuk belőle, hogy a közgyűlés végén Szépe György javasolja, hogy az egyesület következő közgyűlését Veszprémben az V. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia alkalmával hívjuk össze (GJDOK 7), és ezzel egy máig is működő hagyományt teremtett meg. Ezt a szokást követjük mind a mai napig.

AZ ÚTKERESÉS IDŐSZAKÁNAK VÉGE: A KÉT KEZDEMÉNYEZÉS TALÁLKOZÁSA

Ettől kezdve természetes volt, hogy az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága (1996 után újra Munkabizottsága) és a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete egyaránt szerepel az évente megrendezett alkalmazott nyelvészeti konferenciák szervezői között az évenként változó egyetemek és főiskolák mellett. Mindkét szervezet delegált tagokat a változó helyi szervezőbizottságokba. A MANYE rövidítés viszont nem honosodott meg ilyen gyorsan. 1994 és 1997 között még nem szerepel sem a konferenciák nevében, sem a konferenciakötetek címlapján.

A konferenciák elnevezésében kezdetben okozott egy kis problémát a „magyar” jelző, mert többen úgy vélték, hogy így ezek magyar nyelvészeti konferenciák, és csak a magyar nyelvészeknek szólnak. Nyilvánvalóan ez az oka annak, hogy az 1994-ben a Budapesti Műszaki Egyetem által szervezett konferencia elnevezéséből a szervezők kihagyták a „magyar” szót, a konferenciát IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia címmel hirdették meg (MTADOK 8), és a konferenciakötet is ezzel a címmel jelent meg (Aradi, Sturcz & Szöllősy, 1995). Az útkeresés jele, hogy 1995-ben az ötödik konferencia szervezője, Lengyel Zsolt visszatért az eredeti címhez, és a veszprémi konferenciát az V. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia címmel hirdette meg (MTADOK 9). Így szerepel a név a konferenciakötet borítóján is (Lengyel & Navracsics, 1996). A hatodik alkalmazott nyelvészeti konferencia nevében viszont újra az „országos” jelző szerepel: a VI. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia elnevezéssel hirdették meg, és így jelent meg a konferencia anyaga is (Székely & Cs. Jónás, 1996). Ugyancsak az „országos” jelző szerepel az 1997-ben a Külkereskedelmi Főiskolán tartott VII. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia nevében és kötetének címében is (Polyák, 1998).

Ezen a konferencián elhangzott egy figyelemre méltó összefoglalás az eddigi konferenciák tematikájáról. Hidasi Judit *Az alkalmazott nyelvészeti konferenciák színeváltozása* címmel áttekinthette az elmúlt hét év alkalmazott nyelvészeti konferenciái tematikájának változását. Véleménye szerint minden alkalmazott nyelvészeti konferencián vannak örökzöld témák (pl. szaknyelvoktatás, számítógépes nyelvészet, fordítás, tolmácsolás), vannak aktuális nyelvpolitikai döntésekkel összefüggő témák (ilyen volt 1991-ben az orosznyelv-tanárok átképzése), és mindig vannak divatos témák, amelyek az új alkalmazott nyelvészeti irányzatok megjelenését jelzik. Az alkalmazott nyelvészeti konferenciák így egy „fejlődési szenzor” szerepét tölthetik be, jelezhetik a várható változásokat. A hatodik és a hetedik konferencián az interkulturális kommunikáció témájából jelentkeztek legtöbben előadásra (Hidasi, 1998).

A MANYE rövidítés az 1998-as szombathelyi VIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia kötetében került fel először a konferenciakötet borítójára (Kohn & Balaskó, 1999). Ennek a konferenciának az előkészítése során született meg a MANYE logója, amelyet kis változtatásokkal azóta is használ az egyesület. Azóta is a MANYE rövidítés szerepel a konferenciák felhívásaiban és konferenciák köteteinek címlapján. Mivel a korábbi konferenciákon a résztvevők száma folyamatosan 400 körül volt, az egyesület elnöke a szombathelyi konferencia után, 1998-ban javasolta, hogy konferencia helyett ezután kongresszusnak nevezzük az alkalmazott nyelvészek évente megismétlődő találkozóit. Ezzel a két lépéssel ért véget az útkeresés, és kezdődött az egyesület életének következő szakasza, melyet a konszolidáció időszakának nevezhetünk.

A KONSZOLIDÁCIÓ IDŐSZAKA

A MANYE-KONGRESSZUSOK FOLYAMATOSSÁGA

A döntés a kongresszussá való átnevezésről nem volt alaptalan, mert mint a Veszprémben rendezett IX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszusnak a programfüzetben megjelent részvételi listája tanúskodik róla, 1999. április 8–10-ig 465 szakember érezte fontosnak, hogy ott legyen Veszprémben, mert ott olyan ismereteket szerezhethet, és olyan szakmai kapcsolatokra tehet szert, amelyek pályája során fontosak lesznek.

De hogyan lett egyszerre ilyen sok embernek fontos az alkalmazott nyelvészet? Az egyik magyarázat szintén Szépe György nevéhez fűződik, aki a pécsi, akkor Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karának Nyelvi és Kommunikációs Intézetében 1996-ban elindította az alkalmazott nyelvészeti doktori programot, mely iránt óriási volt az érdeklődés. Minden nyelvszakos tanár számára, aki nem akart irodalommal vagy elméleti nyelvészettel foglalkozni, végre lehetővé vált, hogy a legtagabban vett alkalmazott nyelvészeti területek közül választhasson magának doktori témát a szaknyelvkutatástól a nyelvpolitikán keresztül a számítógépes nyelvészig. Fóris Ágota 2013-ban a *Modern Nyelvoktatásban* megjelent cikkében rendkívül érzékletesen írta le azt a pezsgő szellemi légkört, amely a pécsi doktori képzést jellemezte. Évente 40-50 jelentkezőt is vonzott ez a szellemi műhely, nekik ideális terep volt a MANYE-kongresszusokon való részvétel a bemutatkozásra és a tapasztalatszerzésre.

A konszolidáció korszakának jellegzetessége volt, hogy megszilárdult az a tradíció, hogy az egyes kongresszusok záróülésén mindig bejelentik a következő évi kongresszus színhelyét: MANYE X. (Székesfehérvár, 2000), MANYE XI. (Pécs, 2001), MANYE XII. (Szeged, 2002), MANYE XIII. (Győr, 2003), MANYE XIV. (Nyíregyháza, 2004), MANYE XV. (Miskolc, 2005), MANYE XVI. (Gödöllő, 2006), MANYE XVII. (Siófok, 2007), MANYE XVIII. (Budapest Balassi Bálint Intézet, 2008), MANYE XIX. (Eger, 2009), MANYE XX. (Debrecen, 2010), MANYE XXI. (Szombathely, 2011), MANYE XXII. (Szeged, 2012), MANYE XXIII. (Budapest, 2013), MANYE XXIV. (Kolozsvár, 2014), MANYE XXV. (Budapest PPKE, 2015).

Minden egyes kongresszusról és tematikai változatosságukról beszámolni lehetetlenség, de egy-két jellegzetesség talán kiemelhető. Az 1999-es veszprémi kongresszuson adott a MANYE-választmány először Brassai Sámuel-díjat. A díjazott Papp Ferenc akadémikus, a számítógépes

nyelvészet magyarországi úttörője volt. A 2000-es székesfehérvári kongresszuson az egyesület választmánya Szépe Györgynek ítélte a Brassai-díjat. A 2001-es pécsi kongresszus volt a legnagyobb létszámú (500-nál is többen jelentkeztek), mert akkor ünnepelte az egyesület Szépe György 70. születésnapját. A 2004-es nyíregyházi konferencián adott a MANYE választmánya először a „tiszteleti tag” elismerést. Szende Aladár kapta posztumusz, a lánya vette át. A 2008-as budapesti Balassi intézeti kongresszuson mondott le 18 év után Szépe György a MANYE elnökségéről, és adta át az elnökséget Klaudy Kingának.

A 2010-es debreceni kongresszuson ünnepelte az egyesület a MANYE 20 éves jubileumát. Ezt a kongresszust az egyesület első Brassai-díjasa, Papp Ferenc akadémikus emlékének szenteltük (1930–2001), aki az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága elnökeként 1990-ben az MTA részéről elindította az alkalmazott nyelvészeti konferenciák sorozatát. Ennek a kongresszusnak a záróülésén Szépe György (1930–2012) tekintett vissza az elmúlt húsz évre, és előadásának végén egészségi állapotára hivatkozva el is búcsúzott a tagságtól (Szépe, 2010). A 2013-as budapesti kongresszust végre az ELTE rendezte, amit Szépe György régen szorgalmazott, de mivel az ELTE-n nyolc tanszék részvételének összehangolására volt szükség a rendezéshez, erre a feladatra – amit végül Ladányi Mária nagyszerűen megoldott – sokáig nem volt jelentkező. Ezen a kongresszuson Klaudy Kingát Prószéky Gábor váltotta fel az elnöki tisztségben, amelyet azóta is betölt. A 2014-es kolozsvári kongresszus volt az első határon kívül rendezett kongresszus. A 2015-ös kongresszus újra jubileumi volt, a 25. A kongresszusnak az új elnök munkahelye, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Kara adott helyszínt. A nyitó plenáris előadáson Prószéky Gábor abból a szempontból tekintette át az elmúlt 25 évben végbement változásokat, hogy az alkalmazott nyelvészet különböző területein miként váltak egyre nélkülözhetetlenebbé a nyelvtechnológiai alkalmazások.

A BRASSAI-DÍJ ÉS A TISZTELETI TAGSÁG

1999-ban az egyesület vezetősége és választmánya díjat alapított kiemelkedő tagjai tevékenységének elismerésére. A díjat a nagy erdélyi polihisztor, Brassai Sámuel munkásságára emlékezve Brassai Sámuel-díjnak nevezték el. Az indoklás a következőképpen hangzik: „Brassai Sámuel-díj adományozható mindazoknak, akik az alkalmazott nyelvészet területén kiemelkedő teljesítményt nyújtanak, akik a MANYE tevékenységében az egyesület tagjaként aktívan részt vesznek, illetve mindazoknak a magyar és nem magyar állampolgároknak, akik az Egyesület tevékenységét nagy mértékben támogatják.” A díjazott oklevelet kap, és egy 70 mm széles és 6 mm vastag köralakú ezüst plakettet, melynek tervezője Lugossy László, kivitelezője Halmágyi Róbert ötvösművész. A plakett egyik oldalán Brassai Sámuel arcképe, valamint születésének és halálának évszáma található, a másikon az egyesület neve. A díjazottat az előző három év Brassai-díjasainak jelölése alapján a választmány titkos szavazással választja. A díj átadására a kongresszusok nyitó plenáris ülésén kerül sor, az átadást követően valamelyik pályatárs tart laudációt, amely felkerül az egyesület honlapjára. A díjazott a következő kongresszus nyitó plenáris ülésén Brassai-előadást tart. A Brassai-díjjal kapcsolatos ceremónia részletei (a laudáció és

a Brassai-előadás tartása) az évek során fokozatosan alakultak ki. Következzen a Brassai-díjasok névsora, és a díj átadásának éve: Papp Ferenc (1999), Szépe György (2000), Székely Gábor (2001), Klaudy Kinga (2002), Lengyel Zsolt (2003), Gósy Mária (2004), Prószéky Gábor (2005), Hidasi Judit (2006), Heltai Pál (2007), Bárdos Jenő (2008), Bakonyi István (2009), Cs. Jónás Erzsébet (2010), Sturcz Zoltán (2011), Szöllősy-Sebestyén András (2012), Fóris Ágota (2013), Tóth Szergej (2014), Kis Ádám (2015), Medgyes Péter, Sárdi Csilla (2017), Dróth Júlia (2019).

A „tiszteleti tagság” a másik elismerés, amelyet az egyesület adományoz. Ezt azok kapják, akik tudományos munkásságukkal hozzájárultak az alkalmazott nyelvészet fejlődéséhez, akár az egyesületen belül, akár az egyesületen kívül. A tiszteleti tagnak járó oklevelet a jelölt az éves közgyűlés elején kapja meg laudáció kíséretében.

Következzen a tiszteleti tagok névsora és a díj átadásának éve: Szende Aladár (2004), Hell György (2005), Magay Tamás (2006), Hegedűs József (2007), Dezső László (2008), Buday László (2009), Petőfi S. János (2010), Péntek János (2011), Fodor István (2012), Elekfi László (2013), Simigné Fenyő Sarolta (2014), Stephanides Éva (2015), Horlay György (2016), Székely Gábor (2017), Cs. Jónás Erzsébet (2018), Borgulya Istvánné (2019). Ezeknek a kiváló alkalmazott nyelvészeknek a listája a MANYE méltán büszke lehet.

A KONGRESSZUSI KIADVÁNYOK SZÍNVONALÁNAK FEJLESZTÉSE

A vándorkongresszusi műfaj előnye, hogy minden évben más oktatási intézmény vállalja a szervezést, és a helyi szervezők csapatának összeállítása mindig újabb és újabb érdeklődőket vonz az alkalmazott nyelvészek körébe. Hátránya volt az első korszakban, hogy a kongresszusi kiadványok igen eltérő színvonalúak és formátumúak voltak (Székely, 1991; Klaudy, 1993; Annus, Bárdos & Lengyel, 1994; Aradi, Sturcz & Szöllősy, 1995; Lengyel & Navracsics, 1996; Székely & Cs. Jónás, 1997; Polyák, 1998; Balaskó & Kohn, 1999). Az 1993-as miskolci konferencia anyagát (Klaudy, 1993) akárcsak az elsőét, egyszerűen befényképeztük a kötetbe, mert még nem volt mindenkinek lehetősége szövegszerkesztővel dolgozni, és e-mailen küldeni az előadását. Ez a technika a hivatkozási rendszer egységesítését is akadályozta. Az 1998-as szombathelyi konferencia záróülésén javasoltam, hogy egységes hivatkozási rendszert vezessünk be a kongresszusi kötetekben. A MANYE hivatkozási útmutatója az angol Harvard „Name and Date” rendszere alapján készült, felkerült az egyesület honlapjára (Klaudy, 1999), és a további kongresszusi kötetekben a szerzőknek már az egységes MANYE hivatkozási rendszert kellett használni (Bartha & Stephanides, 2001; Fóris, Kárpáti & Szűcs, 2002; Tóth, 2003; Bakonyi & Náday, 2004).

A konszolidáció időszakához tartozik a MANYE kongresszusi kötetek külső megjelenésének, borítótervének, gerincének és címnegyedívének egységesítése. Fóris Ágota intézte az OSZK-ban, hogy a MANYE-kongresszusok előadásait sorozatként tartsák nyilván, és saját ISSN-számot kapjanak az ISBN mellé, amellyel addig is rendelkeztek. A sorozatterv kialakításában én is részt vettem az egységes borítóterv és a címnegyedív megtervezésével, amelyet azután minden kongresszus szervezői megkaptak a kötetek összeállítása előtt. Az első, egységesített sorozatterv szerint készült kötet az 2004-es nyíregyházi kongresszus előadásainak kétkötetes kiadvá-

nya volt (Cs. Jónás & Székely, 2015), az utolsó a 2014-es kolozsvári konferenciáé (Benő, Fazekas & Zsemlyei, 2015).

Akinek a könyvtárában egymás mellett állnak a könyvespolcon a kongresszusi kötetek, láthatják, hogy 2004 után milyen változás következett be a kiadványok külalakjában, és apróbb eltérésektől eltekintve hasonlóan elegáns kötetekben jelentek meg az előadások. A sorozat neve: A MANYE Kongresszusok Előadásai Vol. 1. ISSN szám: 1786-545X. Egyetlen szépséghibája lett a sorozatnak: azt nem sikerült elérni, hogy visszafelé is sorozatnak minősítsék a konferenciaköteteket, így a XIV. MANYE Kongresszus Előadásai lett az első kötet. Ez a rendszer sikeresen működött egészen 2015-ig a Vol. 11-ig (Vol.1.: Cs. Jónás & Székely, 2005; Vol.2.: Klaudy & Dobos, 2006; Vol. 3.: Heltai, 2007; Vol. 4.: Sárdi, 2008; Vol. 5.: Nádor, 2009; Vol. 6.: Zimányi, 2010; Vol. 7.: Boda & Mónos, 2011; Vol. 8.: Horváthné Molnár & Sciacovelli, 2012; Vol. 9.: Tóth, 2013; Vol. 10.: Ladányi, Vladár & Hrenek, 2014, Vol. 11.: Benő, Fazekas & Zsemlyei, 2015).

Sajnos a XXV. és a XXVI. MANYE Kongresszus előadásai nem a sorozat részeként jelentek meg (Reményi, Sárdi & Tóth, 2016; Dombi, Farkas & Guti, 2018). Más változás is történt: végleg lemondunk a papírfomában való megjelenésről, és a pécsi XXVI. MANYE Kongresszus tanulmánykötete (Dombi, Farkas & Guti, 2018) már csak online formában jelent meg, és valószínűleg ez a megoldás marad a jövőben is. Azzal a különbséggel, hogy a budapesti XXVII. MANYE Kongresszus tanulmánykötetei (ugyanis több kötetben jelent meg a konferenciaanyag) visszakapták a sorozatjellegét és 2020-tól „A MANYE Kongresszusok Előadásai” sorozat újra folytatódik az Akadémiai Kiadónál immár online megjelenő kötetekkel, a sorozatszámozást megtartva (Vol. 12. Fóris & Bölcskei, 2020).

A kongresszusi tanulmánykötetekbe az előadások nem automatikusan kerülnek be, hanem a különböző alkalmazott nyelvészeti szakterületek vezető szakembereinek lektori véleménye alapján. Az előadók az egyesület akkori honlapján nemcsak hivatkozási útmutatót találhattak, hanem ahhoz is segítséget kaptak, hogy miként szerkesszék tanulmánnyá az elhangzott előadásokat (Klaudy, 2006). Mivel a kötetek így is túlságosan vastagok lettek volna, egy ideig azt a gyakorlatot követtük, hogy a plenáris előadások és a bírálók által rangsorolt előadások első fele került csak nyomtatott kötetbe, a második fele a kötethez csatolt CD-mellékletként jelent meg. Mostanra, amikor a 30. évfordulót ünnepeljük, az online megjelenés ezt a gyakorlatot már feleslegessé tette.

Nemcsak a kongresszusi tanulmányköteteket igyekeztünk egységesíteni, hanem a különböző helyszíneken zajlott kongresszusok is egységes menetrend szerint zajlottak. Fóris Ágota 2007-ben készített *Segédlet a kongresszusok szervezéséhez* című kiadványában összefoglalta az addigi tapasztalatokat a MANYE-kongresszusok előkészítéséről, menetéről, és utómunkálatairól, és a későbbi kongresszusok szervezőinek ez fontos segítség volt. Különösen 2015-ig, amíg minden évben volt kongresszus, és nagyon rövid idő állt rendelkezésre a felkészüléshez.

A VEZETŐSÉG ÉS A VÁLASZTMÁNY

Egy egyesület konszolidált működéshez nemcsak az egyesület vezetőségének aktivitása és választmányának a lelkesedése szükséges, hanem elfogadott alapszabály, és az alapszabály szerinti funkciók betöltése és kifogástalan ellátása. A MANYE 1990-ben elfogadott alapszabályának több módosítása is volt, mindegyiket megvitatta és jóváhagyta a közgyűlés. A tisztségviselőket a közgyűlés választja meg ötéves ciklusokra. Az egyesület elnöke 1990-től 2008-ig Szépe György volt, a következő ciklusban Klaudy Kinga, majd Prószték Gábor lett az elnök, aki 2013 óta tölti be ezt a szerepet. Eddig nem volt szó a vezetőség többi tagjáról, az alelnökökről, a főtitkárról, a pénztárosról, a számvizsgáló bizottság elnökéről és tagjairól, akiknek munkája a külső szemlélő számára nem látványos, de az egyesület számára létfontosságú.

Az 1990-es alakuló ülésen megválasztott tisztségviselők a jegyzőkönyv szerint (GJDOK₁) a következők voltak: elnök: Szépe György (Pécs), alelnökök: Bárdos Jenő (Veszprém), Bassola Péter (Szeged), főtitkár: Gárdus János (Miskolc), főtitkárhelyettes: Szanyi Gyula (Debrecen), titkár: Basel Péter (Budapest, TIT), pénztáros: Tóth Pál (Budapest, Közgazdasági Egyetem), szerkesztő: Horváth Iván (Budapest, ITK). Ez az utóbbi funkció később megszűnt. A tisztségviselők melletti városnevek mutatják az alakuló szervezet országos jellegét. Az elnök után a főtitkári funkció a legfontosabb. Az első főtitkárt, Gárdus Jánost (1990–1993) Lengyel Zsolt követte (1993–2002), majd több cikluson keresztül Szöllősy-Sebestyén András (2002–2018) volt a főtitkár, 2018 óta pedig Sárdi Csilla tölti be ezt a funkciót. A főtitkár munkáját főtitkárhelyettes és titkár vagy titkárok segítik. Az alábbi táblázat szemlélteti a tisztségviselők funkcióit az utolsó négy ciklusban.

1. TÁBLÁZAT

A MANYE tisztségviselői a legutóbbi négy ciklusban

	2003–2008	2008–2013	2013–2018	2018–2023
Elnök	Szépe György	Klaudy Kinga	Prószéky Gábor	Prószéky Gábor
Elnöki tanácsadó		Fóris Ágota		
Alelnökök	Bassola Péter Bárdos Jenő Klaudy Kinga	Lengyel Zsolt Székely Gábor Tóth Szergej Medgyes Péter (2012–2014)	Bárdos Jenő Fóris Ágota Klaudy Kinga Székely Gábor Medgyes Péter (2012–2014)	Fóris Ágota Károly Krisztina Klaudy Kinga Szöllősy-Sebestyén András Tóth Szergej
Főtitkár	Szöllősy-Sebestyén András	Szöllősy-Sebestyén András	Szöllősy-Sebestyén András	Sárdi Csilla
Főtitkár- helyettes	Székely Gábor	Gecső Tamás	Sárdi Csilla	Fata Ildikó
Titkár	Tóth Szergej	Bódi Zoltán	Bódi Zoltán Fata Ildikó	Bódi Zoltán (2018–2020) Sólyom Réka Seidl-Péché Olivia (2020–)
Külügyi titkár	Hidasi Judit (2006-tól)	Hidasi Judit	Hidasi Judit	Hidasi Judit
Pénztáros	Fóris Ágota	Sárdi Csilla	Sárdi Csilla	Fata Ildikó
Számvizsgáló Bizottság elnöke	Kis Ádám	Kis Ádám	Kis Ádám	Kis Ádám
Számvizsgáló Bizottság tagjai	Répási Györgyné Salánki Ágnes	Répási Györgyné Salánki Ágnes	Pusztai Varga Ildikó Salánki Ágnes	Pusztai Varga Ildikó Bérces Edit

A külügyi titkár tisztségét először Kohn János (1941–1999) töltötte be, aki a német alkalmazott nyelvészeti egyesületekkel tartotta a kapcsolatot, majd halála után sokáig betöltetlen volt ez a funkció. 2006 óta ciklusokon átívelően Hidasi Judit a külügyi titkár. Ő tartja a kapcsolatot a FIPLV-vel (Fédération Internationale des Professeurs des Langues Vivantes/International Federation of Language Teacher Associations), amelynek a MANYE alakulása óta tagja, és az ő szervezőmunkájának köszönhető, hogy Szépe György 2008-ban és Szöllősy-Sebestyén András 2017-ben átvehette a „FIPLV International Award” kitüntetést.

Mivel az egyesület a tagdíjakból tartja fenn magát, a pénztárosé az egyik legfontosabb funkció. A tagdíjfizetés kezdettől fogva létfontosságú volt, illetve csak lett volna, mert a vizsgált jegyzőkönyvekből kiderül, milyen nehezen ment a tagdíj megállapítása és beszedése. Még az 1996-os közgyűlésen is csak javaslat az 500 Ft/félév tagsági díj (GJDOK 12). A pénztáros tisztet kezdetben Grünwald Imre töltötte be, majd Navracsics Judit és Fóris Ágota lett a pénztáros (utóbbi 2002–2008-ig, erre az időszakra vonatkozóan lásd Fóris, 2013).

2008 után több cikluson keresztül Sárdi Csilla töltötte be ezt a funkciót, és annak ellenére, hogy az éves tagdíj fokozatosan emelkedett (most 5000 Ft), sikerült rábírnia a tagságot a rendszeres tagdíjfizetésre. Különösen a kongresszusokon való kedvezményes részvétel növelte a tagdíjfizetési hajlandóságot. A számvizsgáló bizottság elnöke több cikluson keresztül Kis Ádám volt. A számvizsgáló bizottság helyét most 2020-ban felügyelőbizottság veszi át, amelynek Bódi Zoltán az elnöke, tagjai: Pusztai Varga Ildikó és Malaczkov Szilvia. Az alelnökök száma nincs korlátozva, ciklusonként változtak: Bassola Péter, Bárdos Jenő, Fóris Ágota, Károly Krisztina, Klaudy Kinga, Lengyel Zsolt, Székely Gábor, Tóth Szergej, Szöllősy-Sebestyén András töltöttek és/ vagy töltenek be alelnöki szerepet. Medgyes Péter mint a *Modern Nyelvoktatás* című folyóirat főszerkesztője volt alelnök 2012–2014-ig. Mint látjuk, ugyanazok a személyek különböző tisztségeket is betöltöttek és betöltenek. A vezetőség tagjainak és a választmány ciklusonként cserélődő negyven tagjának neve az egyesület honlapján található meg. A MANYE tisztségviselői csapata az alábbi tablón látható.

1. ÁBRA

A MANYE vezetőségének tagjai a legutóbbi négy ciklusban

A felső sorban balról jobbra: Szépe György, Klaudy Kinga, Prószéky Gábor, Szöllősy-Sebestyén András, Fóris Ágota, Sárdi Csilla. A középső sorban balról jobbra: Navracsics Judit, Lengyel Zsolt, Tóth Szergej, Bárdos Jenő, Székely Gábor, Károly Krisztina. Az alsó sorban balról jobbra: Bassola Péter, Bódi Zoltán, Hidasi Judit, Fata Ildikó, Sólyom Réka, Kis Ádám.

MIT KÉPVISEL A MANYE? KIKET VÁR TAGJAI KÖZÉ?

A MANYE az alkalmazott nyelvészet tag felfogását képviseli. Az idegennyelv-oktatás módszertanán kívül idetartozik az anyanyelv oktatása, a magyar mint idegen nyelv oktatása, a pszicholingvisztika, a szociolingvisztika, a terminológia, a lexikográfia, az interkulturális kommunikáció, a fordítás és tolmácsolás kutatása, a számítógépes nyelvészet stb., vagyis minden olyan terület, ahol a nyelvtudományi kutatás a társadalom mindennapos tevékenysége során felmerülő nyelvi problémák megoldásában segíteni tud. Tagjai közé várja mindazokat a nyelvtanárokat, fordítókat, tolmácsokat, lektorokat, szerkesztőket, terminológusokat, akik napi rutintevékenységükön túl kutatással is foglalkoznak.

MIT NYÚJT A MANYE A TAGJAINAK?

Az alkalmazott nyelvészek szakmai közösségéhez való tartozás tudatát, ahol a tagok egy információs szakmai hálózat részei is egyben, és ahol a hosszú évek alatt a szakmai kapcsolatok gyakran barátságokká formálódnak. A tagok rendszeresen értesülnek a szakmai eseményekről, kedvezményesen részt vehetnek a kongresszusokon és a többi szakmai eseményen, hasznos szakmai kapcsolatokat köthetnek, előadásaikról visszajelzést kaphatnak tapasztaltabb pályatársaiktól, publikálhatnak az egyesület folyóiratában, a Modern Nyelvoktatásban és a kongresszusi kötetekben. Mindkettő szerepel a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága által jóváhagyott publikációs fórumok sorában.

A MANYE 30 év óta mindmáig Szépe Györgynek, az egyesület alapítójának a szellemében tevékenykedik. Nyitott, befogadó, igényes, inspiratív és innovatív egyesület. Nagy kincs. Őrizzük meg!

IRODALOM

- Fóris, Á. (2009). *Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Segédlet a kongresszusok szervezéséhez*. [Kézirat.] MANYE.
- Fóris, Á. (2013). Szépe György és a pécsi alkalmazott nyelvészeti műhely. *Modern Nyelvoktatás*, 19(1–2), 85–92.
- Hidasi, J. (2008). Az alkalmazott nyelvészeti konferenciák színeváltozása. In I. Polyák (Ed.), *A VII. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai* (pp. 28–31). Külkereskedelmi Főiskola.
- Klaudy, K. (1999/2011). *MANYE hivatkozási és szerkesztési útmutató*. <http://www.kjf.hu/manye/konalttud.html> (2020.03.05.)
- Klaudy, K. (2006). *Jótanácsok kezdő MANYE-előadók számára az előadás írott változatának elkészítéséhez*. <http://www.kjf.hu/manye/konalttud.html> (2020.03.05.)
- Szépe, Gy. (1994). Az alkalmazott nyelvészet kutatásáról és oktatásáról. In K. Klaudy (Ed.), *A III. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti konferencia előadásai* (pp. 17–28).
- Szépe, Gy. (2011). A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének (MANYE) 20 évében. In I. K. Boda & K. Mónos (Eds.), *„Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció”*. *A MANYE Kongresszusok Előadásai*. (Vol. 7, No. 1, pp. 50–56), MANYE – Debreceni Egyetem.

FORRÁSOK

Gárdus János hagyatékából származó dokumentumok (1990–1995):

GJDOK 1 (1990. május 11.) Jegyzőkönyv a TIT Országos Idegennyelv-oktatási Választmány kibővített vezetőségi üléséről, amely egyúttal a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületének alakuló ülése

GJDOK 2 (1990. május–december) Eredeti belépési nyilatkozatok (53 db)

GJDOK 3 (1990. augusztus 8.) Szépe György elnök levele Gárdus János főtitrárnak az egyesület miskolci bejegyzéséről

GJDOK 4 (1990. október 24.) Gárdus János főtitrár meghívója a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületének vezetőségi ülésére

GJDOK 5 (1993. október 3.) Jegyzőkönyv a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesülete közgyűléséről

GJDOK 6 (1994. április 8.) Jegyzőkönyv a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesülete vezetőségi üléséről

GJDOK 7 (1994. május 16.) Jegyzőkönyv a Magyarországi Nyelvoktatók Egyesületének közgyűléséről

GJDOK 8 (1994. november 22.) Jegyzőkönyv a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének titkársági üléséről

GJDOK 9 (1995. január 3.) Jegyzőkönyv a MANYE vezetőségi üléséről

GJDOK 10 (1995. április 20.) Jegyzőkönyv a MANYE vezetőségi üléséről

GJDOK 11 (1995. április 22.) Jegyzőkönyv a MANYE közgyűléséről

Az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságának dokumentumai (1990–1995):

MTADOK 1 (1990. október 18.) Papp Ferenc akadémikus meghívója az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság 1990. november 1-i alakuló ülésére

MTADOK 2 (1990. november 1.) Az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság alakuló ülésének jegyzőkönyve

MTADOK 3 (1991. június 14.) Papp Ferenc akadémikus meghívója az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottságának 1991. július 5-i ülésére (napirenden a nyíregyházi és a szegedi alkalmazott nyelvészeti konferencia)

MTADOK 4 (1991. július 5.) Emlékeztető az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság 1991. július 5-i üléséről (napirenden beszámoló az I. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciáról)

MTADOK 5 (1992. március 25.) Jelentés a szegedi II. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előkészületeiről

MTADOK 6 (1992. március 30.) Papp Ferenc akadémikus meghívója az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság április 16-i ülésére (napirenden beszámoló a szegedi II. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia szervezésének állásáról)

MTADOK 7 (1993. május 13.) Papp Ferenc akadémikus meghívója az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság 1993. június 4-i ülésére (napirenden beszámoló a miskolci III. Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciáról)

MTADOK 8 (1994. október 21.) Jegyzőkönyv az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság üléséről (napirenden beszámoló a budapesti IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciáról)

MTADOK 9 (1995. május 3.) Papp Ferenc akadémikus meghívója az Alkalmazott Nyelvészeti Bizottság 1995. május 19-i ülésére (napirenden beszámoló a veszprémi V. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciáról)

APPENDIX

A MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI KONFERENCIÁK ÉS KONGRESSZUSOK SZÍNHELYEI ÉS SZERKESZTETT KÖTETEI

I. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, 1991. május 3–4.

Kiadvány: Székely Gábor (szerk.) 1991. *Első Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. I–II. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola.

II. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Szeged: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, 1992. május 1–2.

Kiadvány: Annus Gábor – Bárdos Jenő – Lengyel Zsolt (szerk.) 1994. *II. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. Veszprém: Veszprémi Egyetemi Kiadó.

III. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Miskolc: Miskolci Egyetem, 1993. április 2–3.

Kiadvány: Klaudy Kinga (szerk.) 1993. *III. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. I–II. Miskolc: Miskolci Egyetem.

IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. „Többnyelvűség az oktatásban és a kutatásban”. Budapest: Budapesti Műszaki Egyetem, 1994. április 7–9.

Kiadvány: Aradi András – Sturcz Zoltán – Szöllősy-Sebestyén András (szerk.) 1994. *IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Többnyelvűség az oktatásban és a kutatásban*. I–II. *Folia practico-linguistica* XXIV. évf. Budapest: BME Természet- és Társadalomtudományi Kar Nyelvi Intézet.

V. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. „Európai és hazai dimenziók”. Veszprém: Veszprémi Egyetem, 1995. április 20–22.

Kiadvány: Lengyel Zsolt – Navracsics Judit (szerk.) 1995. *Ötödik Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. Veszprém: Veszprémi Egyetem.

VI. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. „Nyelvek és nyelvoktatás a Kárpát-medencében”. Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, 1996. április 2–4.

Kiadvány: Székely Gábor – Cs. Jónás Erzsébet (szerk.) 1996. *Nyelvek és nyelvoktatás a Kárpát-medencében*. VI. *Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. Nyíregyháza: Bessenyei György Könyvkiadó

VII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. „Európa kapujában. Kultúrák találkozása – interkulturális tanulmányok”. Budapest: Külkereskedelmi Főiskola, 1997. április 3–5.

Kiadvány: Polyák Ildikó (szerk.) 1997. *VII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia*. I–II. Budapest: Külkereskedelmi Főiskola.

VIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. „A nyelv mint szellemi és gazdasági tőke” Szombathely, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, 1998. április 16–18.

Kiadvány: Balaskó Mária – Kohn János (szerk.) 1999. *A nyelv mint a szellemi és gazdasági tőke. A VIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásainak gyűjteményes kiadása.* I–III. Szombathely: BDTF Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék.

IX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelvi kihívások a harmadik évezredben” Veszprém, Veszprémi Egyetem, 1999. április 8–10.

Kiadvány: Lengyel Zsolt – Navracsics Judit – Nádas Edit (szerk.) 1999. *Nyelvi kihívások a harmadik évezredben. IX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Veszprém.* Veszprémi Egyetem, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. (absztrakt-gyűjtemény).

X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „A nyelv szerepe az információs társadalomban”. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, 2000. április 18–20.

Kiadvány: Bartha Magdolna – Stephanides Éva (szerk.) 2001. *A nyelv szerepe az információs társadalomban.* Összefoglalók kötete. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.

XI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „A nyelv nevelő szerepe” Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2001. április 17–19.

Kiadványok:

Fóris Ágota – Kárpáti Eszter – Szűcs Tibor (szerk.) 2002. *A nyelv nevelő szerepe. A XI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye.* Pécs: Lingua Franca Csoport.

Pusztay János (szerk.) 2002. *Kontrasztív nyelvészeti tanulmányok. (Colloquia Contrastiva, Tomus IX.)* Szombathely: BDTF Kiadó.

Drescher J. Attila – Herr Judit (szerk.) 2003. *A MANYE XI. (pécsi) és XII. (szegedi) kongresszusa nemzetiségi és nyelvpolitikai tárgyú előadásaiból.* (Szekszárdi Alkalmazott Nyelvészeti Füzetek 2.) Szekszárd–Pécs–Budapest: Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar – MANYE.

Tóth Szergej – Földes Csaba – Fóris Ágota (szerk.) 2004. *Lexikológiai és lexikográfiai látkép: Problémák, paradigmák, perspektívák.* (Fasciculi Linguistici Series Lexicographica 3.) Szeged: Generália.

XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelvek és kultúrák találkozása” Szeged: Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar, 2002. március 27–29.

Kiadványok:

Tóth Szergej (szerk.) 2003. *Nyelvek és kultúrák találkozása*. Összefoglalók kötete. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.

Tóth Szergej (szerk.) 2003. *Nyelvek és kultúrák találkozása*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.

Székely Gábor (szerk.) 2003. *Nyelvek és kultúrák találkozása*. Kontrasztív nyelvészeti szekció. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola, Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar.

Drescher J. Attila – Herr Judit (szerk.) 2003. *A MANYE XI. (pécsi) és XII. (szegedi) kongresszusa nemzetiségi és nyelvpolitikai tárgyú előadásaiból*. (Szekszárdi Alkalmazott Nyelvészeti Füzetek 2.) Szekszárd – Pécs – Budapest: Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar – MANYE.

Tóth Szergej – Földes Csaba – Fóris Ágota (szerk.) 2004. *Lexikológiai és lexikográfiai látkép: Problémák, paradigmák, perspektívák*. (Fasciculi Linguistici Series Lexicographica 3.) Szeged: Generália.

XIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „A többnyelvű Európa” Győr, Széchenyi István Egyetem, 2003. április 14–16.

Kiadványok:

Bakonyi István – Náday Julianna (szerk.) 2004. *A többnyelvű Európa*. Győr: Széchenyi István Egyetem, Idegen Nyelvi és Kommunikációs Tanszék.

Borgulya Istvánné (szerk.) 2004. *Kultúraközi, szakmai és szervezeti kommunikáció*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar.

Pusztay János (szerk.) 2004. *Kontrasztív nyelvészeti tanulmányok*. (Colloquia Contrastiva, Tomus XI.) Szombathely: BDF Kiadó.

Bartha Magdolna (szerk.) 2004. *A XIII. MANYE Kongresszus szociolingvisztika szekciójának válogatott közleményei*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.

XIV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelvek és nyelvoktatás Európa és a Kárpát-medence régióiban” Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola. 2004. április 5–7.

Kiadvány: Székely Gábor – Cs. Jónás Erzsébet (szerk.) 2005. *Nyelvek és nyelvoktatás Európa és a Kárpát-medence régióiban*. A MANYE Kongresszusok Előadásai Vol. 1. No. 1, No. 2. Nyíregyháza: Bessenyei György Könyvkiadó.

XV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „A nyelv világa és a világ nyelvei. Soknyelvűség a gazdaságban, a tudományban és az oktatásban.” Miskolc: Miskolci Egyetem. 2005. április 7–9.

Kiadvány: Klaudy Kinga – Dobos Csilla (szerk.) 2006. *A nyelv világa és a világ nyelvei. Soknyelvűség a gazdaságban, a tudományban és az oktatásban*. A MANYE Kongresszusok Előadásai Vol. 2. No.1., No. 2. Pécs–Miskolc: MANYE – Miskolci Egyetem.

XVI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelvi modernizáció. Szaknyelv, fordítás, terminológia” Gödöllő: Szent István Egyetem, 2006. április 10–12.

Kiadvány: Heltai Pál (szerk.) 2007. *Nyelvi modernizáció. Szaknyelv, fordítás, terminológia.* A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 3. No. 1., No. 2. (CD mellékletben). Gödöllő: Szent István Egyetem.

XVII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Kommunikáció az információs technológia korszakában”. Siófok: Kodolányi János Főiskola, 2007. április 19–21.

Kiadvány: Sárdi Csilla (szerk.) 2008. *Kommunikáció az információs technológia korszakában*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 4. No. 1., No. 2. (CD mellékletben) Pécs–Székesfehérvár: MANYE – Kodolányi János Főiskola.

XVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „A magyar mint európai és világnyelv”. Budapest: Balassi Intézet, 2008. április 3–5.

Kiadvány: Nádor Orsolya (szerk.) 2009. „*A magyar mint európai és világnyelv*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 5. Budapest: MANYE – Balassi Intézet.

XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „A tudomány nyelve – a nyelv tudománya”. Eger: Eszterházy Károly Főiskola, 2009. április 16–18.

Kiadvány: Zimányi Árpád (szerk.) 2010. „*A tudomány nyelve – a nyelv tudománya*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 6. No. 1., No. 2. (CD mellékletben). Budapest: MANYE – Balassi Intézet.

XX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció”. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2010. augusztus 26–28.

Kiadvány: Boda István Károly – Mónos Katalin (szerk.) 2011. „*Az alkalmazott nyelvészet ma: innováció, technológia, tradíció*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 7. No. 1., No. 2. (CD mellékletben). Debrecen: MANYE – Debreceni Egyetem.

XXI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Az alkalmazott nyelvészet regionális szerepe”. Szombathely: Nyugat-magyarországi Egyetem, 2011. augusztus 29–31.

Kiadvány: Horváthné Molnár Katalin – Sciacovelli, Donato Antonio (szerk.) 2012. *Az alkalmazott nyelvészet regionális szerepe*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 8. No. 1. No. 2. (CD mellékletben). Budapest–Szombathely–Sopron: MANYE – Nyugat-magyarországi Egyetem.

XXII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében”. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 2012. április 12–14.

Kiadvány: Tóth Szergej (szerk.) 2013. „*Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 9. Budapest – Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó.

XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelv–társadalom–kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák”. Budapest: ELTE, 2013. március 26–28.

Kiadvány: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.) 2014. „*Nyelv–társadalom–kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 10. No. 1. No. 2. (CD mellékletben). Budapest: MANYE – Tinta Könyvkiadó.

XXIV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Többyn nyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában”. Kolozsvár: Babeş-Bolyai Tudományegyetem, 2014. április 24–26.

Kiadvány: Benő Attila – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.) 2015. „*Többyn nyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 11. Kolozsvár: EME.

XXV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelv – Nyelvtechnológia – Nyelvpedagógia: 21. századi távlatok”. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2015. március 30. – április 1.

Kiadvány: Reményi Andrea Ágnes – Sárdi Csilla – Tóth Zsuzsa (szerk.) 2016. „*Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*”. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

XXVI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Aszimmetrikus kommunikáció – aszimmetrikus viszonyok”. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. 2017. augusztus 30. – szeptember 1.

Kiadvány: Dombi Judit – Farkas Judit – Guti Erika (szerk.) 2018. „*Aszimmetrikus kommunikáció – aszimmetrikus viszonyok*”. Budapest: Szak Kiadó. (www.manye.hu)

XXVII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. „Nyelv, kultúra identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben” Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, 2019. április 15–16.

Kiadvány: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (főszerk.) 2020. „*Nyelv, kultúra identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben*”. A MANYE Kongresszusok Előadásai. Vol. 12. No. 1, No. 2, No. 3, No. 4. No. 5. Budapest: Akadémiai Kiadó. (<https://mersz.hu/a-manye-kongresszusok-eloadasai>)

AZ INTERNET-KORSZAK NYELVÉSZETE¹

LINGUISTICS IN THE AGE OF THE INTERNET

Szépe György

(1931–2012)

Janus Pannonius Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Pécs

Első megjelenés:

Szépe, Gy. (1997). Az internet-korszak nyelvészete.

Modern Nyelvoktatás, 3(1–2), 76–89.

KULCSSZAVAK:

nyelvészet,

megújulás,

alkalmazkodás,

interdiszciplinaritás,

számítógépes kutatás

KIVONAT

Egy olyan fejlődési sémát kívánok bemutatni, amely lehetővé teheti azt, hogy a szó-kásos nyelvészeti megközelítés kiszélesedjen. Ezt meg kell tennünk azért, hogy a nyelv-észet alkalmassá váljon arra, hogy korunk néhány újabb problémájának megválaszolásában részt vegyen. Ma már nem elegendő ezen újdonságok integrálásához az egyszerű nyelvészet. Olyan interdiszciplináris tudásra és képességekre van szükség, amelynek keretében (a) tárolni tudjuk az eddigi tapasztalatokat, (b) folyamatosan tudunk megfelelni a kultúra, a gazdaság és a technika fejlődésének. A számítógép adattá-roló és adatmozgató képessége minden fantáziát felülmúl már ma is. Megindult magyar nyelvterületen is a számítógépes kutatásnak, illetve ezen belül az internet hatásának az interdiszciplináris vizsgálata. Be kell rendezkednünk egy új korszakra (nyelvtanároknak, alkalmazott nyelvészeknek és mindenféle nyelv-észeknek), amelyben az előnyeiket használjuk ennek a páratlan, még soha nem volt eszköztárnak.

1 A győri Széchenyi István Főiskolán rendezett konferencián 1996. október 28-án elhangzott előadás folyóiratunk számára átdolgozott vál-tozata. (A szerk.)

ABSTRACT

I would like to present a developmental model that could broaden our usual linguistic approach. We must do this to make linguistics capable of participating in solving some of the newer problems of our time. Today, simple linguistics is no longer sufficient to integrate these latest developments. We need interdisciplinary knowledge and skills that enable us to (a) store our experiences to date and (b) keep pace with developments in culture, economics, and technology. The data storage and data transfer capabilities of computers already exceed our wildest dreams. Computer research and, within that, interdisciplinary research into the impact of the internet has also begun in the Hungarian language area. We must prepare ourselves for a new era (language teachers, applied linguists, and linguists of all kinds) in which we take advantage of this unparalleled, unprecedented set of tools.

KEYWORDS:

*linguistics, innovation,
adaptation,
interdisciplinarity,
IT research*

A CÉL

A következőkben több oldalról próbálom megközelíteni a témát. Ne tessék tehát egy szokványos nyelvészeti előadást várni. A téma heterogén jellege miatt arra teszek kísérletet, hogy minél több elemét említsem meg strukturált formában.

TÖRTÉNETI KERET

Ennek a vázlatos történeti keretnek nem az a célja, hogy az összefüggések abszolút kronológiáját megadja. Mindössze egy olyan fejlődési sémát kívánok bemutatni, amely lehetővé teheti azt, hogy a szokásos nyelvészeti megközelítés kiszélesedjen. Ezt meg kell tennünk azért, hogy a nyelvészet alkalmassá váljon arra, hogy korunk néhány újabb problémájának megválasztásában részt vegyen.

NÉGY (ÖT) ALAPJELENSÉG SZÁMBAVÉTELE

Az alapjelenségeket a következő módon mutatom be:

1. Szemiózis (élet)
2. Kommunikáció (az állatvilágtól)
3. Nyelv (mint a világ térképe)
4. Hangos beszéd
5. [Írás]

A szemiózis azonos az élő szervezeten belül történő jelátvitellel. A jelek és átvitelük alighanem az élet egyik attribútumát alkotják. Az élővilág számos jelensége kezelhető ezen a szinten. A kommunikáció magába zárja a szemiózist. A kommunikáció az állatvilággal kezdődik, majd – más bonyolultsági fokon – az emberrel folytatódik. Ez a szint kezelési lehetőséget kínál az állatvi-

lág és az ember különböző problémái számára. Csak ezután jelenik meg a nyelv, amelyet a világ térképének tekintünk; tehát a mai komplex nyelvfogalomnak nem az egészére, hanem mentális (szemantikai) aspektusára vonatkozik. Feltehető, hogy ennek a „nyelvnek” is szükségszerű előfeltétele a kommunikáció (s ezáltal a szemiózis) létezése. Ennek a nyelvnek azonban nem szükségszerű formája a hangos beszéd; nyilvánvaló ugyanis, hogy egyetlen fizikai megnyilvánulási forma sem zárható ki a lehetséges formák közül.

Ezután kerül előtérbe, válik uralkodóvá a hangos beszéd, amely kiemelkedik a többi kommunikációs csatorna közül. A hangos beszéd kapcsolódik össze nyelvi jelként a szemantikainak tekintett nyelvvel. Ez az összekapcsolódás bizonyos szempontból a nyelv fejlődésének végleges antropológiai formája.

De csak bizonyos szempontból, mert egyre inkább elkülöníthető az írás, amelyik fokozatosan fejlődött ki önálló vizuális formából a hangos beszéd vizuális változatává. A legfrissebb fejlődés alapján hasznosnak látszik egy olyan szintet feltenni, amely sajátos önállósággal is rendelkezik (vagyis mintha a hangos beszéd nélkül is kapcsolatban állna a fentebbi értelemben vett nyelvvel).

A FENTI ALAPJELENSÉGEK KEZELÉSÉNEK KERETE

Mind a négy (öt) fenti szintnek megfelel legalább egy tudomány, illetve diszciplína. Ezen tudományok mással is foglalkoznak, de tárgykörük és problematikájuk középpontjában ezek a jelenségek állnak. Ezek a következők:

1. Szemiotika
2. Kommunikációkutatás
3. Kognitív tudomány
4. Nyelvtudomány₂
5. Nyelvtudomány₁

A szemiózis tudománya a szemiotika. A szemiotika azonban kalandos története során számos egyéb tárgykörhöz is kapcsolódott részben módszerként, részben elméletpótlóként. A mi szempontunkból különösen figyelemre méltóak a szemiotika és az információelmélet kapcsolatával foglalkozó kutatások.

A kommunikáció tudománya a kommunikációkutatás. Egyes fejezeteinek azonban saját tudományos profilja, illetve affinitása van:

- az állati kommunikáció kutatása az etológia része vagy partnere;
- a közvetlen emberi kommunikáció kutatásának speciális kapcsolata van a szociálpszichológiával;
- a tömegkommunikáció kutatása közel áll a középszintű empirikus szociológiához;
- a technikai kommunikáció kutatása pedig – ahogy látom – egyelőre keresi a saját helyét.

A fentebbi értelemben vett nyelv kutatásának gazdája – most úgy látszik, hogy előbb-utóbb a kognitív tudomány lesz [tehát nem a nyelvtudomány], amely bőven merít a nyelvészetből, a pszicholingvisztikából és egyéb diszciplínákból, de egyre közelebb jut ahhoz, hogy saját érvényes kutatási stratégiát alakítson ki.²

A hangos beszéd szintjén következik a nyelvtudomány, mégpedig a paradox módon frissebb, újszerűbb nyelvtudomány, amely az élő beszéd gazdag információtartalmát próbálja kiaknázni. Itt ismét jelentős szerepe van a kísérleti pszicholingvisztikának, valamint a szociolingvisztikának. Mindez messze túlmegy a fonetikán, amely a hangos beszéd formája vizsgálatának a diszciplínája. Az írásnak diszciplínája a régebbi – filológiai – nyelvtudomány, amely az írott és sztenderdizált szövegekkel foglalkozik. Előrelátható azonban ezen szint számára egy új, hipermódern, írással is foglalkozó diszciplína kialakulása.

AZ ÍRÁSTÓL A MULTIMÉDIÁIG

Az írásból kiindulva a következő fejlődési sor vázolható fel (ismét a viszonylagos kronológia igényével):

Írás

Nyomtatás

Privát írógép

Számítógép

Multimédia

Ez az ábrázolás az előző folytatásának tekinthető. Ez a sor igen vázlatos, mivel a gépi vizuális szövegek produkciója és rögzítése mellett figyelemmel kell lenni ugyanezekre az akusztikus szövegek esetében, továbbá a kétféle csatorna összekapcsolására. Jelen formájában is látható a bonyolultabbá és tökéletesebbé váló eszközök fejlődési sora. Más szempontból a technológiai alapok és a hozzájuk szükséges speciális jelrendszerek viszonyával is jellemezhető ez a fejlődés (NIS 1996, 42).

Mind az írás történetéről, mind a könyvnyomtatás történetéről bőven állnak rendelkezésre források: olyanok is, amelyek a társadalmi hatásokra és a kialakult emberi szokásokra vonatkoznak. Meglepően csekély a gépirás korszakának a feldolgozása. Az itt külön ki nem írt, de implikált rádiózásnak és televíziózásnak sajátos vizsgálati keretét nyitotta meg McLuhan (1967); ehhez képest a multimédia problematikájának kibontása még gyermekcipőben jár.

A számítógép/szövegszerkesztő kérdéskörével azonban egyre többen foglalkoznak különféle keretekben. (Ezek egy részére sajátos szempontból majd visszatérek.)

² „A tudományok közül azok, amelyek közvetlenül az információhoz és a tudáshoz kötődnek (elsősorban a megismerés-tudomány, az ún. 'cognitive science', a kommunikációelmélet, de még olyan diszciplínák is, mint a régészet, a muzeológia, a könyvtártudomány) gyökereken átrendezik paradigmatis kereteiket.” (NIS, 1996, p. 26). „A szoftver eszközök fejlődése lehetőséget nyújt az ilyen igények [a számítógépekkel való kommunikáció felhasználói területei] kielégítésére olyan technikákkal, mint a grafikus felületek, a természetes nyelvi kommunikációt is lehetővé tevő ember-gép kapcsolati módszerek (beleértve a hangfelismerést is), az adott felhasználó ismereteihez igazodó intelligens párbeszédek stb.” (NIS, 1996, p. 29).

MI VOLT A NYELVÉSZET VÁLASZA EZEKRE A KIHÍVÁSOKRA?

MIT TUDHAT A SZOKVÁNYOS NYELVÉSZET?

Nagyon sokat, ha azokra a kérdésekre kell válaszolni, amelyeknek történeti korszakában annak idején létrejött. Az volt a régebbi közkeletű felfogás, hogy a technikai fejlődés alapján nem tartozik a nyelvészetre; ezért például a nyelvművelők azzal foglalkozhatnak, hogy milyen hibákat találnak az évszázados szokásoktól eltérő feltételek mellett produkált írásművekben stb.

S nagyon keveset tud a nyelvészet, ha kiderül, hogy a problémák túlmennek meglevő határain. Tehát valamilyen új, nem szokványos diszciplínára van szükség ezeknek az új jelenségeknek a kezelésére.

Véleményem szerint azonban ma már nem elegendő ezen újdonságok integrálásához az egyszerű nyelvészet. Olyan interdiszciplináris tudásra (és „skill”-re) van szükség, amelynek keretében (a) tárolni tudjuk az eddigi tapasztalatokat, (b) folyamatosan tudunk megfelelni a kultúra, a gazdaság és a technika fejlődésének.

KITÉRŐ A SZÁMÍTÓGÉPES NYELVÉSZETRE

Kialakult a nyelvészetnek és a számítógépes szakmának egy interdiszciplinája: a számítógépes nyelvészet. Ez elsősorban a szótárkészítés gépesítésében vált elismert alkalmazott nyelvészeti szakterületté (Prószték, 1998).

A szakterület legkiválóbb magyarországi művelője kellő szerénységgel szól a számítógép szerepéről nyelvészeti problémák megoldásában: „...ma sem azért lehet a legtöbb nyelvészeti problémára megoldást találni, mert mára sokkal okosabbak lettünk, hanem mert korunk számítógépe elég nagy és gyors a korábban megfogalmazott, sokszor meglehetősen egyszerű ..., de ma már gyorsan végrehajtható megoldások megvalósításához” (Prószték, 1996, p. 32).

A számítógépes nyelvészet azonban csak átmeneti stádium a korpusznyelvészet felé, amelynek keretében nagy mennyiségű szöveg elemzéséből a számítógép maga alkotja meg a feldolgozási szabályokat, hiszen a „... a nyelvi tudás nagy része nem pusztán a szótárak, lexikonok, enciklopédiák, nyelvtanok formájában, hanem magukban a szövegekben van elrejtve” (Prószték, 1996, p. 34.).

Mindez arra utal, hogy a számítógépek memóriájában elraktározott szövegek újra felhasználása révén fogunk remélhetőleg egyre többet tudni az írott szövegekről. Ez természetesen nagyon fontos lesz, viszont hiányozni fog belőle – legalábbis egyelőre – az élő beszédben nyilvánuló kommunikáció gazdagsága.

EGY ÚJFAJTA FILOLÓGIA KIBONTAKOZÁSA

Mi is az a filológia? Szó szerint a tudás szerete; s ez implikálta a tudást tároló szövegek sokoldalú kezelését. Az a cél, hogy a filológia olyan ablak legyen, amelyen át a szöveg alapos megértése által belelássunk a múltbeli és a távoli kultúrába, de a jelenbe is.

A klasszika-filológia esetében ez nyilvánvaló volt. Hasonlóképpen a keleti filológia vonatkozásában. Ahogy közelebb kerülünk térben és időben korunk európai szövegeihez, úgy válik a filológia módszerré (de még ebben is versengeni kell másféle megközelítésekkel). Magukkal

a problémákkal egyre több új diszciplína próbál foglalkozni; a filológiának megmaradt ezeknek a problémáknak a burka.

Ez a burok azonban sokkal fontosabb annál, hogy elhanyagoljuk. Szüksége látszik annak, hogy kialakuljon az elektronikus korszak filológiája. Egy része szép csendben létre is jött a szövegszerkesztői gyakorlat körül. Ahogy látom, rendelkezésre áll elég sokféle konvenció, amelyek legtöbbje alkalmas a következetes szövegkezelésre. Mindez azonban a szabványosított írott szövegekre irányul, mert hiszen ennek kezelésére született meg. Hosszabb távon is fenn fog ez maradni ezen a szinten.

Ez a számítógép körüli filológia tudományos szempontból azonban visszalépésnek tekinthető, mert egyelőre hiányzik belőle mind az élő beszéd hangelemzése, valamint a közvetlen emberi kommunikációban megvalósuló jelentések elemzése. Ez a feladat feltehetően egy szélesebb és korszerűbb kognitív orientáltságú nyelvtudomány keretében lesz majd elvégezhető.

MAGYAR VONATKOZÁSOK

A MAGYAR NYELVHASZNÁLATRÓL AZ ÚJ KORSZAKBAN

Számot kell vetnünk azzal, hogy a modern világban gazdasági, kulturális és politikai okokból a magyarok országa, illetve a magyarul beszélők közössége egyre inkább kölcsönhatásban fog élni más nyelvet beszélőkkel, azok országaival és regionális szervezeteivel. A többnyelvű világ szükségletei visszahatnak a magyar nyelvre azáltal, hogy a magyarul beszélők és szervezeteik életében ez lesz a természetes közeg. (Persze azt is reméljük, hogy a magyar nyelvnek is lesz mások irányában bizonyos hatása.) A magyar nyelvvel kapcsolatos problémákat tehát egyre kevésbé lehet majd elszigetelten szemlélni.

A MAGYAR NYELV VESZÉLYEZTETETTSÉGÉNEK KÉRDÉSE

Senki sem veszélyezteti a magyar anyanyelv használatát abban a körben, amelyben kizárólagos a helyzete. Ez azt jelenti, hogy sem a családban, sem a magán szférában, sem a „kisközösségi” nyelvhasználatban senki sem tervez változást a nyelvhasználatban. Fel kell azonban arra is készülni, hogy a földrajzi (nemzetközi) mobilitás révén növekedni fog a kétnyelvű családok száma: tehát magyarnak lenni nem mindig lesz olyan alternatíva, amely kizárja, hogy egyúttal másféle identitása is legyen a beszélőnek.

Az viszont prognosztizálható, hogy a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek kapcsolatrendszere fokozott mértékben nemzetközivé (határokon átnyúlóvá) válik, s ennek lehetnek nyelvi következményei is, például a nyelvi asszimiláció folyamatának lelassulása vagy átalakulása. Természetesen hasonló látható előre a Magyarország szomszédságában élő magyarok esetében is. Ezen várható folyamatok részletezése itt nem feladatunk.

A NYELVI SZEGÉNYEDÉS KÉRDÉSE

Ehelyütt nem az elmúlt aranykorszak miatt bánkódókról kívánok szólni, akik – elsősorban szociolingvisztikai naivság és egyéb tudományon kívüli okok miatt – csekély kivételtől eltekintve

minden új nyelvi változatot elítélnék. Ez az aggodalom minden öregedő nemzedékkel újra születhet; s mindig is lehet valamilyen alapja.

A számítógéppel kapcsolatban felmerülő egyik panasz a (magyar) nyelvhasználatra vonatkozik (különös tekintettel arra, hogy egy ideig a szövegszerkesztők mellőzték a magyar ékezeteket). A már hivatkozott Prószéky erről így szól: „... a számítógépes rendszerektől persze nem lehet elvárni azt, hogy Arany János-i szinten használják a magyar nyelvet, de az is biztos, hogy az alkalmazási területek szövegei legkevésbé a szépirodalom területéről valók. Megjegyezhető, hogy a hivatalos nyelvben ma is sok a szegényes, silány fordulat, pedig a számítógépes nyelvfeldolgozó rendszerek még nem voltak rá hatással. Tehát nyilván nem a gép okozza a nyelvi szegényedést, de az is biztos, hogy avatatlan kezekben könnyebben fogja támogatni ezt a negatív folyamatot. Ugyanakkor viszont az egyre jobban használható nyelvi szoftver-eszközök megjelenése gyorsíthatja is az igényesebb írást, pontosabb helyesírást, választékosabb fogalmazást...” (Prószéky, 1996, p. 31).

Meg kell azonban jegyezni, hogy nem a nyelvhasználatban, hanem annak kezelésében kívánatosak bizonyos változások; olyanok látszanak szükségesnek, amelyek igazodnak az egyének és szervezetek módosuló nyelvi szükségleteihez és lehetőségeihez. S itt azt szeretném hangsúlyozni, hogy az volna a kívánatos, hogyha az egész magyar nyelvhasználat figyelembe venné az informatika szempontjait, de elsősorban az iskolák készítenék fel erre a mai tanulókat, akik holnap már dolgozók lesznek.

Nem deklarációk és általános benyomások, hanem részletes kutatások alapján lehet majd olyan kérdésekre válaszolni, hogy milyen kihatással van a szövegszerkesztő a magyar nyelvű fogalmazásra.³

A MAGYAR NYELV ÉS KULTÚRA JELENLÉTE AZ ELEKTRONIKUS VILÁGBAN ÉS NÉHÁNY EBBŐL ADÓDÓ FELADAT

Nem szorul külön indoklásra a nyelvnek és kultúrának ilyen jellegű összekapcsolása. Ez nem zárja ki, hogy a magyar nyelvű kulturális értékek idegen nyelvre való fordítását is szorgalmazzuk.

Ezzel a feladattal számolnak a Nemzeti Információs Stratégia készítői. 16. számú célkitűzésük így szól: „Az információs társadalomban a világ kulturális értékeinek egyre növekvő hányada áll elektronikus formában is rendelkezésre. Fontos nemzeti érdek, hogy ebben a magyar kultúra értékei is megfelelő mértékben és formában legyenek reprezentálva” (NIS, 1996, p. 74) – „A magyar nyelvű multimédia információk készítését, terjesztését támogatni kell. A modern és klasszikus magyar kultúra alkotásainak multimédia bemutatása megoldandó feladat” (NIS, 1996, p. 49). Hadd tegyük hozzá, hogy ennek az összetett feladatnak egyik része mindig is nyelvi jellegű marad. A többnyelvű világ és az informatika hatása feltehetően nem szubtraktív lesz, tehát nem elvesz, hanem additív, tehát hozzáad a meglevő magyarországi magyar nyelvhasználathoz. Ezzel kapcsolatban törekedni kellene bizonyos összhangra a magyar és a számunkra fontos nyelvek között elsősorban az írásra vonatkozó szabályokban, valamint a nyelvhaszná-

³ Olyan áttekintésre volna szükség a magyar fogalmazásról is, mint amelyet Piolat készített 1991-ben.

lat és terminológia bizonyos vonatkozásaiban is. Feltehető, hogy a terminológiai megfelelések és a fordítási konvenciók terén folytatódik az az egységesülési tendencia, amely a tizennégyek Európájának 11 nyelvével kapcsolatban megindult. Ez legalább olyan fontos lehet a magyar nyelv történetére, mint a nyelvi csatlakozás a katolikus latin Európához a magyar királyság első évszázadaiban, majd pedig a német nyelvű Közép-Európához való igazodás a 17–18. században.

Mindez nyilván a terminológia, a szaknyelv, a fordítástan előtérbe kerülését eredményezheti a kutatásban és az oktatásban egyaránt. A többnyelvűségekre is törekvő európai középiskolában nyilvánvaló, hogy az anyanyelv, az idegen nyelvek és más szak-tárgyak keretében szükség lesz bizonyos terminológiai képzésre. Viszont az is igaz, hogyha a magyar is az európai unió hivatalos nyelvei közé tartozik majd, akkor lehet, hogy magyarok is részt vesznek a közös európai szabályok alakításában.

A MAGYAR NYELVI NORMA ÚJRAGONDOLÁSA

A fentiek alapján nehezen kerülhető el az a következtetés, amely szerint újragondolásra szorul a nyelvi norma a magyarban. Az alkalmazott nyelvészet több ágának – így például a számítógépes nyelvészetnek és a fordítástannak a tapasztalatait is figyelembe kellene venni: ez a kérdéskör nem tekinthető a jövőben azon nyelvészek illetékességi körébe, akik a 19. századi eszmék szellemében foglalkoznak a magyar nyelvvel.

Egyrészt a nemzetközi kifejezések („idegen” szavak) beilleszkedését időről időre újra kell vizsgálni, hiszen az „idegenség” változó kategória. Az európai terminológiai rendszerhez történő illeszkedés azonban nyilvánvalóan kihat majd a magyar nyelv lexikológiai-szemantikai szerkezetének egy bizonyos rétegére is.

A fentiekén túlmenően még az is elképzelhető, hogy az eddiginél jobban elválík a hivatalos és a magánszféra nyelvhelyességi kezelése; s az is feltehető, hogy a műfaji szempont is jobban érvényesül majd. A magánszférában ugyanis előbb-utóbb érvényesülni fog a szólásszabadságnak az a formája, amelyik csak funkcionális szempontokat respektál a nyelvhasználatban.

Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy a magyar nyelvet használók száma és súlya feltehetően a jövőben is lehetővé teszi, hogy minden olyan technikai területnek létrejöjjön a magyar terminológiája, amelyet szélesebb körben használnak. Nyílt kérdés viszont, hogy valamennyi, a magyarnál kisebb létszámú és súlyú, újonnan önállósult európai nyelvközösség képes lesz-e erre (Szépe, 1994). Most ugyanis úgy látszik, hogy bizonyos fokú nyelvi és írásbeli szabványosításnak az Európai Közösség [unió] nyelvei szolgálnak majd alapjául; ezen belül is azok, amelyek nálunk is jelen vannak „világnyelvként”: az angol, a francia, a német, az olasz és a spanyol. Ezek egymáshoz való közelítése mintaértékű lehet a magyarra nézve is.

A norma újragondolásához tartozik az is, hogy az új elektronikus korszakban másféle módokon nyilvánulhat meg a nyelvi norma a virtuális nyelvi közösség decentralizált keretében. Ennek a részleteit azonban nehéz volna előre jelezni.

AZ ALKALMAZÁSOKNAK MÁRIS MEGLEVŐ HASZNA

Az alkalmazott nyelvészet innovációs keretként, mindenféle új ösztönzés befogadására nyitott keretként működik.

Az egynyelvű alkalmazott nyelvészet másként működik az internetet és a többnyelvűséget figyelembe véve, mint a klasszikus, 19. században kialakult formájában, vagy akár az ötvenes-hatvanas-hetvenes években. A magyarországi magyar számítógépes nyelvészek máris létrehozták a magyar nyelvű számítógépes szövegszerkesztést elősegítő segédletek sorozatát⁴.

Egyébként – tudásunk szerint – máris több akad a magyar „spell-check” rendszerekből és elválasztó rendszerekből. S vannak már korlátozott fordítórendszerek, továbbá zárt nyelvi automatizmusok (adatbázis, listázások, blanketták kitöltése céljából).

Mindez nekünk több szinten is hasznos lesz; nemcsak az egyszerű számítógépes nyelvhasználó számára, hanem a nyelvvel kapcsolatos mindenféle műveletet végzők, illetve a kutatók és fejlesztők számára. Még az is lehet, hogy a magas szintű magyarországi magyar funkcionális analfabetizmus csökkentését is elősegítik majd ezek az eszközök⁵.

A MAGYAR NYELVTERÜLET EGYSÉGÉRŐL

A konferencia eredeti koncepciója alapján – de egyéb megfontolásokból is – szükségesnek látszik erre külön is kitérni.

A MAGYARUL BESZÉLŐK FÖLDRAJZILAG FOLYTONOS NYELVKÖZÖSSÉGE

A konferenciát megelőző napokban volt látható a televízióban a világ magyar informatikusainak találkozójáról egy beszámoló, amely teljes mértékben megerősítette bennem mindazokat, amelyeket megelőzően felvázoltam magamnak erre az előadásra.

Ez a Nemzeti Informatikai Stratégiában két helyen is előkerül: „Miután a kommunikációs hálózatok arra lehetőséget teremtenek, az MKM-nek az informatikai változásokkal való együttműködésben meg kell oldania a szomszédos országokban élő magyarság anyanyelvi oktatásának kérdéseit” (NIS, 1996, p. 77). „Az elektronikus adatcsere (EDI) szabványos tartalmú és formájú strukturált adatok, emberi beavatkozás nélküli, számítógéptől számítógépig, illetve alkalmazástól alkalmazásig való automatikus továbbítást jelent. Független az alkalmazásoktól, az informatikai környezettől, az adatátviteli módtól és a nemzeti nyelvtől” (NIS, 1996, p. 32). A tétel nagyon egyszerű. A közép-kelet-európai nacionalizmus új hulláma veszélyezteti a határokon átnyúló nyelvi közösségek egységét, sőt bizonyos méretektől függően azok létezését is. A televízió és az internet pedig alkalmas arra, hogy ezt némileg ellensúlyozza. Az igazi megoldást remélhetőleg az hozza majd el, hogyha az Európai Unió keretében a többségek és kisebbségek

⁴ Ezek a következők: *MorphoLogic* alaprendszer; *HUMor* morfológiai programrendszer; *Helyes-e* helyesírás-ellenőrző; *Helyesel* automatikus elválasztó; *Helyette* toldalékoló szinonimaszótár; *HelyesLem* szótó-vissza-állító program; *Helyesebb* (a fogalmazást támogató) mondat-szintű helyesírás-ellenőrző rendszer; *HumorESK* mondatelemző rendszer; a *MoBiDic* (intelligens fordítástámogató) toldalékoló kétnyelvű szótár-család. (Prószék, 1996, p. 33–34).

⁵ A számítógépes analfabetizmus egyelőre metafora (NIS, 1996, p. 26); eljöhét azonban az az idő, amikor Európa nagy részén egybeesik a hagyományos és számítógépes „írástudás”.

egyaránt otthonra lelnek; a több országban szétszórta azonos nemzeti kisebbség pedig (az eddigi szétmorzsolódás helyett) kumulálódhat ebben az új otthonban. Ehhez is nyilván hozzájárulnak majd az új típusú politikai és jogi biztosítékok mellett az elektronikus korszak eszközei is.

A DIASZPÓRÁK MAGYARSÁGA

Ezenközben nem szabad megfeledkezni azokról a magyar származású, magyarul (még) tudó emberekről sem, akik kívül élnek a magyarul beszélők földrajzilag folytonos nyelvközösségén. Az „információs világfalu” keretében ma már technikai okok miatt könnyebben tartható fenn egy virtuális nyelvközösség is műholdas televízió (pl. a Duna Televízió) vagy az internet segítségével.

Ennek lehetnek kulturális (lelki) vagy politikai okai; de mindenképpen lehetnek piaci (anyagi) motívumai is. Nemcsak magyarul olvashatnak majd többen a határokon kívül (ezt nagyon reméljük, bár nem lehet tudni, hogy mi lesz az olvasmányuk), hanem a magyar hirdetések feltehetően Magyarországon termelt árukat is fognak kolportálni. A nyelvi szempontok azonban kétségtelenül jelen lesznek, bármi is legyen a motivációjuk.

A MAGYARUL BESZÉLŐK TÁRSADALMI RÉTEGZŐDÉSE

A magyar nyelvterület egysége szempontjából megválaszolandó az a kérdés is, hogy mit lehet kezdeni egy olyan országban, ahol a felnőtt lakosságnak kb. egy negyede funkcionális analfabéta (Terestyéni, 1996), hiszen „a kulturális hátrányok újratermelése és a regionális elmaradottság fennmaradása komolyan veszélyeztet mindenfajta társadalmi programot” (NIS, 1996, p. 43). „Alapvető demokratikus elvek szenvedhetnek csorbát. Ahogy írástudás nélkül elvileg sem biztosítható a politikai esélyegyenlőség, úgy fokozhatja le az informatikai analfabetizmus a népesség jelentős részét másodosztályú állampolgárrá” (NIS, 1996, p. 56).

A MAGYARUL BESZÉLŐK INKLUZÍV KÖZÖSSÉGE

Mivel pedig a magyar nyelvközösség inkább inkluzív jellegű, vagyis voltaképpen mindenkit befogad, aki magyarul tud, ezért a külföldre szánt üzenetnek – tartalmában és formájában – azt is figyelembe kellene vennie, hogy címzettje nem feltétlenül magyar származású és magyar nemzeti elkötelezettségű.

A magyar mint idegen/második nyelv tanítása és fenntartása sokat profitálhat az új technikai eszközökből. Ehhez is szükség lehet új módszerekre.

Itt említendő, hogy a magyar nyelvű levelezési listák száma megközelíti a százat; a hálózati hírek rovatában kb. 30 található meg (kb. 10.000 külföldi mellett) (NIS, 1996, 43).

Ennek a közösségnek természetesen a kulturális-informatikai központja – feltehetően – Budapesten lesz. Mivel azonban egyre inkább virtuális közösségről lesz szó, ezért ennek kisebb lesz a fontossága, mint a hálózat jó működésének.

AZ IDEGENNYELVI ASPEKTUSOKRÓL

AZ ANGOL VOLNA A SZÁMÍTÓGÉP KIZÁRÓLAGOS NEMZETKÖZI NYELVE?

A Nemzeti Információs Stratégia összeállítói szerint igen: „Mivel az információs társadalomban távlatilag az ország minden állampolgára informatika felhasználóvá fog válni, s mivel a nemzetközi információs bázisok és szolgáltatások alapnyelve az angol, be kell vezetni a kötelező angol nyelvoktatást az elemi, szak- és középiskolákban. A tananyagok szerkesztőinek használniuk kell a multimédia már elérhető eredményeit a hatékony oktatás érdekében” (NIS, 1996, p. 77; vö. még Lloyd, 1996 és Gerlóczy, 1996).

Az angol nyelv legnagyobb világméretű elterjedtsége nem vitatható. Ebből azonban nem következik a fenti javaslat: egyetlen nyelvnek sem tesz jót, ha „fő nyelvvé” nyilvánítják, amilyen Magyarországon a német, majd az orosz volt. Külön kell választani a számítógéppel összefüggő igényeket attól a sokkal nagyobb körtől, amely eldönti, hogy (a) milyen nyelveket tanítsanak az iskolában, (b) s legyen-e ezek között egyáltalán kötelezően tanulandó nyelv. Magyarország ugyanis földrajzilag nem szomszédos egyetlen angol nyelvű országgal sem; a magyar kulturális és tudományos hagyományban, valamint a gazdasági kapcsolatokban az angol nyelv nincs az első helyen.

Egy ilyen kis méretű ország polgárai számára (amelynek nyelve korlátozott elterjedtségű) nem elegendő egy idegen nyelv ismerete; legalább kettőre van szükség, amelyek közül előnyös, hogyha az egyik vagy az angol, vagy a német. Európában lévén azonban megfelelő számú ismerőre volna szükség a francia, orosz, olasz és spanyol nyelvből, valamint a közép-kelet-európai térségben beszélt államnyelvekből, elsősorban a szomszédos országokban használtakból.

A számítógép-fejlesztés legjelentősebb országában, az Egyesült Államokban a legjelentősebb nyelv – bár nem egyedüli hivatalos nyelv, s a világon mindenütt ismerik az angolt, s „így mind a piac, mind a fejlesztők fejében élő világkép egyaránt azt sugallja, hogy a problémák nyelvfüggő részét úgy kell megoldani, hogy elsősorban az angol nyelv esetében adjon megoldást” (Prószéky, 1996, p. 31). Viszont épp a számítógép segítségével nőttek meg annyira a technikai lehetőségek, hogy a többi nagy elterjedtségű nyelv fejlesztői számára nagyon is reményteljes bizonyos szempontból utolérni az angolt, vagy legalábbis állandóan a sarkában maradni. (Ebben a versenyfutásban valahol benne van az is, hogy a magyar nyelvet beszélők sem követhetnek el nyelvi harakirit.)

A nyelvi és kulturális képzésnek nem angol szempontúnak, hanem interkulturálisnak kell lennie; ennek ugyanis nemcsak a technikát, hanem a műveltség egészének értékeit kell szolgálnia. Mindez nem jelenti azt, hogy ne kellene elősegíteni a mainál hatékonyabb angoltanulást, s hogy kizárjuk abból a számítógépes innovációkat (pl. a hálózati zsargont: „netspeak”-et, az „emoticon”-t), vagy hogy figyelmen kívül hagyjuk a szövegszerkesztés hatását az angol fogalmazás stílusára (Piolat, 1991). Mindezeknek bizonyos típusú nyelvtanulók esetében jelentős motivációs szerepe lehet.

A MAGYAR MINT SZÁMÍTÓGÉPES NYELV ITTHON ÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

„A magyar számítógépes nyelvészeti kutatás egyfajta nemzetközi elismerése, hogy 1995-től az Európai Unió és a közép-kelet-európai államok közös fejlesztéseire létrehozott Copernicus-együttműködés keretében részt vehetünk a GLOSSER, a GRAMLEX, a MULTTEXT-EAST, a TELRI és az ELSnet Goes East programjaiban. Szerepünk elsődlegesen az, hogy javaslatokat tegyünk a kialakulóban levő gépi nyelvfeldolgozó szabványok olyan irányban történő megváltoztatására, melyek segítségével a magyar és más kelet-európai nyelvek számítógépes használatra alkalmas leírása a nyugat-európaiakéval egységes módon történhet.” (Prószéky, 1996, p. 34). „A cél az, hogy azt a hátrányt, amelyet a számítógépes nyelvészeknek Európa soknyelvűségéből következően kell leküzdeniük, előnnyé változtassuk” (Prószéky, 1996. p. 31).

Hosszú távon ugyanis nehéz bárkire is rákényszeríteni egy nyelv tanulását (eltekinthetve az erőszakos asszimiláció, vagyis az etnocídium esetétől). Pierre Bourdieu-nek, a francia szociológusnak közhellyé vált mondása szerint egy nyelv annyit ér, amennyit beszélői érnek. Ez az érték nem feltétlenül gazdasági jellegű; nagyon meglehet, hogy technikai értelemben vett kommunikációs, kulturális, tudományos, politikai, vallásos, turisztikai, sporttal kapcsolatos, földrajzi, személyes mozzanatok is megtalálhatók ebben az összetett érték-fogalomban. Persze ezek a mozzanatok el is ültethetők bizonyos fokig; elsősorban az iskolának lehet ebben igen nagy szerepe.

Ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv jövőbeli státusát (belátható ideig) az fogja meghatározni, hogy kinek lesz rá szüksége. Erre egyelőre nem nagyon áll rendelkezésre semmilyen stratégia. A státus mellett a magyar nyelv állagára pedig feltehetően számítani kell az euro-amerikai hatások újabb hullámával.

SZÁMÍTÓGÉPES NYELVTANULÁS

A számítógép a nyolcvanas évek óta jelen van a fejlett országok idegennyelv-tanulásában⁶. Ebben az évtizedben számos mű jelent meg erről a témáról Magyarországon is. Tudománytörténeti előzményként meg kell említeni, hogy a közép-európai és kelet-európai nyelvészeti avantgarde (matematikai és alkalmazott nyelvészet) keretében az ötvenes évektől kezdve együttműködtek a „gépi nyelvészek” és a „modern nyelvek oktatásával” foglalkozó nyelvészek; Magyarországon elsősorban Debrecenben Papp Ferenc iskolája, valamint a Budapesti Műszaki Egyetem nyelvatanárai. Ez az irányzat a programozott oktatásnak a hatvanas években tetéződő hullámát folytatta. Természetesen a nyolcvanas években Magyarországon rendelkezésre álló kezdetleges számítógéppark is sokkal kedvezőbb lehetőségeket nyújtott, mint a két évtizeddel előző korszak eszközei.

Csakhogy a nyolcvanas években még nem volt jelen a személyi számítógép, s nagyon gyengén voltak ellátva az oktatási és felsőoktatási intézmények komputerrel. A kilencvenes évektől kezdve egyre jobban terjednek a számítógépes nyelvoktatás eszközei és módszerei, bár ezek még nem részei a nyelvtanárok kiképzésének. Az 1995-ben újraindult *Modern Nyelvoktatás* külön rovatot is tartalmaz a szoftverek bemutatására (Horváth, 1995; Précsich, 1996).

6 Mindenképp meg kell említeni, hogy 1981-ben ezen a főiskolán rendezték meg a számítógépes idegennyelv-oktatás első országos konferenciáját.

Ideje volna azonban az idegen nyelvek oktatástechnikáját megújítani (hogy úgy mondjam: kevésbé kommerciális indítékokkal).

AZ INTERNET ÉS A NYELVTANULÁS

Ez viszont vadonatúj téma. Egy neves alkalmazott nyelvész igényes vezérkönyvet is kiadott ebben a témában, pontosabban az internet útján folyó, tandem vagyis páros nyelvtanulás számára. Ez a könyv figyelemre méltó bibliográfiát is tartalmaz (Little & Brammerts, 1996; Lloyd, 1996; Turi, 1996).

Ahogy egyre inkább tapasztaljuk, az internet (e-mail, World web stb.) szenvedélyé is alakulhat, akárcsak maga a számítógép volt nemrég. Ennek során spontán alakultak ki a nyelvtanulás szempontjából is releváns kommunikációs kapcsolatok; majd pedig olyan interlingvális intézményi kapcsolatok jöttek létre, amelyeknek egyik célja a nyelvtanulás. Ha ezt még gazdagítják az internetnek szinte határtalan könyvtári hátterével, illetve a multimédia lehetőségeivel, akkor ismét egy új minősége jön létre az idegen nyelvek tanulásának és gyakorlásának.

S ne feledjük el, hogy egyre több sajtóterméknek van már internet-kiadása; ezeknek a lehetséges hatását sem mérte még fel – tudomásunk szerint – senki sem erre felé.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Szinte valamennyi fentebbi megjegyzésnek lehetnek kutatási vonatkozásai: mind az alap kutatásokban, amelyek egyre inkább nemzetközi szervezettségűek lesznek, mind az alkalmazott kutatásokban és a fejlesztésben, amelyek feltehetően az egyes nyelvekhez kapcsolódnak országos keretben, és különösen áll ez az oktatást segítő kutatásokra. Mindezeknek a részletezésére másutt próbálok majd sort keríteni. Itt mindössze az új kutatási eszközök és a kutatási stílus néhány kérdésére térek ki.

A számítógép adattároló és adatmozgató képessége minden fantáziát felülmúl már ma is; mintha Turing professzor szelleme szabadult volna ki a palackból. Az általános és speciális adatbázisok nélkül ma már nem lehetne dolgozni; ezekhez hozzájönnek még a keresőrendszerek. S a szövegek (multimédia-textek) akarva-akaratlan alapjául szolgálhatnak mindenféle modern nyelvészeti, illetve szövegtani vizsgálatnak (Füredi, 1996; Rooks, 1996; Strangelove, 1996). Megindult magyar nyelvterületen is a számítógépes kutatásnak, illetve ezen belül az internet hatásának az interdiszciplináris vizsgálata⁷.

Természetesen a pozitív hatások negatív mellékhatása, vagyis a számítógép – és főleg az internet – lehetséges kártékony következményeiről is lehet már magyarul olvasni⁸. Egyelőre Magyarországon túlzásnak látszik az a nézet, amely szerint a számítógép megöli a tudományos/felsőoktatási életet (Cohn-Sherbok, 1996).

Be kell rendezkednünk egy új korszakra (nyelvtanároknak, alkalmazott nyelvészeknek és mindenféle nyelvészeknek), amelyben az előnyeit használjuk ennek a páratlan, még soha nem volt eszköztárnak, amely remélhetőleg továbbra is díjtalan marad az oktatással és kutatással

⁷ Vö. a filozófus Nyíry, 1996, a nyelvész-szemiotikus Papp, 1996 és a számítógépes lexikográfus Pajzs, 1996 írásaival; vö. még Hauser, 1996.

⁸ Ilyen tárgyú írások olvashatók a *Replika* 1994, 13–14. kötetében.

foglalkozó közintézmények számára. Úgy látszik, hogy „...az Internet kialakulása nem egy folyamat végét jelenti, hanem egy új szakasz kezdetét” (NIS, 1996, p. 31).

IRODALOM

- Alföldi, I., Bakonyi, P., Gordos, G., Gulácsi, L., Gyurós, T., Havass, M., Horváth, J., Kovács, K., Mlinarics, J., Nyíri, L., Sima, D. & Szabó, Z. (1996). Nemzeti informatikai stratégia. Tervezet. *Jel-Kép*, 3, 5–80. [Ebben az írásban a cím rövidítése: NIS.]
- Cisler, S. (1996). Védekezés és az Internet. *Replika*, 13–14., 251–258.
- Cohn-Sherbok, D. (1966, October 25). The computer virus that is killing academic life. *The Times*, 25, p. 3.
- Füredi, M. (1996). Egy nyelvész gondolatai műszaki adatbázisokban való keresés közben. In I. Terts (Ed.), *Nyelv, nyelvész, társadalom* (pp. 74–81). Janus Pannonius Tudományegyetem & PSZM Projekt Programiroda.
- Gerlőczy, F. (1996). Komputerül szólva. Világnyelv a kibertérben. *Heti Világgazdaság*, 13(45), 100, 105.
- Hahn, H. & Stout, R. (1994). *The Internet Complete Reference*. Osborne McGraw-Hill.
- Hauser, L. (1994). A „hasznos hálózat”. *Replika*, 13–14., 243–249.
- Horváth, J. (1995). Szoftver-Kritika. *Modern Nyelvoktatás*, 1(1), 86–99. [Ezen első írás óta ebben a folyóiratban rendszeres rovatként olvasható a szoftver-kritika Horváth József szerkesztésében.]
- Little, D. & Brammerts, H. (Eds.) (1996). *A guide to language learning in tandem via the Internet*, Trinity College.
- Lloyd, D. (1966). „The Internet and the English Teacher.” *FIPLV World News*. 37(1–3) (Poznan, 1996).
- McLuhan, M. (1967). *The medium is the message: an inventory of effects*. Routledge.
- Nyíry, K. (1996). Networking and the transformation of time. In I. Terts (Ed.), *Nyelv, nyelvész, társadalom* vol. 2. (pp. 203–206). Janus Pannonius Tudományegyetem & PSZM Projekt Programiroda.
- Pajzs, J. (1996). Az elektronikus levelezés mint a kommunikáció új formája. In I. Terts (Ed.), *Nyelv, nyelvész, társadalom* (Vol. 1. pp. 208–212). Janus Pannonius Tudományegyetem & PSZM Projekt Programiroda.
- Papp, F. (1996). Egy kis alkalmazott szemiotika. In I. Terts (Ed.), *Nyelv, nyelvész, társadalom* vol. 1. (pp. 212–216). Janus Pannonius Tudományegyetem & PSZM Projekt Programiroda.
- Piolat, A. (1991). Effects of the word processing on text revision. *Language and Education*, 4(4), 255–272.
- Présich, R. (1996). The New Grolier Multimedia Encyclopedia. v6.03, Windows. Grolier Electronic Publishers: Danbury CT, 1996. *Modern Nyelvoktatás*, 2(1–2), 106–107.
- Prószéky, G. (1988). *Számítógépes nyelvészet (Természetes nyelvek használata számítógépes rendszerekben)*. SZÁMALK.
- Prószéky, G. (1996). Nyelvtechnológia 2000. *Modern Nyelvoktatás*, 2(1–2), 31–34.
- Rooks, D. (1994). A virtuális könyvtár. *Replika*, 13–14., 259–260.
- Strangelove, M. (1994). A nélkülözhetetlen Internet. *Replika*, 13–14., 233–235.
- Szépe, Gy. (1994). Egynyelvű magyar alkalmazott nyelvészet a többnyelvű világban. *Folia Practico-Linguistica*, 24(1), 24–35. [Az 1994. évi IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián felolvasott előadás írásbeli változata.]
- sz.n. (1994). Egy Internet-narkós vallomása. *Replika*. 13–14., 237–240.

- Terestyéni, T. (1996). Írás- és olvasásnélküliség Magyarországon. In I. Terts (Ed.), *Nyelv, nyelvész, társadalom* vol. 1. (pp. 289–298). Janus Pannonius Tudományegyetem & PSZM Projekt Programiroda.
- Terts, I. (Ed.) (1996). *Nyelv, nyelvész, társadalom*. Janus Pannonius Tudományegyetem & PSZM Projekt Programiroda.
- Turi, Sz. (1996). Tasting bits, bites and bytes of the Web pie. (Eastment, D. The Internet and ELT. The Impact of Internet on English Language Teaching. The British Council: Manchester, 1996.) *Novelty*, 3(3), 111–113.

ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI AXIÓMÁK A NYELVPEDAGÓGIÁBAN¹

APPLIED LINGUISTIC AXIOMS IN LANGUAGE PEDAGOGY

Bárdos Jenő

bardos.jenoistvan@gmail.com

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola

<https://orcid.org/0009-0007-4680-8602>

Első megjelenés:

Bárdos, J. (2003). Alkalmazott nyelvészeti axiómák a nyelvpedagógiában,

Modern Nyelvoktatás, 9(2–3), 3–13.

KIVONAT

A tanulmány a nyelvpedagógia és az alkalmazott nyelvészet lehetséges kapcsolatait vizsgálja, a szerző személyes, nyelvtanári tapasztalataiból, valamint a tanulók pszichológiai, motivációs sajátosságainak meghatározó szerepéből kiindulva. Részletesen, ábrákkal és a nemzetközi nyelvpedagógiai szakirodalom főbb témái alapján bemutatja, hogy a nyelvtanulás genetikai alapokon is értelmezhető, ugyanakkor társas és pedagógiai-pszichológiai tényezők által alakított folyamat. A szerző rámutat az elméleti és gyakorlati szemlélet közötti növekvő távolságra, valamint arra, hogy a nyelvpedagógia multidiszciplináris jellege – a pszichológiától a társadalmi kontextusokig, valamint az alkalmazott nyelvészeti szemlélet nélkülözhetetlen a hatékony nyelvtanításhoz.

KULCSSZAVAK:

alkalmazott nyelvészet, nyelvpedagógia, nyelvtanulási képesség, idegennyelv-tanítás, multidiszciplináris jellemzők

1 Az itt közölt írás a XIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson (Győr, 2003. április 14–16.) elhangzott plenáris előadás megszerkesztett változata. (A szerk.)

ABSTRACT

This study examines the possible interrelations between language pedagogy and applied linguistics, drawing on the author's personal experience as a language teacher and on the decisive role of learners' psychological and motivational characteristics. Through detailed discussion, supported by figures and an overview of key topics in international language-pedagogical scholarship, the paper demonstrates that language learning can be interpreted as a process grounded in genetic predispositions, yet fundamentally shaped by social, pedagogical, and psycholinguistic factors. The author highlights the widening gap between theoretical and practical orientations and argues that the multidisciplinary nature of language pedagogy – from psychology to social contexts as well as the aspect of applied linguistics – is indispensable for effective language teaching.

KEYWORDS:

*applied linguistics,
language pedagogy,
language-learning
aptitude, foreign-
language teaching,
multidisciplinary
characteristics*

USUS: AZ EMPÍRIA VILÁGA

Idestova húsz esztendeje annak, hogy az ELTE-s fő tevékenységem mellett intenzív nyelvtanfolyamokat vezettem a MUOSZ nyelviskolájának szakmai igazgatójaként – rádiósoknak, szerkesztőknek, újságíróknak. Előfordult, hogy riportot is készítettek velem, s közülük az egyik – Ungváry Ildikó – ma is jeles rádiós, makacsul azt kérdezgette tőlem, amikor hasonló makacssággal történelmi elődökre hivatkoztam, hogy melyik az én módszerem (holott ő is részese volt forró vagy jeges, illetve forró és jeges óráimnak). Nem lehetett nem meghallani ezt a kérdést, ugyanakkor egy villanás alatt rá kellett jönnöm, hogy én, aki szemrebbenés nélkül használtam a régi meseterek fogásait modern kontextusban – ahogy az más művészetekben is elfogadott – soha nem gondolkodtam olyan terminológia szerint, hogy mi, vagy melyik az én módszerem. Márpedig minden tanárnak van saját módszere, amely nem más, mint többnyire bizonyítatlan meggyőződések csakis órá jellemző halmaza. Nem vagyok különösebben dadogós típus, de ott, a riport közepén többször is próbáltam belefogni, miközben Ildikó visszhangozta: „A magáé melyik? De a magáé melyik?” Nem tudtam ott és akkor erre a kérdésre tisztességesen válaszolni, bár azóta is vallom, hogy jobb, ha a gyakorló nyelvtanár legalább ötvenként felállít egy prioritáslistát, ha meg akarja őrizni szakmai céltudatosságát. Megpróbálhatom reprodukálni a sajátomat most, a húsz évvel ezelőttit (azt szokás persze mondani, hogy fiatalabb korában az ember rendkívül mélyen és rendkívül pontatlanul gondolkodik). Pontatlan gondolkodásom egyik jellemzője éppen az volt, hogy úgy el voltam foglalva a magam bűvészkedéseivel, módszertani fogásaival, hogy meg sem próbáltam feltérképezni azt, hogy a fogadó oldalon megvan-e a tanulási stratégiáknak az a variabilitása, ami nélkül a kooperáció lehetetlen. De szerencsém volt; mi még nagyon hasonló iskolai idolumokból (barlangokból) bújtunk elő – a baconi fogalmak elitista, akkor inkább „szocreál” értelmezései szerint.

Amint belépsz egy osztályba, kifürkészhetetlenül régi genetikákat hordozó emberi lények közé lépsz be, akik akárha csak tengődnek, akárha élénken gondolkodnak, pszichikai értelemben ingerelhetőek, szeretve–gyűlölve élnek. A köztük lévő kapcsolatok hálójába kell tényezőként belépned, mert mindig az emberek közötti kapcsolatok fontosak, és nem a tárgyi körülmények. Az empátia csigaházából kell finom szarvacskákkal tapogatni, simogatni, kutaszkodni, érzékenyen kibogozni, hogy milyen az érdeklődésük, milyen a beállítódásuk, mivel motiválhatók, hogy csábíthatóak legyenek a szellemi kalandra, a célnyelv rejtekébe vezető, gyakran magányos ösvényeken. Érzékeny, kommunikációs „felfedezlek”-játék ez, amíg kitapinthatóvá válik, hogy számukra mi a humoros, mi a drámai, mi vált ki sokkhatást, vagy éppen nyugalmat, megelégedettséget. Érdeklődésem tehát pedagógiai–pszichológiai, de érzelmi terepeket kíván feltérképezni, mert motiválni akarok: el akarom csábítani őket, hogy a nyelvtanulás jegyeseivé váljanak. Amikor már olyan érzékenyen reagálok a csoport rezdüléseire, mint Galvani békacombja, akkor, és csakis akkor tudom megítélni, hogy a pedagógiai ráhatás mely zsilipjeit nyissam fel: milyen időzítésben, milyen adagolásban, milyen dózisokban.

A nyelv élő hang, élő test, létszerűsége egészlegességében rejlik. Soha nem tudtam bízni az olyan nyelvi tananyagokban, amelyek először szemem át értéktek el a diákhöz. Többnyire ott is maradtak a papíron, mint ahogy a festék, amelyből a szavak vették. Igazi „fültiprást”, hallás-felnyitogatást végeztem – tanteremben és laborban – kezdőknél, álkezdőknél és haladóknál egyaránt. Képekkel és tárgyakkal kontextualizáltam, s ha mindenáron terminológiát is kell használnom, módszeremben domináltak az eklektikus direkt módszer, a kései audiovizuális módszer elemei egy csipetnyi kommunikatívval, amelyet azon melegében ismertem meg 1980-ban, Canterburyben. Ez nem akadályozott meg abban, hogy audiolingvális gyakorlatanyagon laboroztassak, sem abban, hogy nyelvtani-fordítóban tanítsak politikai újságnyelvet, de abban sem, hogy Gouin-sorokkal memorizáltassak sztorikat. Bármely módszer, módszertani fogás körülménnyé egyszerűsödik, ha van miből válogatni. Sokféle tananyag jó, ha nem egyet, hanem több tucatot ismer valaki részleteiben is. Ha valahol biztosított az intenzív szakaszokkal tarkított magas óraszám, akkor az intenzív nyelvtanulás, mint állapot válik uralkodóvá, az diktál, s lendületével mint ocsút, kiszórja az életképtelen tananyagokat, módszereket, és – szerencsés esetben – a szakmailag életképtelen tanárokat is.

Lopva körbepillantok, és látom, hogy néhány arcra kívül a fájdalom: mi ez a bájcsmatagos bódorgás a múlt emlényeiben, mi ez a haszontalan nosztalgizálás? Ma van ma, és most nem így van, és különben is az előadás címe *Alkalmazott nyelvészeti axiómák a nyelvpedagógiában*. Hát éppen ez az! Már jó ideje beszélek egy lehetséges tanári viselkedésről, már jó néhány elvet felsoroltam, s vajon akadt-e közte akár csak egyetlen nyelvészeti? Lehet, hogy a nyelvtanítás napi gyakorlatában nincs is semmi „nyelvészeti”?

RATIO: AZ ÉSZÉRVEK VILÁGA

Amennyiben a cím az, hogy *Alkalmazott nyelvészeti axiómák a nyelvpedagógiában*, akkor a következő megállapításokat illik bizonyítani:

- létezik olyan, hogy axióma, és nem csak a természettudományok világában;
- léteznek alkalmazott nyelvészeti axiómák;
- léteznek axiómák a nyelvpedagógiában is;
- a nyelvpedagógiai axiómák között vannak alkalmazott nyelvészetiek is.

Végezetül persze hozzá kellene tennünk, hogy a legutolsó érv azt implicálja, hogy a nyelvpedagógiában föllelhető axiómákból több van, mint az alkalmazott nyelvészetiekből: ugyanezt a gondolatot sugallja a főcím is.

Az axióma olyan alapigazság, olyan feltételezés (posztulátum), amely gyakorlati tapasztalatok széles körű általánosításán alapul. Többnyire nem bizonyított, de elfogadása kívánatos, mert segítségével egész elméleteket lehet levezetni. A költészetnek is felfogható geometriában és matematikában egész axióma-rendszereket fejlesztettek ki, amelyeken teljes matematikai rendszerek nyugszanak. (Ilyenek voltak például Eukleides elemei, vagy Cantor halmazelmélete. Mára már mindkét rendszer más megvilágításba került.)

Az axiómákat egyszerű dolgoknak kell elképzelnünk, amelyek néha meghazudtolják a vágyat vagy a tapasztalást, például a párhuzamosok a végtelenben sem találkoznak. Vagy, két ponton keresztül csak egyetlen egyenes húzható. Vagy egy mulatságosabb: ha egyszer egy egyenes belemegy egy háromszögbe, akkor ki is kell jönnie belőle. (Más területekre ezek a dolgok mutatis mutandis sem alkalmazhatóak, például, ha egyszer a tananyag egy tanulóba belemegy, távolról sem biztos, hogy ki is jön belőle...)

NEM TERMÉSZETTUDOMÁNYOS AXIÓMÁK

Nem valószínű, hogy hosszabb távon értelmes ez a cím, hiszen sokan azt is vitatják, hogy miként kell manapság a tudományokat felosztani. Egyesek szerint például a pedagógia is az élettel kapcsolatos tudomány, hiszen élőlények ontogenezisét segíti elő, és ennyiben természettudományi alapokon nyugszik; működése, hatása kísérletekkel követhető. Természeti tényeken alapulnak az axiómák is, és ezek között az egyénnek azt az adottságát, hogy képes megtanulni egy nyelvet, bizvást tekinthetjük axiomatikusnak. A genetikai kódoltságnak ez a feltételezése csak posztulátum, létezése nem biológiai tény, csak elvárás. A nyelvelsajátító berendezés (LAD) tehát genetikai állandó, amely – darwinista elképzelések szerint – evolúció eredménye, és amelynek segítségével legalább minimális szocializáció mentén a nyelvi készség szinte váratlanul, teljes fegyverzetben pattan elő. Régóta, és minden tudományos bizonyíték nélkül elfogadtuk már ezt a tényt – axiomatikussá vált –, és meg sem lepődünk, hogy az iskolázatlan, apró gyermek milyen dermesztő tökéletességgel képes kifejezni kommunikatív szándékait. Ez a természetes, és ha valamely gyermekben ettől eltérő jelenségeket figyelünk meg, azt hajlamosak vagyunk mindjárt patológiás esetként kezelni. E misztikus elfogadáshoz képest sokkal kevésbé foglalkozunk azzal, hogy a nyelvtanulási képesség lehet ugyan genetikailag kódolt, de ugyanakkor egyéni optimummal limitált. Az egyéni optimum lehet olyan alacsony is, hogy az illető sosem

képes fejét az elfogadhatóság horizontja fölé emelni – aminek persze leginkább a gyakorlás hiánya az oka. Másfelől, többekről sosem tudjuk meg, hogy milyen kiválók lehettek volna, mert megelégedtünk az elfogadhatóság szintjével, és a tökéletesítés fázisai rendre elmaradtak. Más készségfejlesztő tárgyak is osztoznak ebben a hiányosságban, hogy tudniillik „nincs bennük a kilométer”. Az iskolázásnak ezeket a turpisságait jótékonyan tűnő homály fedi, bár az érintettek bármikor benyújthatják a számlát...

A fenti megszorítások dacára bizvást állíthatjuk, hogy találtunk egy olyan alaptételt, egy olyan posztulátumot, amely direkt módon nem bizonyított (különösképpen nem további nyelvek tanulása esetén), mégis kénytelenek vagyunk sarkigazsággént kezelni nyelvelsajátításról, nyelvtanulásról szóló gondolatainkban. Mondjuk el hát még egyszer: az egyed nyelvtanulási képessége genetikailag kódolt, ugyanakkor egyéni optimummal limitált. Kétségkívül találtunk egy témánkba vágó, „nem természettudományos” axiómát, így rátérhetünk a következő logikai lépésre, hogy tudniillik léteznek–e alkalmazott nyelvészeti axiómák, minthogy ez a jelenvaló is éppen az.

ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI AXIÓMÁK

Valamikor sajátja volt a nyelvészeti gondolkodásnak a logikai formalizmus (például a spekulatív nyelvtanok idején), de a múlt század dereka óta vagy a megfigyelések alapján történő bizonyítás, vagy a kísérleti vizsgálatokból következő számszerűségek uralkodnak a terepen. Újabb lendületet kaptak az empirikus vizsgálatok a fejlett matematikai módszereket integráló számítógépes lehetőségekkel. Miközben a világ az empiria siket tavába merült, a dolgok lényegébe hatoló gondolat, az axiómák rendszerére támaszkodó egészlegesség, következetesség képzete kifakult, elhalványodott. Sok igazság van abban, hogy posztmodern korunk a részletekről szóló tudásunk magabiztosságának diadala, ahol a deviáns, a különleges, az átmeneti érdekesebbé válhat, mint a statisztikailag törvényszerű. Amikor viszont visszatérünk egy–egy tudományág alaptételeinek vizsgálatához, gyakran botlunk bizonyításra vágyó posztulátumokba.

Ha megvizsgáljuk frissen hátrahagyott axiómánkat (a nyelv tanulható), könnyen lehet, hogy nemcsak az alkalmazott nyelvészet, hanem a pszichológia és a nyelvpedagógia is tüstént jelentkezik rendszergazdának. Ebben persze nincsen semmi meglepő, hiszen ezeket a tudományágakat már idestova száz évvel ezelőtt rokonították olyan klasszikusok, mint Sweet, Jespersen vagy Palmer. A kérdés az – és itt most ez a feladatunk –, hogy találunk–e olyan alapigazságokat, amelyeket az általános nyelvészet meghagy az alkalmazott nyelvészetnek, illetve amelyeket a pszichológia vagy a nyelvpedagógia sem kíván elorozni. Vizsgálódásunkban célszerű jó néhány szerző összefoglaló munkáit megtekinteni, és rögvest kiderül, hogy majdnem mindegyikük kicsit másként jelöli ki tudománya határait.

Bár angolszász folyóiratokban az elnevezés már korábban is szerepelt, az alkalmazott nyelvészet intézményesülése először az Edinburgh-i Egyetem School of Applied Linguistics elnevezésében jelent meg Angliában 1956-ban, majd 1957-ben Washington D. C.-ben megalakult a Center for Applied Linguistics Kutatóközpont, döntően a Ford Alapítvány segítségével. Céljuk végül is az volt, hogy a nyelvészeti tudást más diszciplínákban, illetve szinte minden élethelyzetben

közkinccsé tegyék, amennyiben valamilyen nyelvi problémáról van szó. Stevens (1992) szerint ezek a területek a nyelvtanítás, a nyelvpolitika és nyelvi tervezés, a beszéd és a kommunikáció kutatása, a szaknyelvek, beszédterápia (benne a jelnyelvek is), lexikográfia és szótárkészítés, fordítás és tolmácsolás, és ezek alcsoportjai. Nem feladatunk itt a nomenklatúrák részletes egybevetése, vagy az, hogy az alkalmazott nyelvészet keretében mit kellene rendszerszerűen kutatni, tanítani, meg tárgyalni: a kánon már többé-kevésbé kész (minthogy teljességgel kész sohasem lehet). Mégis szükség van arra, hogy legalább felsorolásszerűen érintsük azokat a területeket, amelyekkel a legtöbb alkalmazott nyelvész foglalkozna.

Tudnivaló, hogy ez a feltár sokat változott az ötvenes évek óta, amikor – Fries és Skinner hatását mutatva – szinte kizárólag a nyelvtanulással foglalkozott. Még húsz évvel később is, amikor Corder (1973) sokat hivatkozott műve megjelent, hátlapján még így szól az olvasóhoz: „Of all the areas of ‚applied linguistics‘, none has shown the effect of linguistic findings, principles and techniques more than foreign–language teaching – so much so that the term ‚applied linguistics‘ is often taken as being synonymous with that task.” Corder könyvében egy olyan nomenklatúrát találunk, amely a nyelv és nyelvtanulás, a nyelvészet és nyelvtanítás, illetve az alkalmazott nyelvészet különféle technikái köré épül.

1. ábra

Corder (1973) főbb témái:

LANGUAGE AND LANGUAGE LEARNING

Views of Language

Functions of Language

The Variability of Language

Language as a Symbolic System

LINGUISTICS AND LANGUAGE TEACHING

Linguistics and Language Teaching

Psycholinguistics and Language Teaching

Applied Linguistics and Language Teaching

The Description of Languages:

A Primary Application of Linguistic Theory

THE TECHNIQUES OF APPLIED LINGUISTICS

Selection 1: Comparison of Varieties

Selection 2: Contrastive Linguistic Studies

Selection 3: The Study of Learners' Language: Error Analysis

Organization: The Structure of the Syllabus

Presentation: Pedagogic Grammars Evaluation, Validation and Tests

Hasonló változásokat láthatunk később Kaplan két könyvében (Kaplan, 1980; illetve Grabe és Kaplan, 1992). Az utóbbi részletesebben a nyelvészet és az alkalmazott nyelvészet viszonyát taglalja; a második, illetve az idegennyelv-tanulás legújabb fejleményeit; a nyelvi tesztelést, a nyelvpolitika és nyelvi tervezés kérdéseit, az írásbeliség, a nyelvhasználat és a szakmák kérdését, az alkalmazott nyelvészet és a computer-applikációk kérdését, illetve a kétnyelvűség, többnyelvűség és többkultúrájúság kérdéseit vizsgálja. (Ebben az időszakban inkább a pszicholingvisztika az, ami a gyermeki nyelvelsajátítás, nyelvpatólógia kérdéseit feszegeti, a nyelv és a gondolkodás viszonyát, a nyelv és az agy működése közötti összefüggéseket.) Ma már biztos állíthatjuk, hogy számos terület – a teszteléstől a második nyelv elsajátításon át a nyelvi tervezésig vagy a diszkurzuselemzésig – kellőképpen önállósította magát. (Az elkülönüléseknek kevés jobb mutatója van, mint a szekciók szaporodása és átalakulása a jelen országos konferenciák történetében.) A továbbiakban egy ilyen elemzés folytatása inkább tudománytörténeti jelentőségű, amelybe biztos bekerül Spolsky 1999-es enciklopédiája is a pedagógiai nyelvészetről.

2. ábra

Spolsky (1999) főbb témái:

Pedagógiai nyelvészet és alkalmazott nyelvészet
 Nyelvészet és nyelvtanulás
 Társadalmi háttér és nyelvpolitika
 Otthon és iskola
 A nyelvtanuló, a hátrányos tanuló
 Második nyelvtanulás és iskolai közeg
 Nyelvtanítás, anyanyelvtanítás, további nyelvek tanulása
 Kommunikációs stratégiák, interkulturális stratégiák, tanulási stratégiák
 Kontrasztív és hibaelemzések, metanyelv
 Szaknyelvek, szükségletelemzések
 Második nyelv elsajátítása
 Idegen nyelv és második nyelv tanítása
 Tesztelés
 Alkotók és intézmények

A fenti gazdag nomenklatúrák alapján nyilvánvaló, hogy igen sok különféle érvényű alapigazságot sorolhatunk fel – magyarázattal vagy anélkül –, amelyek mind megfelelnek az alkalmazott nyelvészeti posztulátum kritériumának. Íme néhány fontosabbnak tűnő alaptétel (felsoroláskunk mindamellet véletlenszerű):

- az első nyelven kívül további nyelveket is képesek vagyunk elsajátítani (hányat?) – a biológiai kódoltság a nyelvelsajátításban csak társadalmi interakcióban érvényesül;
- bármely nyelv erősen befolyásolja a gondolkodásunkat, de nem determinálja;
- minden egyednek minden nyelvben saját nyelvi profilja van (vagyis nem egyformán „jó” mindenből);

- minden idegen nyelvet elsajátító személy igyekszik az anyanyelvű beszélőhöz közelíteni;
- a kiejtés közelítésének esélyei korfüggőek: fiatalabb korban jobbak az esélyek;
- csak az elemzésre képes nyelvtudás képes a kreatív nyelvhasználatra;
- egy második vagy tanult nyelven is fejlettebbek a passzív, mint az aktív készségek, az anyanyelvhez hasonló óriási különbséget azonban csak közelíteni lehet, megközelíteni nem;
- az anyanyelvi tudásszintek meghatározóak, mert a célnyelvben csak annál gyengébb szinteket lehet elérni;
- a ráfordított idő egyenesen arányos a tanulás eredményességével;
- a nyelvek közötti távolság fordítottan arányos az eredményességgel;
- a nyelvtudás mérhető stb.

Egyfelől úgy tűnik, hogy a felsorolás szinte végtelenül folytatható, másfelől minél több posztulátumot sorolunk fel, annál többször támad az a benyomásunk, hogy közöttük már nem csak alkalmazott nyelvészetiek találhatók.

NYELVPEDAGÓGIAI AXIÓMÁK

A nyelvpedagógia bármely fenti axiómát elfogadhatja sajátjaként, hiszen a felsorolt alapigazságok következményeit elméletében és gyakorlatában egyaránt követi. Felállíthatunk azonban olyan axiómákat is, amelyek pedagógiai, vagy tanuláselméleti vélt vagy valós alapigazságokat fejeznek ki és így alkalmazott nyelvészetinek kevésbé tekinthetők. Lássunk ezek közül is néhányat, most sem fontossági sorrendben:

- a nyelvi tartalom (kiejtés, nyelvtan, szókincs, pragmatika) közvetíthető, tanítható;
- a nyelvi készségek (értés, közlés, közvetítés) fejleszthetőek;
- a nyelvhelyesség és a beszéd folyamatosságának szembeállítása a tanításban hamis, normális esetben a kettő kéz a kézben jár;
- az iskolai tanulás mesterséges, mert közös élményt feltételez, az elsajátítás viszont öntörvényű és egyéni;
- a tanulás tanítással segíthető, a tanítás nem ártalmas;
- az olyan nyelvtanítási elmélet, amely csak egyetlen módszerhez vezet, téves;
- egyetlen módszer sem hibátlan (akár elméletről, akár gyakorlatról van szó), mégsem bizonyítható egyről sem, hogy alkalmatlan a nyelvtanulásra;
- nagyobb esélye van a sikeres nyelvtanulásra annak, aki magas intelligenciával, fejlett memóriával, nyelvtani érzékenységgel, jó hangmegkülönböztető készségekkel és fejlett tanulási stratégiákkal rendelkezik;
- csekély esélye van a sikeres nyelvtanulásra annak, aki aggályoskodik, bizonytalan, nem toleráns, gyengén motivált;
- a nyelvtanítás jobban figyel az oktatáselmélet, a didaktika szabályszerűségeire, mint a pszichikum működésére;
- a nyelv egyfajta mozgásművészet, a nyelvtanítás mégsem követi a mozgásművészeti képzés részletességét, igényességét, alaposságát;
- bár az idegen nyelvek tanítása gyakorlati jellegű, művelése elméleti tudást feltételezi stb.

Természetesen szándékos, hogy ezekből az axiómákból is éppen tizenkettőt soroltam fel, hiszen némi erudícióval és innovációval ez a sorozat is folytatható. Például sem a curriculum-elmélet, sem a nyelvpedagógiai technológia sajátos posztulátumaira nem utaltunk ehelyütt. Úgy lenne tisztességes, ha most ehhez a két axiómasorhoz jó húsz ívnyi magyarázatot csatolnánk túlsordulásig telve érvekkel és ellenérvekkel, hivatkozásokkal. Ez a munka még elvégezhető, de anélkül is világos, hogy az axiómák besorolása körül lehetnek viták: az eredetvizsgálat során lehetnek kétségeink. Az viszont nyilvánvaló, hogy e rokon területek fejlődése inkább táguló, mintsem integrálódó mozgásokat mutat. Mint láttuk, kezdetben az alkalmazott nyelvészet majdhogynem szinonimikus volt az idegen nyelvek tanítására vonatkozó nyelvészeti elgondolásokkal. Az eltelt fél évszázad során kezdetben halmazok metszetének látszik a fejlődés iránya, manapság pedig valami szedercsíraszerű állapot jellemezheti a képet grafikailag (lásd a 3. ábrát). Úgy tűnik tehát, hogy az alkalmazott nyelvészet (és a nyelvpedagógia is) egyre újabb területeket integrál magába, miközben egymástól tovább távolodnak.

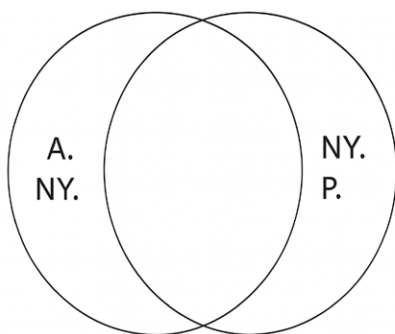
A NYELVPEDAGÓGIAI AXIÓMÁK KÖZÖTT VANNAK ALKALMAZOTT NYELVÉSZETIEK IS

Ez az alcím, vagyis a második fejezetben tárgyalt logikai sor utolsó darabja arra céloz, hogy a nyelvpedagógia rokon- és alaptudományainak világából származó axiómák (Bárdos, 2000) számszerűen nagyobb csoportot alkotnak, különösen a pedagógia, a pedagógiai előadóművészet, a pedagógiai pszichológia, a személyiség-, csoport-, és fejlődéslélektan világából származóak, mint amekkorát az alkalmazott nyelvészetiek, beleértve természetesen a neuro-, pszicho- és szociolingvisztikát is. Hasonló arányokra bukkanunk tetszőleges nyelvpedagógiai szakművekben is. Ez azonban csak mennyiségre vonatkozó megállapítás és mint ilyen, csak illusztráció, nem tekinthető a lényegre vonatkozó megállapításnak. A lényegre vonatkozó megállapítás inkább annak megítélése, hogy mekkora a távolság az alkalmazott tudományok elméletei, illetve a nyelvpedagógia elméletei között, és főként, hogy mekkora a távolság a nyelvpedagógia elmélete és gyakorlata között (Bárdos, 1997, 2000, 2001, 2002).

3. ábra

Az alkalmazott nyelvészet metamorfózisai

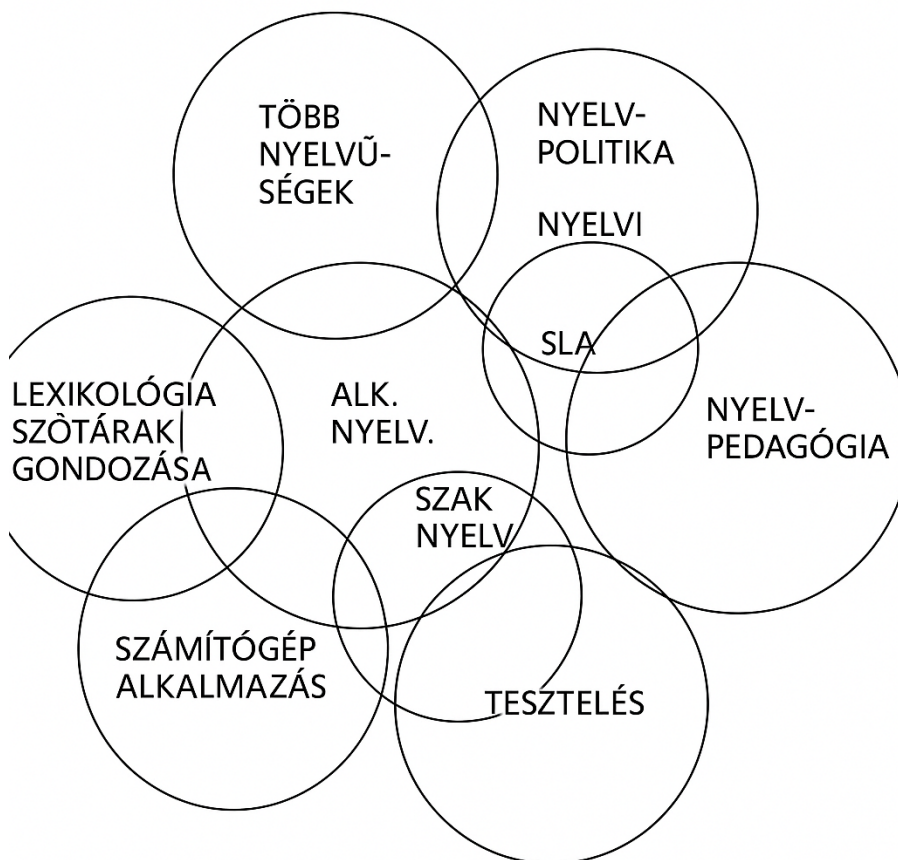
I.

II.

III.

4. ábra

Szintek és távolságok

	<i>Nyelvészet</i>	<i>Pszichológia</i>	<i>Pedagógia</i>	<i>Műszaki tudományok</i>	<i>Művészettudományok</i>
Általános tudományok szintje	Általános nyelvészet	Általános pszichológia (fejlődés-, csoport-, személyiség-, néplelektan stb.)	Pedagógia (tantervelmélet, pedagógiai mérés, neveléstörténet stb.)	Műszaki tudományok	Művészettudományok
Alkalmazott tudományok szintje	Alkalmazott nyelvészet (pszicholingvisztika, szociolingvisztika, neurolingvisztika stb.)	Alkalmazott pszichológia (pszicholingvisztika, szociolingvisztika, neurolingvisztika stb.)	Alkalmazott pedagógia (didaktika, mérés, értékelés, osztályozás, oktatástörténet stb.)	Távközlés, híradástechnika, AV berendezések, IT stb.	Mozgásművészetek tanítása, beszédcsoporthoz
Nyelvpedagógiai elmélet szintje	A nyelvpedagógia elmélete Pedagógiai nyelvészet	Neveléslelektan, pszichometria	Idegen nyelvi tantervelmélet, idegen nyelvi didaktika, nyelvtanítástörténet, teszt történet	Nyelvpedagógiai technológia	Nyelvpedagógiai előadóművészet, a beszéd művészete
Nyelvpedagógiai gyakorlat szintje	Osztálytermi gyakorlat	Személyiségfejlesztés, pszichoterápia, közösségformálás, konfliktuskezelés stb.	A tanítás tervezése, menete, mérés, értékelés, osztályozás, vizsgáztatás stb.	AV berendezések használata, laborhasználat, számítógépes alkalmazások, és más osztálytermi megoldások	Példamutató beszéd- és mozgástechnika, ének, zene, kultúr- és művészettörténeti tudás

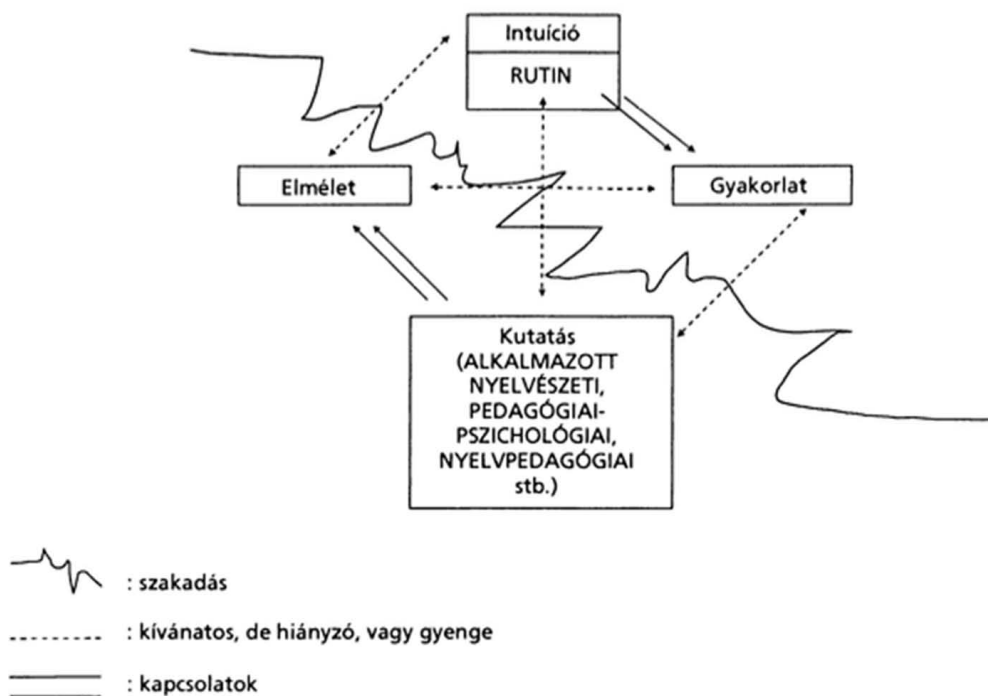
Az utóbbi néhány évben tovább nőtt a szakadék a nyelvpedagógia elmélete és gyakorlata között, és ez nemcsak a nyelvtanárképzésre, hanem leginkább fájdalmasan a mindennapi iskolai gyakorlat szintjére is érvényes.

VERITAS: AZ ELMÉLET ÉS A GYAKORLAT VISZONYA

Számos tanárképző, mentor és koordinátor, látogató bizottsági tag, gyakorló pedagógus és szaktudós jelentette már a nyelvtanítási szakmában kialakult torz viszonyokat: inkább a szűk praktizmus veszélye fenyeget, mintsem a túlzott elméletieskedése (természetesen mindkét szélsőség egyformán veszélyes). Míg egyfelől a gyakorlat inkább a tanári intuíciónál és rutinból táplálkozik, az elmélet gyakran könyvekből, s ritkábban a kutatásból. Ugyanakkor hiányzik a gyakorlatból sarjadó kutatás, a létező kutatás viszont ritkán egyesít intuíciót és rutint. A gyakorló tanárok nagy része nem kap ösztönzést az elmélettől, amelynek következtében nincsen arányos, kiegyensúlyozott kapcsolat elmélet és gyakorlat között, sőt inkább szakadás érzékelhető.

5. ábra

Az elmélet és a gyakorlat eltávolodása (Bárdos, 2001/b:18)

Érvényes ez a jelenség a tanárképző intézmények világára is, ahol egyes intézmények elmozdultak egy erőteljes alkalmazott nyelvészeti-nyelvpedagógiai képzés irányába, míg mások a praktikizmus bűvkörében élnek. Nem is az elmozdulás a baj, hanem a lendület esetlegessége és indulatossága, amely lépten-nyomon megfelelnek arról, hogy a két dolog együvé tartozik. Természetesen sohasem gondoltuk, hogy az alkalmazott nyelvészet axiómái majd kivont karddal megjelennek az osztálytermekben: a csővázás padok, a trappolás, a napsugárban remegő porszemecskék, a fegyelmet szimuláló érdektelenség ritkán szellőztetett szellemi életében; bár nemtudásuk nem mentesít. Az alkalmazott nyelvészeti-nyelvpedagógiai tudatosság szükséges, de nem elégséges feltétele a hatékony nyelvtanításnak. Most a távolság elmélet és gyakorlat között – akár distancia, akár intervallum – irratlannak tűnik, és nincs nyelvtanári pálya, amelyben ezt az ellentétet békévé oldhatja az emlékezés. Miért ne lehetne többszintű elvárásoknak, több szinten megfelelni? Miért ne lehetne a hozzáértés különféle szintjein egyszerre – per omnes scientiarum gradus – akárcsak középiskolás fokon, de tanítani?

IRODALOM

- Bádos, J. (1997). A nyelvpedagógia fejlődése és tudatosulása. *Magyar Pedagógia*, 97(1) pp. 3–17.
- Bárdos, J. (2000). *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bárdos, J. (2001/a). A nyelvpedagógia multidiszciplinaritása. In E. Kiss (Ed.) *Interdiszciplináris pedagógia. A Kiss Árpád emlékkonferencia előadásai*. Debrecen. Neveléstudományi Tanszék. Kiss Árpád Archívum könyvsorozat. (pp. 247–258)
- Bárdos, J. (2001b). A tudományosság esélyei a nyelvtanárképzésben. *Iskolakultúra*, 11(2) pp. 8–20.
- Bárdos, J. (2002). *Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Corder, S. P. (1973). *Introducing Applied Linguistics*. Penguin Books.
- Fries, C. C. (1952). *The Structure of English: An Introduction to the Construction of English Sentences*. Harcourt, Brace.
- Grabe, W. & Kaplan, R. B. (Eds.) (1992). *Introduction to Applied Linguistics, Reading*. Addison & Wesley.
- Jespersen, O. (1904). *How to Teach a Foreign Language*. Allen and Unwin.
- Kaplan, R. B. (ed.) (1980). *On the Scope of Applied Linguistics*. Newbury House.
- Palmer, H. E. (1917). *The Scientific Study and Teaching of Languages*. Harrap. Reissued in a new edition by Harper. Oxford University Press, 1968.
- Palmer, H. E. (1921). *The Principles of Language-Study*. Harrap. Reissued in 1964 in the Series Language and Language Learning.
- Skinner, B. F. (1957). *Verbal Behaviour*. Appleton-Century-Crofts.
- Spolsky, B. (1999). *Concise Encyclopedia of Educational Linguistics*. Elsevier.
- Stevens, P. (1992). Applied Linguistics: an Overview. In W. Grabe & R. B. Kaplan (Eds.) *Introduction to Applied Linguistics, Reading*. Addison & Wesley.
- Sweet, H. (1899). *The Practical Study of Languages: A Guide for Teachers and Learners*. Dent. Also published in the Series Language and Language Learning, Oxford University Press (1964).

A FORDÍTÁSTUDOMÁNYI KUTATÁSI TÉMÁK VÁLTOZÁSA AZ 1990-ES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG

CHANGES IN TRANSLATION RESEARCH TOPICS FROM THE 1990S TO THE PRESENT

HELTAI PÁL

pal.heltai@gmail.com

Kodolányi János Egyetem, Társadalom- és Bölcsészettudományi Intézet,

Angol Nyelv és Irodalom Tanszék

<https://orcid.org/0009-0001-0227-9987>

Első megjelenés:

Heltai, P. (2021). Fordítástudományi kutatási témák változása az 1990-es évektől napjainkig. *Modern Nyelvoktatás*, 27(3-4), 7-22. <https://doi.org/10.51139/monye.2021.3-4.7.22>

KULCSSZAVAK:

fordításelmélet,
kutatási módszerek,
kutatási eszközök,
kutatási témák,
kockázatok

KIVONAT

A fordítástudomány hivatalosan 1972-től létezik, de az 1990-es évektől kezdve ugrásszerűen megnőtt a kutatások mennyisége, a kutatási területek és témák száma. Elméleti oldalról a legfontosabb hatások a kognitív nyelvészet, a kommunikációelmélet, a pszicholingvisztika, a neurolingvisztika és a szociológia felől érkeztek, míg gyakorlati oldalról a korpusznyelvészet fejlődése és a gyakorlati (szak)fordítás jellegét megváltoztató technológiai fejlődés játszotta a legfontosabb szerepet, és vezetett új kutatási területek megjelenéséhez. Ez a cikk bemutatja az új elméleti jellegű fejleményeket, a módszerekben és a technikai eszközökben történt változásokat, az új kutatási területeket és témákat. Kitér a különböző kutatási irányok kockázataira, a kockázatok elkerülésének lehetőségeire és a további kutatások lehetőségeire.

ABSTRACT

Translation studies has officially existed since 1972, but since the 1990s the amount of research and the number of research areas and topics have increased dramatically. On the theoretical side, the most important influences have come from cog-

KEYWORDS:

translation theory,
research methods,
research tools,
research topics,
risks

nitive linguistics, communication theory, psycholinguistics, neurolinguistics and sociology, while on the practical side the development of corpus linguistics and the technological advances that have changed the nature of the practice of translation have played the most important role and led to the emergence of new fields of research. This article describes the new theoretical developments, the changes that have taken place in methods and research tools and some of the new research areas and topics. It discusses the risks involved in some of the new research trends and the ways in which those risks can be avoided. It calls for further research in particular areas.

BEVEZETÉS

A fordítástudomány rengeteget változott az utóbbi harminc évben. Egyre több önálló kutatási terület alakult ki, és egyre több téma vált kutatás tárgyává. Éppen ezért meglehetősen nehéz feladat a kutatási témák változásait egy rövid cikkben ismertetni; vagy csak a legfontosabb új kutatási területekről szólnunk részletesen, de akkor nem adtunk képet az egésztől, vagy minden új témát megemlítünk, de akkor az ismertetés felsorolásszerűvé válik.

Ebben a cikkben megpróbáltam a két lehetőség között egyensúlyozni, a második megközelítés túlsúlyával. Mivel az átfogó bemutatásra való törekvés nem adott lehetőséget arra, hogy kellő mélységben foglalkozzak egy-egy témával, igyekeztem irodalmi hivatkozásokkal pótolni a hiányzó magyarázatokat. Ezen belül súlyt fektettem arra, hogy az egyes témákról szóló magyar szakirodalomra is felhívjam a figyelmet.

A FORDÍTÁSTUDOMÁNY KIALAKULÁSA

Ha a fordítástudomány kutatási témáinak 1990 utáni változásait akarjuk felmérni, röviden szólnunk kell az azt megelőző időszakról is.

A korábbi irodalomtudományi orientációt már a fordítástudomány 1972-es hivatalos kialakulása (Holmes, 1988) előtt felváltotta a nyelvtudományi megközelítés, amely a strukturalista, illetve a szisztemikus nyelvészet alapján vizsgálta a fordítás kérdéseit¹, és a forrásnyelvi szöveg és a fordítás összehasonlítása alapján a nyelvi alapú fordítási stratégiákra irányította a figyelmet. Ebben az időben a félig-meddig kialakult, még nem egészen elismert, de már akkor szerteágazó fordítástudományt az alkalmazott nyelvészet részének tekintették.

Ahogy azonban a nyelvészet fejlődött, és megjelent a szövegnyelvészet és a pragmatika, kiderült, hogy a szűkebb értelemben vett nyelvi kérdések, illetve az eredeti szövegek és fordításuk kontrasztív nyelvészeti alapon történő vizsgálata nem magyarázza meg kielégítő módon a fordítás folyamatának és a fordított szövegeknek a sajátosságait. A fordítástudomány irányt váltott: előtérbe kerültek a kulturális, a pragmatikai és a szövegnyelvészeti szempontok, a funkcioná-

¹ A generatív nyelvészet hamar deklarálta, hogy nem tud a fordítás kérdéseire válaszolni.

lis megközelítések (Snell-Hornby, 2006). Mindemellett tovább élt és virágzott az irodalomtudományi megközelítés. Sorra jelentkeztek a műfordítás alapján kidolgozott fordítástudományi elméletek: a manipulációs iskola, a hermeneutikai megközelítés, a poliszisztéma-elmélet, a dekonstrukció, a posztkolonialista fordításelmélet, a fordítás mint újraírás, a narratíva-elmélet és a feminista fordításelmélet (Munday, 2012; House, 2013; Chesterman, 2018; Sohár, 2012). Érdekes módon a fordításelmélet területén megmaradt az irodalomcentrikusság (Heltai, 2018), míg a fordítóképzés egyre inkább a szakfordítóképzés felé tolódott el.

VÁLTOZÁSOK AZ 1990-ES ÉVEKTŐL KEZDŐDŐEN

Mint ahogy az előző részben láttuk, a fordítástudomány már az 1990-es évek előtt jelentős változásokon ment át, de az 1990-es évek elejétől kezdve – ismét csak külső változások nyomán – újabb változások jöttek. Elméleti oldalról a legfontosabb hatások a kognitív nyelvészet, a kommunikációelmélet, a pszicholingvisztika, a neurolingvisztika és a szociológia felől érkeztek, míg gyakorlati oldalról a korpusznyelvészet fejlődése és a gyakorlati (szak)fordítás jellegét megváltoztató technológiai fejlődés játszotta a legfontosabb szerepet, és vezetett új kutatási területek megjelenéséhez.

Vizsgáljuk meg tehát, milyen változások történtek az 1990-es évektől kezdődően a fordítástudományban az elmélet, a módszertan, a kutatási módszerek és eszközök, illetve a kutatott témák területén.

VÁLTOZÁSOK AZ ELMÉLETBEN

Az 1990-es évektől kezdődően kevés új elmélet jelentkezett a fordítástudományban: a diskurzus-pragmatikai-kulturális fordulat (Snell-Hornby, 2006) már korábban megtörtént. Jelentős új irányzatnak tekinthetjük a kognitív tudományok, illetve a kommunikációelmélet alapján kidolgozott relevanciaelméleti megközelítést (Gutt, 1991). Ugyancsak a kognitív tudomány, továbbá a pszicholingvisztika és neurolingvisztika fejlődéséhez köthető a kognitív transzlatológia (Muñoz-Martin, 2010) kialakulása, amely elsősorban a fordítás folyamatának kutatásával foglalkozik. A fordítás folyamatának kutatásához kötődik a fordítás monitor modellje is (Englund Dimitrova, 2005; Tirkkonen-Condit, 2005; Mossop, 2003, 2005).

Részben új elméleti irányzatoknak tekinthetők a szociológiai indíttatású kutatások. Ezek már korábban is jelentkeztek, de ebben az időszakban felerősödtek, és ma már sokan a fordítástudomány szociológiai fordulatáról beszélnek. Ezek a kutatások a fordítástudományi elméletek szempontjából nem sok újat hoztak.

Új elméleti irányzatnak tekinthető az ökotranszlatológia is (Hu, 2020). Ez a kínai filozófiára épített irányzat a fordítást az ökológia perspektívájából tanulmányozza. Az elmélet szerint a fordítók és a fordítások egy nagyobb (ökológiai) rendszer részei, és a fordítást ennek a rendszernek a keretében kell tanulmányozni. Ez az irányzat Kínán kívül még kevéssé ismert. Jó összefoglalást ad róla Dollerup (2013).

Van-e a fordításnak elmélete?

Bár a fordítástudományban vannak elméleti irányzatok, gyakran felvetődik az a kérdés, hogy van-e egyáltalán a fordításnak elmélete. Ha a fordítást kognitív tevékenységként értelmezzük, akkor jogos a kétség: az irodalmi fordítással kapcsolatos elméletek (például a polisizisztéma-elmélet) nem az így értelmezett fordítás elméletei. A fordítástudomány jeles képviselői elég borúlátóak ebben a tekintetben. Chesterman (2013, 2018) szerint a fordításnak nincs megfelelő meghatározása, és így nincs igazán elmélete sem. Jiménez-Crespo (2018) a lokalizáció meghatározásának és a fordítástól való elhatárolásának nehézségét annak tulajdonítja, hogy nincs a fordításnak elfogadott meghatározása.

Hasonlóképpen vélekednek a kognitív fordítástudomány képviselői a fordítás folyamatának kutatásáról: szerintük még nincs meg az az egységes modell, amely ezt a kutatási irányzatot egységbe foghatná (Shreve & Angelone, 2010; Halverson, 2009).

A relevanciaelméleti megközelítést képviselő Gutt (1998) szerint a fordításnak nincs és nem is lehet elmélete, mert nincs egységes tárgya. Az ún. szolgáltató fordítást (ide sorolhatjuk a legtöbb szakfordítást is) – amely House (1997) szerint rejtett fordítás – nem tartja fordításnak, mert leíró nyelvhasználat, és nem attól nyeri a relevanciáját, hogy hasonlít egy másik szövegre, hanem a leírt tartalomtól. A tényleges fordítás interpretatív nyelvhasználat (egy meglevő szöveg értelmezése), amely azáltal válik relevánssá, hogy az eredeti szövegre utal. A fordítás hasonlít az eredetire, de a hasonlóság különböző mértékű lehet, és nincs természetes határ fordítás és nemfordítás (például adaptálás) között; ugyanakkor a nyelven belüli fordítás is fordítás, mivel egy másik szöveget értelmez, arra hasonlít, és attól nyeri a relevanciáját. Tehát a fordítástudománynak ugyanúgy nincsen egységes tárgya, mint ahogy az égboltnak sincsen: bár látjuk az égboltot, valójában az égbolt nem egységes jelenség, tudományosan nem vizsgálható: nem lenne értelme létrehozni egy „égbolttudományt” („skyology”). A relevancia-elmélet alapján arra a következtetésre jut, hogy a fordítás elméleti kérdéseinek magyarázata csak kívülről jöhet, a kommunikációelmélet felől (Gutt, 2005). Ugyanezt a következtetést vonja le a tolmácsolással kapcsolatban Setton (2005).

Technológiai és módszertani változások

A technikai fejlődés nyomán egyrészt a kutatásban, másrészt a gyakorlati fordításban új eszközök jelentek meg. Az 1990-es években sok új technikai eszközzel gazdagodott a fordítás folyamatának vizsgálata. A pszicholingvisztikában és a neurolingvisztikában alkalmazott kísérleti eszközök megjelentek a fordítástudományi kutatásokban is. A hangsgondolkodási jegyzőkönyveket felváltották a szemmozgáskövető eszközök (*eye-tracking technology*), a pupillometria, a képernyő változtatásainak rögzítése (*screen recording*), a képalkotó módszerek, az agyi tevékenységet vizsgáló eszközök (PET, fMRI, EEG, ERP, ERS, ERD, TMS²). A fordítástudomány saját fejlesztésének tekinthető a billentyűaktivitás rögzítése, a *Translog* (Jacobsen, 1999) és hasonló számítógépes programok. Muñoz-Martín (2010) szerint ezekkel az eszközökkel a fordításifolyamat-kutatások

2 pozitron emissziós tomográfia; funkcionális mágneses rezonancia; elektroenkefalográfia; eseményfüggő potenciálok; eseményfüggő szinkronizáció; transzkraniális mágneses stimuláció (Heltai, 2014)

(*TPR, translation process research*) egzaktabbá váltak, és ebben kiemelkedő szerepe volt a módszertani újításoknak. A kognitív transzlatológia úton van a pszicholingvisztikához hasonló kísérletes tudománnyá váláshoz.

A technikai változások másik nagy csoportja a fordítási korpuszok létrehozásához kötődik. Ez az új eszköz módszertani változásokat is hozott. Lehetővé vált a fordítás produktumának, a fordított szöveg sajátosságainak nagy mennyiségű adaton történő elemzése, és ma már szövegelemzést csakis korpuszok alapján végeznek. További változás, hogy a mennyiségi adatok feldolgozásához statisztikai módszerek váltak szükségessé, így a statisztikai elemzés ma már elengedhetetlen része a fordítástudományi kutatásoknak.

A szakfordítói gyakorlatban bekövetkezett számítástechnikai fejlődés, a fordítói memóriák, a terminológiabankok és más adatbázisok használata, a gépi fordítás fejlődése és egyre kiterjedtebb használata nemcsak a fordítói gyakorlatban és a fordítóképzésben hozott változásokat, hanem a kutatásban is: maga az eszközhasználat hatása vált kutatási témává. Ezzel a következő részben foglalkozunk.

VÁLTOZÁSOK A VIZSGÁLATOK HATÓKÖRÉBEN, A KUTATÁSI TÉMÁKBAN

Az 1990 óta eltelt időszakban a fordítástudomány kutatási területei és témái gombamódra szaporodtak. A mennyiségi növekedés csak kisebb részben tudható be a fordításelmélet fejlődésének, nagyobb részt a technikai és módszertani változásoknak, és még inkább a társadalmi és gazdasági átalakulásoknak, a fordítás különböző területeken történt fontosság válásának köszönhető. Olyan sok új fordítási és tolmácsolási forma jelent meg, illetve került előtérbe, hogy ebben a részben valójában csak felsorolni tudjuk ezeket (és azt is a teljesség igénye nélkül). A fordítástudomány szerteágazó fejlődését jelzi a kézikönyvek szaporodó száma, és a fordítástudomány rendbetételét célzó, Holmes térképét meghaladni kívánó újabb ontológiák (Baker, 1998; Williams & Chesterman, 2002; Doorslaer, 2005; Vandepitte, 2008; Baker & Saldanha, 2009; Malmkjær & Windle, 2011; Baker & Saldanha, 2020).

Az alábbiakban nem kívánok az új kutatási témákról egy teljes listát és szigorú kritériumok alapján felállított osztályozást közölni, csupán az általam legfontosabbnak tartott területekről, illetve témákról szólok röviden.

Tolmácsolástudomány

A tolmácsolástudomány, amelyet a fordítástudományon belül többé-kevésbé önálló diszciplinának tekinthetünk, valójában az 1990-es években alakult ki. Már korábban is voltak tolmácsolással kapcsolatos kutatások, de Gile (1995) szerint ezek még a „tudományelőtti” korszakhoz tartoztak. Az 1970-es években a párizsi iskola által kidolgozott interpretatív elmélet főleg a tolmácsképzést szolgálta, és sok tekintetben korlátozott volt. Az irányzat képviselői csak a konferenciatolmácsolást vizsgálták, és a kutatásból határozottan kizárták a pszicholingvisztikát és a nyelvészetet (Gile, 2009). A tolmácsolástudomány mint tudományos, vagy legalábbis tudományosságra törekvő diszciplína később alakult ki. Gile szerint az 1980-as évek végén és az 1990-es években paradigmaváltás történt, a publikációk száma ugrásszerűen megnőtt, a konferenciatol-

mácsoláson kívül egy sor új területre terjesztették ki a kutatást (szinkrontolmácsolás, közösségi tolmácsolás, nem professzionális tolmácsolás, jelnyelvi tolmácsolás stb.), amelyek maguk is további ágakra bomlanak. Jelentős fejlődés történt a kutatómódszertanban is, a korábbi anekdotákon és szubjektív megfigyeléseken alapuló esszéket felváltották a pszicholingvisztikai és neurolingvisztikai módszereket és eszközöket használó kutatások (Horváth, 2021). A tolmácsolástudományi témákat egészében a fordítástudomány új kutatási témái közé sorolhatjuk.

Audiovizuális fordítás

Az audiovizuális fordítás kutatása is az 1990-es évektől vett lendületet. A tolmácsoláshoz hasonlóan korábban csak elszórtan jelent meg egy-egy tanulmány, míg az 1990-es években ugrásszerűen nőtt az ilyen témájú kutatások tárgya (Diaz Cintas, 2009). A legtöbb kutatás a szinkronfordításra és a feliratozásra irányul, de teljesen új területek is jelentkeztek, mint például az audioleírás.

A film- és tv-fordításon kívül tágabb értelemben az audiovizuális fordításhoz sorolhatjuk a képregényfordítást, továbbá a színházi fordítást, sőt az operafordítást is. Az igények változásával kapcsolatos az utóbbi iránti érdeklődés; míg korábban az operaközönség nyugodtan végighallgatta az idegen nyelvű előadásokat, és nem törődött azzal, hogy nem érti a szöveget, az utóbbi évtizedekben igényli a fordítást, ami a zene és a szöveg összehangolásának bonyolult kérdéseit veti fel (Bozsik, 2016, 2018).

Fordítás és számítógépes technológia

A számítástechnika és az internet fejlődésével az 1990-es években a fordítástudományi kutatásokban megjelentek egyrészt a korpuszalapú fordításkutatással (ami nem egy egységes kutatási terület, inkább módszer), másrészt a fordítástámogató eszközökkel és a gépi fordítással kapcsolatos témák. A korpuszalapú fordításkutatás legjelentősebb területe kétségtől a fordított szövegek sajátosságainak vizsgálata, többek között a fordítási univerzálék kutatása, amely az 1990-es években Baker (1993) sokat idézett cikke nyomán indult. A korpuszokkal kapcsolatos kutatások témái között jelentős helyet foglalnak el a technikai jellegű kérdések, például a korpuszpépítés különböző aspektusai. A gépi fordítás használata sok, elméletileg is jelentős kutatási kérdést vetett fel: ilyenek a fordítás minőségének, minőségi szintjeinek és (minimális) használhatóságának, a minőségi követelmények változásának, a nagyobb hibatűrésnek a kérdései. Kiemelkedő helyet foglalnak el a gépi fordítás kutatásában az utószerkesztés kérdései: a hibajavítás gazdaságossága, az utószerkesztés minőségi szintjei a kliens igényeitől függően (gyors, minimális utószerkesztés és teljes, maximális utószerkesztés [Varga, 2011]). Jelentőssé vált a lektori kompetencia kutatása (Mossop, 2001; Horváth, 2009, 2011; Robin, 2015a, 2015b, 2017b; Bisiada, 2019).

További kutatási témákat szolgáltat a technológia és a gépi segédeszközök hatása a fordítóképzésre és a fordítói munkára. Ez utóbbival kapcsolatban egyre több figyelem fordult a fordító személye felé is, és megszorodtak a fordításszociológiához sorolható tanulmányok. A szakfordítói munka szervezési oldalával kapcsolatosan vizsgálat tárgyává vált többek között a projektmenedzsment (Földes, 2015) és az ún. vendormenedzsment (Wagner, 2015) is.

Önálló kutatási területté fejlődött a lokalizáció (szoftver-honosítás, weblokalizáció, játékklocalizáció, marketing szövegek honosítása) és a weblapfordítás is.

Nem professzionális fordítás

Mivel egyre több fordítást nem képzett fordítók végeznek, a kutatásban is megjelent a nem professzionális fordítás kérdésköre (Antonini et al., 2017; Paksy, 2019). Ide sorolhatjuk a *child language brokering* (a bevándorlók gyermekei általi tolmácsolás a szüleik számára [Orellana, 2017]) kutatását, amelynek a tolmácsolástudományon belül jelentős irodalma van, továbbá az audiovizuális fordítás egyik fajtáját, a rajongói feliratfordítást (*fansubbing*) és a japán manga képregények fordítását (*scanlation*)³.

Tágabb értelemben az amatőr fordításhoz sorolhatjuk a sajtófordítást, amelyet jellemzően nem professzionális fordítók végeznek (Zachar, 2018), és amely a hírszövegek szerkesztési folyamatába beágyazva többnyire a fordítás és az adaptáció határán mozog. Ehhez hasonló a „transediting”, ami többnyire rossz minőségű szövegek egyidejű fordítása és szerkesztése (Mossop, 2003). A sajtófordítás kutatása egészen új témája a fordítástudománynak, csak a 21. század elejétől jelent meg.

Transzkreáció

A transzkreáció hasonlít a sajtófordításra, de nem sorolható az amatőr fordítás kategóriájába. Röviden meghatározva kreatív marketingfordítást jelent. Kovács szerint a transzkreáció terminust „[a]z 1990-es években nemzetközi ügyfelekkel rendelkező reklám- és marketingügynökségek kezdték el használni arra, hogy megkülönböztessék a fordítástól, mivel érvelésük szerint egy termék forrásnyelvi kultúrán kívüli reklámozása vagy piacra dobása többet igényel a pusztán fordításnál” (2018, p. 159). Itt megjegyezzük, hogy Chesterman (2018) szerint azok a fordítási területek, amelyek új névvel jelentkeznek, nem feltétlenül újak.

Fordításoktatás és fordítói kompetencia

A fordítói kompetencia vizsgálata az ún. természetes fordítással kapcsolatban már 1990 előtt elkezdődött, de valójában csak az 1990-es, majd a 2000-es évektől kezdődően vett lendületet. Az 1990-es években a képzés igényei egyre sürgetőbbé tették annak meghatározását, mi az a tudás, illetve kompetencia, amelyet a képzésben résztvevőknek el kell sajátítaniuk, és hogyan kell az oktatást ennek a célnak megfelelően tervezni.

A kompetenciamodellek követték a gyakorlat változásait: mivel a fordítóképzésben előtérbe került szakfordítás, a fordítási kompetencia középpontjába a transzfer helyett a fordításszolgáltatási kompetencia került. Míg a PACTE-modellben (2003, 2005) a stratégiai kompetencia, az EMT modelljében (2009) már a fordításszolgáltatási kompetencia van a középpontban. A szakfordítói kompetenciának a CAT-eszközök használata és a terminológiai kompetencia is fontos összetevői (Fischer, 2021). Mint már említettük, a gépi fordítás elterjedése növelte a lektori kompetencia kutatásának jelentőségét is.

3 A *fansubbing* rajzfilmek amatőr feliratozására vonatkozik, a *scanlation* képregények beszkenelését, fordítását és interneten való megosztását jelenti.

A fordítói kompetencia kutatásának ma már gazdag szakirodalma van Magyarországon is (például Lesznyák, 2007; Horváth, 2015; Kóbor & Csikai, 2017; Dróth, 2018).

Irodalmi fordítás

Az irodalomtudományhoz kapcsolódó fordításkutatás továbbra is elkülönül a nyelvészeti alapú fordítástudományi kutatásoktól. Az utóbbin belül is vannak azonban olyan témák, amelyek az utóbbi három évtized során kiemelt figyelmet kaptak a nyelvészeti fordítástudományban is. Ezek közé tartozik az újrafordítás (újrafordítási hipotézis; ld. többek között Berman, 1990; Venuti, 2004; Brownlie, 2006; Koskinen & Paloposki, 2010; Vándor, 2009; Laszkács, 2020). Jelentősen nőtt az érdeklődés az önfordítás témája iránt is. Egészen új témaként jelent meg a fordítók és tolmácsok megjelenítése irodalmi művekben (*transfiction* [Sereg, 2015]). Figyelemre méltó, hogy az utóbbi időben a műfordítási kompetencia kutatása is lendületet vett (Pusztai-Varga, 2018).

Többnyelvűség és fordítás, fordításpolitika, nyelvek kölcsönhatása

A többnyelvűség és a fordítás kapcsolatának kutatása már jóval a 90-es évek előtt megkezdődött: kutatták a többnyelvű irodalmi művek fordítását, később a posztkoloniális irodalom és a fordítás kapcsolatát. Egészen új terület viszont a *kulturális visszafordítás* kutatása. Ez olyan szövegek fordítását jelenti, amelyeknél a szöveg nyelve nem esik egybe a szöveg kulturális hátterével, és a kulturálisan kötött kifejezések nem a forrásnyelvi kultúrához kötődnek. Ilyen kulturális visszafordítást képviselnek azoknak az eredetileg angolul írt regényeknek és memoároknak a kínai fordításai, amelyeket Amerikában élő kínai szerzők írtak, és vagy Kínáról szólnak, vagy az Amerikában élő kínai közösségről (Wang, 2009, 2015; Tu & Li, 2017). Magyarországról is írtak regényeket angolul; ezeknek a magyarra fordítása új szempontokat vet fel a honosítás és az idegenítés fogalmával kapcsolatban (Klaudy & Heltai, 2020).

Elméleti jellegű a kontaktjelenségek és a fordítás hasonlóságainak tanulmányozása, így például a fordítási univerzálék területén (Lanstyák & Heltai, 2012). A többnyelvű országok, etnikai kisebbségek, a multinacionális szervezetek és vállalatok működésével kapcsolatban előtérbe kerültek a fordításpolitikai kérdések is (Meylaerts, 2010). A többnyelvűség egyik új szociolingvisztikai elmélete (a transzlingválás) és a fordítás kapcsolata is kutatás tárgya lett (Laviosa, 2019). Ez egyelőre inkább a pedagógiai alkalmazásokra koncentrált.

Intralingvális fordítás

Az elméleti változásokkal és a gyakorlati szükségletekkel egyaránt kapcsolatos a nyelven belüli fordítás kutatása. Az intralingvális fordítás fogalmát már Jakobson (1959) is felvetette, majd Gutt (1991) hívta rá fel újból a figyelmet, de igazából csak az utóbbi két-három évtizedben vált jelentős kutatási területté és konferenciák témájává. Bár elméleti szempontból vitatható az intralingvális fordítás (Mossop, 2016), gyakorlati jelentősége vitathatatlan. Itt csak két példát említek.

Zethsen (2018) szerint a betegeknek joguk van elolvasni a rájuk vonatkozó dokumentumokat, de mivel ezeket nem értik, szükség van ezek hétköznapi nyelvre történő fordítására, és intralingvális fordítóképzésre is. Dobos (2010, 2015) a jogi szaknyelv intralingvális fordításának

kérdéseit tanulmányozva megállapítja, hogy a bírósági eljárások során egy sor nyelven belüli fordításra kerül sor, így például a rendőrségi jegyzőkönyvek a kihallgatott személyek szóbeli, hétköznapi szövegét fordítják le hivatalos, jogi nyelvre.

A fordítás szociológiai fordulata: fordítótudomány

A fordítás nem csak nyelvekről, szövegekről, kognitív folyamatokról szól. A fordítás társadalmilag meghatározott cselekvés (*situated cognitive act*), amelyben szerepe van a fordító habitusának, ideológiájának, munkakörülményeinek, a hatalmi és presztízsvviszonyoknak és a külső ideológiai kényszereknek. A fordítás kognitív aktusa mindig egy szélesebb, szociológiai kontextusban történik (Chesterman, 2013).

A fordítás társadalmi meghatározottságát már Holz-Mänttari (1984) felismerte. Az utóbbi évtizedben – mint már az előzőekben említettem – a gyakorlat változása nyomán a kutatásban is előtérbe került a „fordítótudomány”, amelynek tárgya fordító személye, habitusa, munkahelye, munkakörülményei, a munkahelyi folyamatok ergonómiája, az intézményi fordítás kérdései, a fordító presztízse, társadalmi helyzete, megbecsültsége és megelégedettsége. A technikai fejlődés következtében látványosan megváltozott a fordítói munka, a magányos fordítót felváltotta a csoportos fordítás, létrejöttek internetes fordítói csoportok, fordítói blogok stb. Ezek az új kutatási témák magukkal hozták a szociológiai módszerek beáramlását; főleg a kérdőíves felmérések terjedtek el. Egyesek a fordításszociológiai fordulatól beszélnek, és ha a megjelenő cikkek mennyiségét nézzük, van ebben a megállapításban némi igazság.

A fordításszociológia másik nagy területe a fordítás és ideológia kapcsolatát vizsgálja. Ez az irányzat gyakorlatilag a kritikai diskurzuselemzést importálja a fordítástudományba, és nyíltan „elkötelezett” a társadalmi igazságosság mellett. Fő képviselői szerint a fordító és a fordítástudomány feladata a rasszizmus, a kulturális nárcizmus és imperializmus elleni küzdelem, az „etnocentrikus erőszak” megszüntetése. Alaptétele, hogy a jelentés nem rögzített, és a fordítás során a fordító ideológiákat közvetít, vagy saját ideológiáját követi. Szerepet játszik a fordító habitusa (Bourdieu, 1972), de külső tényezők is. A fordításszociológiának ehhez a vonulatához tartozik a fordítás és a cenzúra kérdéseinek tanulmányozása, és tágabb értelemben a fordítói és tolmácsolási etika, valamint a fordítás és tolmácsolás története.

MOZGÓ HATÁROK

A fordítástudomány már a kezdetektől erősen támaszkodott más tudományok eredményeire, jellemző rá az interdiszciplinaritás. Az 1990-es évek óta a különböző tudományágakkal való együttműködés nyomán egy sor új határterület alakult és alakul ki. Az új határterületekről (például nyelvpolitika és nyelvtervezés, illetve fordításpolitikai, történettudomány és fordítás, ezen belül hadtörténet és fordítás, bioszemiotika és fordítás, adaptáció és fordítás, multilingvizmus és fordítás, gender-tanulmányok és fordítás stb.) kapcsolatairól nyújt hasznos információt Gambier & Doorslaer (2016) továbbá Robin (2017a). Megjegyzik, hogy az eddigiekben a fordítástudomány más tudományterületek eredményeit „fogyasztotta”, és jó lenne, ha az interdiszciplinaritás két-

irányúvá válna, más tudományterületek is hasznosítanák a fordítástudomány eredményeit. A határok más értelemben is változnak, mozognak: Dam et al. (2018) szerint az egyes fordítási típusok közötti határok is elmosódnak. Így például Jiménez-Crespo (2018) szerint elmosódik a határ fordítás és lokalizáció között. Jacobsen (2018) szerint a fordítás egyre inkább utószerkesztéssé és lektorálássá válik, így ezeket nem lehet egymástól és a fordítástól elhatárolni. A professzionális és nem professzionális fordítás közötti (Horváth, 2015), továbbá az irodalmi és nem irodalmi fordítás közötti határ ugyanígy mozog, és átfedés van fordítás és terminológiai munka között is (Tamás, 2015; Fóris, 2020).

KOCKÁZATOK

Klaudy (1999) szerint a fordítástudomány minden, a fordítással összefüggő kérdéssel foglalkozik: a fordítás folyamatával, a fordított szöveggel, a fordítói munka szervezési kérdéseivel, a fordítói foglalkozás szociológiai oldalaival stb. Ma ez különösen igaz. Amint az előzőekben láttuk, a fordítástudomány egyre újabb területekre terjeszti ki kutatásait, és az új módszerek és technikai lehetőségek nyomán szintén újabb kutatási területek nyílnak meg.

Az új módszerek térhódítása és a határok kitágulása azonban kockázatokkal jár. A legfőbb kockázat az, hogy a fordítástudomány – amely eddig sem volt valami egységes tudományterület – tovább fragmentálódik (Gambier & Doorslaer, 2016), és ez a fordítástudomány önállóságának elvesztésével járhat. Egyre több az elágazás, egyre nagyobb a szétagoltság, amit jelez az a tény is, hogy Holmes „térképét” egyre újabb és újabb revízióknak kell alávetni. Vandepitte (2008) elképzelése szerint a fordítástudományt cél, módszer és tárgy szerint kellene felosztani (különbözve Holmes térképének következetlenségeit), és ebben a felosztásban helyezi el az új kutatási területeket. Tezaurusz, illetve ontológia jellegű felosztásában a *cél* szerint a fordítástudományi kutatás leíró, magyarázó és prediktív lehet; *módszer* szerint induktív (korpuszalapú), deduktív és kísérleti, míg *tárgy* szerint okorientált, diskurzusorientált, folyamatorientált és eredményorientált.

A KORPUSZNYELVÉSZETI, PSZICHOLOGISZTIKAI ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK IMPORTÁLÁSÁNAK KOCKÁZATAI

Kétségtelen, hogy a korpuszok használata jelentős mértékben megnövelte a fordítástudomány lehetőségeit, ugyanakkor a vizsgálatokat korlátozza az a tény, hogy a számítógép csak azokat a kérdéseket tudja vizsgálni, amelyek valamilyen nyelvi formához köthetők. Az elszigetelt egységek, a formához köthető jelenségek kutatása a pszicholingvisztikai módszereket alkalmazó kutatásokra is jellemző. Az utóbbi időben azonban a pszicholingvisztikában megjelent az a felismerés, hogy a természetes szituációkban zajló nyelvhasználat alapvetően eltér attól a nyelvhasználattól, amelyet egy-egy stimulussal váltunk ki kísérleti helyzetben, és az egyes elemek vizsgálatán alapuló (*item-based*) módszer egyoldalúsághoz vezet (de Bot, 2012). Ugyanez érvényes a fordítástudományra is.

Az egyes elemek vizsgálata ugyan számszerűsíthető eredményeket hozhat, de közben a szövegszintű jelenségek háttérbe szorúlnak, és a kutatható kérdések köre korlátozódik (House, 2013;

Heltai, 2014). Az új módszerekkel elért eredmények objektívebbeknek tűnhetnek, de nem szabad elfelejtenünk arról sem, hogy az indirekt módszerekkel elért eredmények értelmezése továbbra is szubjektív (House, 2013; Heltai, 2014).

A korpuszalapú kutatások másik kockázata, hogy a fordítástudomány elsodródik a technikai részletek (például a korpuszpépítés kérdéseinek) kutatása felé.

A SZOCIOLÓGIAORIENTÁLT KUTATÁSOK KOCKÁZATAI

A szociológiaorientált kutatások egyik ága (a fordítói munka körülményeivel, a munkaszervezési kérdésekkel, a fordító presztízsével, megelégedettségével stb. foglalkozó kutatások) fontos a fordítás gyakorlata számára, de kétséges, hogy valóban a fordítástudományhoz tartozik-e, mennyiben járul hozzá a fordítástudomány központi kérdéseinek tisztázásához. Kétségtelenül érdekes tudni, hogy a fordítói díjjal kitüntetettek között és a díjazásról döntő bizottságokban milyen a férfi, illetve női fordítók aránya (a transzneműekről és más identitásokról nem is beszélve), de a jelen szerző számára úgy tűnik, hogy ez inkább szociológiai, mint fordítástudományi kérdés. Ilyen esetekben a fordításkutatásban felmerül a kérdés, hogy az adott témának van-e bármilyen jelentősége a fordítás elméleti és gyakorlati kérdéseinek szempontjából (Heltai, 2019).

További kockázat az ilyen kutatásoknál, hogy a kérdőíves módszer alkalmazása (amelynek megbízhatósága, objektivitása sokszor kétségbe vonható) sokkal könnyebbnek tűnik, mint más módszerek alkalmazása. Ha például meg akarjuk tudni, hogy mennyiben volt hasznos egy bizonyos tantárgy (mondjuk az interkulturális kommunikáció) bevezetése a fordítóképzésben, sokkal egyszerűbb kérdőíves felmérésben megkérdezni a hallgatókat, mennyire tartották hasznosnak a tárgyat, mint a hallgatói teljesítmények vizsgálatával mérni le a tárgy hasznosságát.

A szociológiaorientált kutatások másik ága (hatalmi viszonyok, ideológia a fordításban) szintén átviheti a kutatót egy másik területre, a politikai aktivitás területére. Ennek az aktivista irányzatnak a képviselői minden fordításban a hatalom és az ideológia kérdéseit keresik. Venuti (1995) szerint a fordítónak az idegenítő megoldásokat kell előnyben részesítenie a honosítással szemben, arra kell törekednie, hogy aláássa (*subvert, undermine*) a létező társadalmi rendet, hogy küzdjön az etnorasszista megközelítések ellen (vö. Snell-Hornby, 2006; Baumgarten & Cornellá-Detrell, 2019). Kiválóan foglalja össze ezt a megközelítést Sohár:

Venuti (1995) *The Translator's Invisibility* c. könyvében elutasítja a tisztán leíró fordításkutatást, számára már a döntés, hogy valaki egy ennnyire periférikus területet választ tanulmányozásra, mint amilyen a fordítás, önmagában ellenzéki cselekedet. Politikai elkötelezettséget vár el a fordítótól, valamint a szöveg idegenségének megőrzését, ellenállást a befogadó kultúrával szemben. (2022, p. 306)

Az elkötelezett, aktivista megközelítések azzal a hátránnyal járnak, hogy visszahozzák a preskriptivitást a fordítástudományba, és a politikai elkötelezettség nem teszi lehetővé a kritikai szemléletet (Brownlie 2009). Chesterman (2006) szerint a hatalmi viszonyok fontosak, de nem foglalnak el központi helyet a fordítás folyamatában. Ráadásul a neomarxista szociológiai zsargon importálása a fordítástudományba azt a kockázatot is rejti, hogy egyesek a szocio-

lógiai zsargon használatával kívánják a tudományosság látszatát kelteni, és mivel mások nem értik, elfogadják a fordítástudomány szempontjából irreleváns vagy megalapozatlan eredményeket is (Heltai, 2019). Végeredményben a fordítás szociológiai kérdéseivel foglalkozó kutatások – bár sok értékes és érdekes adatot szolgáltatnak – megítélésem szerint távolítják a fordítástudományt a fordítás alapvető kérdéseitől.

A KOCKÁZATOK ELLENSÚLYOZÁSA

Többek szerint az egyoldalúság kiküszöbölésére több módszer együttes alkalmazására van szükség. Hansen (2010) szerint például a folyamatkutatásban alkalmazott módszereket össze kell kapcsolni a fordított szöveg tanulmányozásával: a szünetek és a szemfixációk vizsgálatát össze kellene kötni a szöveg minőségének, továbbá a rendelkezésre álló idővel történő gazdálkodásnak a vizsgálatával. Alves (2003) a háromszögelés módszerét ajánlja. Angelone (2010) szerint olyan kísérleteket kell tervezni, amelyeknek világosan meghatározott fordításkutatói célja van.

TOVÁBBI LEHETSÉGES KUTATÁSI IRÁNYOK

A fent jelzett kihívások ellenére úgy gondolom, hogy az utóbbi három évtizedben megjelent kutatási témák sok ígéretes lehetőséget rejtenek magukban. Itt nincs lehetőségem megvizsgálni az összes lehetséges kutatási irányt, csupán néhányat említek.

A fordítástudomány keveset vizsgálta eddig a fordított szövegek feldolgozásának kérdéseit. Míg az irodalomtudomány foglalkozik a műfordítások recepciójával, a fordítástudományban inkább csak hivatkoznak a könnyebb vagy nehezebb feldolgozásra, de az empirikus kutatások hiányoznak. A fordítás folyamatának vizsgálata során például vizsgálni lehetne, hogy a különböző megoldások keresése, illetve megtalálása hogyan hat *a fordító feldolgozási erőfeszítésére*. Keveset foglalkozunk *a fordított szövegek feldolgozásának kérdéseivel*, különböző minőségű fordítások és a gépi fordítás recepciójával, a hibatolerancia kérdésével, azzal, hogyan hatnak az interferencia különböző típusai a feldolgozásra és a megértésre (O'Brien, 2010). Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy a kollokációknak a fordításban megjelenő eltérő disztribúciója – ami a fordított szövegekre jellemző –, hogyan befolyásolja a feldolgozást. Az explicitáció kérdését is fontos lenne vizsgálni ebből a szempontból: mennyiben könnyebb (ha könnyebb) az explicitebb kifejezések feldolgozása, mint az implicit, következtetést igénylő kifejezéseké. A feldolgozás kérdései fontosak lehetnek a kulturálisan kötött kifejezések esetében is.

Jelentős további kutatási lehetőségek vannak a fordítás és többnyelvűség területén is. Az 1950-es években a fordítástudomány szoros kapcsolatban volt a kontaktnyelvészetrel. Az utóbbi időben újra erősödtek ezek a kapcsolatok, amit jeleznek például a Hamburgi Egyetemen a Juliane House által irányított kutatások, amelyek többek között azt vizsgálják, hogyan változnak a német üzleti kommunikációs normák az angol nyelv hatására, és hogy ebben milyen szerepet játszik a fordítás (Becher et al., 2007). A transzlingválás és a fordítás kapcsolatának vizsgálata is további kutatásokra vár, bár már van folyóirat, amely ilyen kérdésekkel foglalkozik (*Translation and Translanguaging in Multilingual Contexts*).

A divatos új irányzatok kockázataival számolni kell, de a kockázatok elkerülhetők, ha a fordítás kérdéseinek vizsgálata során nem csupán adatokat gyűjtünk, hanem megkíséreljük az adatok értelmezését is. Ehhez természetesen megfelelő elméleti keret kell, és úgy tűnik, bármennyire is önálló tudományos diszciplína a fordítástudomány, az eredmények értelmezésében továbbra is más tudományágakra kell támaszkodnia.

IRODALOM

- Alves, F. (2003, Ed.). *Triangulating translation: Perspectives in process oriented research*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.45>
- Antonini, R. Cirillo, L., Rossato, L. & Torresi, I. (2017, Eds.). *Non-professional Interpreting and Translation*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.129>
- Baker, M. (1993). Corpus Linguistics and Translation Studies: Implications and Applications. In M. Baker, F. Gill & E. Tognini-Bonelli (Eds.), *Text and Technology: In Honour of John Sinclair* (pp. 233–250). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/z.64>
- Baker, M. (1998). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge.
- Baker, M. & Saldanha, G. (2009, Eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2nd edition* (pp. 77–81). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203872062>
- Baker, M. & Saldanha, G. (2020). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 3rd edition*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315678627>
- Baumgarten, S. & Cornellà-Detrell, J. (2019, Eds.). *Translation and Global Spaces of Power*. Multilingual Matters.
- Becher, V., House, J. & Kranich, S. (2007). Divergence and convergence of communicative norms through language contact in translation. In K. Braunmüller. & J. House (Eds.), *Convergence and Divergence in Language Contact Situations* (pp. 125–152). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/hsm.8.06bec>
- Berman, A. (1990). La retraduction comme espace de la traduction. *Palimpsestes Retraduire*, 4, 1–7. <https://doi.org/10.4000/palimpsestes.596>
- Bisiada, M. (2019). Translated Language or Edited Language? A Study of Passive Constructions in Translation Manuscripts and their Published Versions. *Across Languages and Cultures*, 20(1), 35–56. <https://doi.org/10.1556/o84.2019.20.1.2>
- Bourdieu, P. (1972). *Esquisse d'une théorie de la pratique*. Librairie Droz. <https://doi.org/10.3917/droz.bourd.1972.01>
- Bozsik, Gy. (2016). *A lexikai kohézió és az énekelhetőség vizsgálata operaszövegek fordításában*. Doktori disszertáció. ELTE.
- Bozsik, Gy. (2018). Opera fordítás – lehetetlen küldetés? In E. Robin & V. Zachar (Eds.), *Fordítástudomány ma és holnap* (pp. 19–41). L'Harmattan Kiadó.
- Brownlie, S. (2006). Narrative Theory and Retranslation Theory. *Across Languages and Cultures*, 7(2), 145–171. <https://doi.org/10.1556/Acr.7.2006.2.1>
- Brownlie, S. (2009). Descriptive vs. committed approaches. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2nd edition* (pp. 77–81). Routledge.

- Chesterman, A. (2006). Models of what processes. *Translation and Interpreting Studies*, 8(2), 155–168.
Reprinted in Chesterman, A. (2017). *Reflections on translation theory. Selected papers 1993 – 2014* (pp. 331–343). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.132>
- Chesterman, A. (2013). Models of what processes. *Translation and Interpreting Studies*, 8(2), 155–168.
Reprinted in Chesterman, A. (2017). *Reflections on translation theory. Selected papers 1993 – 2014* (pp. 331–3). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.132>
- Chesterman, A. (2019). Moving Conceptual Boundaries: So What? In: H. V. Dam, M. N. Brøgger & K. K. Zethsen (Eds.), *Moving Boundaries in Translation Studies* (pp. 15–25). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315121871-2>
- Dam, H. V., Brøgger, M. N. & Zethsen, K. K. (2019, Eds.). *Moving Boundaries in Translation Studies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315121871>
- de Bot, K. (2012). The end of psycholinguistics as we know it? It's about time! In J. Navracscs & D. Szabó (Eds.), *A mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban. Pszicholingvisztikai tanulmányok III. Mental procedures in Language Processing. Studies in Psycholinguistics 3* (13–22). Tinta Könyvkiadó.
- Diaz Cintas, J. (2009). *New Trends in Audiovisual translation*. Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781847691552>
- Dobos, Cs. (2010). Élőbeszéd és diskurzusrögzítés a tárgyalóteremben. In M. Szabó (Ed.), *Nyelvében a jog: Nyelvhasználat a jogi eljárásban* (pp. 193–227). Bíbor Kiadó.
- Dobos, Cs. (2015). Nyelven belüli fordítás és tisztességes jogi eljárás. In M. Szabó (Ed.), *A jog nyelvi dimenziója* (pp. 215–226). Bíbor Kiadó. <https://doi.org/10.1556/o84.2018.19.1.4>
- Dollerup, C. (2013). *An Introduction to Eco-Translatology: a Chinese Approach to Translation*. (Edited version of a lecture delivered at the University of Helsinki. cms13659.hstatic.dk/upload_dir/docs/Publications/233-An-Introduction-to-the-Chinese-school-Eco-Translatology.pdf
- Doorslaer, L. van (2005). The indicative power of a key word system: A quantitative analysis of the key words in the Translation Studies Bibliography. In *Meta* 50(4), 1–4. <https://doi.org/10.7202/019858ar>
- Dróth J. (Ed.), (2018). *Gépiesség és kreativitás a fordítási piacon és a fordításoktatás különböző szintjein*. L'Harmattan Kiadó.
- EMT expert group (2009). *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. Brussels. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/emt_competences_translators_en.pdf. 29.1.2019
- Englund Dimitrova, B. (2005). *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.64>
- Fischer, M. (2021). A terminológiai kompetencia fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel a terminusok fordítási stratégiáira. In I. Fata & M. Fischer (Eds.), *Tudományterületek találkozása* (pp. 182–201). Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar.
- Fóris Á. (2020). *Fordítás és terminológia. Elmélet és gyakorlat*. L'Harmattan Kiadó.
- Földes A. (2015). Projektmenedzsment. In I. Horváth (Ed.), *A modern fordító és tolmács* (67–74). Eötvös Kiadó.
- Gambier, Y. & van Doorslaer, L. (2010, Eds.). *Handbook of Translation Studies*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/hts.1>

- Gambier, Y. & van Doorslaer, L. (2016, Eds.). *Border Crossings: Translation Studies and other disciplines*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.126>
- Gile, D. (1995). Interpretation Research: A New Impetus? *Hermes, Journal of Linguistics*, 14, 15–29. <https://doi.org/10.7146/hjlb.v8i14.25100>
- Gile, D. (2009). Interpreting Studies: A Critical View from Within. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, 1, 135–155. <https://doi.org/10.6035/MonTI.2009.1.6>
- Gutt, E.-A. (1991). *Translation and relevance. Cognition and context*. Blackwell.
- Gutt, E.-A. (1998). Is the sky the limit? Reflections on scientific investigations of translation. https://www.researchgate.net/publication/340436768_Is_the_sky_the_limit_Reflections_on_scientific_investigations_of_translation_DRAFT_Version
- Gutt, E.-A. (2005). Preoccupation of TS with Socio-cultural Issues. In B. Mossop, E.-A. Gutt, J. Peeters, K. Klaudy, R. Setton. & S. Tirkkonen-Condit (2005). Back To Translation as Language. *Across Languages and Cultures* 6(2), 143–172. <https://doi.org/10.1556/Acr.6.2005.2.1>
- Halverson, S. L. (2009). Entry on Psycholinguistic and cognitive approaches. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies, 2nd edition* (pp. 211–216). Routledge.
- Hansen, G. (2010). Integrative description of translation processes. In G. M. Shreve & E. Angelone (Eds.), *Translation and Cognition* (189–211). Benjamins. <https://doi.org/10.1075/ata.xv.11han>
- Heltai, P. (2010). A fordítás monitor modellje és a fordítói beszédmód. In J. Navracsics (Ed.), *Nyelv, beszéd, írás* (pp. 95–110). Tinta Könyvkiadó.
- Heltai, P. (2012). Review of Gregory M. Shreve and Erik Angelone (Eds.), *Translation and Cognition. Across Languages and Cultures*, 13(2), 279–290. <https://doi.org/10.1556/Acr.13.2012.2.9>
- Heltai, P. (2014). Pszicholingvisztikai és neurolingvisztikai eljárások a fordítástudományban. *Fordítástudomány*, 16(2), 5–23.
- Heltai, P. (2018). Fordításnyelv irodalmi és szakfordításban. In RE. Robin & V. Zachar (Eds.), *Fordítástudomány ma és holnap* (pp. 91–110). L'Harmattan.
- Heltai, P. (2019). Review of Baumgarten S. & Jordi Cornellà-Detrell (Eds.), *Translation and Global Spaces of Power. Across Languages and Cultures*, 20(2), 281–289. <https://doi.org/10.1556/o84.2019.20.2.8>
- Holmes, J. S. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. In J. S. Holmes (Ed.), *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies* (pp. 66–80). Rodopi. <https://doi.org/10.1163/9789004486669>
- Holz-Mänttari, J. (1984). *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*. Suomalainen Tiedeakatemia.
- Horváth P. I. (2009). *A lektori kompetencia*. (Doktori disszertáció) Budapest: ELTE.
- Horváth P. I. (2011). *A szakfordítások lektorálása. Elmélet és gyakorlat*. Tinta Könyvkiadó.
- Horváth, I. (2021). *Tolmácsolás, digitalizáció, mesterséges intelligencia*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634546801>
- Horváth, I. (2015, Ed.). *A modern fordító és tolmács*. ELTE Eötvös Kiadó.
- House, J. (1997). *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Narr.
- House, J. (2009). *Translation*. Oxford University Press.
- House, J. (2013). Towards a new linguistic cognitive orientation in translation studies. *Target* 25(1), 46–60. <https://doi.org/10.1075/target.25.1.05hou>

- Hu, G. (2020). *Eco-Translatology: Towards an Eco-paradigm of Translation Studies*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-15-2260-4>
- Jakobsen, A. L. (1999). Translog documentation: version 1.0. In G. Hansen (Ed.), *Probing the process in translation: Methods and results* (pp. 151–186). Samfundslitteratur.
- Jakobsen, A. L. (2019). Moving Translation, Revision, and Post-editing Boundaries. In H. V. Dam, M. N. Brøgger & K. K. Zethsen (Eds.), *Moving Boundaries in Translation Studies* (64–80). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315121871-5>
- Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. In Brower, Reuben A. (Ed.), *On Translation* (pp. 232–239). Oxford University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674731615.c18>
- Jiménez-Crespo, M. A. (2019). Localisation research in translation studies: Expanding the limits or blurring the lines? In H. V. Dam, M. N. Brøgger & K. K. Zethsen (Eds.), *Moving Boundaries in Translation Studies* (pp. 26–44). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315121871-3>
- Klaudy, K. & Heltai, P. (2020). Re-Domestication, Repatriation and Additional Domestication in Cultural Back-Translation. *Across Languages and Cultures* 21(1), 43–65. <https://doi.org/10.1556/084.2020.00003>
- Klaudy, K. (1999). *Bevezetés a fordítás elméletébe és gyakorlatába*. Scholastica.
- Kóbor, M. & Csikai, Zs. (2017). *Iránytű az egyetemi fordítóképzéshez*. Kontraszt.
- Koskinen, K. & Paloposki, O. (2010). Reprocessing texts. The fine line between retranslating and revising. *Across Languages and Cultures* 11(1), 29–49. <https://doi.org/10.1556/Acr.11.2010.1.2>
- Kovács, T. (2018). Transzkreáció, copywriting, szoftverlokalizáció: fogalmi meghatározások. In J. Dróth, (Ed.), *Gépiesség és kreativitás a fordítási piacon és a fordításoktatás különböző szintjein* (pp. 157–166). L'Harmattan Kiadó.
- Lanstyák, I. & Heltai, P. (2012). Universals in Language Contact and Translation. *Across Languages and Cultures*, 13(1), 99–122. <https://doi.org/10.1556/Acr.13.2012.1.6>
- Laszkács, Á. (2020). *Frazémák újrafordítása a színpadon játszott drámákban*. Doktori értekezés. ELTE.
- Laviosa, S. (2019). Translanguaging and translation pedagogies. In H. V. Dam, M. N. Brøgger & K. K. Zethsen (Eds.), *Moving Boundaries in Translation Studies* (pp. 181–199). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315121871-12>
- Lesznyák, M. (2007). Conceptualizing translation competence. *Across Languages and Cultures*, 8(2), 99–122. <https://doi.org/10.1556/Acr.8.2007.2.2>
- Malmkjær, K. & Windle, K. (2011). *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199239306.001.0001>
- Meylaerts, R. (2013). Multilingualism as a challenge for translation studies. In Millan-Varela, C. & Bartrina, F. (Eds.), *Routledge handbook of translation studies* (pp. 519–533). Routledge.
- Mossop, B. (2001). *Revising and Editing for Translators*. St. Jerome Publishing.
- Mossop, B. (2003). A Socially Neutral Definition of Translating. <http://www.yorku.ca/brmossop/SociallyNeutralDefinition.htm> (2021.06.12)
- Mossop, B. (2016). Intralingual translation. a desirable concept? *Across Languages and Cultures*, 17(1), 1–24. <https://doi.org/10.1556/084.2016.17.1.1>

- Mossop, B., Gutt, E.-A., Peeters, J., Klaudy, K., Setton, R. & Tirkkonen-Condit, S. (2005). Back To Translation as Language. *Across Languages and Cultures*, 6(2), 143–172. <https://doi.org/10.1556/Acr.6.2005.2.1>
- Munday, J. (2007). Translation and Ideology. *The Translator*, 13(2), 195–217. <https://doi.org/10.1080/13556509.2007.10799238>
- Munday, J. (2012). *Introducing Translation Studies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203121252>
- Muñoz Martín, R. (2010). On paradigms and cognitive translatology. In G. M. Shreve & E. Angelone (Eds.), *Translation and Cognition* (pp. 169–187). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/ata.xv.10mun>
- O'Brien, S. (2010). Controlled language and readability. In Shreve, G. M. & Angelone, E. (Eds.), *Translation and Cognition* (pp. 143–165). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/ata.xv.08obr>
- Orellana, M. F. (2017). Dialoguing across differences: The past and future of language brokering research. In R. Antonini, L. Cirillo, L., Rossato & I. Torresi (Eds.), *Non-professional Interpreting and Translation* (pp. 65–80). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.129>
- PACTE Group (2003). Building a Translation Competence Model. In F. Alves (Ed.), *Triangulating Translation: Perspectives in Process Oriented Research* (pp. 43–66). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.45>
- PACTE Group (2005). Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues. *Meta* 50(2), 609–618. <https://doi.org/10.7202/011004ar>
- Paksy, E. (2017). Review of Antonini, R. Cirillo, L., Rossato, L. & Torresi, I. (Eds.), *Non-professional Interpreting and Translation*. *Across Languages and Cultures*, 20(2), 291–295. <https://doi.org/10.1556/084.2019.20.2.9>
- Pusztai-Varga, I. (2018). Élet ÉS fordítás: műfordítói kompetencia régen és ma. *Fordítástudomány* 20(1), 36–47.
- Robin, E. & Zachar V. (2018, Eds.). *Fordítástudomány ma és holnap*. L'Harmattan Kiadó.
- Robin, E. (2015a). *Fordítási univerzálék a lektorált fordításokban*. Doktori értekezés. ELTE.
- Robin, E. (2015b). A fordító mint lektor. In I. Horváth (Ed.), *A modern fordító és tolmács* (pp. 35–46). ELTE Eötvös Kiadó.
- Robin, E. (2017a). Review of Gambier, Y. & van Doorslaer, L. (Eds.), *Border Crossings: Translation Studies and other disciplines*. *Across Languages and Cultures*, 18(2), 323–333. <https://doi.org/10.1556/084.2017.18.2.9>
- Robin, E. (2017b). A lektorálás oktatásának kérdései a szakfordítóképzésben. In M. Kóbor. & Zs. Csikai (2017). *Iránytű az egyetemi fordítóképzéshez* (pp. 89–106). Kontraszt.
- Sereg, J. (2015). Review of Kaindl, K. & Spitzl, K. (Eds.), *Transfiction: Research into the Realities of Translation Fiction* John Benjamins. *Across Languages and Cultures*, 16(1), 149–153. <https://doi.org/10.1556/084.2015.16.1.8>
- Setton, R. (2005). Position of Linguistics in Translation Studies. In B. Mossop, E.-A. Gutt, J. Peeters, K. Klaudy, R. Setton. & S. Tirkkonen-Condit Back To Translation as Language. *Across Languages and Cultures*, 6(2), 147–149, 161–163. <https://doi.org/10.1556/Acr.6.2005.2.1>
- Shreve, G. M. & Angelone, E. (2010, Eds.). *Translation and Cognition*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/ata.xv>
- Snell-Hornby, M. (2006). *The Turns of Translation Studies*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.66>

- Sohár, A. (2012). A fordítástudomány és irányzatai – vázlat. *Karcolat Irodalmi és Művészeti Tehetségkutató Egyesületének honlapja*. 2021.06.05.
- Sohár, A. (2022). Az önálló fordítástudomány létrejötte és irányzatai (1976–2000). In Nagy, S. I. (Ed.), *A nyelv mint lelkünk tükre* (pp. 298–308).
- Tamás, D. (2015). A fordító mint terminológus. In I. Horváth (Ed.), *A modern fordító és tolmács* (pp. 47–66). ELTE Eötvös Kiadó.
- Tirkkonen-Condit, S. (2005). The Monitor Model Revisited: Evidence from Process Research. *Meta* 50(2), 405–414. <https://doi.org/10.7202/010990ar>
- Tu, Qu. & Li, Ch. (2017). A Review on Textless Back Translation of China-Themed Works Written in English. *Studies in Literature and Language*, 14(1), 1–7. <http://dx.doi.org/10.3968/9177>
- Vandepitte, S. (2008). Remapping Translation Studies: Towards a Translation Studies Ontology. *META*, 53(3), 569–588. <https://doi.org/10.7202/019240ar>
- Vándor, J. (2009). *Adaptáció és újrafordítás*. Doktori disszertáció. ELTE.
- Varga, Á. (2011). *A gépi fordítás minősége és javítási lehetőségei*. Doktori disszertáció. ELTE.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. Routledge.
- Venuti, L. (2004). Retranslations: The Creation of Value. In K. M. Faull (Ed.), *Translation and Culture* (pp. 26–27). Bucknell University Press.
- Wagner, V. (2015). Vendormenedzsment. In I. Horváth (Ed.), *A modern fordító és tolmács* (pp. 75–82). ELTE Eötvös Kiadó.
- Wang, H. Y. (2009). *Criticisms on cultural translation*. China Remin University Press.
- Wang, H. Y. (2015). Textless back translation reviewed and reconsidered – with examples from a judge Dee mystery and other works. *Shanghai Journal of Translators*, (3), 1–9.
- Williams, J. & Chesterman, A. (2002). *The map: A beginner's guide to doing research in Translation Studies*. St. Jerome.
- Zachar, V. (2018). Sajtó és fordítás, In Robin, E. & Zachar V. (Eds.), *Fordítástudomány ma és holnap* (pp. 192–204). I'Harmattan Kiadó.
- Zethsen, K. K. (2018). Access is not the same as understanding. Why intralingual translation is crucial in a world of information overload. *Across Languages and Cultures*, 19(1), 79–98. <https://doi.org/10.1556/084.2018.19.1.4>

METSZÉSPONTOK: NYELVEK ÉS KULTÚRÁK¹

INTERSECTIONS: LANGUAGES AND CULTURES

Hidasi Judit

hidasi.judit@uni-bge.hu

Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem / Vállalkozási Doktori Iskola

<https://orcid.org/0000-0002-6884-0642>

Első megjelenés:

Hidasi, J. (2002). Metszéspontok: nyelvek és kultúrák,

Modern Nyelvoktatás, 8(2–3), 9–19.

KIVONAT

A tanulmány az angol világnyelvi szerepét vizsgálja egyetlen ország, Japán gyakorlatában, mégpedig abból az európai tapasztalatból és előítéletből kiindulva, amely szerint a japánok nem tudnak angolul. Vácolja az angol nyelv szerepét a globalizálódott világban, majd felteszi a kérdést: mennyire tekinthető globalizáltnak Japán gazdasági, pénzügyi, technológiai szempontból, valamint a japánok személyes kapcsolatainak szempontjából. Bemutatja, hogy milyen hagyományok határozzák meg a japánok idegen nyelvi mozgásterét és magatartását. Keresi annak az okait, hogy az üzleti világban miért tűnnek hallgatagnak a japán résztvevők, mi a szerepük a torzított angol szavaknak japán szöveggörnyezetben. Példákkal szemlélteti a japán artikulációs bázisra visszavezethető problémákat, valamint részletesen elemzi az oktatási rendszerből fakadó hátráltató tényezőket, a beszédképesség fejlesztésének háttérbe szorulását.

KULCSSZAVAK:

angol nyelv, globalizáció,
Japán,
japán kommunikációs
stratégiák,
angoloktatás Japánban

1 A cikk a Szegedi Tudományegyetemen 2002. március 27. és 29. között tartott XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus plenáris ülésén elhangzott előadás nyomtatott változata. (A szerk.)

ABSTRACT

The study examines the role of English as a global language in the specific context of Japan, starting from the European experience and prejudice that Japanese people do not speak English. It outlines the role of English in a globalised world, then asks: to what extent can Japan be considered globalised in its economy, finance, technology, and the personal relationships of its people? The study presents the traditions that define the scope and behaviour of Japanese people in the use of foreign languages. It seeks the reasons why Japanese participants seem reticent in the business world and explores the role of distorted English words in Japanese contexts. It illustrates problems rooted in the Japanese articulatory base using examples, and provides a detailed analysis of the hindering factors arising from the educational system, particularly the backgrounding of speaking skills development.

KEYWORDS:

English language, globalisation, Japan, Japanese communication strategies, English language teaching in Japan

AZ ANGOL ELŐRETÖRÉSE

Vélhetné az ember, hogy négy hivatalos nyelv elegendő egy nem egészen 8 millió lakosú országnak. Igaz, hogy a romans nem világnyelv, de a másik három, a francia, a német és az olasz – a maguk kultúrtörténeti és geopolitikai tekintélyével – vitathatatlanul rangos helyet foglalnak el az élőnyelvek 21. századi világpalettáján. Úgy tűnik azonban, még ez sem elég. A globalizáció következtében ugyanis az angol nyelv tudása elengedhetetlenné vált. Ezt felismerve, a svájci kisiskolások szülei versengenek az angolos osztályokba való bejutásért, és hogy hiba ne csúszszik az esélyegyenlőség érvényesülésébe, bizonyos iskolákban sorshúzással döntenek el, hogy kik azok a szerencsések, akik idegen nyelvként saját anyanyelvükön kívül nem a fentebb felsorolt nyelvek valamelyikét, hanem az angolt tanulhatják.

Az angol nyelv *lingua franca* szerepe immár közhely. A *lingua franca* fogalom maga nem új: a latin évszázadokig őrizte *lingua franca* pozícióját. Csakhogy a latin hatóköre földrajzilag és diszciplináriasan is korlátozott volt. Elsősorban Európában tekintették annak, másodsorban mindenekelőtt a tanult – egyházi és világi – körök érintkezési eszközéül szolgált. Az angol ezzel szemben az egész világon tért hódított, tehát ebben az értelemben is globalizálódott, másrészt szinte valamennyi szféra, az üzletitől a tudományosig, az informatikától a közlekedésig közös érintkezési nyelvvé tette. Az angol tehát vitathatatlanul globalizálódott. Ugyanakkor megfordítva is igaz: a globalizáció egyik fő eszköze az angol, illetve másképpen fogalmazva: az angol egyik előfeltétele a nemzetközivé válásnak.

Némely – még csak különösebb brit gyarmati hagyományokkal vagy múlttal sem rendelkező – ország egyenesen odáig vetemedett, hogy az angolt második államnyelv vagy hivatalos nyelv rangjára emelte.

Még a hazai nyelvüket legortodoxabb módon védő országokban is változni látszanak a szokások. Franciaországban például az 1994-ben bevezetett Toubon-törvény előírja ugyan, hogy

igazgatási okmányokban, hivatalos iratokban, útjelzéseknél és köztéri hirdetéseknel tilos idegen szavak alkalmazása, amennyiben az adott fogalomra francia szó is létezik; továbbá, hogy a francia rádióadókban sugárzott dalok legalább 40%-ának franciául kell elhangoznia, a nagy világcégek mégis mentességet élveznek e megszorítások alól. Az Alcatelnél, a francia elektronikai óriáscégnel ugyanis gyakorlati megfontolásokból az angol lett a munkanyelv.

A példák még sorolhatók lennének a világ számos kontinenséről és országából, de ragadjunk ki egy országot, ahol az angol elsajátítására a deklarált igény megvan, a pénz rendelkezésre áll, az infrastruktúra adott, a pályázati zsargonban „technical assistance”-nek titulált anyanyelvi humánerőforrás is már-már határtalan, az eredményességi mutatók mégis lehangolóak. Miért? Mielőtt megvizsgálánk a jelenség okait, érdemes általában a nyelvtanulási motivációkat számba venni.

NYELVTANULÁSI MOTIVÁCIÓK

A világban még soha nem volt olyan óriási a nyelvtanulási láz, mint manapság. Paradox módon ez is persze a globalizáció következménye: a különböző országokban a legkülönbébb nyelveket tanulják és beszélik. Míg egyesek azért tanulnak nyelveket, vagy egy bizonyos nyelvet – jelenleg főleg az angolt –, hogy nemzetközibbé váljanak, mások ugyanakkor ennek ellensúlyozására azért tanulnak nyelveket, hogy kulturális, nemzeti azonosságukat megőrizzék. Érdemes emlékeztetni Konfucius híres mondására, ami egyébként az interkulturális kutatások egyik alaptétele is lehetne: „Úgy tűnik, az emberek ugyanazokat a dolgokat csinálják az egész világon, csak éppen különböző okokból.” A nyelvtanulási motivációk különfélék lehetnek:

- *Ideológia*, erőpolitika érvényesítése – a domináns hatalom nyelvének a ráerőltetése főleg kiszolgáltatott helyzetben lévő népcsoportokra;
- *Önazonosság*, identitástudat erősítése – ami különösen kisebbségek esetében jellemző – egyik jellegzetes példa a velszi nyelv reneszánsza Nagy-Britanniában;
- *Nyelvi és kulturális jogok megőrzésének a szándéka* – a québeci franciák esete jól példázza ezt, ahol rendelet írja elő, hogy a francia nyelvű feliratoknak kétszer akkoráknak kell lenniük, mint az angol nyelvűeknek;
- *Sokszínűség megőrzésének és biztosításának a szándéka* – az Európai Unió nyelvpolitikájában érvényesülő irányzat;
- *Formai követelményeknek és elvárásoknak való megfelelés* kényszere – például bizonyos címek, rangok, pozíciók, végzettségek, kvalifikációk elnyeréséhez kapcsolódó követelmény;
- *Nemzetközi érintkezés iránti igény* – önmegmutatás vagy/és az idegen kultúra/információ/tudás elsajátításának a szándéka.

AZ ANGOL HELYZETE JAPÁNBAN

Értelemszerűen Japán esetében a felsorolt motivációk közül az utóbbi kettő jön számításba. Jelenleg a japán közoktatásban idegen nyelvként az angolt oktatják, az alsó középiskola első

osztályától érettségiig. Ily módon 12 éves kortól 6 éven át tanulnak angolul, változó heti óraszámban. Sok helyütt a felső középiskola három osztályában irigylésre méltóan magas, heti 5–8 órában. A korosztály 98%-a érettségizik, és közel 50%-a tanul tovább. A felsőoktatásban gyakorlatilag mindenütt felvételi tárgy az angol.

Ami az *angol nyelv tanulási motivációját* illeti, az a legérzékenyebb időszakban, azaz serdülőkorban csak és kizárólag az egyetemi felvételi *vizsgákon történő megfelelésben* merül ki. A felvételi vizsgák maguk ugyanakkor tartalmilag igencsak magas szintet ütnek meg. Olyannyira, hogy még angol anyanyelvűek is bevallottan zavarba jönnek egy-egy feladat megoldásakor. Erre az ellentmondásra a magyarázat egyszerű: a közoktatásban – Yoshida Kensaku (2002) professzor metaforájával élve – úgynevezett „akvárium-oktatás” folyik. Az aranyhalak az akváriumban annyi – és nem több táplálékot kapnak, amennyi az akváriumban való életben maradásukhoz elegendő. Ha azonban véletlenül mély tengerekbe, viharos vizekre vetődnek, akkor többnyire elpusztulnak, mert sem erejük, sem tapasztalatuk nincs az éles helyzetek kezelésére. A többnyire angolul kevésbé vagy egyáltalán nem kommunikációképes angoltanárok a vizsgákra lelkiismeretesen felkészítik ugyan a diákokat (néha csak súlyos pénzen vett különórák révén), de sem maguk, sem pedig a diákok nem rendelkeznek piacképes angoltudással. A tudás tesztelését az etetők végzik, akik pontosan tudják, hogy miből és mennyit adagoltak, és korrekt módon csak ebből történik a számonkérés. Vagyis érvényesül a japán kultúra egyik alappillére: a tekinthető szemlélet: a lényeg a forma, a tartalom csak másodlagos fontosságú.

A fiaskónak ékes bizonyítéka az az összehasonlító vizsgálat, amelyet évente elvégeznek Ázsia 25 országára vonatkozóan középiskolások körében az angol nyelvtudást értékelendő. Japán rendszeresen az utolsó vagy utolsó előtti helyet foglalja el ebben a megmérettetésben.

Japán egyetemisták vagy doktoranduszok esetében az egyik legnagyobb probléma megfelelő szintű angol nyelvtudással rendelkező jelölteket találni, akik nemzetközi csereprogramokban részt tudnak venni. Ezek a fiatalok ugyanis a belső japán vizsgákon megfelelnek, de a nemzetközi követelményeknek nem tudnak eleget tenni, és a nemzetközi angol nyelvvizsgákon nem érik el a kívánt szintet.

A másik számításba jöhető motivációt, a *nemzetközi érintkezés iránti igényt* tekintve is eléggé sajátos a kép. Ez a motiváció két irányú lehet: egyrészt törekvés arra, hogy az adott kultúra, az adott ország a világ felé nyisson, más nációkkal és országokkal jobban megismertesse saját kultúráját, másrészt pedig, hogy a fogadó ország maga minél több információhoz jusson a világ más országairól, hogy közvetlen kapcsolatot, kommunikációt építhessen ki a világ más népeivel. Ami a *kifelé történő kommunikációt* illeti, Japán mindig is gondosan ügyelt arra, hogy annyit és úgy mutasson meg magából, amennyit célszerűnek tart. Ehhez kitűnő eszköz az indirekt szabályozás: a nyelvi korlát eleve határokat szab a lehetőségeknek. Nagy számban léteznek ugyan kiváló minőségű angol nyelvű promóciós anyagok, de vannak területek, amelyekről angol nyelvű információhoz jutni szinte lehetetlen (pl. jogi, adminisztrációs kérdések). A külföldnek ugyan nagy igénye lenne több angol nyelvű információra, Japánnak azonban nem feltétlenül érdeke minden ilyen igényt kielégíteni. Így ezen igények kielégítése néha bosszantó módon formálisan történik.

A külföldiek értetlenségét és csalódottságát váltják ki az olyan jelenségek, mint a nyomott aranybetűs felirattal ellátott „Menu” füzet, ami angolnak néz ugyan ki, de valójában belül minden japánul van írva. Ezt a mintát követi az a menetrend, amelyre „Railway Time-table of Japan” címlapja alapján örömmel csap le a gyanútlan külföldi, majd kiderül, hogy valamennyi állomásnév kínai karakterekkel szerepel benne. A sor a használati utasításoktól a biztosítási tájékoztatókon át a végtelenségig folytatható. Formálisan teljesül az igény, a külföldinek szóló tájékoztatás ígérete, tartalmilag azonban nem.

A *japán közvélemény*, a *japán kisember* esetében pedig a motiváció hiányára mentségül szolgáljon az, hogy szinte minden információ, minden tájékoztatás, minden, amit a világról tudni kell és érdemes, japán nyelvre lefordítva rendelkezésre áll – mégpedig világviszonylatban is példátlan követési sebességgel. Japánban külföldiekkel érintkezni és kapcsolatot tartani nem kötelesség, ha pedig valaki külföldre utazik, akkor többnyire csoportban mozog, idegenvezetők és utazásszervezők felügyelete és nyelvi közvetítése mellett.

Van azonban egy szféra, amely erősen kongatja a vészharangot: ez a *gazdasági-üzleti világ*. Különös, hogy a 21. század elején, majd hatvan évvel a háború után, ami alatt Japán tagja lett a nemzetek közösségének, a harminc év körüli fiatal japánok – akik olyan neves egyetemeken végeztek, mint Waseda, Keio és Todai egyeteme, és olyan „nemzetközi” cégek alkalmazottai, mint amilyen a Sony, a Canon, a Matsushita, a Sanwa Bank – ilyen gyengén beszéljenek angolul, ilyen rosszul értesse meg magát, ilyen járatlan legyen a világ dolgaiban, ilyen merev legyen idegenek társaságában. (Lehmann, 2002).

Leáldozott a bilaterális kereskedelmi tranzakciók kora, az export-orientált japán gazdaság és a globalizálódó kereskedelem szempontjából megkerülhetetlen az angol kommunikációs érintkezési eszközként való használata. Ezen törekvések egyik úttörőjeként a Nissan és a Renault 2001 évi fúziójakor az érintett autógyárak vezetői megállapodtak abban, hogy alkalmazottjaik számára az angol nyelv használatát írják elő az egymással történő kommunikációban. Rossz nyelvek és a japáni külföldi sajtó szerint ennek az elrendelése már csak azért sem okozott különösebb fennakadást, mert egyrészt a döntéshozókra értelemszerűen nem, hanem csak a beosztottjaikra vonatkozott, másrészt mindkét nációnál legendásan gyenge angol nyelvtudása egyik felet sem juttatta érdemtelen előnyökhöz. Hanawa Yoshikazu, a Nissan elnöke kifejtette, hogy az intézkedéssel egyrészt inspirálják munkatársaikat a közvetlen kommunikációra, a barátságosabb kapcsolatépítésre, másrészt bevallottan nem elhanyagolható szempont az a költségmegtakarítás, amit a tolmácsok kiiktatása jelent.

MENNYIRE GLOBALIZÁLT JAPÁN?

A *Foreign Policy* folyóirat 2001 januári–februári számában megjelent annak az 50 országra kiterjedő felmérésnek az eredménye, amely azt vizsgálta, hogy az egyes országok mennyire globalizálódtak. Erre egy globalizációs index készült, amely négy paramétert vizsgál:

- gazdasági globalizáció,
- pénzügyi globalizáció,

- személyes kapcsolatok globalizációja,
- technológiai globalizáció.

Nos, e mutatók mentén vizsgálva, a világ második legnagyobb gazdaságával büszkélkedő és technológiailag irigylésre méltóan fejlett Japán nem várt módon hátul kullog; a 28. helyen áll. A lemaradás a személyes kapcsolatok globalizációja terén a legszembetűnőbb. Ennek nem elégséges magyarázata az, hogy Japán szigetország, illetve hogy Japán zsákország, azaz keletre a Csendes-óceán határolja. Nem elegendő kifogás ez a mai logisztikai lehetőségek ismeretében. Az ok egyértelműen a japánok gyenge idegennyelv-tudásában keresendő. Valójában olyan gyengén állnának a japánok az angol nyelvtudással? Idegennyelv-ismereten Japánban ugyanis egyértelműen az angol értendő, mert a többi nyelv ismerete százalékosan nem értékelhető populációt érint csupán.

S. Tamer Cavusgil (2001) tanulmányában a globális kompetencia kérdéskörét vizsgálja hármas követelményrendszerben:

- célországi piac ismerete,
- kultúraközi ismeretek,
- nemzetközi tranzakciós ismeretek.

Ezekén kívül ugyancsak szerepel olyan igény – nevezetesen a kultúraközi ismeretek –, amivel a japánok gyengén állnak. Talán – más okok mellett – ennek is tulajdonítható lemaradásuk a globális képességek tekintetében.

A HUMÁN ERŐFORRÁS „NEMZETKÖZIESEDÉSÉNEK” IGÉNYE

A „nemzetköziesedés” ugyan elérte a japán vállalatokat és szervezeteket, de nem érintette megfelelő mértékben az embereket. A japán vállalatok globalizálódtak, de a japán humán erőforrás nem. Ennek elsőszámú kerékkötője az idegennyelv-tudás hiánya. Pedig erre égető szükség lenne: számos vállalat külföldre telepítette termelésének és működésének egy részét. A Matsushita Electric Industry például a világ 45 országában rendelkezik képvisellel; 300 ezer fős alkalmazotti állományának több mint a fele külföldön dolgozik. Ilyen körülmények között egyszerűen elengedhetetlen az idegen nyelv tudása.

Sok vállalat látszatintézkedésekkel törekszik a globális felzárkózásra: a japán vállalati hierarchiában és általában a hivatalos érintkezésben megszokott címek és rangok helyett a keresztnéven történő megszólítás erőltetése sokakban ugyanolyan ellenérzést vált ki, mint az IKEA üzlethálózat tegezési gyakorlata – például Magyarországon is – a vásárlók felé. A keresztnéven történő megszólítással – reményeik szerint – egy lépést tettek a nemzetközi gyakorlat átvétele terén. Csakhogy az érintettek bevallása szerint ez a gyakorlat inkább oda hat, hogy a kollégák igyekeznek a megszólítást elkerülni, ami szélsőséges esetben oda vezet, hogy általában kerülnek az egymással történő érintkezést – a megszólítási kényszer elől menekülendő.

Némely vállalat – egyik napról a másikra – bevezette azt a gyakorlatot, hogy minden nemzetközi megbeszélés, értekezlet (tehát, ahol nem japánok is jelen vannak) angol nyelven zajlik. Az eredmény az lett, hogy az amúgy is hallgatólag és véleményüket maguknak megtartó japánok

így aztán végképp nem szólalnak meg. A külföldi résztvevők meg arról panaszkodnak, hogy az a kevés és jó példával előljáró vezető, aki mégis veszi magának a fáradságot az angol használatára, olyan angolt használ, amely a külföldiek számára érthetetlen.

Ezt felismerve és beismerve némely vállalatnál úgy próbálják a problémát megkerülni, hogy úgynevezett „kulcsszavakat” mondanak csak angolul, az összekötő szöveg marad japánul. Az angol kulcsszavakkal viszont az a helyzet, hogy a japánok azért nem értik, mert magát a fogalmat sem ismerik, a külföldiek meg azért nem értik, mert olyan japánosodáson esett át a szó, hogy még a vájt fülűeknek is nehéz megérteni. Így aztán a *koakonpetansu* (core competence: „alapkészség”) vagy a *sukiruappu* (skill up: „továbbképzés” értelemben) és hasonló elhangzása több fejtörést okoz, mint ami ennyi segítséget jelent.

A torzított angol szavak japán szöveggörnyezetben való alkalmazása régtől bevett gyakorlat. Sokszor „felvágásból”, presztízsz-fitogtatásból, sokszor pedig a külföldit segíteni akaró jó szándéktól vezetve ejtenek el egy-egy angolnak hitt szót. A külföldi ugyanis általában nem ismeri föl, hogy angol szóról van szó, miután a hangállomány annyira japánosra torzítja, hogy csak olyan külföldi számára fejthető meg, aki egyébként jól tud japánul. Az ilyen külföldinek viszont amúgy sincs szüksége a könnyítésként beillesztett angol szavakra. A japánok számára hihetetlen, hogy ezek a japánosra deformált, eredetileg angolból átvett szavak angol szavakként nem állják meg a helyüket. A külföldiek ugyanis nem ismerik fel őket. Ez a bűvös kör oda vezet, hogy az egyébként grammatikailag jól felkészült japánok is – régebbi, rosszul rögzült beidegződésektől nem tudván szabadulni – folyékony angol diskurzusukba is kiejtésileg érthetlenné torzított szavakat vegyítenek. Márpedig tudjuk, hogy a korai beidegződések csak nehezen vagy alig korrigálhatók. Ezért az az anyuka is tulajdonképpen többet árt, mint használ gyermekének, aki tipegő kislányát „early immersion” (korai „bemártás”) szándékától vezetve e szavakkal vezényli: *surori, surori!* A kislányban rögzül valami, és felnőve már csak úgy tudja kiejteni más, akár valódi angol szöveggörnyezetben is, mint: *surori* azt, ami valójában *slowly*.

A közeli pizza bolt szórólapján hirdetett *deribarii*-t egyfajta helyi specialitásnak is vélhetné az ember, mígnem a csatolt képekből világossá nem válik, hogy házhozszállítási szolgáltatás ajánlásáról van szó. A dolog azért érthetetlen, mert maga a szolgáltatás, azaz a házhozszállítás ősrégi gyakorlat, alighanem jóval korábbi, mint az európai-amerikai étkezési kultúrában, és értelemszerűen japán szó is van rá, nem is egy.

A hibásan rögzült hangállomány később szinte korrigálhatatlan automatizmusokhoz vezet. Persze ha igaz az a kísérlet, amiről a *Dias* című folyóirat (2001. október 8.) beszámol, akkor a japánok esetében az *r* és *l* hangok közötti distinkció hiánya egészen kora gyermekkori képződmény. Észak-amerikai, svéd és japán újszülötteknél vizsgálták azt, hogy az *r* és *l* hang között képe-e érzékelésben különbséget tenni. A vizsgálatot 6 hónappal később megismételve kiderült, hogy a japán csecsemőknek elég volt félévnyi stimulushiány ahhoz, hogy a két hang közötti különbség érzékelésére való képességüket elveszítsék. Érthető módon, ha már az érzékelés szintjén képtelenek a különbségtételre, akkor a produkció szintjén ez még kevésbé várható el tőlük.

AZ ANGOL NYELVTUDÁS IRÁNTI IGÉNY MAKROSZINTŰ DEKLARÁLÁSA

Az utóbbi évtized több fronton megtépázta Japán nemzetközi tekintélyét. Ebből az egyik az, hogy rendkívül sok nyilvános kritika érte azért, amiért vezető tisztségviselői sem kommunikábilisak nemzetközi fórumokon. Ez az egyik oka annak, hogy több multinacionális vállalat, nemzetközi szervezet top-menedzsmentjébe nem kerülnek be kellő számban, szakmai tekintélyüknek, gazdasági súlyuknak és politikai fontosságuknak megfelelő arányban japán képviselők. A helyzet tarthatatlanságát felismerve a legmagasabb szinten is tervek és javaslatok születtek a probléma orvoslására.

Az egyik ígéretes kezdeményezés 2000 januárjában magától a miniszterelnöki hivattól indult. A 21. századi Japán vízióját felvázoló tanulmány reális lehetőségként jelöli meg az angol második hivatalos nyelvvé való avanszálásának ötletét. Ezt a sajtó, az akadémiai világ, de a közvélemény is egyelőre leszavazta ugyan, de mint opció időnként fel-felvetődik.

Egy másik, bevezetés alatt álló program a közoktatásban folyó angol nyelvoktatás megreformálásának akcióterve. Ennek a kidolgozása folyamatban van, és több vonatkozásban remélhető némi előrelépés a megvalósulása esetén. Például, egyik konkrét elemeként, a jelenlegi 12. életévről a 9. életévre tervezik leszállítani az angoltanulás megkezdésének korhatárát.

Immár 12 éve működik Japánban az úgynevezett JET-program (Japan Exchange and Teaching), amelynek a keretében 3 éves szerződéssel anyanyelvi angol tanárok oktatnak angolt a közoktatástól egészen az egyetemi szintig. Számos angol anyanyelvű tanár tapasztalatai is megerősítik azt, hogy a japán diákoknál felmutatott eredmények jóval szerényebbek, mint más országokban. Vajon miért?

Sajátos módon – talán kicsit szeméremből, talán kicsit bizalmatlanságból, de lehet, hogy egyszerűen ismerethiányból – kevés szó esik azokról a kulturális-mentális tényezőkről, amelyek meggyőződésem szerint a legfőbb kerékkötői az angol – vagy bármely más idegen – nyelv elsajátításának japán közegben.

A JAPÁNOK NYELVELSAJÁTÍTÁSÁT GÁTLÓ KULTURÁLIS OKOK MENTALITÁS

Közismert, hogy bizonyos kor fölött lassabban megy és több erőbefektetést igényel az idegen nyelv-tanulás, mint fiatalabb korban. Idősebb korúak tehát nem is mentegedőznek különösebben nyelvtudásuk hiányosságai miatt, és a közfelfogás sem várja el tőlük az idegen nyelvek ismeretét. A fiataloknál – gondolná az ember – már más a helyzet. 2001 őszén Shinjo Tsuyoshi baseball-sztár azonban már-már dicsekvésként újságolta a TV kamerák előtt, hogy a New York-i Mets csapatnál töltött egy év alatt egy szót sem tanult meg angolul, amit a sportriporter cinkos és megértő kuncogással nyugtázott.

Ne essünk a *déjà vu* csapdájába! A látszat csalóka. Az ellenállás nem magának a nyelvnek, vagy a nyelvvel azonosított kultúrának szól – amire történelmi példák alapján hajlamos asszociálni az ember. Az amerikai kultúra iránt ugyan sokan viseltetnek Japánban felemás érzésekkel, de

a felmérések biztonsága szerint arányaiban még mindig sokkal többen vonzódnak hozzá, mint bármely más idegen kultúrához vagy annak képviselőihez. A viselkedés nem is nyegleségnek tudható be. Nem azt akarta érzékeltetni, hogy esze ágában sem volt energiát fektetni a tanulásba. Szemben az európai viselkedési mintákkal, ahol sikk munka nélkül eredményt elérni, Japánban a munka, az energia-befektetés, az igyekezet nem szégyellnivaló. Mindenki legjobb tudása szerint igyekszik, és ezt nem titkolja. Ha valami szégyellnivaló a japán értékrendben, akkor inkább az, ha valaki elüt a többiektől.

Így tehát a baseball-sztár viselkedésében az a japán nemzeti jellegzetesség manifesztálódik, hogy „én se lettem jobb nálatok. Mint igaz japán hazafi, nem tagadtam meg önmagam, én se tudok angolul, ugyanúgy, ahogy ti se tudtok angolul”. Tehát amit kifejezett, az egyfajta azonosulás a környezettel, a szolidaritás érzékeltetése a többiekkel.

Ismeretes a sokat idézett japán közmondás, hogy a „kiálló szöveget be kell verni”. A szög vagy azért áll ki, mert gyenge, mivel lazán lett beverve, vagy azért, mert erősebb és nagyobb a többinél. A társadalmi kontroll egyiket sem tűri. Tehát valahányszor fennáll a veszély, hogy valaki akár negatív, akár pozitív irányban elhajlik a közösségtől, akkor megfelelő manőverek mobilizálódnak a közös csatornába való terelés érdekében. Az okosabbja a besorolást – akár a gyengébb mezőnybe – saját magától megteszi, és nem várja meg, hogy erőszakkal visszaszorítsák az átlagba, vagy ami ennél sokkal rosszabb, hogy kivesse magából a közösség.

Ezért sokszor célszerű alulteljesíteni és tudatlannak tűnni. Legalábbis hazai pályán. Japán közegben. Sajátos módon a tudatlanság Japánban nem stigma, nem baj, nem nevetik ki és nem is vetik meg érte az embert. A tudatlanság demonstrálásával pozíciót lehet szerezni egy adott közösségben, ahol valaminek a nem tudása a közös nevező. Miután a tömegben magában bármely náció esetében a gyengébb képességűek többen vannak, mint a kiugró képességűek, ezért az átlaghoz való felzárkózás igénye csak a lefelé történő nivellálás módszerével képzelhető el. Sokkal nagyobb bűn az, ha valaki „okosabb”, tanultabb a többinél. Az ilyen egyén jól felfogott érdeke, hogy ezt a tudást rejtgesse. Ezért az esetlegesen jó angol nyelvismerettel rendelkezők is önvédelemből szinte letagadják társaik jelenlétében a tudásukat. Persze ez részben a japán viselkedési etikett szokatlanul magas szerénység-demonstrációs indexével is magyarázható. Kevesebbnek, kisebbnek és jelentéktelenebbnek illik feltüntetni magát az embernek, mint amilyen valójában.

A JAPÁN KOMMUNIKÁCIÓS STRATÉGIÁK SZORÍTÁSÁBAN

A tájékozatlanság, a tudatlanság, a bizonytalanság kifejezését számos nyelvi eszközzel támogatja a japán kommunikációs stratégia. A kommunikációs etikett nem engedi meg – még a kognitív kompetencia megléte esetén sem – a világos, határozott fogalmazást. A nyelvi viselkedés a hezitálást, a bizonytalanságot, a többértelmezést premizálja.

My next Class was the Rotary Club. This class is all men except for Mrs. Sueyoshi, who attends with her husband.

Mrs. Sueyoshi: My son will marriage soon.

English teacher: Really? Congratulations. Have you met your son's fiancée?

Mrs. Sueyoshi: We meet last week.

English teacher: What does she do?

Mrs. Sueyoshi: Uh, hmm, I don't know. My son doesn't talk much about her.

English teacher: I see. What does your son do?

Mrs. Sueyoshi: He work for running water bureau. Maybe.

(*Japan Times*, 2001. Nov. 17. „Japan Life” column)

A fenti dialógus nemcsak grammatikai hibái miatt jellegzetes (pl. a névszói és igei alak felcserélése, a harmadik személyű igerag elhagyása, a múlt idő eltévesztése stb.), hanem azért is, mert elgondolkztatja az angol partnert, hogy vajon tényleg nem tudja-e egy anya, hogy hol dolgozik a fia, vagy pedig nem akarja megmondani. Valójában feltehetőleg egyikről sincs szó: nyilván tudja, szívesen meg is mondaná egyenesen, ha ezt a saját kommunikációs etikettje megengedné. Azonban nem engedi meg. Ezért kénytelen a szöveg végére egy „bizonytalanító” partikula-félét biggyeszteni. Ettől azonban az egész angol dialógus bizarrá válik.

ZÁRKÓZOTTSÁG

Még nehezebb a helyzet az olyan esetekben, amikor a bizonytalanságot azzal a stratégiával éri el a kommunikáló, hogy nem mond ki üzeneteket, vagy csak részben fogalmaz meg gondolatokat.

Kawabata Yasunari, az első japán irodalmi Nobel-díjas (1968) a Hawaii Egyetemen tartott előadásában kifejtette, hogy a japánok a „néma megértés”, azaz egyfajta telepátia révén kommunikálnak, mert számukra az igazság nem a kimondottban, hanem a beleértett üzenetben van („... *the Japanese communicate by means of a quiet understanding, a kind of telepathy, since for them truth lies in the implied rather than the stated*”).

Nos, mondani sem kell, ezek az értékek homlokegyenest ellentétesek az európai és különösen az amerikai viselkedési, érintkezési és kommunikációs mintákkal. Hiszen az európai-amerikai kultúrkörben a magabiztosság, a tudás, a jól értesültség demonstrálása és a kifejezőkészség csillogtatása a díjazott minta.

Mindezeknek a japán érintkezési és kommunikációs mintákon felnőtt és nevelkedett nyelvtanulók nehezen tudnak megfelelni. Különösen akkor, ha steril japán környezetben kell tanulni egy idegen nyelvet. Miután a kontextus maga japán, így ez rányomja a bélyegét az egész nyelvtanulási folyamatra és a nyelvprodukcóra is.

Kedvezőbb a helyzet, ha valaki külföldön tanulja a nyelvet. Ekkor, megszabadulván a társadalmi kötöttségektől és közösségi nyomástól sok japán tanuló is jó eredményeket ér el. Haladása szemmel látható, és a célszági környezetben egyre sikeresebben kommunikál. Magyarországon is sok, magyarul egészen kiválóan kommunikáló japánnal találkozhatunk. Ugyanezek a japánok azonban japán környezetben szinte a felismerhetetlenségig „elfelejtenek” magyarul, és hazai társaik előtt törekszenek arra, hogy megőrizték a tudatlanság látszatát.

Ez különösen érvényes a beszélt nyelv esetén. Ugyanazok a japánok, akik szóban jól érzékelhető küszködések közepette tudják csak kifejezni magukat, írásban rendszerint jobban teljesítenek. A szóbeli kifejezést – különösen idegenek előtt – feltehetőleg nagyobb veszélyeztetettségként élik

meg, ami együtt jár egyfajta önazonosság vélt feladásával is, ez pedig különösen viselkedés-lélektani szempontból nehéz a japánok számára. Írásban kevésbé kell viselkedni, nyugodtabban, kevésbé feszélyezetten, és ennek megfelelően színvonalasabban teljesítenek. Ezt oktatási gyakorlatom során szerzett tapasztalataim is megerősítik. A való életben azonban elkerülhetetlen a gyakori élő kommunikációs helyzetekkel való szembesülés.

ANGOLOKTATÁS JAPÁNBAN

A Japánban folyó angol nyelvoktatás tehát több sebből vérzik:

1. *Szakmai fenntartások*: maga az angoloktatás minősége több ponton problémás.
 - Az angol nyelvoktatás aránylag kései életkorban kezdődik el (hetedik osztályos korban, azaz 12. életévtől).
 - A japán angoltanárok angol nyelvtudása gyakran nem megfelelő.
 - Az anyanyelvi angol nyelvtanárok oktatáspedagógiai felkészültsége sokszor elégtelen, illetve megkérdőjelezhető.
 - Az oktatás nem a piacképes nyelvtudásra, hanem a vizsgakövetelményeknek való megfelelésre irányul.
2. *Adminisztrációs korlátok*: oktatás-politikai merevségek.
3. *Szociálpszichológiai okok*: a közvélemény és a közfelfogás az angoltudás érdemi fejlődése ellenében hat.
4. *Kulturális/nyelvhasználati okok*.

Az egyes elemek között összefüggés és átfedés van: mindaddig, amíg az oktatáspolitikai nem premizálja a tényleges nyelvtudást, szemben a „papírforma szerinti” nyelvtudással, addig a közfelfogásban sem várható érdemi változás. Amíg a közfelfogás nem változik, addig a kulturális-nyelvhasználati okok vonatkozásában sem remélhető elmozdulás. A tényleges közoktatási gyakorlat megváltoztatásának a legfőbb motorja – a szükséges adminisztrációs intézkedések mellett – a közvélemény részéről gyakorolt nyomás.

A globalizációs folyamat a maga intenzitásával és sebességével egyfajta paradigmaváltást jelent. A paradigmaváltás során fellépő változásokra a reagálás alapvetően három típusú:

- Vannak, akik a változások előidézői.
- Vannak, akik a változások követői.
- Vannak, akik a változások szemlélői.

Japán – egyelőre legalábbis – a globalizáció egyik alapvető és meghatározó tényezőjét illetően a harmadik csoportban helyezkedik el. A japán közvélemény előbb-utóbb rá fog döbbsen, hogy Japán sem mentes a nemzetközi munkapiac elvárásaitól. Míg a legutóbbi időkig a munkanélküliség elvileg ismeretlen probléma volt a japán társadalomban, a belső piac beszűkülésével meg fog indulni a törekvés a multinacionális cégek és a külföldi munkavállalás irányába. Ez pedig nyelvtudás híján elképzelhetetlen. Új nyelvhasználói elvárások rajzolódnak ki az eddig nyelvi szigetként működő Japánban is.

NYELVHASZNÁLÓI MODELLEK

Némelyik ország abban a szerencsés helyzetben van, hogy államnyelve egyúttal a világnyelv is. Az angol államnyelvű országok polgárai megengedhetik maguknak azt a luxust – egyelőre legalábbis –, hogy a maguk monolingvális korlátai között mozogva is magukhoz ölelhessék a világot. Csalóka persze ez a látszólagos előny; eltekintve attól, hogy mennyit veszítenek szellemi és intellektuális tekintetben a több nyelvet ismerőkhöz képest, európai uniós kontextusban máris kézzel fogható hátránnyal indulnak a nemzetközi munkaerőpiacon a csak angolul tudó brit fiatalok.

A nyelvoktatási és nyelvelsajátítási modellek az évszázadok során a korok igényeinek megfelelően változtak. Vannak, akik beleszületnek a többnyelvűségbe, míg másoknak keserves erőfeszítéseket kell tenniük érte. A nem természetes, azaz tanult nyelvi ismeretek iránti igény is a történelem során sokszor átalakult.

A multilingvális modell azt tűzi ki célul, hogy ne egy, hanem több nyelvben legyen valaki járatos. Ez tulajdonképpen az „ahány nyelv, annyi ember” ideál leképezése: az anyanyelv mellé lehetőség szerint ne egy, hanem esetleg két, három nyelvet is vegyünk föl tanulási programunkba. Egészen a legutóbbi időkig nagyjából ennek a modellnek igyekezett megfelelni az elitoktatás a világ fejlett országaiban. A nyelvvizsgáztatás alapvetően három tevékenységet kért számon: recepció, produkció és interakció. Ezeket a tevékenységeket azonban sokszor csak inkluzíve, azaz az adott idegen nyelv határain belül mérte. Az elképzelés az volt, hogy az újabb nyelvek belepésével „szaporodik” az elsajátított nyelvek száma.

Az Európa Tanács 2001-ben megjelent *Közös Európai Nyelvi Keret* (CEFR) programja egy újabb modellt vázol föl: a plurilingvális nyelvhasználóét. A változás a multilingvális modellhez képest nem csak terminológiai, hanem minőségi is. A plurilingvális nyelvhasználót megcélzó modellben ugyancsak több (az anyanyelvén kívül legalább kettő) idegen nyelv elsajátítása a cél, azonban ezek a nyelvek nem egymással párhuzamosan, hanem szinergikusan kell, hogy működjenek. A különféle nyelvi tevékenységek tekintetében ugyancsak bővülés figyelhető meg, ami a maga módján szintén a szinergia irányában hat: belép a mediátori tevékenység, a közvetítői kompetencia igénye is (pp. 4–5, 43, 133–134). Ez feltehetően az EU működési gyakorlatában és a nemzetközivé vált munkapiacon zajló nyelvközi műveletek megszorodásának igényével hozható kapcsolatba. Bizonyos fokig intézményesíti ez az elvárás az egyébként az EU számos szervezetében, és multinacionális vállalatoknál élő gyakorlatot.

Ettől az ideáltól a japán idegennyelv-oktatási gyakorlat fényévnyi távolságban van ugyan, mégis érdemes tanulmányozni. Japán történelme során több modernizációs ciklust ért meg. A legjelentősebb talán a Meiji-restauráció volt 1868-ban. Ekkor az évszázadokig elzárkózottságban élő Japánnak úgy sikerült néhány évtized alatt felzárkóznia az akkori fejlett világhoz, hogy a nyugati modell tanulmányozásával fejlődési szakaszokat tudott átugrani. Noha a nyelvtanulás és nyelvoktatás gyakorlatában csodamódszerek nincsenek, értékes tapasztalatok azonban vannak. A gazdag európai nyelvoktatási tapasztalatok néhány eleme bizonyára haszonnal lehetne kamatoztatható a megreformálásra váró japán nyelvoktatásban is.

IRODALOM

Cavusgil, S. T. (2001). *Globalisation and the Need for Global Business Competencies*, International Business Institute for Community College Faculty, East Lansing, Michigan, 2001. május 19–24., kézirat.

CEFRL (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Conseil d'Europe/Cambridge University Press.

JT=*The Japan Times* (angol nyelvű napilap), Tokyo.

Kearney, A.T. (2001). Measuring Globalisation. *Foreign Policy Magazine*, január–február, pp. 56–65.

Lehmann, J. P. (2002). Japan in the Global Era. *The Japan Times*, január 14. p. 19.

Yoshida, K. (2002). *Kingyobachi kara Taikai e – Korekarano Nihon no EFL (From Fish Bowl to Open Seas – the Future of EFL in Japan)*, Lecture Series of the RI of Language Studies and Language Education, Kanda University of International Studies, 2002. január 29. – előadás.

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVTUDÁS
ÉS NYELVTANÁROK TÁRSASÁGA
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3–4), 91–105.

A MAGYAR IDEGENNYELV-OKTATÁS ARANYKORA: 1989–2009

THE GOLDEN AGE OF FOREIGN-LANGUAGE EDUCATION IN HUNGARY:

1989–2009

Medgyes Péter

medgyes.peter@btk.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Angol-Amerikai Intézet, Nyelvpedagógia Tanszék

<https://orcid.org/0000-0001-5536-8855>

Első megjelenés:

Medgyes, P. (2010). A magyar idegennyelv-oktatás aranykora: 1989–2009.

Modern Nyelvoktatás, 16(2-3), 77–92.

ABSTRACT

Many Hungarians claim that the past two decades have brought us nothing but disappointment. This seems to be a sweeping generalisation, and surely the opposite is true for developments which have taken place in foreign-language education. Although in an European perspective Hungary is still lagging behind, the foreign-language competence of the Hungarian population has dramatically improved since 1989. In the book I am in the process of writing, I give a panoramic view of recent achievements, each chapter highlighting a certain aspect of this upward trend. While the abstract refers to the entire book, the opening chapter focuses on the decades before the fall of the communist regime, but especially on the 80s, when the first signs of cataclysmic changes became visible.

MAGÁRÓL A KÖNYVRŐL

Az elmúlt két évtizedet sokan csalódások sorozataként élték meg. Én nem látom ilyen sötéten a világot, már csak azért sem, mert a mi szakmánk fejlődési görbéje éppen ebben az időszakban ívelt fölfelé. Noha európai összehasonlításban Magyarország mindmáig a futottak-még kategóriába tartozik, tény, hogy a magyar lakosság idegennyelv-tudása ugrásszerűen javult 1989 óta.

Úgy vélem, ez nem kis mértékben a nyelvvoktatási rendszerünkben, módszereinkben bekövetkezett változásoknak köszönhető. Készülő könyvemben sorra bemutatom azokat a programokat, projekteket és egyéb fejleményeket, amelyek hozzájárultak ennek a kedvező trendnek a kialakulásához. Habár többségükről tanulmányok sora számolt be már, egyikük sem azzal a szándékkal íródott, hogy összefoglalja és összefüggéseiben láttassa az eredményeket. Könyvem ennek a hiánynak a pótlására vállalkozik, minden sorával azt sugallva, hogy – ami a nyelvvoktatásunkat illeti – minden okunk megvan a derűlátásra.

A könyv az alábbi fejezetekből áll:

1. Előzmények
2. Magánnyelviskolák
3. Kétnyelvű iskolák
4. A nyelvkönyvpiac
5. Az orosztanárok átképzése
6. A hároméves nyelvtanárképzés
7. A nemzeti alaptanterv
8. Mértékelés
9. A Világ – Nyelv program
10. A nyelvi előkészítő év
11. A kevésbé tanult nyelvek
12. Exporttanárok

Minden egyes fejezet első része egy-egy velem készült interjút tartalmaz, melyben saját élményeimről, „rögeszméimről” faggat Borbanek Teréz újságíró. A második részben én kapok mikrofonvégre két-három olyan kollégát, akik kulcsszerepet játszottak a közelmúlt nyelvvoktatási folyamataiban. Zárásképpen néhány vitatható kérdéskörre világítok rá.

Kutatómunkám során azért döntöttem az irányított interjúk mellett, mert úgy gondolom, a személyes hangvétel, a narráció olykor meggyőzőbb erővel hat, mint a leíró-elemző módszerek. Ez különösen akkor lehet igaz, ha a szerző nemcsak a kollégákat, hanem a szélesebb olvasóközönséget akarja megszólítani – mint jelen esetben én. Bízom benne, hogy a könnyed stílus senkiben sem kelt olyan érzést, hogy elviccelem a dolgot.

A könyv itt olvasható 1. fejezete a rendszerváltás előtti évtizedekről, főként a 80-as évekről szól, amikor érezhetően borzolódni kezdett nyelvvoktatásunk állóvize.

BORBANEK TERÉZ INTERJÚJA MEDGYES PÉTERREL

[B. T.:] *Tanár Úr, hogyan lett magából nyelvész?*

[M. P.:] Szüleim már óvodás koromban is angolul tanítottak. Münishoffer Ida néni angol nyelvű magánóvodájába jártam a Bocskai úton.

Magánóvoda? Ráadásul angol nyelvű? Én úgy tudtam, hogy a 40-es évek végén minden oktatási intézményt államosítottak, az idegen nyelvek tanítását pedig egyenesen betiltották. Persze az orosz kivételével.

Így igaz, de akkor is voltak kiskapuk. Ida néni óvodájának működését valószínűleg azért engedélyezték, mert kádergyerek jártak oda.

Ezek szerint maga egy kádergyerek.

Nem mondhatnám, de apámnak – ahogy akkoriban mondták – megvoltak a szocialista nexusai. Az általános iskolában azonban tényleg csak oroszul lehetett tanulni, úgyhogy szüleim magántanárokat fogadtak.

Akkor is érvényes volt még a nyugati nyelvekkel szembeni tilalom, amikor gimnáziumba került?

A 60-as években lassanként visszaszívárgott a többi nyelv is; a József Attilában németes, angolos és franciás osztály is nyílt, a latin pedig azelőtt se tartozott a száműzött nyelvek közé.

Csak nem latin tagozatra ment?

Szívem szerint valóban a latinos osztályba jártam volna, mert a legjobb haveromat oda veték föl. Ám annak ellenére, hogy apám imádta a latint, és haláláig versebe szedve tudta felsorolni az összes latin prepozíciót, az orosz tagozat mellett döntött: „Angolul már tudsz, fiam, jól jön még az orosz tudás.”

Ebből is egy kicsit, abból is egy kicsit... Az egyetemi jelentkezésénél is ő erőltette az angol-orosz párosítást?

Apám orvosnak szánt, ám 16 éves koromban meghalt, így hát magam vehettem kezembe a sorsomat.

Édesanyja nem ágált a választása ellen?

Dehogynem! Ám hiába sopánkodott szegény, hogy fiából a nemzet napszámosa lesz, hajthatatlan voltam. Mint ahogy Koncz tanár úrra sem hallgattam.

Őhózzá még nem volt szerencsém.

Éveken át töle vettem magánórákat angoltól, később németből is. Korábban egyetemen tanított, de a Rákosi érában deklasszált elemnek számított, így aztán kipenderítették az egyetemről. Attól kezdve magántanításból élt. Az angolt lenézte, mert primitív nyelvnek tartotta a némethez képest, az orosz pedig nyilván politikai okokból utasította el. Azt, hogy a német helyett az orosz írtam be az egyetemi jelentkezési lapomra, személyes sértésnek vette. Soha többé nem állt velem szóba.

Utólag sem bánta meg, hogy nem hallgatott az apjára?

Egy percig sem. Akkoriban szokás volt, hogy a gimnázium ún. pedagógus ajánlólevelet ad a tanár szakra jelentkező jeles tanulóknak. Én is kaptam ilyet, de meg sem fordult a fejemben, hogy tanár legyek. Irodalmi álmokat kergettem: oroszról, angoltól fordítottam, recenziókat készítettem. Sőt, még a Radnótiban is jó pár évig úgy képzeltem, átmenetileg dolgozom csak

pedagógusként. Csakhogy idővel magával sodort a pálya lendülete, és miután megbíztak az első tankönyvem megírásával, végképp búcsút intettem az irodalomnak.

Az egyetemi éveire visszakanyarodva, ha jól számolom, 1963-ban vették fel. Ezek szerint akkor már ismét folyt nyelvtanárképzés az orosz mellett?

Már előbb is. Igaz, az eggyel fölöttünk járó angolosok húszan voltak, szemben a mi évfolyamunk 70 fős létszámával. Hogy úgy mondjam, mi törtük át a gátat. Ezzel párhuzamosan nőtt a tanári kar létszáma is. Egyetemi éveim alatt került például az Angol Tanszékre a legendás híró Ruttkay Kálmán, óraadóként pedig Hankiss Elemér.

Ekkor – ha jól tudom – már a kádári konszolidáció elején járunk.

Az ELTE Angol Tanszéke mindig is afféle liberális szigetnek számított. Hadd említsek egy példát: elvileg csak tanszékvezetői engedéllyel volt szabad belépni a Brit Nagykövetség könyvtárába, de soha nem kérték tőlem számon, miért járok oda engedély nélkül. Holott bizonyára az én illegális tetteimről is tudtak. Tudniillik a mendemonda szerint a szemközti ház ablakából minden egyes belépőről fényképfelvétel készült, az épület pedig poloskákkal volt telerakva. Nem véletlen, hogy amikor a 80-as évek közepén a British Council akkori igazgatója egy alkalommal bizalmas témáról akart velem beszélgetni, azt javasolta, sétáljunk egyet a Váci utcában.

Úgy, szóval a tanár úr az ellenséggel cimborált?

Annyiban föltétlenül, hogy a British Council megbízásából nyári nyelvtanfolyamokat vezetem általános iskolai tanárok részére.

Angol Tanszék kipipálva, vissza a Radnótiba.

Szerencsémre ott ugyanolyan szabad légkör fogadott. Tudni kell, hogy a Radnóti Miklós gyakorlóiskola bizonyos értelemben a Gorkij orosz tannyelvű iskola jogutódja volt, tele jobbnáljobb orosz tanárokkal. Ennek ellenére Lukács Sándor igazgató úr a kor parancsának engedve az orosz mellett a többi nyelvet is felfuttatta. Tagozatos csoportjaim heti nyolc órában tanultak angolul; ennek köszönhetően a gimnázium végére Swiftet és Shakespeare szonetteket olvastunk eredetiben. Ugyanilyen intenzív formában folyt a német- és a franciaoktatás is.

Az idegen nyelvek előretörése országos tendencia volt?

Nem mondhatnám. Csak néhány gimnázium volt ilyen kiváltságos helyzetben. Mellesleg léteztek nyelvi tagozatos általános iskolai osztályok is, ahol az orosz megelőzve, már a harmadik osztályban megkezdődött valamelyik nyugati nyelv oktatása. Az első általam írt nyelvkönyv egy haladó gimnáziumi sorozat második kötete volt olyan gyerekek részére, akik harmadik általánosban kezdték meg az angoltanulást. Hozzáteszem, az imént említett szabad légkör nem mindenütt volt jellemző. Emlékszem, a Tankönyvkiadó szerkesztője minden olyan szót kihúztatott velünk, amire a gyanú legkisebb árnyéka vetült.

Például?

Például a *godfathert*, arra hivatkozva, hogy a vallás a népek ópiuma. Mi azzal védekeztünk, hogy egy ateistának is ismernie kell az isten angol megfelelőjét, máskülönben hogyan tud majd ellene érvelni. Mindazonáltal szerkesztőnk valósággal könyörgött, hogy töröljük az inkriminált szót, mondván, hogy ha nem mi, akkor a főszerkesztő fogja azt megtenni.

Végül melyikük vette elő a radírt?

Ilyen esetekben rendszerint sikerült valamilyen kompromisszumos megoldást találnunk. Ám ennél otrombább esetek is előfordultak. Életem első nyári továbbképzésére Miskolcon került sor 1969-ben. Alighogy túlestünk a három brit lektor bemutatkozásán, az iskolaudvar kavicsán csikorgva fékezett az Művelődésügyi Minisztérium gépkocsija. A tanfolyam vezető-nője felpattant, kitessekelte az angolokat a folyosóra, majd lesietett a minisztériumi delegáció fogadására. Csakhamar becsörtetett a terembe – legyen a neve – Hivatal Elvtárs, aki rövid fej-tágítójában felhívta rá a figyelmünket, hogy a brit vendégtanárok felerészben a Minisztérium költségén utaztak ide, ne gázsuláljunk, ne hívogassuk el őket esti sörözésekre. Jó tanulást kívánva kisvártatva elviharzott. A brit kollégák, nem tudván mire vélni a dolgot, félénken viszsaszívárogtak a terembe. Később egy esti sörözésen színt vallottunk. Ők megértően, mi pedig szemlesütve tértünk napirendre a dolog fölött.

Én valószínűleg elsüllyedtem volna szegyenemben.

A történetnek azonban volt egy második felvonása is. A 70-es években olykor részt vettem magyar filmek angolra történt szinkronizálásában, ám egyszer egy szovjet film hangalámondására kértek föl. Az ominózus jelenet színhelye egy odesszai svábbogarverseny volt, ahol különböző nemzetiségű matrózok szurkoltak saját svábbogaruknak. Nekem természetesen egy brit matróz szerepében kellett megszólalnom. Egyszer csak felpattant az ajtó, és Hivatal Elvtárs lépett be rajta. Kiderült, hogy ő játssza a francia matróz szerepét. Visszás volt versenyt kurjongatnom vele: ő harsány *Allez*val buzdította az ő svábbogarát, én pedig *Come on*nal az enyémet. Búcsúzóul szívélyesen kezét rázott velem – szürke öltönyét leszámítva a kutya sem gondolta volna, hogy a főhatóságot képviseli.

Átugrott a Minisztériumból egy kis aprópénzért.

Meghasonlott világban éltünk. Gondoljon bele: az orosz kötelezően tanulta mindenki az érettségiig, noha nyilvánvaló volt, hogy semmi értelme nincs. A rendszerváltásra várt az ostoba rendelet eltörlése.

Milyenek voltak akkoriban az ösztöndíj-lehetőségek?

Angoltanárként természetesen leghőbb vágyam volt, hogy kijuthassak Angliába. Erre először akkor került sor, amikor már négy éve tanítottam: British Council ösztöndíjjal három hetes nyári nyelvtanfolyamon vehettem részt. Hosszabb ösztöndíjra azonban hiába ácsingóztam. Legközelebb akkor jutottam hozzá, amikor pályázati úton elnyertem a londoni magyar lektori állást. Úgy volt, hogy júniusban tájékoztatnak a kiutazás részleteiről. Miután augusztus közepéig egy sort se kaptam, felhívtam a minisztériumi illetékest, aki sajnálattal közölte, hogy ja, bocs, valaki más utazik helyettem.

Mekkora szemétség!

Csalódott voltam, de nem adtam föl. Az ELTE Nemzetközi Osztályának munkatársa egy alkalommal fölhívott telefonon azzal, hogy van számomra egy jó és egy rossz híre. „Hadd kezdjem a rosszal: sajnos idén sem maga nyerte el a tíz hónapos angliai ösztöndíjat” – közölte. „A jó hír viszont az, hogy fájdalomdíjul föl tudok ajánlani magának egy kéthetes helsinki tanulmány-utat.”

Remélem, beintett neki.

Eszem ágában sem volt – éltem a lehetőséggel. Az ember becsülje meg azt, amit kap.

Végül is hányszor jutott el Nagy-Britanniába?

Épp a napokban számoltam össze: közel járok az ötvenhez, de soha nem sikerült hosszabb időt ott töltenem.

És Amerikában?

Látja, ott több szerencsével jártam. Először a Soros Alapítvány jóvoltából jutottam ki 1987-ben. Az Alapítvány nem sokkal az előtt létesített irodát Magyarországon, és első kezdeményezéseként országos videós pályázatot hirdetett. Engem kértek föl a pályázat lebonyolítására. Kialkudtam, hogy honorárium helyett adjanak egy kéthónapos ösztöndíjat. Beleegyeztek, majd megkérdezték, hová szeretnék menni. Hawaiiiba – feleltem.

Maga aztán tudja, mitől döglük a légy.

Sajnos a programigazgató nem állt kötélnek, nehogy úgy fessen, mintha az Alapítvány valamiféle kéjutazást fedezne. Holott pusztán azért szerettem volna Hawaiiiba menni, mert ott található a világ egyik legkitűnőbb alkalmazott nyelvészeti tanszéke. Végül Los Angelesben kötöttem ki, majd egy év múlva ugyanoda mentem vissza Fulbright ösztöndíjasként is.

Volt türelme kívánni a nagy lehetőséget!

Bevallom, megkésve kaptam meg, hiszen 1988-ban már jócskán elmúltam negyven éves.

Na és?

Kisgyerekként nagyon szerettem volna egy háromkerekű biciklit – ma már megvehetném, de minek, bele se férnék... De nem erre akartam kilyukadni. Képzelve csak, valamikor 1988 őszén a washingtoni magyar nagykövetség egyik diplomatája összetrombitálta a Kaliforniában tartózkodó magyar ösztöndíjasokat, köztük engem. Hivatal Elvtárséhoz hasonló szónoklatot intézett hozzánk a miheztartás végett. 1989 tavaszán ugyanő ismét átrándult a nyugati partra, de ezúttal már nem elvtársazott, hanem urazott és hölgyezett bennünket, továbbá értesünkre adta, hogy egy szabad ország szabad állampolgáraiként szabadon dönthetünk arról, hogy az USA-ban képzeljük-e el további pályafutásunkat vagy inkább otthon...

Mire maga az utóbbi mellett döntött.

Különös érzés volt egy év elteltével visszatérni Magyarországra: egy szocialista hazát hagytam el, és egy kapitalista országba csöppentem vissza. Kicsit sajnálom is, hogy újkori történelmünk egyetlen igazán izgalmas évét nem itthon töltöttem.

Felszabadító érzés lehetett a sötét évtizedek után.

Bizonyos szempontból igen. Főleg miután ráeszméltem a nyelvvoktatásunk előtt álló hatalmas lehetőségekre. Ugyanakkor – főleg több mint húsz év távlatából visszatekintve – van bennem némi nosztalgia. Ne feledje, én a régi világban szocializálódtam, úgy ismertem minden hajlatát, mint a tenyeremet. A szakmámnál maradva pedig visszasírom, hogy angoltanárként úgy ficánkoltunk, mint hal a vízben. Egy hiányszakma képviselőiként kiváltságos helyzetben voltunk. Szinte keresték a kegyeinket: hozzánk szaladt boldog-boldogtalan. Ha szabad így fogalmaznom, az irigyelt nyugat és nyomorúságos világunk között mi voltunk a hídverők.

Csalódottnak látszik. Lehet, hogy a fiatalságát sirja vissza?

Ugyan már! A minap egy baráti dán házaspár vacsorázott nálunk. Az este végén felajánlottam, hogy kocsival visszaviszem őket a szállodába, nehogy elkeveredjenek a városban. „Ne fáradj!” – mondták nevetve. „Ha elbizonytalanodunk, majd útbaigazítást kérünk valakitől.” Húsz éve talán még rám szorultak volna. De manapság? Hiszen itt mindenki tud már angolul. Vagy németül.

Kis jóindulattal.

Úgy érzem, némi szerepem nekem is volt abban, hogy ma már a sarki rendőr is makog angolul.

MEDGYES PÉTER INTERJÚJA: SZÉPE GYÖRGY – A VÉLETLENEK EMBERE

[M. P.:] *Szépe professzor úr testvérek között is beszél vagy tíz nyelven, de mindent a véletlennek tulajdonítja. Tanult ő mindenkitől és mindenhol: az édesapjától angolul és oroszul, nevelőnőktől franciául és angolul, az iskolában latinul és ógörögül, az Olasz Kulturális Intézetben olaszul, a szocdem pártban eszperantóul, spanyolul meg csak a Jóisten tudja, hogyan. Az, hogy bölcsész vált belőle és nem nemzetközi jogász, hogy nyelvész lett és nem irodalmár, hogy ő volt a 70-es, 80-as évek nyelvoktatási spiritusza rektora, hogy tanszéket, doktori programot, folyóiratot, tudományos társulatot és sok más egyebet alapított itthon és külföldön – ez szerinte a véletlen műve. Szerintem Professzor Úr lódit ezzel a véletlenezéssel: valami szerepe a tehetségének és munkabírásiának is lehetett benne. Mint ahogy az sem tartom merő véletlennek, hogy korát meghazudtolva ma is vígan tanít, főszerkeszt, kutató, publikál – és mindenütt felbukkan, ahol szükség van rá.*

[Sz. Gy.:] Azt kérde, hány nyelven tudok? Már megbocsáss, ez nagyon buta kérdés. Természetesen annyi nyelven tudok, ahányra éppen szükségem van. És ezzel mindenki így van. Nem azt nevezem ugyanis nyelvtudásnak, amit az iskolában beléd vernek, vagy amit egy akármilyen vizsgán számon kérnek, hanem azt, hogy egy tényleges beszédhelyzetben képes megérteni magad. Vagyis a nyelvtudás mindig kontextus-függő, lényege az adott szituációban való helytállás.

Az iskola elsőrendű feladata nem a tanítás, hanem a gyerekek szocializálása. Az általános iskolában pedig tulajdonképpen nem is kellene másra koncentrálni, mint a nyelvtanulásra és a testnevelésre. Tudniillik ez az a két készség, aminek elsajátítása korhoz van kötve. Az összes többi ráér később is. Ami pedig az iskolai értékelést és vizsgáztatást illeti, az nem egyéb, mint a társadalmi igények rávetítése a valóságos fejlődésre. Kényszermegoldás, alkalmatlan rá, hogy a gyerekek hasznos tudásáról képet adjon. Való igaz, hogy az 50-es évek első felében az orosz kivéve minden nyelvet száműztek az iskolából, sőt a legtöbb egyetemről is. Ez történt például a debreceni francia tanszékkal, aminek következtében engem is Budapestre pateroltak. De nehogy azt hidd, hogy valami elvszerű döntés következménye volt az idegen nyelvek tanításának felszámolása – a szektások puccsa okozta a vesztüket. Ennek ellenére állítom, hogy a rendszerváltás előtt is lehetett nyelveket tanulni. Utóvégre az iskola szerepe másodla-

gos a családi háttéréhez képest. Sőt közismert, hogy olykor a tanár ellenére is meg lehet tanulni magánúton. Igaz, hogy ehhez a szülőnek mélyen a zsebébe kell nyúlnia – már amelyiküknek elég mély a zsebe. Én ilyen szempontból szerencsés voltam, mert apámmal idegen nyelvű könyveket olvassgattunk, később pedig önszorgalomból kétnyelvű könyveket, angol és francia újságokat bújtam.

1956 után fokozatosan szivárogtak vissza a nyugati nyelvek a tantervbe, körülbelül olyan ütemben, ahogy a kádári rezsim szigora enyhült. Ki ne emlékezne az »Aki nincs ellenünk, az velünk van« jelszavára? Az idegennyelv-oktatás felfuttatását a párt az Akadémia és a TIT illetékeseire bízta, akik nyelvészeket kértek fel a munka irányítására. Így kerültem én is a látókörükbe. Papp Ferenc nyelvész barátom biztatására kezdtem komolyabban foglalkozni alkalmazott nyelvészettel, és mivel annak központi témája az idegennyelv-oktatás, egyszerűen a dolgok sűrűjében találtam magam.

Az Akadémia Elnökségi Közoktatási Bizottságának titkáráként nekem is részem volt az ún. 6-os főirány kimunkálásában, melynek nyomán számos nyelvpedagógiai kísérlet indult be. Mellesleg egyiküket sem merném a szó pedagógiai-pszichológiai értelmében vett kísérletnek nevezni. Természetesen készültek róluk jelentések, beszámolók, publikációk, de szóba se került az országos körű bevezetésük gondolata. Inkább a rosszul táplált nyelvvoktatás étkezési adalékokkal való feljavítása volt a cél, ami lehetőséget adott arra, hogy a kísérletbe bevont iskolák kigömbölyödhessenek.

[M. P. beszúrása:] „*Hiába volt az 1984 nyarán lezárult »6-os főirány« programja, az iskolai nyelvvoktatás számára semmilyen hozadéka nem volt sem az alap, sem az alkalmazott kutatások szférájában. Kifulladt számos érdekes szervezeti, tantervi és módszertani kísérlet is.*” ((Fülöp, 1984, p. 1235)

Hasonló fenntartásaim vannak az idegen nyelvi összehasonlító statisztikákkal szemben is. A statisztikai adatok veszélyesek, mert látszólag a valóságos helyzetet tükrözik, holott – nem kumulálható paraméterek egybevetésével – egy felületesen kutatót témának a felületes összegzéseit tartalmazzák.

Ideje lenne végre tudomásul vennünk, hogy az angol nem »idegen« nyelv, vagyis nem úgy és annyira idegen, mint a többi iskolában tanított nyelv. Leginkább a II. világháború előtti némethez hasonlítanám, ami szintén nem volt *par excellence* idegen nyelv.

Egyébként a klasszikus brit angol ideje lejárt; ma már – ha jól látom – mindenki a saját tapasztalata és kedve szerint beszéli, hajlítgatja az angol nyelvet. Olyan ez, mint egy nagy lepény, amiből mindenki kedve szerint téphet ki magának kisebb-nagyobb darabkákat. Ami pedig a nyelvek egymáshoz való viszonyát illeti, ha az angolt »államvallásként« fogjuk fel, akkor a többiek egy-egy »szektát« képviselnek. A szekták rendszeren befizetik az egyházadót, eljárnak a nagytemplomba, vagyis tudnak angolul. Lelkük mélyen azonban a saját isteneikhez fohászkodnak, és szorosan összetartó közösségeket alkotnak. A legerősebb szekta talán az eszperantóé. Ebben az összefüggésben a franciához való ragaszkodás is leginkább vallás-szociológiai eszközökkel írható le.”

A háromnyelvű európai polgár eszménye nem több, mint szépen hangzó legenda, melyet az ebben érdekelt szakemberek terjesztenek. A többnyelvűség a jövőben is ott lesz jellemző, ahol

eddig is az volt – mondjuk Luxemburgban vagy Belgiumban. Az angol tovább »dübörög«, spontán módon, hiábavaló az ellene szegülő hittérítői buzgalom. Amivel nem azt akarom mondani, hogy az angol hegemoniája örök időkre szól. A jövő útjai kiszámíthatatlanok, minden a véletleneken múlik.

MEDGYES PÉTER INTERJÚJA: HORLAI GYÖRGY – A CZOBOR-HORLAIBÓL

[M. P.:] *Nehéz Gyuriról elfogulatlanul beszélnem, mert a barátom, és nagyon szeretem. Mondhatnám azt is, hogy tisztetem, de mégsem mondom, mert ő az a fajta ember, aki fütyül az ilyesmire és más sallangokra. Ettől persze még sokan tisztelik, és van is, miért. Kevés kolléga adott annyit a szakmának, mint ő. A Czobor Zsuzsával írt könyve valóságos oázisnak számított első megjelenésekor. Híresen jó angoltanár volt; egyesek pusztán a tőle való tanulás örömeért irakoztak be a csoportjába. Én évtizedek óta rendszeresen meglátogatom őt a Wesselényi utcai lakásában. Eleinte főként érdekből jártam fel hozzá, hogy átmásolja nekem ezt vagy azt a magnófelvételt (ő maga játszotta át őket, ki nem adta volna a kezéből a „kalóz eredetit”). Ma már csak azért keresem a társaságát, mert a vele töltött idő valóságos szellemi felüdülés.*

[M. P.:] Gyuri, gratulálok!

[H. Gy.:] Ugyan mihez?

A közlő 85. születésnapodhoz.

Mi ebben a dicsőség? Kizárólag annak köszönhető, hogy 85 évvel ezelőtt születtem.

Úgy tudom, mindmáig tanítasz.

Rosszul tudod, tavaly végleg abbahagytam. Előtte sem tanítottam, hanem szórakoztattam.

Te szórakozásnak nevezed a nyelvvizsgára való felkészítést?

Soha életemben nem vállaltam vizsgafelkészítést. Mint ahogy vizsgáztatni se szerettem. Mindkét műfajt szívből utáltam.

Ezt pont te mondd, a Rigó utca oszlopos tagja?

Idővel éppen ezért hagytam ott a Rigó utcát. Az akkori igazgató ugyanis azzal nyaggatott, hogy a tanítás mellett vizsgáztassak többet. Eszem ágában se volt.

Akkor mesélj a „szórakoztatásról».

Utolsó munkahelyemen, az Európai Nyelvek Stúdiójában az óráim jó része abból állt, hogy tanítványaimmal közösen elfogyasztottunk egy szendvicset. Az alsó szelet kenyér egy rövid, szellemes jelenet volt, amit feliratozás nélkül, angol eredetiben néztünk meg DVD-n. A szendvics közepe ugyanez a jelenet volt, angol feliratozással. Végül a felső szelet kenyeret ettük meg, vagyis harmadszorra is megnéztük a jelenetet, de megint feliratozás nélkül. Körítésként oda-biggyesztettem még néhány adekvát nyelvtani, lexikai és kiejtési gyakorlatot. Ezzel lényegében el is telt a másfél óra.

Mennyi idődbe telt egy-egy szendvics elkészítése?

Jó pár napba. Ezt a luxust egy heti 20–25 órában tanító tanár persze nem engedheti meg ma-

gának. Én is inkább az utóbbi időben éltem vele, amikor már csak egy csoportom volt. És mi se mindig szendvicset fogyasztottunk.

Ehhez kellenek bizonyos technikai segédeszközök is, ha jól értem.

Természetesen. Gyere, megmutatom a berendezéseimet.

(Körbevezet ragyogóan felszerelt stúdiójában.) Ezt a sok kutyüt mind a saját pénzedből vásároltad össze?

Azt képzeled, szponzor áll mögöttem? Nézd, én soha nem ittam, dohányoztam, autóm se volt sosem – valamire csak el kellett költeni a fizetésemet. A Telefongyárban készült Terta orsós magnótól kezdve a videón keresztül a legkorszerűbb feliratozó programig, amit csak lehetett, mindent összevásároltam.

Arra sose gondoltál, hogy ezeket a szendvicseket tananyagként kiadasd és forgalmazd?

Gondoltam hát, de mindig elijesztettek a szerzői jogokkal kapcsolatos bonyodalmak. A helyzet az, hogy ma már nem lehet üptre másolgatni, más világban élünk.

Ha már szóba hoztad, közismert, hogy valaha neked volt a legnagyobb gyűjteményed nyelvoktatási hanganyagokból.

Ma is ott sorakoznak a polcokon, de már csak díszként. Bezzeg valaha éjszakába nyúlóan másolgattam fűnek-fának. Hol ez a kolléga kért meg, hogy jaj, Gyuri, nem játszanád át nekem a Kernel Lessons Intermediate hanganyagát? Hol meg a másik, hogy George, nincs meg neked véletlenül angolul a Hamlet nagy monológja Lawrence Olivier-vel vagy Mel Gibsonnal, esetleg Kenneth Branagh-val? Véletlenül megvolt... Remélem, nem sittelnek le ezért öregkoromra.

Öt év alatt elévülnek a büntettek, az őszinte megbánás különben is enyhítő körülmény... De térjünk vissza a pályád elejére. Melyik gimnáziumban kezdél tanítani?

A Könyves Kálmánban. Remekül éreztem magam, mert mindenki imádta az angolt.

Naponta kicipeltem Újpestre a magnómat, ami lehetett vagy nyolc kiló.

Miért nem az iskolai magnót használtad?

Viccelsz? Akkoriban a feketetáblán, krétán és szivacson kívül semmi se volt. De megérte, mert a gyerekek majd megbolondultak egy-egy Paul Anka, Tom Jones vagy Beatles számért. Rengeteget lehetett tanulni belőlük. Vegyük például a *When I'm sixtyfour* című Beatles-dalt. Rögtön a címe elárulja, hogy az angol mellékmondatokban jelen időt használunk a jövő idő kifejezésére.

Ha ilyen jó volt a Könyvesben, mégis miért hagytad ott?

Azért, mert a franciát is tanítanom kellett, holott gyatra volt a franciatudásom.

Ne szerénykedj!

Ez az igazság! Volt egyszer egy franciás osztályom. Rögtön az érettségi után, szeptemberben felkeresett az egyik tanítványom, és beszámolt róla, hogy nem vették föl az egyetemre. „Szeretném, ha a tanár úr franciaórákat adna nekem” – folytatta, majd sietve hozzátette: „Természetesen nem ingyen.” Mire én: „Mondd, te négy év alatt nem jöttél rá, hogy én nem tudok franciául.”

Elvállaltad?

Ugyan már! Ami azt illeti, angolul is csak nyegegtem. De honnan is tudtam volna jól? Akko-

riban nem volt rá lehetőségünk, hogy nyáron nyakunkba vegyük Nyugat-Európát, aztán majd csak akad valamilyen munka, amiből eltengődünk, és közben még a nyelvet is gyakoroljuk. Ösztöndíjak ritkán adódtak. Én életemben kétszer kaptam: egyszer a 60-as évek végén, a British Council ösztöndíjával tölthettem három hetet Manchesterben, másodszor pedig 1998-ban, két hetet Oxfordban. Amerikába pedig sose jutottam el.

Ugyanakkor minden lehetőséget megragadtam az önképzésre. A hatvanas évektől, 30 éven át minden nyáron legalább egy, de néha két magyarországi továbbképzésen is részt vettem. Ezeket a British Council tartotta brit lektorok vezetésével. Az első angol nyelvű tanfolyamra, melyet az IATEFL alapítója, a legendás Bill Lee vezetett Pesten, annyian jelentkeztek, hogy a következő években inkább vidékre szervezték a táborokat, hogy ezzel is csökkentsék a létszámot. Vidéken amúgy is jobban kordában lehetett tartani a társaságot.

Hogy érted ezt?

A szálláshelyünk környékén gyakran szaglászott a rendőrség, nehogy szervezkedjünk. Képzeld el minket, angoltanárokat, amint éppen szervezkedünk! Volt azután egy másik típus is, az úgynevezett szakszervezeti tanfolyam, melyet önkéntes brit tanárok vezettek. Szóval itthon is lehetett tanulni. A továbbképzésekre egyébként mindig vittem magammal egy-két magnót, hogy mindazt, ami a kezem ügyébe kerül, lemásolhassam.

Mesélj a híres Czobor-Horlairól.

A könyv megírása a Rigó utcai pályafutásom idejére esett, miután a vezetőség ukázba adta, hogy minden nyelvből készülnie kell egy tankönyvnek. Czobor Zsuzsa írta a gyakorlatokat, én meg a gengszter-történetet. A Tankönyvkiadónak csöppet sem tetszett a sztori, de főleg azt kifogásolta, hogy az összes szereplő gonosz volt. Mit fog szólni a brit követség, hogy ilyen rossz fényben tüntetem fel az angolokat? – aggodalmaskodtak. Engedve a nyomásnak, beraktam a történetbe egy jámbor kertészt, és kerettörténetet kanyarítottam köréje: egy fafejű angol család mintegy tévén izgulja végig az ijesztő eseményeket, majd az adás végén levonja a megfelelő erkölcsi következtetéseket. Más aggályok is felmerültek, például az, hogy az egyik férfi szereplő sötétben találkozik egy lánnyal. Mikor nagy nehezen elfogadták a kéziratot, az illetékesek azonnal nyugtatták meg magukat, hogy végül is semmi nem történt az éj leple alatt.

Rémes... Hány évet kellett várni a könyv megjelenésére?

Hatot, és talán ma is ott porosodna a Tankönyvkiadó valamelyik polcán, ha egy nálunk vendégeskedő amerikai nyelvész nem ír meleg hangú ajánlást a kéziratról.

Ki volt ez a nyelvész?

Nemser professzor, aki akkoriban egy magyar-angol kontrasztív sorozaton dolgozott magyar nyelvészek közreműködésével.

Ha jól emlékszem, te is írtál egy cikket a kötetbe.

Stimmel. Amatőr nyelvészként. De visszatérve a Czobor-Horlaira, készült hozzá egy lemez-sorozat is, ami olyan sok példányban kelt el, hogy a Hanglemezgyártó Vállalat aranylemezzel jutalmazta. Azóta CD-ROM változatban is megjelent a könyv *Lopva angolul* címen.

Ami 1997-ben elnyerte „Az év CDROMja” díjat. De ugye jól tudom, hogy a Magyar Rádiónak is dolgoztál?

Három rádiós nyelvlecke-sorozatot is írtunk Caroline Bodóczkyval és Lukács Krisztinával közösen. Caroline nélkül sose mertem volna belevágni, annyira bizonytalannak éreztem az angoltudásomat. Megjegyzem, a Czobor-Horlai írása közben is minden egyes fejezetet átjavítottam az itt élő angolokkal. *(Itt nem állhatom meg, hogy el ne mondjam: Gyuri annyira gyöngén tud angolul, hogy szópókerben kenterbe veri az angolokat is.)*

Írtál valami mást is?

Egy sort se. Jaj, majd elfelejtettem: konzultánsként közreműködtem a Monty Python Repülő Cirkusz és a Waczak Szálló tévé-sorozatok magyarra fordításában. Nagyon büszke vagyok rájuk.

És mondd, hogyan töltöd a napjaidat manapság, passzív nyugdíjasként?

Passzívan. Jó esetben a gépeimmel babrálok. Nézd, én természetemnél fogva lusta ember vagyok. És minél öregebb, annál lustább.

Köszönöm az interjút.

Szívesen. De cserébe ígérd meg, hogy megemlékezel a könyvedben Horváth Jóskáról. A nevemben is.

A legnagyobb örömmel.

[M. P. megemlékezése Horváth Józsefről:] *Néhány magamfajta ősleleten kívül ma már kevesen emlékeznek az Országos Pedagógiai Intézet angolos munkatársára. Ennek egyik oka, hogy vagy két évtizede nincs már közöttünk, a másik az, hogy mindig került a feltűnést. Szürke zakóját panyókára vetve gyűjtött rá egyik cigarettáról a másikra, ami idővel súlyos érszűkülethez vezetett. „Hogy van a lábad?” kérdeztem tőle, valahányszor összefutottunk. „Még megvan”, felelte – később mégis elveszítette. Hivatali irodája roskadozott az akkor kincset érő brit nyelvkönyvektől, melyekből bárki szemezgethetett. Ha készültek jó angol könyvek magyar szerzőtől (márpedig készültek), akkor azokat többnyire Jóska keltette életre a maga igényes módján. Távol állt tőle az úriember szerep – született úriember volt.*

MIRŐL VITÁZTUNK A 80-AS ÉVEKBEN?

1984-ben a Pedagógiai Szemle című folyóirat nyílt fórumon vitatta meg a hazai idegennyelv-oktatás helyzetét. A vitaindító és vitazáró cikk megírására dr. Fülöp Károly, az Országos Pedagógiai Intézet Idegen Nyelvi Osztályának vezetője vállalkozott, de rajta kívül egy tucat szerző fejtette ki véleményét. Ebből a sorozatból, amely egyfajta kordokumentumnak is beillik, idézek az alábbiakban.

AZ OROSZOKTATÁSRÓL

„Az 1949. évi közoktatási reform óta ismeretessé vált eredmények ellenére a 80-as évek elejére az orosz nyelv tanításának feltételei éppen az általános iskolában szorultak leginkább megújításra. Elavult tanterv, megvalósíthatatlan cél, konzervatív eljárások, élettelen nyelvi anyag, ósdi taneszközök terhelték az általános iskolai orosznyelvoktatást.” (Fülöp 1984:250.)

„Általános tapasztalat, hogy a gyerekek a 4. osztályban örömmel fogadják az orosz, szeretik a tankönyvet és a nyelvtanulást, fogékonyak a színes, játékos foglalkozások iránt; hasonló a szülők reagálása is.” (Fülöp 1984:251)

A szerző fenti megjegyzése arra utalt, hogy 1982-ben egy évvel korábban, a 4. osztályba helyezték az orosz nyelvtanulás kezdetét. Ezzel a derülátó helyzetértékeléssel jómagam csöppet sem értettem egyet, Papp Ferenc akadémikus még kevésbé.

„Merő formalitásnak [tartom] azt a döntést, amely egy évvel megtoldotta az oroszoktatás időtartamát, ettől remélve annak megújítását.” (Medgyes 1984:570)

„Nem tudom, melyikünk, melyik idegen nyelvi tanár tud ma nyugodtan aludni, látva azt a tengernyi erőfeszítést és minimális eredményt, melyet e téren elértünk.” (az oroszitanításról szólva – Papp 1984:467)

Szinte az 50-es évek hangulata köszönt vissza az 1978-as gimnáziumi tantervből és a hozzá illeszkedő tantervi útmutatóból.

„Az orosz nyelv gimnáziumi tanításának célja, hogy a tantárgy sajátos eszközeivel járuljon hozzá [...] a Szovjetunió népei iránti barátság elmélyítéséhez, a szocialista hazafiság és az internacionalizmus szellemében való neveléshez. [...] Tudnia kell a tanárnak, hogy az orosz nyelv tanítása, tanulása politikai kérdés. [...] Követelményként előírhatjuk, hogy tanulóink levelezzenek szovjet diákokkal.” (Oktatásügyi Minisztérium: Gimnáziumi tanterv, 1978; Tantervi útmutató)

Az üres szólamokról Illés Éva rántotta le a leplet:

„Az orosz nyelvoktatásunk elsősorban nevelni akar, és nem is akárhogyan. [...] A tantervi útmutató által sugallt szemlélet, nevelési módszer – diákjainkat ismerve – inkább demotivál, semhogy a nyelvtanuláshoz kedvet csinálna. [...] Ez a módszer – orosz nyelvoktatásunk számos kudarca bizonyítja – aligha célravezető, sőt sokszor egyenesen káros.” (Illés 1984:880)

A MÁSODIK IDEGEN NYELVEK OKTATÁSÁRÓL

Értendő volt ezen – az orosz leszámítva – az összes élő idegen nyelv. Az általános iskolában az 1965/66-os tanévtől kezdve volt lehetőség a második idegen nyelvek tanítására. Ennek visszásságait leplezte le Fülöp Károly, előrebocsátva, hogy az adott korosztálynak mindössze 3%-a tanulhatott második nyelvet; ebből 1,6% jutott az angolra és 1% a németre. Nem kevésbé vigasztalan kép tárult elénk a középiskolai nyelvoktatás terén.

„A második idegen nyelv általános iskolai súlya [...] jelentéktelen; elterjedtsége, választéka, a folytatásra vonatkozó perspektívája, tanerő-ellátottsága, dokumentációs és segédleti feltételrendszere nem kielégítő. [...] Kb. harmadannyi gyerek tanul az iskolában két idegen nyelvet, mint 40-50 évvel ezelőtt.” [...] Gyakori hiányosság, hogy a 2. idegen nyelvet tanult általános iskolások nem tudják az adott nyelvet a gimnáziumban tovább tanulni. [...] Csak minden ne-

gyedik-ötödik 14-16 éves tanulónak van lehetősége iskolai tanulmányai során egy nyugati nyelvvel »találkozni«. (Fülöp, 1984, p. 253).

A TENNIVALÓKRÓL

Antal Lajos kollégámra hivatkozva egy csúcsára állított gúlához hasonlítottam a második idegen nyelv oktatását. Ennek keskeny alsó harmadában az általános iskolai nyelvoktatás szerénykedett. A középiskolához érve a gúla kiszélesedett, hiszen ott jóval többen tanultak nyelveket. A felső harmadban a legnépesebb felsőoktatás terpeszkedett. Ennek ismeretében vetődött föl bennem a kérdés:

„Nem áll értelmetlenül ingatag alapon a csúcsára állított gúla? Nem állna sokkal szilárdabban, ha megfordítanánk? [...] Talpra állítását csak radikális intézkedésektől remélhetjük.” (Medgyes, 19884, p. 567).

Ezen a ponton megtorpantam, ugyanúgy, ahogy szerzőtársaim is egytől-egyig. Természetesen tudtuk – és négy szemközti beszélgetésekben kendőzetlenül ki is mondtuk –, hogy a király meztelen: a második idegen nyelvek felvirágzását a kötelező orosz nyelv fogja vissza. Az igazság kimondása helyett azonban maszatoltunk, akár az ország apraja-nagyja. Azaz hogy talán mégsem kellett volna mindent a kötelező orosz nyelv nyakába varrni – egyedül Péter Mihály professzor ismerte föl, hogy nyelvoktatásunk kudarcra mélyebb okokra vezethető vissza.

„Az idegen nyelvek ismeretének ügye minden látszat ellenére sem vált még társadalmunk széles rétegeit átható közüggé. [...] Oklevelek és bizonyítványok bűvöletében élő köztudatunk mindmáig hamis illúziókat táplál arra vonatkozóan, mit is jelent valójában egy idegen nyelv ismerete. [...] Tudomásul kellene venni, hogy – kissé kiélezetten fogalmazva – egy idegen nyelvet nem lehet megtanítani, azt csak megtanulni lehet. [...] Saját tudatát végül is mindenkinnek magának kell »átprogramoznia« folyamatos, hosszadalmas és intenzív munkával.” (Péter, 1984, pp. 464-465).

Szerencsére nem kellett sokáig várni, hogy nyelvtanulás közüggé váljék: pontosan öt évet. A rendszerváltás ugyanis idegennyelvoktatásunkat is alaposan átprogramozta...

A korszakhoz érdemes elolvasni:

Bárdos, J. (1988). *Nyelvtanítás: múlt és jelen*. Magvető Kiadó.

Medgyes, P. (1992). Angol – a kommunikáció pótnyelve: körkép az angol nyelv magyarországi oktatásáról és terjedéséről. *Magyar Pedagógia* 92(4), pp. 263–283.

Zerkowitz, J (1988). *Tanítsunk nyelveket!* Tankönyvkiadó.

IRODALOM

- Fülöp, K. (1984). Idegen nyelvek a mai iskolában I. *Pedagógiai Szemle*, 34(3), pp. 249–255.
- Fülöp, K. (1984). Szót érteni – nemcsak magyarul... – Reflexiók az idegennyelv-oktatás vitához. *Pedagógiai Szemle*, 34(12), pp. 1233–1237.
- Illés, É. (1984). „Reform-megjegyzések” megújított orosz nyelvoktatásról. *Pedagógiai Szemle*, 34(9), pp. 879–884.
- Medgyes, P. (1984). Angoltanításunk fő gondjai. *Pedagógiai Szemle*, 34(6), pp. 566–571.
- Papp, F. (1984). Gondolatok idegen nyelvi oktatásunkról. *Pedagógiai Szemle*, 34(5), pp. 467–470.
- Péter, M. (1984). Az idegen nyelvek oktatásának néhány szemléleti kérdése. *Pedagógiai Szemle*, 34(5), pp. 464–467.

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVOKTATÓK
ÉS NYELVTANÁROK EGYESÜLETE
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3-4), 106–118.

A XXIX. MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI KONGRESSZUSON ELHANGZOTT ELŐADÁSOK ÍRÁSBELI, LEKTORÁLT VÁLTOZATÁNAK VÁLOGATOTT ANYAGAI

(Simmelweis Egyetem, Szaknyelvi Intézet, Budapest, 2023. március 17–18.)

Fogarasi Katalin, Ittész Dániel, Mány Dániel (szerk.)

Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat

A MANYE Kongresszusok Előadásai 14/1.

Budapest: Akadémiai Kiadó, 2024.

ISBN 978-963-664091-0

Fogarasi Katalin, Ittész Dániel, Varga Éva Katalin, Vágási Tünde (szerk.)

Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás

A MANYE Kongresszusok Előadásai 14/2.

Budapest: Akadémiai Kiadó, 2025.

ISBN 978-963-664098-9

Fogarasi Katalin, Ittész Dániel, Putz Mónika, Vágási Tünde (szerk.)

Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia

A MANYE Kongresszusok Előadásai 14/3.

Budapest: Akadémiai Kiadó, 2025.

ISBN 978-963-664-099-6

Gabányi Réka Rebeka

gabanyi.reka@btk.elte.hu

gabanyi.reka.rebeka@semmelweis.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola

Semmelweis Egyetem, Szaknyelvi Intézet

<https://orcid.org/0009-0004-7857-3471>

A Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I-II-III. a XXIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson elhangzott előadások írásbeli, lektorált változatának válogatott anyagai és a *MANYE Kongresszusok Előadásai* sorozat¹ keretén belül jelentek meg; a 14. évfolyam 1., 2. és 3. számaiként. A sorozat szerkesztője Fóris Ágota, a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének (MANYE) alelnöke. Az előadások a Semmelweis Egyetemen, a Szaknyelvi Intézet és a MANYE közös szervezésében hangzottak el Budapesten, 2023. március 17-én és 18-án hibrid formában (Szentirmay, 2023). Az eseményt az Akadémiai Kiadó és a Tempus Közalapítvány szponzorálta. Mivel a konferenciát ezúttal a Semmelweis Egyetem (SE) Szaknyelvi Intézete rendezte, a hagyomány szerint az itteni munkatársak szerkesztették a köteteket, melyek jelenleg is elérhetőek az Akadémiai Kiadó elektronikus alapláncjainak gyűjteményében, a Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás (MeRSZ) weboldalan².

TUDÁSMEGOSZTÁS, INFORMÁCIÓKEZELÉS, ALKALMAZHATÓSÁG

A konferencia alcíme kiválóan tükrözi az alkalmazott nyelvészet jelenlegi célkitűzéseit, amelyek – többek között – a tudásmegosztás, az információkezelés és az alkalmazhatóság. A kötetekben megjelenő kutatások hasznossága abban rejlik, hogy ezen három célkitűzést követve közvetlenül visszavezethetők a mindennapi nyelvhasználatba és a gyakorlatba (Fogarasi et al., 2024).

A konferencia során elhangzott több mint 100 előadás közül a három kötetben összesen egy plenáris előadást, a Brassai-előadást, a nyelvhasználat területén 16, a nyelvi közvetítés és a beszéd kutatás területén 15, a nyelvpedagógia területén pedig 17, tehát összesen 50 előadás írásbeli változatát ismerhetjük meg.

TUDÁSMEGOSZTÁS, INFORMÁCIÓKEZELÉS, ALKALMAZHATÓSÁG I. NYELVHASZNÁLAT

A három kötet körül az elsőben kapott helyet Fóris Ágota plenáris előadása, valamint Kurtán Zsuzsa Brassai-előadása (Fogarasi et al., 2024).

Fóris Ágota (2024) *Szakmai kommunikáció, terminológia és dokumentáció: elmélet és alkalmazások* című tanulmányában a TERMIK³ kutatócsoport kutatásaira és a friss szakirodalomra támaszkodva összekapcsolta ezen témaköröket a tudásmegosztással, az információkezeléssel és az alkalmazhatósággal.

Kurtán Zsuzsa (2024) Brassai-előadása során öt évtizedes tapasztalatát osztotta meg funkcionális kognitív szemlélet alapján, legyen az (nyelv)oktatói, kutatói, előadói, tananyagkészítői vagy nyelvészeti tapasztalat. Ezek összessége hozzájárult a mai alkalmazott nyelvészeti és nyelvpedagógiai problémák megoldásainak kifejlesztéséhez és a nyelvfejlesztés irányításához.

¹ ISSN 2732-0685

² <https://mersz.hu/>

³ Terminológiai és Kommunikációs Kutatócsoport <https://btk.kre.hu/index.php/2015-12-05-09-31-20/kari-kutatocsoportok/824-terminologiai-kutatocsoport-termik>

A kötet további részében a nyelvhasználat területére összpontosító tanulmányok kaptak helyet. A mű egy nyelvre összpontosító kutatásai rendkívül változatosak, különböző szempontokból taglalják a magyar nyelv sokszínűségét. Domonkosi (2024) tanulmányában a nyelvi tanácsadás gyakorlatában vizsgálja a nyelvi originalizmusokat, ahol ennek az ideológiája a nyelvi változások értelmezésében, a megváltozó jelentés és a használati mód metareflexív értékelésében érhető tetten. Markó és munkatársai (2024) a BEA-adatbázis⁴ spontán és félspontán anyagaiban négy diskurzusjelölő társulásait elemezték az egyéni beszédjellemzők kriminalisztikai azonosítása érdekében. Szekrényesné Rádi (2024) egyetemi oktatók és hallgatók körében vizsgálta a tegezõ és a nemtegezõ nyelvhasználat jelenkori gyakorlatának megítélését. Eredményeiben kimutatta, hogy a két csoport eredményei konvergálnak a generációs különbségek ellenére is. Pál (2024) a tájszótárak alkalmazási lehetőségét vizsgálta az anyanyelv-pedagógiában, pontosabban azok használatát a régi magyar mesterségek megismerésére a közoktatásban. Sinkovics (2024) a szegedi helyi nyelvi attitűdök feltárása céljából készült kutatása elméleti és módszertani alapjait mutatta be. Dodé (2024) a REAL⁵ repozitóriumának anyagán vizsgálta a kulcsszavakat és terminusokat. Következtetéseiben rámutatott, hogy a kulcsszavak felhasználhatók specifikus terminusok kinyeréséhez, és ezáltal egy fogalmi struktúra felállításához.

A nyelvtanulás területén Bajzát (2024) a külföldi oktatók és kutatók interkulturális tapasztalatát kérdőívvel vizsgálta Magyarországon, ahol főként kommunikációs nehézségek, valamint a magyar ételekben tapasztalt különbségek emelkedtek ki. Eredményeiben a szerző praktikus megoldási lehetőségeket is ajánl.

Több nyelvre fókuszáló kutatások is megjelennek a kötetben, ahol Szitó és Albert (2024) két 20. századi amerikai és két magyar szakácskönyvből hasonlított össze mintegy 20 receptet a globalizáció előtti, eltérő nyelvi konvenciók feltárása érdekében. Ürmösné Simon (2024) pedig egy görög–magyar kétnyelvű korpuszban vizsgálta az identitástudatot, a kódváltásokat és a szintaktikai hibákat, és ezeket a gender aspektusából ismerteti.

A kötetben többször is megjelenik az egészségügyi nyelvhasználat témája, valamint annak rendkívül változatos kutatási területei. Császár és munkatársai (2024) az angol és magyar fül-orr-gégészeti leletek strukturális és terminológiai összehasonlító elemzését végezték el – kiemelt hangsúlyt fordítva a dokumentációs hibák lehetséges okára – azzal a céllal, hogy a dokumentációs készségek oktatását tökéletesítsék. Ittész és munkatársai (2024) tanulmányukban a 19. századi kórboncolási jegyzőkönyvek terminológiáját mutatják be a májra vonatkozó érzékszervi észleletek tekintetében. Eredményeikben kiemelik, hogy ezek más szerveknél jelentősebben jelennek meg, mint a májnál, ahol inkább az egzakt és objektív kifejezéseket részesítették előnyben. Marthy (2024) a terhesambulancián használt szuggesztív kommunikációs technikákat mutatta be. Ezen kifejezések összegyűjtése és visszaforgatása a *Hungarian for Specific Purposes* tárgyba az idegen nyelvű szakemberek magyar nyelvi képességeit a mindennapi gyakorlat szerint fejleszti. Murányiné Zagvyai (2024) a mozaikszót mint az információmegosztás eszközt és gátját értelmezi, és gyógyszerészeti betegtájékoztatókban, valamint kórházi zárójelentésekben

⁴ Beszélt nyelvi adatbázis <https://fonetika.nyttud.hu/bea-beszelt-nyelvi-adatbazis/>

⁵ Az MTA Könyvtárának Repozitóriuma <https://real.mtak.hu/>

vizsgálta azokat. Vágási és munkatársai (2024) az ápolási jelentést vizsgálták műfaji és terminológiai szempontból. Kimutatták, hogy az elektronikusan rögzített dokumentumok esetében ritkábban élnek a szabad megfogalmazás lehetőségével, ami által a műfaj terminológiai sajátosságai is megváltoztak. Varga és munkatársai (2024) a tüdő elváltozásainak leírásában vizsgálták a metaforákat és a képiséget. Kijelentik, hogy magyar radiológiai terminológiában nem alakultak ki vagy terjedtek el az angolban azonosított nemzeti nyelvi metaforikus terminusok, míg orosz és német vonatkozásban ennek ellentétét mutatták ki (Varga & Fogarasi, 2022).

TUDÁSMEGOSZTÁS, INFORMÁCIÓKEZELÉS, ALKALMAZHATÓSÁG II. NYELVI KÖZVETÍTÉS ÉS BESZÉDKUTATÁS

Ezen kötet szerzőinek interdiszciplináris megközelítése az, ami elősegíti a fordítás és az információátadás dinamikus kapcsolatát, ezáltal pedig bemutatja, hogy a nyelvi közvetítés hogyan segíti a tudás hatékony megosztását és annak alkalmazhatóságát. A nyelvi közvetítés tehát nem csupán fordítás, hanem kulcsfontosságú eszköz az alkalmazott nyelvészet célkitűzéseinek előmozdításában is (Fogarasi et al., 2025b).

A kiadványban megjelent tanulmányok a gépi fordítás és a fordítástechnológia területén rendkívül változatosak. Csűry (2025) a gépi fordítások terén a szerkezeti, jelentéstani és funkcionális fordításproblémákat vizsgálta szövegszinten egy háromnyelvű párhuzamos korpuszon, s ennek elemzésével igazolta, hogy a gépi fordítómotorok továbbfejlesztése során ezzel megoldandó feladatokat jelöl ki. Rosenberg (2025) tanulmánya a romani nyelv egységesnek szánt nemzetközi morfofonematikus írásrendszerében tapasztalható helyesírási ingadozást elemzi, célja pedig feltárni a variabilitás okát, valamint rámutatni az elméleti és gyakorlati problémákra. Seidl-Pécs és Kóbor (2025) gépileg fordított és utószerkesztett szövegekben azonosították majd kategorizálták a terminológiai hibákat, ezzel bemutatva a *Human in the Translation Loop* kutatócsoport vizsgálatainak első, ezen területet érintő eredményeit. Seresi (2025) a nyelvi közvetítők és az egyéb nyelvi szakemberek (LITHME⁶ tagjai) körében végzett kérdőíves kutatást a gépi fordítás percepciója vizsgálatára, és feltárta, hogy a megkérdezettek körében eltérés látható a nyelvi közvetítők és a nem nyelvi közvetítők között. Sermann (2025) az online fordítói segéd-eszközök használatát vizsgálta a humán fordítás és gépi fordítás utószerkesztésének folyamatai során. A kis mintájú kutatás egyik haszna, hogy módszertani megállapításokat fogalmaz meg, valamint további kutatási irányokat jelöl ki. Veresné Valentinyi és Lakatos-Báldy (2025) tanulmánya a teljes és részleges utószerkesztés meghatározását, valamint a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemen történő bevezetésének lépéseit és módszertanát mutatja be.

A fordítás, a tudománykommunikáció és a nyelvoktatás kapcsolatának területein Dobos (2025) a szaknyelvről köznyelvre történő intralingvális fordítás szerepét vizsgálta az egészségügyi tudománykommunikációban és a betegedukációban. Összefoglalásában több tanácsot is megfogalmazott, valamint kijelentette, hogy az intralingvális fordítás kiváló eszköz a laikus

6 Language in the Human-Machine Era, nemzetközi kutatócsoport <https://lithme.eu/>

közösség tájékoztatására. Kappel és Modrián-Horváth (2025) tanulmányának célja a nyelvtanulói korpuszok alkalmazási lehetőségeinek felvázolása – többek között a kontrasztív nyelvészet, valamint az első és második idegen nyelvi interferenciakutatás terén. Emellett példákkal szemlélteti a már megvalósult kutatásokat. Klaudy (2025) egyetemi hallgatókat kérdezett a fordításelmélet hasznáról. A 2023-as vizsgadolgozatok alapján a tárgy nem volt haszontalan a hallgatók számára, akiknek bővült a szókincse, sikeresen alkalmazták a hallottakat a gyakorlatban, valamint növelte a fordítói döntéseik mögött rejlő tudatosságot.

A tanulmányok közül több is a beszéd vizsgálatára fókuszált. Deme és Murányi (2025) a beszédtempót vizsgálták, és arra kerestek választ, hogy a szünetek hogyan befolyásolják a beszélők hallgatók általi megítélését. Eredményeik ellentétesek voltak a közvéleménnyel. Horváth és munkatársai (2025) spontán dialógusokban elemezték a légzés és a háttérzsúrolás-jelzések kapcsolatát az első ilyen, magyar nyelven végzett kutatás keretében. Eredményeik új információkat nyújtanak a beszéd- és a légzéstervezés kapcsolatáról. Juhász és Bartos (2025) a mandarin kérdések és kijelentések akusztikai vizsgálatát végezték a kínaiul tanuló magyar anyanyelvűek körében. Kimutatták, hogy a tónusszekvencia mindkét megnyilatkozás-típus esetében eltér a natív produkciótól. Murányi és munkatársai (2025) az anyák által 6 hónapos gyerekeiknek mesélt történetek narratív elemeit vizsgálták, összehasonlítva azokat a felnőttekhez szóló beszéddel.

Ezek mellett a tanulmányban kiemelt szerepet kapott két terminológiai témájú tanulmány, amelyek a közelmúltbeli egészségügyi világesemény kapcsán létrehozott új terminusok és azok kezelését vette górcső alá. Endreiné Szemők és B. Papp (2025) a Covid10017 önkéntes egészségügyi szakfordítócsoporthoz fordításait vizsgálták információátadás és terminológiahasználat szempontjából, hozzájárulva a nyelv dinamikus természetének megértéséhez, különösen a determinologizáció folyamatának bemutatásával. Uricska (2025) új területen, a virolingvisztika területén helyezi el a Covidictionary 2.0⁸ járványszótár létrejöttének folyamatát, valamint bemutatta a szótárkötetek alkalmazási lehetőségeit az oktatásban.

TUDÁSMEGOSZTÁS, INFORMÁCIÓKEZELÉS, ALKALMAZHATÓSÁG

III. NYELVPEDAGÓGIA

A kongresszus harmadik, és egyben utolsó kötete a nyelvpedagógiai tanulmányokat foglalja magában. A tanulmányok a nyelvtanulók életkora, a tanított tárgyak, valamint a tér és az idő tekintetében is széles skálát fednek le. Ezen tanulmányok a konferencia alcímének összes területét érintik a nyelvpedagógia szempontjából, hiszen a gyakorlatközpontú nyelvoktatás alappillérei nem mások, mint a tudás eredményes megosztása, az információ hatékony közlése, és annak közvetlen gyakorlati alkalmazhatósága (Fogarasi et al., 2025a).

A magyarországi közoktatás területén Berente (2025) három általános iskola tanulóinak nyelvhasználatát figyelte meg, hogy feltárja a nyelvi attitűdöket, ismereteket és ideológiákat. Tankó (2025) az emelt szintű angol nyelvi érettségi olvasottszöveg-értése és nyelvhelyesség-feladata-

7 <https://www.covid1001.hu/>

8 Uricska E. (2023). *Covidictionary 2.0. New words and phrases related to the global pandemic*. Smaragd Kiadó. ISBN 978-615-6297-10-5

it vizsgálta. A tanulmányban közölt eredmények vizsgafeladatok fejlesztésében és a nyelvvoktatásban is hasznosak lehetnek.

A nem magyarországi közoktatásra fókuszáló tanulmányok két országot érintenek: Szlovákiát és Iránt. Csobády (2025) áttekintette a projekt módszert, a helynévkutatás módszereit, a névtani ismeretek tanítását a szlovákiai oktatási rendszerben – bemutatva, hogy ezzel a diákok gyakorlati tudásra tesznek szert, valamint hogy a kulcs- és szociális kompetenciáik erősödnek – kiemelve a szülőhelyük iránti kötődést. Illés és Vančo (2025) a magyar köznyelvvel kapcsolatos attitűdöket vizsgálták szlovákiai magyar középiskolás diákok körében a diákok saját önbecslése alapján. Eredményeikben a szerzők jelentős módszertani szempontokra is kitérnek. Fasih pedig (2025) az iráni oktatási rendszer tanuláértékelését vizsgálta, azon belül is a tanárok és a diákok hozzáállását a hagyományos és alternatív értékelési módszerekhez. Összegzésében kiemeli, hogy a tanárok a hagyományos módszereket alkalmazzák, míg a diákok az alternatív módszereket preferálják.

A felsőoktatás területén Fekete és munkatársai (2025) feltárták az oktatók meglátásait és tapasztalatait az EMI⁹-kurzusok tanítási gyakorlatával kapcsolatban, és így betekintést nyújtottak a tanárok előtt álló kihívásokba és a kulturálisan sokszínű környezetben megragadható lehetőségekbe. H. Kovács és munkatársai (2025) sztetenderd mérőeszközök alapján vizsgálták a fordító-, tolmács- és szakfordítóképzésben részt vevő hallgatók kognitív és affektív teljesítményét. Kimutatták, hogy a munkahelyi kiválasztási folyamatokban a verbális fluenciatesztek alkalmazsak lehetnek a hallgatók későbbi teljesítményének bejósolására, ám a szakértővé váláshoz már szakterület-specifikus és viszonylag jól körülhatárolt készségek elsajátítása szükséges. Polcz és munkatársai (2025) B2-szintű angolnyelv-vizsgálával rendelkező egyetemi hallgatók nyelvtani kompetenciájának kérdőíves felmérését végezték el. Eredményeik rámutattak a hiányosságokra, és támpontként szolgálhatnak a szaknyelvi tantervek és tanmenetek kialakításában. Putz (2025) a magyar fogorvosi szaknyelv tanulása során motiváló tényezőket tárta fel. Kimutatta, hogy ezek főleg az oktató személye, a mintakövetés és a nyelv instrumentális, azaz eszközként való használata voltak. Sharabi és munkatársai (2025) bemutatták, hogyan lehetséges – a megfelelő szakértőkkel együttműködve – hatékonyan szimulálni egy anamnézis dokumentációját az orvosi terminológiai oktatásban. Szabó T. (2025) tanulmányában a ChatGPT oktatási környezetben való, kontrollált felhasználási lehetőségeit mutatja be, ahol a kutatásban bemutatott feladatok után a hallgatók tudatosabban, felkészültebben és kritikusabban álltak az eszközökhöz. Vértés és munkatársai (2025) orvostanhallgatói sérülésleírások terminológiai elemzését végezték el egy egyetemi tárgy órájának keretében, amiről megállapították, hogy hatékonyan hozzájárul a látéleleti dokumentációs készség fejlesztéséhez, főként, ha a terminológiai szempontok kerülnek előtérbe. Zsolnai (2025) MID¹⁰-tanárok kultúraszemléletét, módszertani megközelítését és bevált joggyakorlatát térképezte fel. A kutatás keretein belül az oktatók rávilágítottak a kultúráközvetítés egyéni sajátosságai és az intézmények közötti eltérésekre.

9 English-medium instruction, angol nyelvű szakmai kurzusok

10 Magyar mint idegen nyelv

A közoktatás és a felsőoktatás határmezsgyéjén található a tanárképzés. Prescott-Pickup (2025) egy, a Covid19-járvány utáni helyzetjelentést mutat be a kezdő tanárok kihívásairól Magyarországon, és az online oktatás kihívásaival való megbirkózásra, ezen tapasztalatok következményeire, a tantermi visszatérésre és a karrierjükről való gondolkodásra összpontosít.

A felnőttoktatást vizsgálva Csák (2025) tanulmánya bizonyos vállalatoknál előforduló autentikus szövegfajtákat és az azokra épülő nyelvórai munkafolyamatokat mutatja be. Eredményei nyelvoktatói szempontokat tükröznek ezen a területen, és kiemeli, hogy az üzleti nyelvet egy konkrét vállalat online tevékenységéből kiindulva érdemes közvetíteni a hallgatók felé. T. Nagy és Boda (2025) a mesterséges intelligencia nyelvtanulás során való alkalmazását járták körbe. Megállapították, hogy körütekintő használat esetén meglehetősen hatékony eszközről van szó.

A nyelvismeret egyik mérőeszköze a nyelvvizsga. Reményi (2025) egy angol nyelvvizsga validálását és automatizált nyelvi értékelését mutatta be, és kimutatta, hogy a tanulói szövegekből gépi és kézi elemzéssel kinyert eredmények statisztikai keresztlemzése lehetővé teszi a legfontosabb változók kinyerését, valamint, hogy a nyelvtudásszintek bejósolására ezeknek a módszereknek a ChatGPT nem alkalmas alternatívája.

ÖSSZEGZÉS

A három kötet rendkívül jól tükrözi az alkalmazott nyelvészet sokszínűségét és hasznosságát, melyet mi sem bizonyít jobban, mint hogy a tudományterület különböző kutatási eredményei visszaforgathatóak és alkalmazhatóak a gyakorlatban, ezzel folyamatosan fejlesztve az oktatást, a vizsgáztatást, a szaknyelvoktatást, az eszközöket, valamint a terminológiai és anyanyelvi ismereteket is.

Miként a konferencia a Semmelweis Egyetemen falai között, a Szaknyelvi Intézet szervezésében került megrendezésre, a kötetekben is kiemelten megjelenik az orvosi szaknyelv, ami szintén tükrözi a fent említett sokszínűséget – amelynek keretén belül a tudásmegosztás, az információkezelés és az alkalmazhatóság új szempontjait is megismerhetjük.

IRODALOM

- Bajzát, T. (2024). Külföldi oktatók és kutatók interkulturális tapasztalatai Magyarországon. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mátyás, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__35/#m1262tia_33
- Berente, A. (2025). Három általános iskola első osztályos tanulóinak nyelvhasználatához fűződő megfigyelések. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__4/#m1299tia3_2

- Csák, É. (2025). Szövegfajták és műfajok az online vállalati kommunikáció fókuszában és azok felfedezése a német üzleti nyelvi órán. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__15/#m1299tia3_13
- Császár, J., Molnár, A., Fogarasi, K., & Barta, A. (2024). Angol és magyar fül-orr-gégészeti leletek strukturális és terminológiai összehasonlító elemzése dokumentációs készségek oktatásához. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__46/#m1262tia_44
- Csobády, Cs. (2025). Alkalmazott helynévkutatás projekt módszerrel az általános iskolákban. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__35/#m1299tia3_33
- Csúry, I. (2025). A szöveg tana és gépi fordítása. Szerkezeti, jelentéstani és funkcionális fordításpéldák vizsgálata háromnyelvű párhuzamos korpuszon. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__4/#m1298tudas_2
- Deme, A., & Murányi, S. (2025). Hogyan befolyásolja a beszédtempó és a szünetek megjelenése a nyilvános beszéd és a beszélő megítélését? In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__17/#m1298tudas_15
- Dobos, Cs. (2025). A szaknyelvről köznyelvre történő intralingvális fordítás szerepe az egészségügyi tudománykommunikációban és a betegedukációban. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__28/#m1298tudas_26
- Dodé, R. (2024). Kulcsszavak és terminusok vizsgálata a REAL repozitóriumának anyagán – pilotkutatás. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__60/#m1262tia_58
- Domonkosi, Á. (2024). Nyelvi originalizmus a nyelvi tanácsadás gyakorlatában. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__80/#m1262tia_78
- Endreiné Szemők, I., & B. Papp, E. (2025). Az orvosi szaknyelvi rétegek egyes terminológiai kérdései a Covid1001 önkéntes egészségügyi szakfordítócsoporthoz fordításainak tükrében. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__39/#m1298tudas_32
- Fasih, P. (2025). Assessment of learning in the Iranian education system. Teachers' and students' attitudes towards traditional and alternative methods of assessment. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__52/#m1299tia3_50

- Fekete, I., Folmeg, M., & Kóris, R. (2025). Angol nyelvű szakmai kurzusok tartásának kihívásai. Tanári percepciók az európai felsőoktatási kontextusból. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__64/#m1299tia3_62
- Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) (2024). *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789636640910>
- Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) (2025). *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789636640996>
- Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) (2025). *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789636640989>
- Fóris, Á. (2024) Szakmai kommunikáció, terminológia és dokumentáció: elmélet és alkalmazások. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__5/#m1262tia_3
- H. Kovács, H., Kurucz, Gy., & Polonyi, T. É. (2025). Fordító-, tolmács- és szakfordító-hallgatók kognitív és affektív vizsgálata a munkahelyi beválás szempontjából. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__72/#m1299tia3_70
- Horváth, V., Huszár, A., Dér, Cs. I., & Krepsz, V. (2025). A légzés és a háttér csatorna-jelzések kapcsolata társalgásokban. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__51/#m1298tudas_42
- Illés, D., & Vančo, I. (2025). A magyar köznyelvvvel kapcsolatos attitűdök a szlovákiai magyar középiskolás diákok körében. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__88/#m1299tia3_86
- Ittész, D., Szabó, M., Zalatnai, A., & Fogarasi, K. (2024). A májjal kapcsolatos érzékszervi észleletek terminológiája 19. századi és jelenkori kórboncolási jegyzőkönyvekben. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__91/#m1262tia_89
- Juhász, K., & Bartos, H. (2025). Mandarin kérdő és kijelentő megnyilatkozások belső szerkezetének akusztikai elemzése kínaiul tanuló magyar anyanyelvűeknél. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/hivatkozas/m1298tudas_51
- Kappel, P., & Modrián-Horváth, B. (2025). Dulko – egy hibaannotált nyelvtanulói korpusz alkalmazási lehetőségei. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/hivatkozas/m1298tudas_58

- Klaudy, K. (2025). Hallgatói vélemények a fordításelmélet hasznáról 2023-as vizsgadolgozatok alapján. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__76/#m1298tudas_69
- Kurtán, Zs. (2024) Szaknyelvi utazás Csanyik-völgytől Szilícium-völgyig. Szaknyelv kutatás és -oktatás öt évtized tapasztalatai alapján. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__20/#m1262tia_18
- Markó, A., Főző, E. & Grácsi, T. E. (2024). *Hát ugye egyébként szerintem*, avagy diskurzusjelölő-társulások mint egyéni beszédjellemzők a kriminalisztikai azonosításban. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__102/#m1262tia_100
- Marthy, A. (2024). Szuggesztív kommunikációs technikák használata a terhesambulancián. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__108/#m1262tia_106
- Murányi, S., Harmati-Pap, V., Kas, B., & Kohári, A. (2025). Narratív elemek a hat hónapos csecsemőkhöz szóló beszédben. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszéd kutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__88
- Murányiné Zagvyai, M. (2024). A mozaikszó mint az információmegosztás eszköze és gátja. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__125/#m1262tia_123
- Pál, H. (2024). A tájszótárak alkalmazási lehetősége az anyanyelv-pedagógiában. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Máty, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__141/#m1262tia_139
- Polcz, K., Huszár, E., & Kiss, K. (2025). B2 szintű angol nyelvvizsgálóval rendelkező egyetemi hallgatók grammatikai kompetenciája. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__98/#m1299tia3_96
- Prescott-Pickup, F. J. (2025). The challenges of beginner teachers in Hungary. A post-pandemic snapshot. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__105/#m1299tia3_103
- Putz, M. (2025). Motiváló tényezők a magyar fogorvosi szaknyelv tanulása során. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__116/#m1299tia3_114
- Reményi, A. Á. (2025). Egy angolnyelv-vizsga validálásáról és az automatizált nyelvi értékelésről. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__130/#m1299tia3_128

- Rosenberg, M. (2025). Variabilitás és használati ingadozás a nemzetközi morfofonematikus romani írásrendszerben. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__100
- Seidl-Péché, O., & Kóbor, M. (2025). Terminológiai hibák és kategorizálásuk gépileg fordított és utószerkesztett szövegekben. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__118
- Seresi, M. (2025). Bábel-hal vagy Bábel tornya? A gépi fordítás percepciója a nyelvi közvetítők és az egyéb nyelvi szakemberek körében. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__127/#m1298tudas_117
- Sermann, E. (2025). Online fordítói segédeszközök használata humán fordítás és gépi fordítás utószerkesztése során. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__140/#m1298tudas_130
- Sharabi, O., Fogarasi, K., Gyenes, G., & Altdorfer, K. (2025). Fostering proficiency in medical history documentation through case simulations in German medical terminology courses. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__144/#m1299tia3_142
- Sinkovics, B. (2024). Nyelvhasználat és nyelvi vélekedések Szegeden és környékén. Egy kutatási program bemutatása. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__155/#m1262tia_153
- Sólyom, R. (2024). „A modort hol tanították neked?” Facebook-hozzászólások nyelvhasználati „jótanácsai”. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__166/#m1262tia_164
- Szabó, T. A. U. (2025). A három T és a ChatGPT: támogat, tűr vagy tilt? A ChatGPT felhasználási lehetőségei a felsőoktatásban. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__157/#m1299tia3_155
- Székrenyesné Rádi, É. (2024). A tegező és a nemtegező nyelvhasználat jelenkori gyakorlatának megítélése egyetemi oktatók és egyetemi hallgatók körében. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__180/#m1262tia_178
- Szentirmay, P. (2023). Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság. (XXIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Semmelweis Egyetem, Szaknyelvi Intézet, Budapest, 2023. március 17–18.) *Fordítástudomány* 25(2), 145–149. <https://doi.org/10.35924/fordtud.25.2.9>

- Szító, J. & Albert, V. (2024). „Hát nem minden recept egyforma?” Századközepi angol és magyar kulináris receptszövegek összehasonlítása. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__190/#m1262tia_188
- T. Nagy, L., & Boda, I. K. (2025). Mesterséges intelligencia a nyelvtanulásban? In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__196/#m1299tia3_194
- Tankó, Gy. (2025). A mondattagolóírásjel-használati hibák nyelvvizsgálói teljesítményre gyakorolt feltételezhető hatásai. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__170/#m1299tia3_168
- Uricska, E. (2025). A Covidictionary 2.0 járványszótár létrehozása, az új szavak és kifejezések tematikus csoportjai. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__155/#m1298tudas_144
- Ürmösné Simon, G. (2024). Az identitástudat, a kódváltások és a szintaktikai hibák vizsgálata egy görög–magyar kétnyelvű korpuszban. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__201/#m1262tia_199
- Vágási, T., Gyenes, G., Lengyel, I., Fogarasi, K., Patonai, Z., & Varga, É. K. (2024). Ápolási dokumentáció a korszakváltás határán. Áttérés az elektronikus dokumentációra. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság. I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__211/#m1262tia_209
- Varga, É. K., Végh, A., & Fogarasi, K. (2024). Metafora és képiség a tüdő elváltozásainak leírásában. In Fogarasi, K., Ittész, D., & Mány, D. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság. I. Nyelvhasználat*. Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/dokumentum/m1262tia__223/#m1262tia_221
- Varga, É. K., Fogarasi, K. (2022). Metaphors in German and Russian radiographic descriptions of lung alterations caused by COVID-19. In Wawrzyniuk, J., Karczewski, D., Dziedziul, P., Awier, M., Kownacka, P., Michta, T., Piecychna, B., Rozumko, A., Trojszczak, M., Wajda, E. (Eds.) *Book of Abstracts. 15th Researching and Applying Metaphor Conference. The Social Impact of Metaphor. 21-24 September 2022. University of Białystok Poland*. Białystok: Wydział Filologiczny Uniwersytet w Białymstoku, 191.
<https://raam15.uwb.edu.pl/wp-content/uploads/2022/09/BoA1909-2.pdf>
- Veresné, Valentinyi, K., & Lakatos-Báldy, Zs. (2025). Teljes és részleges utószerszerzés a fordítói piacon, a szakfordítóképzésben és a képesítőfordításokban. In Fogarasi, K., Ittész, D., Varga, É. K., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság II. Nyelvi közvetítés és beszédkutatás*. Akadémiai Kiadó.
https://mersz.hu/dokumentum/m1298tudas__164/#m1298tudas_153

Vértes, J., Patonai, Z., Simon, G., Gyenes, G., & Fogarasi, K. (2025). Orvostanhallgatók által készített sérülésleírások és gyakorló orvosok által írt láttelepek multidiszciplináris összehasonlító vizsgálatának eredményei. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.

https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__214/#m1299tia3_211

Zsolnai, M. (2025). Kultúráközvetítés a Stipendium Hungaricum-ösztöndíjas hallgatók magyar mint idegen nyelv óráin. In Fogarasi, K., Ittész, D., Putz, M., & Vágási, T. (Eds.) *Tudásmegosztás, információkezelés, alkalmazhatóság III. Nyelvpedagógia*. Akadémiai Kiadó.

https://mersz.hu/dokumentum/m1299tia3__224/#m1299tia3_221

SEIDL-PÉCH OLÍVIA. A FORDÍTÁSOK LEXIKAI KOHÉZIÓS MINTÁZATA. FORDÍTOTT ÉS AUTENTIKUS MAGYAR SZÖVEGEK KORPUSZNYELVÉSZETI VIZSGÁLATA

Budapest, ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék. 2024.

ISBN 978-963-489-735-4 (online). ISSN 3057-8043 (online). <https://doi.org/10.21862/fordtudert4>

Csatár Péter

csatarpeter@unideb.hu

Debreceni Egyetem, Germanisztikai Intézet

Német Nyelvészeti Tanszék

<https://orcid.org/0000-0001-5157-2840>

Köztudott, hogy a magyar a legtöbbet fordított és a legtöbbet fordító nyelvek közé tartozik az UNESCO gondozta Index Translationum adatbázisának az adatai alapján (<https://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx>). A top 50 célnyelv közül a magyar a 15. helyet foglalja el, ami azt jelenti, hogy a fordításkultúránk (elsősorban a tudományos szakkönyvek, és a szépirodalmi alkotások terén) mind tartalmi, mind nyelvi tekintetben nagyon aktív alakítója a magyar kultúrának és a tudományos közéletnek is. Fontos tény az is, hogy a magyar mint forrásnyelv is az előkelő, 19. helyen áll a legtöbbet fordított nyelvek rangsorában, amiből nyugodtan következtethetünk arra, hogy a magyar szellemi élet eredményeit más nyelvek és kultúrák is szívesen fogadják be.

Talán meglepő, de ezen adatok tükrében is fontos és tanulságos Seidl-Péch Olívia monográfiája, amely azt vizsgálja, hogy a magyarra fordítás során a fordított szöveg lexikális kohéziója mennyiben viseli nyomán a forrásnyelvi szövegekre jellemző lexikális-kohéziós mintázatokat, vagyis azt, hogy a lexikális kohéziós mintázataik tekintetében a magyarra fordított szövegek vajon eltérnek-e, és ha igen mennyiben és milyen értelemben az autentikus magyar szövegek lexikai mintázataitól? A Seidl-Péch által elvégzett nagymintás korpusznyelvészeti vizsgáldások egyik messzemenő tanulsága, hogy az eltérések arra (is) rávilágítanak, hogy az idegen nyelvekről magyarra fordított szövegek nem csak a tartalmuk, de a nyelvi megformáltságuk

mintázatai révén is hatással vannak (vagy lehetnek) a magyar nyelvű szövegalkotás normáira, stílusára és ezeken keresztül a magyar nyelvi szövegkultúrára általában is (Seidl-Péché 2024: 13).

Seidl-Péché lexikaikohéziós vizsgálatai egy *nyolc részből álló* kötetben kapnak helyet. A kötet első, *bevezető része* egyfelől explikálja a szerző által végzett korpusznyelvészeti kutatás célkitűzéseit, másfelől pedig kitér azokra a korábbi vizsgálódásokra, amelyek a kötet fókuszában álló ún. *fordított szövegek* sajátosságainak, és ezekből kiindulva a fordított szövegek és az autentikus (azaz nem fordított) szövegek eltérő nyelvi mintázatainak feltárására, továbbá az eltérésekért felelős nyelvi és nem nyelvi tényezők azonosítására irányultak. Szakirodalmi eredményekre támaszkodva a szerző abból indul ki, hogy a fordított és nem fordított szövegek közötti eltérések „nem csupán a nyelvi struktúrák szintjén jelentkeznek, hanem mélyebb, szemiotikai és pragmatikai szinteken is” (Seidl-Péché 2024: 7) jelen vannak. Ezen szintek közül a szerző érdeklődésének homlokterében a nyelvi szint, azon belül is a lexikai kohéziós mintázatok eltérése áll, mivel célja „egy nyelvtechnológiai alkalmazásokkal támogatott elemzési módszer” (uo.) kifejlesztése és alkalmazhatóságának tesztelése „nagy mintájú szövegvizsgálathoz” (Seidl-Péché 2024: 8).

A kötet *második részének* fejezetei – összesen hat fejezet – olvashatók tudománytörténeti eszmefuttatásokként is, amelyek kitérnek a fordítástudomány paradigmatis elméleti és módszertani irányzataira. Seidl-Péché kiemeli a fordítástudomány leíró jellegét és tárgyának komplexitását, a nyelvi és kulturális rendszerek különbségeit, rámutatva arra, hogy a fordítást befolyásoló forrás- és célnyelvi tényezők normalizáló hatása mellett fordítási univerzálék (nyelvpártól független fordítási mintázatok) is megjelennek a fordítás produktumában, mint amilyen a forrásnyelvi szöveg lexikai ismétléseinek kerülése a célnyelven, vagy éppen az explicitáció (Seidl-Péché, 2024, p. 33).

Azonban ezek a történeti szálak a *második részben* mind egy irányba, pontosabban egyazon kutatási tárgyra, és pedig a *fordított szövegre* mutatnak. A *fordított szöveget* Klaudy (2007) tanulmányára és saját megelőző kutatásaira (Péché 2010) támaszkodva a „nyelvek fordítási viselkedéseként” határozza meg: „A ’nyelvek fordítási viselkedése’ ebben az esetben azt a jelenséget jelöli, amikor az adott forrásnyelvű szöveg másképpen viselkedik, ha különböző célnyelvekre kell lefordítani” (Seidl-Péché, 2024, p. 20). Az eredmény pedig a fordított szöveg *kvázi helyessége* (Klaudy, 2007, p. 139) lesz, melyet Heltai Pál így hoz fogalmi formára: „A fordított szövegek eltérései a nem-fordított szövegektől disztribúciós jellegűek: a fordított szövegek nyelvtanilag helyesek, de bizonyos szerkezetek vagy szavak nagyobb vagy kisebb gyakorisággal fordulnak elő, mint a hasonló típusú nem fordított szövegekben” (Heltai, 2009, p. 23, id. Seidl-Péché, 2024, p. 23). A kvázi helyesség és a fordításnyelv (vagy ahogyan Frawley (1984) nevezi, a *harmadik kód*) terminusai tehát tulajdonképpen ugyanannak a jelenségnek több aspektusból való elemzésére utalnak: míg a kvázi helyesség a célnyelvi szöveg strukturális értelemben vett (kvázi) normasértő voltára utal, addig a *fordításnyelv* (*translationese*) a jelenség hatását domborítja ki a célnyelvi kultúrában, egyúttal arra is utalva, hogy ez a hatás megmaradhat és gyökeret verhet a célnyelvi szövegalkotási folyamatokban (lásd pld. a magyar jogi szaknyelv történetének egyes jelenségeit, Szép 2009).

A kötet tudománytörténeti eszmefuttatásaiból az világlik ki, hogy a kutatók a *fordított szöveget* sokféleképpen értelmezik, pl. mint az interkulturális kommunikáció hatását a célnyelvre, amely célnyelvi fordításokban (és kulturális hatásokban) ölt testet, vagy mint „rontott” célnyelvi szöveget, amely kényszerűen magán viseli a forrásnyelvi megformálás sajátosságait (idegenszerűségét), és ami ezáltal nem is tagozódik be megfelelően a célnyelvbe, és negatív konnotációt kap a legtöbb kutatónál. A kötet *második része* alaposan körüljárja a fordított szöveg tematikáját. Külön alfejezet foglalkozik a fordításoknak az anyanyelv használatára, azon belül is a célnyelvi normára gyakorolt hatásával, valamint a fordítói kompetenciával és az ekvivalencia fogalmával is. Seidl-Péché a vizsgálódásai során a bőséges idegennyelvű szakirodalom mellett elsősorban Balaskó Mária fogalmi különbségtételére támaszkodik, aki a fordításnyelv fogalmában elválasztja egymástól annak két komponensét: „A fordításnyelv két komponensből tevődik össze: egyrészt azokból a jegyekből, amelyek a célnyelvi rendszerhez tartoznak ugyan, de használatuk valamilyen téren különbözik a célnyelvi normától, a tipikus célnyelvi jegyek használatától (eltérő gyakoriság, disztribúció, nyelvi minták). A harmadik kód másik komponensét azok a jelenségek alkotják, amelyeket a leíró fordítástudomány fordítási univerzáléknak nevez (pl. az explicitáció, a szimplifikáció, a normalizáció (Balaskó, 2007, pp. 161-162).”

A fordításnyelv több oldalról megközelíthető jelenség tehát, ezért amikor a fordított szöveg strukturális sajátosságai és hatása képezi a vizsgálat tárgyát, akkor a tárgy komplexitásából adódó nehézségeket kiküszöbölendő, valamint a kutatás empirikus megalapozottságát szem előtt tartó elemzésnek mind elméleti, mind módszertani szempontból ki kell jelölnie a maga kereteit.

Seidl-Péché Olívia vizsgálódásai kiválóan példázzák a tudományos munkának ezeket az igen csak fontos paramétereit. Kutatásának tárgyaként a *fordított szöveget* (valamint ennek forrás- és a célnyelvi párhuzamos szövegeit) mint egymásra vetíthető lexikális kohéziós hálózatokat tárja elének egy olyan vizsgálati keretben, amely képes a szövegalkotók és fordítók döntéseinek szubjektivitását megfelelően kompenzálni, mégpedig egyrészt nagy mennyiségű szöveg korpusznyelvészeti feldolgozásával, másrészt a WordNet ontológiájának mint annotálási rendszernek az alkalmazásával. A kezdeményezés újszerűsége vitathatatlan, mivel a megszokott korpusznyelvészeti kollokációs kohézió kutatással szemben „a mondathatárokon túlmutató szemantikai kapcsolatok feltárásán nyugszik” (Seidl-Péché, 2024, 10), melynek notációs eszközét a WordNet ontológiai formalizmusa biztosítja.

A WordNet formalizmusával külön alfejezet (5. alfejezet) foglalkozik a kötet ötödik részében, mivel ezek a formalizmusok képesek megragadni a mondathatáron túlnyúló lexikai kohéziós kapcsolatokat is. A főnevek esetében többféle ilyen viszonyrendszert azonosíthatunk: pl. szinonímiaviszonyokat (*autó – kocsi*), vagy hiponímiaviszonyokat (pl. *bútor – asztal*), amelyeket aztán automatizált gépi eljárással úgynevezett *jelentésrendekbe* (*synset*) lehet foglalni. Ezeknek a jelentésrendeknek a feltárása megfelelő nagyságú szöveggörpuszokban jelenti a vizsgálódások empirikus alapját, hiszen olyan rendezett adatsorokat kapunk, amelyek lehetőséget adnak a szövegek lexikai kohéziós mintázatainak azonosítására, a fordított valamint az autentikus szövegek lexikális eszköztára közötti eltérések feltárására, továbbá általánosítások megfogalmazására a forrásnyelvi szövegek mintázatainak célnyelvi jelenlétének súlyáról.

A korpusznyelvészeti elemzés szövegnyelvészeti támpillérét a kötet *harmadik része* biztosítja, amelyben a szerző a korábban is alkalmazott tudománytörténeti rekonstrukcióval tárja elénk a szövegkutatás főbb állomásait. A fókuszban a fordítástudomány és szövegnyelvészet kapcsolata áll, hiszen, miként Klaudy (2007, p. 139) egyik írására hivatkozva Seidl-Péché megállapítja „a fordítástudomány a fordítási feladatok természetéből adódóan, azaz a mondathatárokon túlmutató szövegegységek 'átkódolása' miatt nem nélkülözheti a szövegszintű vizsgálatokat” (Seidl-Péché, 2024, p. 39). Az első három történeti fejezet vezet el bennünket a negyedik fejezethez, amelyben a szerző Petőfi S. János és Szikszainé Nagy Irma munkáira támaszkodva határozza meg a szöveg fogalmát mint ami a „nyelvhasználat legmagasabb szintjén szerveződött legkomplexebb nyelvi jelcsoport” (Seidl-Péché, 2024, p. 41).

Mivel a szöveg mint a kutatási tárgya meghatározása nem nélkülözheti szövegszerűség kritériumait, ezért természetesen ezek is terítékre kerülnek. A szövegszerűség kritériumai közül kiemelendő a kohézió fogalma, mellyel a *negyedik rész* foglalkozik *A lexikai kohézió vizsgálata* címmel. A negyedik rész fejezetei áttekintik a kohéziókutatás legfőbb résztvevőinek kutatásait, köztük Halliday és Hasan műveit, de Hatim és Mason, Hoey, Károly Krisztina, valamint Blum-Kulka munkássága is viszonylag nagy teret kapnak.

A szövegnyelvészeti pillért kiépítő negyedik részt követi annak a korpusznyelvészeti módszernek a bemutatása, amelyet Seidl-Péché a későbbi részekben bemutatandó kis- és nagymintás korpusznyelvészeti vizsgálódásaiban alkalmaz. A szövegnyelvészeti részhez hasonlóan, a szerző az ötödik részben is tudománytörténeti kontextusba ágyazottan ismerteti a korpuszok legalapvetőbb ismérveit, majd vezeti be a saját maga fejlesztette korpusznyelvészeti módszerét. Ennek első lépése a kutatások alapját jelentő vizsgálati korpusz összeállítása (4.3. alfejezet), melyet a korpusz szövegeinek annotálásához használt modell, a WordNet formalizmusainak bemutatása, valamint alkalmazhatóságának indoklása követ.

A *hatodik rész* a kötet „laboratóriumi” része. Egy pilotkutatás keretében teszteli Seidl-Péché az általa kifejlesztett korpusznyelvészeti eljárás alkalmazhatóságát egy kézzel is annotálható kis-mintás, tematikusan egységes, ún. leíró jellegű szövegeket tartalmazó német-magyar párhuzamos szövegkorpuszra. A szövegkorpusz feldolgozásának elméleti keretét a Károly Krisztina kidolgozta lexikai ismétlődés taxonómiája képezi, amely kétféle ismétlődési típust különít el egymástól: (1) a lexikai és a (2) szövegalapú relációkat. A lexikai ismétlődés két altípusra tagolódik: (1.1) a lexikai egység változatlan formában és jelentésben ismétlődik, illetve (1.2) a lexikai egység hordozta jelentés teljesen vagy részben felidéződik egy vele valamilyen szemantikai relációban (szinonímia, ellentét, hiponímia, meronímia) álló másik lexikai egységgel. Seidl-Péché ezt a taxonómiát beépítette egy nyelvtechnológiai elemző rendszerbe (CLaRK system), és így lehetővé vált a mondathatárok jelölése, az ismétlődő lexikai elemek, valamint az ismétlés mint kohéziós típus jelölése is. A vizsgálat eredményeként beigazolódott, hogy a fordítás befolyásolja a célnyelvi lexikai kohéziót, ugyanis „a fordított német szövegekben nagyobb a lexikai elemek ismétlésének sűrűsége, mint amilyen az eredeti magyar szövegekben” (Seidl-Péché, 2024, p. 75).

Ennek a kismintás vizsgálatnak a tanulságait felhasználva végezte el a szerző azt a nagymintás kutatást, amelyet a kötet *hetedik része* mutat be *A Magyar Lexikai Kohéziós Projekt* címmel. A vizsgált korpuszt egy több mint 3 millió szövegszóból álló fordított magyar nyelvű adatbázis képezte, amelyet automatizált gépi feldolgozással vizsgált a szerző, tesztelve többek között a HuWordNet-ontológia működését is. A projekt során a szerző gondosan dokumentálja a korpuszépítés egyes lépéseit, a szövegek kiválasztási kritériumainak rögzítésétől kezdve a nyelvek megválasztásáig. Ebben a projektben a pilotkutatástól eltérően, nem egyetlen idegen nyelvből (németből) fordított szövegek kapnak helyet, hanem összesen hat nyelvből (angol, francia, német, olasz, latin, ógörög) fordított szövegek alkotják a vizsgált tematikus alkorpuszokat (közéleti, szépirodalmi, vallási, tudományos). Az ugyanilyen tematikus tagolású autentikus magyar szövegek korpusza kicsit több mint 1 millió szövegszót fogott át. A szerzőnek az így összeállított szöveggörpusz vizsgálatával lehetősége nyílt arra is, hogy nyelvpárfüggetlen, általános következtetéseket fogalmazzon meg a lexikai kohézió eltolódására nézve fordított szövegekben, azaz, hogy empirikusan is megalapozott hipotézist állítson fel arról, hogy a fordítás során a lexikai kohézióban létrejövő eltolódás egy fordítási univerzálé.

A hetedik rész negyedik fejezete mutatja be a korpusz annotálását, amelyet nyelvtchnológiai eszközökre támaszkodva valósít meg a szerző. Az OpenOffice segítségével a szerző XML-dokumentumokat hozott létre, amelyeket egy elemző program dolgozott fel, azonosítva a mondathatárokat és a tokeneket. A HuMor-program végezte el a morfológiai annotációt, az egyértelműsítést, és keresi meg a főnevek ismétléses előfordulásait, és „azonosítja a mondathatárokon túlmutató – szinonímia, antonímia, meronímia, hiponímia vagy doménreláció alapultó – szemantikai kapcsolatokat” (Seidl-Péché, 2024, p. 87).

A Magyar Lexikai Kohéziós Projekt nagymintás vizsgálata nem pusztán a vizsgált korpusz nagysága okán innovatív vállalkozás, hanem azért is, mivel a módszertana validált, alkalmazhatósága pedig további eredményes kutatások kiindulópontja lehet. A hatodik fejezet összegzései alapján az a következtetés fogalmazható meg, hogy minden nyelv esetében megváltozik a fordított szövegek lexikai kohéziós mintázata. A szövegtípusok felől nézve szintén megerősítést nyer az a hipotézis, hogy az egyes nyelvekre jellemző lexikai kohéziós eszközhasználat eltérő módon befolyásolja a célnyelvi szövegalkotást a lexikai kohéziós eszközhasználat tekintetében (Seidl-Péché, 2024, po. 98-107).

Az egyes nyelvek és szövegtípusok mátrixában azonban nagyfokú eltérések detektálhatók a lexikai kohéziós eszközök tekintetében. Csúpn egy példát kiragadva: A tudományos szövegek esetében a lexikális ismétlések száma (R, ismétlések) az angolról és az olaszból fordított szövegekben magasabb, míg a franciából és a németből fordítottaké esetében kevesebb, mint az 1000 autentikus magyar szövegszóra vetített lexikális ismétlések száma. Ugyanakkor a szinonímia használata (S) esetében teljesen más kép rajzolódik ki: az 1000 autentikus magyar szövegszóra vetített előfordulások száma az olaszból fordított szövegekben előforduló szinonímiák számához képest alacsony, míg a többi vizsgált nyelv közül a francia és a német szövegekben ez az előfordulása közel azonos, az angol szövegekben pedig nagyon alacsony. Ha pedig csak a lexikai ismétléseket vesszük górcső alá és csak az angolból fordított szövegeket vesszük, akkor

a különböző szövegtípusok esetében nagy eltérésekkel találkozunk: az 1000 autentikus magyar szövegszóra vetített előfordulások száma irodalmi szövegek esetében közel azonos, a közéleti szövegeké kicsit alacsonyabb, viszont a tudományos szövegek esetében jóval magasabb, vallási fordított szövegekben pedig jóval alacsonyabb.

Ezek az eltérések, amelyek minden nyelv és szövegtípus esetén megfigyelhetők, egyfelől valóban arra engednek következtetni, hogy a fordított szövegek lexikai kohéziós mintázata eltér az autentikus, tehát nem fordítási céllal készült szövegek lexikai kohéziós mintázataitól. Másfelől viszont az adatokból úgy tűnik, hogy nem rajzolódnak ki általános mintázatok, amelyek nyelvtől és szövegtípustól függetlenül jellemeznének egy-egy lexikai kohéziós eszközt (az ismétlést, a szinonímiát, az antonímiát stb.). Ezért a szerző tartózkodik is attól, hogy általános, ám esetleg leegyszerűsítő magyarázatokkal álljon elő a lexikai kohéziós eltolódások eltérő intenzitásának okait firtatva. Mindazonáltal az ennyire markáns eltérések annak a hipotézisnek a megfogalmazására véleményem szerint elegendőek lennének, mely szerint a lexikai kohéziós mintázatok nagyfokú diverzitásáért nem lehetnek felelősek a nyelvi rendszerek közötti eltérések. A szerző ennél óvatosabb, az eredményeivel megnyitja az utat a további vizsgálódások felé is, amennyiben az egyes nyelvpárok és szövegtípusok esetében arra a következtetésre juttatja el az olvasót, hogy minden egyes szövegtípus és nyelvpár esetén külön megtervezett és nagymintás vizsgálódások szükségesek a lexikai kohéziós eszköztár használati mintázatainak feltárásához.

A kötetet záró összegző, *nyolcadik rész* rekapitulálja, és pontokba szedve ismerteti az eredményeket, és a lehetséges jövőbeni kutatási irányok felvázolásával zárul. A kötet gondolati, érvelési struktúrája jól követhető, az elemzések pontosak, megértésüket áttekinthető táblázatok is segítik. Seidl-Péchy könyve olyan átfogó munka a fordított szövegek lexikai kohéziós mintázatáról, amely egyúttal elméleti bevezetést és gyakorlati útmutatást nyújt a fordításszövegek kis- és nagymintás elemzésének fordítástudományi és korpusznyelvészeti háttéréről. Eszmefuttatásai érintik a fordítás minőségének értékelését, segítik a fordítóképzést, és támpontokat adnak a gépi fordítás fejlesztéséhez is. A kötet szépen szemlélteti, hogy a fordítás lényegi eleme a kohéziós hálózat célnyelvi újratерemtése, amely mindig kreatív, és kontextusfüggő folyamat.

IRODALOM

- Balaskó, M. (2007). A fordításnyelvről, avagy a flamand szőnyeg láthatatlan szálairól. In P. Heltai (Ed.), *Nyelvi modernizáció: Szaknyelv, fordítás, terminológia* (pp. 159–166). MANYE–Szent István Egyetem.
- Heltai, P. (2009). Fordítás, relevancia, feldolgozás. *Modern Nyelvoktatás*, 15(1–2), 13–28.
- Klaudy, K. (2007). *Nyelv és fordítás: Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Tinta Könyvkiadó.
- Szép, B. (2009). Adalékok a magyar jogi szaknyelv kialakulásának történetéhez. *Magyar Nyelvőr*, 133. (pp. 310–332.).

BAUKO JÁNOS: KÉTNYELVŰSÉG ÉS KERESZTNÉVHASZNÁLAT. MAGYAR–SZLOVÁK KERESZTNÉVKÖNYV

Budapest: Magyar Tudományos Akadémia – Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács, 2025. 326 p.
ISBN 978-615-6448-54-5

Erdődi Csobády Csilla

csobadycs@gmail.com

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Magyar Nyelv- és
Irodalomtudományi Intézet

<https://orcid.org/0009-0005-9031-7873>

Bauko János *Kétnyelvűség és keresztnévhasználat. Magyar–szlovák keresztnévkönyv* című kiadványa a Magyar Tudományos Akadémia és a Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács monográfiatorozatának részeként jelent meg. A kutatási téma nemcsak a névtan (amely az alkalmazott nyelvészet egyik legnépszerűbb ága), de a szociolingvisztika számára is lényeges, hiszen a változatos keresztnévhasználatot a kétnyelvű területek és névhasználók szemszögéből is megvilágítja. Ez a szemlélet hiánypótló, gyakorlatias megközelítése a laikusok számára is érthetővé teszi a tudománynak ezt a területét. Maga a kötet három fő fejezetre tagolódik, amelyeket egy szlovák és angol nyelvű összefoglaló követ, majd a hivatkozott irodalom, illetve a felhasznált névszótárak, névjegyzékek listája zár.

Az *Előszóban* a szerző röviden jellemzi a személyneveket, bemutatja azok identitásjelölő funkcióját, majd beszámol a névadás társadalmi feltételeiről. Ez kisebbségi helyzetben Szlovákiában különösen fontos és érdekes téma, akárcsak a magyar nyelvű névmenedzselés, amely kapcsán szlovákiai magyar viszonylatban Bauko János könyve hiánypótló.

Az első fejezet a *Kétnyelvűség és keresztnévhasználat* címet viseli. Ebben elsőként a *keresztnév* és *utónév* fogalmak tisztázása történik: a szlovákiai névhasználatra való tekintettel a szerző lezögezi, hogy a könyvben kizárólag a *keresztnév* terminust használja, ti. az itt élő magyarok fordí-

tott sorrendben (*keresztnév + családnév*) is használják nevüket, ezzel az *utónév* jelentése értelmét veszti. A terminushasználatot illetően olvashatunk még más nyelvek (angol, német) szóhasználati szokásairól, de a szerző magyar viszonylatban foglalkozik az *egyén* név vagy *egyéni név*, szlovák viszonylatban pedig a *rodné meno* ~ *meno* 'születési név ~ név' fogalmak használatával is.

A továbbiakban a keresztnévek helyéről olvashatunk a személynevek rendszerében, külön figyelmet szentelve az egyes típusok névhasználati színtereken való megjelenésének. Ezek után a keresztnévek kialakulásának diakrón áttekintése következik kronológiai sorrendben, a világi névadástól kezdve az egyházi névadáson keresztül, egészen a közszavakból eredő keresztnévekig: ennél a résznél érinti a szerző a keresztnévek köznevesülésének jelenségét is.

A fejezet a keresztnévek anyakönyvi bejegyzésével kapcsolatos szlovákiai törvények részletes, ugyanakkor gyakorlati szempontú áttekintésével folytatódik, valamint a szerző ismerteti az anyakönyvezéskor használatos névjegyzékeket, névkönyveket – mindezt szlovákiai és magyarországi viszonylatban is. Később foglalkozik a keresztnévdívat szlovákiai és magyarországi változásával. A keresztnévek népszerűségének alakulását több táblázatban hasonlítja össze a szerző különböző évekből származó adatokat alapul véve a 20. század második felétől (sőt Magyarországra vonatkozóan egészen a 16. századtól) egészen napjainkig. Az újszülöttek névadása mellett olvashatunk arról is, hogy az összlakosság körében melyek a leggyakoribb keresztnévek. A 2023. évi adatok alapján táblázatos összevetést láthatunk a csehországi és szlovákiai, illetve magyarországi és szlovákiai névválasztásról.

A továbbiakban a keresztnévadás indítékait taglalja a szerző, kiemelve a keresztnévválasztás és -használat befolyásoló tényezőit, mint például a névtörvények, más nyelvi és nyelven kívüli tényezők (identitásjelzés, differenciálás, különlegesség, média, hit, névdívat, névörökítés) hatása. A keresztnévek kétnyelvű környezetben történő használata leginkább az anyakönyvi bejegyzésekben érhető tetten; a 20. századi társadalmi változások szintén itt mutatkoznak meg leginkább. Hozzájárult a szlovákiai keresztnévállomány változásához az 1989-es rendszerváltás, Szlovákia önállósodása, majd az Európai Unióhoz való csatlakozása is – ennek részleteiről olvashatunk a könyvben. Bauko János a fejezetben főképp a szlovákiai magyarok helyzetét vázolja fel, jellemzi a kétnyelvűségi létüket, a személynevek eltérő használatát a különböző színtereken (a formális és informális helyzeteken túl például az újságrovatokban, sírfeliratokon, névjegykártyákon), valamint a kettős identitás megnyilvánulását a névhasználatban (például vegyes kettős vagy hármas keresztnévadás). A szerző kitekintést nyújt a kárpátaljai magyarság különös helyzetére, hiszen ott a nevek sorrendisége és államnyelvi megfelelője mellett az eltérő (cirill betűs) írásmód is jelentkezik. A fejezetben olvashatunk összehasonlítást arról, hogy milyen gyakorisággal anyakönyveztetik az egyes nevek magyar vagy szlovák alakváltozatait (amelyeknél ez lehetséges, pl. *Matúš* – *Máté*, *Katarína* – *Katalin*). Mivel Szlovákiában az anyakönyvekben nem jegyzik az újszülöttek, illetve a szülők identitását, így arra vonatkozóan nincs információ, hogy a magyar szülők milyen arányban anyakönyveztetik szlovák alakváltozatban gyermekük nevét. Erre hatással a személynév-menedzselés lehet, amelyről Bauko részletesen ír a fejezet utolsó részében. Leírja a névmenedzselést mint névtudományi területet, annak feladatát, illetve megvalósulási formáit; gyakorlati példákat a szlovákiai magyar kétnyelvű környezetből hoz.

A könyv második nagyobb egysége a *Magyar–szlovák keresztnévszótár* címet viseli. Ebben 3673 névcikket olvashatunk szótári formába rendezve, feltüntetve a Magyarországon hivatalosan anyakönyvezhető férfi és női keresztnévalakokat, ezek szlovák megfelelőjét (ha létezik), illetve a nevek etimológiáját és jelentését, a becenévalakokat, a névnap(ok) időpontját, valamint a rokon nev(ek)et. A névcikkek megírásához a szerző több szakirodalmat és forrást vett alapul, ezeket a szótári rész bevezetőjében sorolja fel. A keresztnévszótár a névcikkek szerkezeti felépítésének leírása után sorakoztatja fel ábécé sorrendben a férfi (1580 név) majd a női (2093 név) keresztnéveket. A kötet záró fejezete a *Melléklet*, ahol a szerző a személynévadást és -viselést szabályozó hatályos szlovákiai törvényeket (Tsz. 300/1993., Tsz. 154/1994.) közli magyar nyelven.

Bauko János monográfiája szlovákiai magyar viszonylatban (is) hiánypótló összefoglaló mű, hiszen a keresztnévhasználatot mind elméleti, mind gyakorlati síkon mutatja be, különös tekintettel annak kétnyelvűségi szintereken történő megvalósulására, illetve annak lehetőségeire. A könyv fejezeteiben szemléltető összehasonlítást olvashatunk a keresztnévdivat változásairól, kitekintve a csehországi és magyarországi keresztnévhasználatról is. A szlovákiai magyar személynév-menedzselést segítő magyar–szlovák keresztnévszótárt nemcsak a szülők, hanem a hivatali dolgozók, önkormányzatok is segítségül hívhatják a nevek választásakor és bejegyzésekor. Szociológiai kutatásokhoz szintén alpműként használható, ugyanakkor oktatásban történő beépítése is hasznára válhat a kisebbségi iskolákat látogató diákoknak.

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVTUDOMÁNYI
ÉS NYELVTANÁRIK TÖRZSKELET
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3–4), 128–131.

TAMÁS DÓRA MÁRIA: FORDÍTÓI TERMINOLÓGIAI ADATBÁZISOK A JOG TÜKRÉBEN

Budapest: Akadémiai Kiadó. 2025. 146 o.

ISBN: 978 963 664 135 1

Kató Áron

kato.aron@nytud.hu

ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont,

Terminológiai Kutatócsoport

<https://orcid.org/0000-0003-0343-8748>

Tamás Dóra Mária jelen kötete a terminológia és a jogi szakfordítás területén végzett kutatások eredményeit összegzi, kiegészítve azokat a terminológiamenedzsment és a terminológiai adatbázisok szempontjaival. A kötet hat tanulmány segítségével vezeti végig az olvasót a terminológiakezelés és a terminológiai adatbázisok elméleti kérdésein, a jogi szaknyelv sajátosságain, a terminológia és a dokumentáció közötti összefüggéseken, majd gyakorlati példákon keresztül mutatja be különböző szempontok alapján kiválasztott terminológiai adatbázisok felépítését, szerkezetét és társadalmi hasznát. A tanulmányok kiindulópontja a fordításorientált terminológia, amely arra keresi a választ, hogyan profitálhat a szakfordítás a terminológiai adatbázisokban összegyűjtött és rendszerezett adatokból.

A szerző 2006 óta publikál rendszeresen terminológiai témában. Kutatásaiban foglalkozott többek között a gazdasági terminológiával, a harmonizáció és a terminológiai adatbázisok vizsgálatával, majd a jogi szaknyelv és a terminológiai politika és -stratégia kérdései felé fordult. Tudományos és oktatói tevékenysége mellett épít a szakfordítói és terminológiai tapasztalataira, valamint a kötetben elemzett adatbázisokat gondozó intézményekkel való együttműkö-

désére, amelynek köszönhetően első kézből szerezhettek ismereteket a tárgyalt terminológiai adatbázisok kialakulásának háttéréről és technikai paramétereiről. A tanulmánykötet Tamás 2024-ben elnyert habilitációjához benyújtott értekezésének átdolgozott változatát teszi közzé, amelyben eddigi kutatásait foglalja össze és rendszerezi. Elemzései során támaszkodik többek között a terminológiamenedzsment alapjait, módszertanát, valamint a dokumentációval való kapcsolatát leíró nemzetközi és hazai kötetekre és tanulmányokra, továbbá a terminológiával kapcsolatos ISO-szabványokra. Emellett hivatkozik a jogi szaknyelv sajátosságait általánosságban és a fordítás szemszögéből tárgyaló publikációkra is.

A kötet első tanulmányában (*A terminológiai adatbázisok mint a fordításorientált terminológia és a terminológiamenedzsment eszközei*) a szerző áttekinti a terminológia legfontosabb alapfogalmait, köztük a terminológia hármass definícióját (tudományterület, módszertan és szakszókincs), valamint a három fő irányzatot: a fordításorientált, a hagyományos, szabványosításra törekvő nyelvészeti, illetve a nyelvi kisebbségek szakszókincsének rendszerezésére fókuszáló nyelvpolitikai megközelítést. Tisztázza továbbá a terminológiai munka fogalmát, megkülönbözteti a tágabb értelemben vett terminológiakezelést (vállalati környezetben terminológiamenedzsmentet), amely a fogalmak, terminusok harmonizációját és az ezzel kapcsolatos tervezési feladatokat foglalja magába, és a szűkebb értelemben vett terminográfiát, amely a terminológiai adatok rögzítésére és feldolgozására vonatkozik. Ezt követően definiálja a terminológiai adatbázisokat mint a terminológiai adatok gyűjtésére, kezelésére, közzétételére és újrahasznosítására alkalmas segédeszközöket, kitér a bennük rögzített adatok szerkesztési és rendszerezési elveire, kategorizálja őket különböző osztályozási szempontok – például terminológiai irányzathoz tartozás, tartalom, szerkezet és felhasználási cél – alapján. A szerző összeveti a terminológiai adatbázisokat más, nyelvi információ tárolására alkalmas segédeszközökkel (ontológiák, tezauszok, elektronikus szótárak) és rávilágít a terminológiai adatbázisok onomasziológiai (fogalomalapú) szemléletének eltérésére a szótárak szemasziológiai (jelentésalapú) megközelítésétől. A fejezet végén példaként említ több nemzetközi és hazai terminológiai adatbázist, valamint érinti a mesterséges intelligencia szerepét a terminológiai munka támogatásában.

A második tanulmány (*A jogi terminológia jellemzőiről*) a jogi szaknyelvet és szakfordítást vizsgálja, különös tekintettel a jog tárgyköréből fakadó fordítási és terminológiai kihívásokra. A szerző a jogi terminológia ismérvei közé sorolja a következőket: naprakészség, számos elvont fogalom, egyértelműség és a rugalmasság, rendszerbe ágyazottság, nemzeti jogintézmények országspecifikussága és az ebből eredő eltérő osztályozási módok, jogi terminusok kontextusfüggősége, nemzetközi és az uniós jogi terminológia semlegessége, illetve a közérthetőség mint elvárás. Ezek közül kiemelendő a terminusok országspecifikussága és rendszerbe ágyazottsága: egy adott ország jogi szaknyelve összefügg annak történelmi, kulturális és társadalmi háttérével, illetve ki van téve ezek változásainak. A jogi terminológia emellett szorosan kapcsolódik a jogrendszerhez, jogcsaláddhoz, jogághoz és jogszabályhoz is. Tamás rámutat, hogy a jogi szaknyelv ezen sajátosságai kihívás elé állítják a fordítót és a terminológust, ugyanis a nyelvek közötti teljes ekvivalencia az eltérő jogrendszerek miatt ritka; sokkal gyakoribb a részleges ekvivalencia vagy annak hiánya. Ennek következtében mind a szakfordításban, mind a termi-

nológiai munkában központi kérdés a jogi terminusok megfeleltetése, amelyre a szerző különböző stratégiákat sorol fel – például szókölcsonkzás, új terminus alkotása, tükörfordítás, körülírás, lábjegyzetes magyarázat, funkcionális ekvivalens alkalmazása – majd ismerteti ezek előnyeit és korlátait. Emellett tárgyalja a jogi terminusok terminológiai adatbázisokban való rögzítésének gyakorlati kérdéseit, például az országcód alkalmazásának előnyeit, mivel például egy német nyelvű terminus esetében relevánsabb információ, hogy melyik ország jogrendszeréhez tartozik. Végül a szerző kitér a közérthetőségre a terminológia oldaláról, hangsúlyozva, hogy a következetes és hozzáférhető terminológia az állampolgárok jogbiztonságának alapfeltétele.

A harmadik tanulmány (*Terminológia és dokumentáció a terminológiai adatbázisokban*) azt vizsgálja, miként segíti a pontos dokumentáció a minőségi terminológiai adatok gyűjtését, rögzítését és közzétételét. A szerző rámutat, hogy a terminológia és a dokumentáció területe számos ponton kapcsolódik egymáshoz, mivel a dokumentáció célja az adatok és dokumentumok rendszerezése, elemzése, tárolása, visszakeresése, közzététele és karbantartása – mindezek a terminológiakezelés területén is kulcsfontosságúak. A fejezet ismerteti a terminológiai adatbázisok összeállításának főbb szempontjait, a munkafázisokat (adatgyűjtés, rendszerezés, forráskritika) és az ezekhez kapcsolódó kísérő dokumentációkat, különös tekintettel a szakembereknek szóló szerkesztési útmutatókra és a felhasználóknak címzett használati útmutatókra. Tamás a jogi terminológia példáján keresztül szemlélteti, hogy egy adott tárgykör sajátosságai hogyan befolyásolják a terminológiai adatbázis felépítését és az ezt kísérő dokumentációt. Ismerteti egy leideni jogi szótár elektronikus felületre történő átültetésének kihívásait, összevetve azt a terminológiai jellegű kérdésekkel. A fejezet végén a szerző kitér a felhasználóbarát adatbázisépítés kérdéseire, és bemutatja többek között az IATE, EURAC és WIPO által alkalmazott megoldásokat – például az adatbázis használatát bemutató oktatóvideókat, a kezelőfelület és a keresőfunkció intuitív kialakítását, valamint a vizuálisan könnyebben áttekinthető szócikkstruktúrát.

A negyedik tanulmány (*A dél-tiroli bistro jogi terminológiai információs rendszer bemutatása*) egy konkrét terminológiai projektet mutat be: a dél-tiroli német és ladin kisebbség nyelvhasználatát támogató *bistro* terminológiai adatbázis kialakulásának történetét, célkitűzéseit és felépítését. Az elemzés a Tamás és Sermann (2019) által kidolgozott, az online terminológiai adatbázisok vizsgálatára szolgáló szempontrendszerre épül. A szerző a nyelvpolitikai háttér megértése érdekében röviden ismerteti Bolzano autonóm megye demográfiai és történelmi kontextusát, valamint az itt élő német és ladin anyanyelvű kisebbség autonómiához vezető útját. Az adatbázis elemzése során kitér többek közt a használati útmutatókra és a domének/terminusok számára vonatkozó információkra (*megastruktúra*), a bejegyzések szerveződési elveire és a keresés módjaira (*makrostruktúra*), az egyes bejegyzések tagolódására és az adatmező-kategóriák kidolgozottságára (*mikrostruktúra*), az adatbázisokon belüli, illetve a külső webhelyekre mutató hivatkozásokra (*mezostruktúra*), az adatbázis innovatív jellegére, illetve társadalmi és szakmai fontosságára. Kiemeli a német nyelvterületeken használt jogi terminusok átvételének korlátait, mivel a terminusalkotás során figyelembe kell venni a német nyelvű országok eltérő történelmi háttéréből és társadalmi berendezkedéséből adódó különbségeket, a regionális nyelvhasználatot és az olasz jogrendszert is.

Az ötödik tanulmány (*A WIPO Pearl szabadalmi terminológiai adatbázis bemutatása*) a Szellemi Tulajdon Világszervezete által létrehozott és gondozott adatbázist elemzi az előző fejezetben alkalmazott szempontrendszer alapján. Tamás ismerteti a WIPO Pearl kialakulását, technikai paramétereit és keresési lehetőségeit. Kiemeli, hogy az adatbázis lehetőséget kínál a hagyományos nyelvi keresés mellett fogalmi hálóban való keresésre is, ötvözve ezáltal a terminológiai adatbázisok és a számítógépes ontológiák sajátosságait. A tanulmány másik központi témája a szabadalom mint szövegtípus ismertetése. A szerző rámutat, hogy a szabadalmak egyszerre érintik a műszaki-tudományos és a jogi területet, így terminológiai szempontból különösen összetettek. Emellett azt vizsgálja, milyen módon befolyásolják a szabadalom műfaji sajátosságai a terminológiai munkát.

A hatodik tanulmány (*Hallgatói terminológiai projekt a szabadalmak világában*) didaktikai szempontokat helyez előtérbe. Tamás ebben a fejezetben foglalkozik egyrészt a terminológiai kompetenciák fordítástudományon belül elfoglalt helyével és jelentőségével, másrészt ismerteti a WIPO Szabadalmi Fordítási Osztályával közösen megvalósított hallgatói projektet, amelyben a BME INYK Fordító- és Tolmácsképző Központ hallgatói vettek részt. A projekt folyamán a hallgatók terminológiai adatokat dolgoztak ki angol és magyar nyelven, a pénzügy és a földtudományok témakörében, ezáltal lehetőségük nyílt megismerkedni a terminológiai munka gyakorlati lépéseivel. A szerző megállapítja, hogy a két témakör feldolgozása különböző jellegű kihívások elé állította a hallgatókat a szakterületek kidolgozottsága, a terminológiai munka során alkalmazott módszerek, valamint a hallgatók eltérő előismeretei miatt. A projekt zárását követően a hallgatók kérdőívek segítségével adtak visszajelzést a pozitív tapasztalataikról, illetve a gyakorlati nehézségekről (pl. adatkeresés, szoftverhasználat).

A tanulmánykötet átfogó és rendszerezett bevezetést nyújt a terminológiába, valamint a jogi szaknyelv és a terminológiai adatbázisok témakörébe. A szerző áttekinthetően ismerteti az alapfogalmakat, és példákon keresztül szemlélteti, hogy a terminológiai munka alapelveinek gyakorlatban való alkalmazása szorosan összefügg a feldolgozott szakterület sajátosságaival. Közérthető megfogalmazása, valamint világosan felépített és logikus szerkezete révén a kötet egyaránt hasznos olvasmány lehet terminológia területével való megismerkedésre, hasznára válhat terminológusok, szakfordítók és az egyetemi képzésben részt vevő hallgatók számára.

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVTANÁR
ÉS NYELVTANÁROK EGYETEME
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3–4), 132–134.

MOZSÁRNNÉ MAGAY ESZTER – P. MÁRKUS KATALIN: ANGOL–MAGYAR, MAGYAR–ANGOL TANULÓSZÓTÁR ÉRETTSÉGIZŐKNEK ÉS NYELVVIZSGÁZÓKNAK

Szeged: Maxim Könyvkiadó Kft. 2022. 1140 p.

ISBN 9789632618920

Oros Bugár Anna

PhD-hallgató

bugranna@gmail.com

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Magyar Nyelv- és

Irodalomtudományi Intézet

<https://orcid.org/0009-0001-8814-373X>

P. Márkus Katalin szakmai munkássága (magyar–angol/angol–magyar nyelvű) tanulói szótárak, elméleti szótárhasználati kutatások, valamint gyakorlati segédanyagok – nyelvtanulók, illetve nyelvtanárok munkáját segítő kiadványok területén jelentős. Elemzésemben a Maxim Könyvkiadó Kft. *Grimm Szótárak* szótársorozatában megjelent, Mozsárné Magay Eszterrel közösen kiadott, *Angol–magyar, magyar–angol tanulószótár*at mutatom be részletesebben.

A tanulószótár mint szótártípus abban különbözik a hagyományos kétnyelvű kézis�ótáraktól, hogy a kiadvány szókincsében, áttekinthetőségében, valamint használati jellegében folyamatosan a mindenkori nyelvtanuló igényeit tartja szem előtt (Béjoint, 2010). A szótár kétirányú felépítésű, azaz tartalmazza mind a magyar–angol, mind az angol–magyar szótárrészt, ezzel is megkönnyítve a használatot. A célcsoportot tekintve a szótár általános iskola felső tagozatától egészen az idősebb korosztályig egyaránt hasznos segédeszközt jelent a tanulásban – minden magyar anyanyelvű nyelvtanulónak, legyen szó nyelvvizsgáról vagy szövegértésről, szövegprodukcióról. A kötet a Közös Európai Referenciakeret által meghatározott A1-es szinttől B2-es szintig, vagyis a kezdő szinttől a középfokú nyelvvizsgáig vagy érettségiig nyújt segítséget a tanulóknak.

A szótár 1135 oldal terjedelemben több mint 20 000 címszót tartalmaz nyelvenként. A szótár-típus és a szerkesztők számára fontos volt, hogy a címszavak mellett az angol–magyar szótár-részben mindig megtaláljuk a kiejtést (s az esetleges eltérést a brit és az amerikai ejtés között), a címszó szófaji besorolását, legfontosabb nyelvtani jellemzőit (pl. megszámlálhatóság, rendhagyó alakok, a szó mondatban betöltött szerepe), leggyakoribb vonzatait, kötött formáit és az állandósult szókapcsolatokban való esetleges használatát – így segítve a rendszerezett nyelvtanulást és a nyelvről szerezhető mélyebb, rendszerezett tudást. A szótár továbbá rövidítésekkel jelöli a címszó stílusrétegbe való besorolását, illetve a földrajzi/regionális és a szakterületi/fogalomköri hovatartozását. Ezek feloldását a szótár belső borítóján és bevezetőjében is megtaláljuk, ami jól mutatja miért érdemes elolvasni a szótárak bevezetőjét. A fonetikai jelöléseket a széthajtogatható belső borító ismerteti részletesen, így az mindenkor könnyen elérhető, megtalálható. A szótárban a könnyebb tájékozódást segítik továbbá a vizuális segédeszközök – színekódok, grafikai elemek.

A kiadvány különlegességei közé tartoznak a kiemelt oldalak nyelvtani tudnivalókat tartalmazó ablakai, amelyek magyar nyelven nyújtanak hasznos magyarázatokat, például a vonatkozó névmások, az angol igeidők, a függő beszéd vagy a szenvedő szerkezet helyes használatáról. Ehhez hasonlóan megjelennek kulturális információs ablakok is, amelyek az angolszász kultúra olyan kitüntetett szerepű elemeit, reáliáit, azok érdekes történeti hátterét mutatják be, mint például a *Big Apple*, *Downing Street 10* vagy a *Union Jack* zászló. A szótárban tematikus rajzok is helyet kaptak, amelyek nemcsak magyarázó illusztrációkként és az új szókincs lehoronyozásaként szolgálnak – például az emberi testrészek, az autó részei vagy egy szoba berendezése –, hanem a tanulók tudásanyagát bővítik, például földrajzi térképekkel (Amerikai Egyesült Államok, a Brit-szigetek, Ausztrália és Új-Zéland).

A szótár az angolul tanuló magyar anyanyelvűek számára nehézségeket okozó jelenségekre is felhívja a figyelmet. Ilyen jelenség például az ún. hamis barátok kiemelése, amelyek ugyan alakilag hasonlóak vagy hasonlóan hangzanak a magyarban és angolban, ám jelentésük eltérő. Így például az angol *actual* kifejezés, amely bár a magyar *aktuális* szóval közös nyelvi eredetre vezethető vissza (lat. *actualis*), de az idők folyamán a két nyelvben eltérő jelentésre tettek szert. Magyarul az *aktuális* inkább a jelenlegi, pillanatnyi dolgokra utal, az időre koncentrálva, míg az angol *actual* inkább 'valóságos, tényleges' jelentéssel egy dolog igazságértékét jelöli. Kifejezetten hasznosnak tartom, hogy ezeket a szótár is tárgyalja, hiszen a nyelvtanulók gyakran elsőként éppen a hasonló szavakat sajátítják el, ami akár félreértésekhez, kommunikációs zavarokhoz is vezethet.

A szótár végén található *Függelék* több oldalon át sorolja fel a földrajzi nevek angol és magyar megfelelőit, valamint azok melléknévi alakjait mindkét nyelven. Az angolban ezek használata különös kihívást jelent a nyelvtanulóknak, hiszen a magyarban megszokott melléknévképzés egyszerű elvonási vagy -i képzős műveleteitől jelentősen eltér. Ezután a számok következnek, azok tőszámnévi és sorszámnévi angol megfelelőivel. Majd a legkülönbözőbb angolszász mértékegységek használata kerül bemutatásra, azok amerikai és brit átváltásaival egyaránt. A függelék az angol rendhagyó igék táblázatos ábrázolásával és magyar fordításával zárul.

A kiadvány kiválóan kiszolgálja a modern oktatási eszközök iránti igényeket is, hiszen minden oldalpárhoz tartozik egy QR-kód, amelyet beszkennelve a tanuló a két oldal szókincséhez kapcsolódó online feladatokhoz jut: így játékosan, saját tempójában tanulhat. Ezek könnyen megoldhatók akár mobiltelefonon vagy interaktív táblán is, az angolórákon pedig tanár- és diákbarát interaktív aktivitásokként szolgálhatnak. A QR-kódos feladatok segítségével játékosan fejleszthetők a szótárhasználati készségek. A szótárhoz egy 88 oldalas szótárhasználati munkafüzet is tartozik (*Szótárhasználati munkafüzet – Angol tanulószótár*), amely abból a célból készült, hogy a (nyelv)tanulókat önálló munkára ösztönözve felkészítse a különféle referenciaművek sikeres használatára. A szótárhoz hasonlóan ez a kiadvány is egyaránt alkalmas önálló nyelvtanulásra és tanórai használatra. Mindezekhez szervesen kapcsolódik egy, angoltanárok számára írt kézikönyv is (*Teaching Dictionary Skills*), amely módszertani útmutatóként szolgál a szótárhasználati készségek oktatásához. Az angol nyelvű könyv elméleti keretbe foglalja a szótárhasználat oktatásban betöltött szerepét, a különböző szótártípusok jellegzetességeit és rendeltetését. A munka hiánypótló céllal készült, felismerve, hogy a különféle szótárak beemelése a nyelvoktatói gyakorlatba hozzájárulhat a nyelvoktatás eredményességéhez és a nyelvi problémák megoldásához. Úgy gondolom, a segédanyagok kifejezetten hasznosak lehetnek leendő tanároknak, illetve jól beépíthető módszertani segédeszközökként szolgálhatnak az angoltanár-szakos hallgatók módszertanóráin is.

Összességében az *Angol–magyar, magyar–angol tanulószótár* egy átfogó, sokrétű és hasznos segédeszköz a nyelvtanulók számára. Különleges szerkezeti felépítése, vizuális elemei, valamint a szókincsfejlesztést támogató interaktív feladatai révén nemcsak a tanulást könnyíti meg, hanem hosszú távon is segít megszilárdítani a nyelvtudást. Ajánlható minden gyakorló angolnyelv-tanárnak (az alapfokú oktatástól egészen a felsőoktatásig), illetve minden nyelvtanárnak készülő egyetemi hallgatónak, aki szeretné lexikográfiai ismereteit gazdagítani, és mindazon nyelvtanulóknak, akik egy átlátható és korszerű szótárat keresnek tanulmányaikhoz vagy mindennapi idegennyelv-használatukhoz kötődő problémák megoldásához.

IRODALOM

- Béjoint, H. (2010). *The Lexicography of English. From Origins to Present*. Oxford University Press.
- P. Márkus, K. (2020b). *Szótárhasználati munkafüzet – Angol tanulószótár*. Maxim Könyvkiadó.
- P. Márkus, K. (2022a). *Teaching Dictionary Skills*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVTUDOMÁNYI
ÉS NYELVTANÁRKÉPZÉSI TÁRSASÁG
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3-4), 135-140.

BÁRDOSI VILMOS

FRANCIA-MAGYAR SZÓLÁSSZÓTÁR –

DICTIONNAIRE PHRASÉOLOGIQUE FRANÇAIS-HONGROIS

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2024. 1053 oldal

ISBN 978-963-409-414-2

Bodnár Ildikó

ildikobodnar@gmail.com

Miskolci Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Modern Filológiai Intézet, Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék

<https://orcid.org/0009-0002-5405-1498>

Bárdosi Vilmosnak, az ELTE BTK Francia Nyelv és Irodalmi Tanszéke *professor emeritusának* 2024-ben megjelent új szótára a francia szólások világába invitálja az olvasókat. A kötet alcíme: *2500 gyakori francia szólás, szólásmondás, szállóige jelentés- és eredetmagyarázatokkal, magyar megfelelőikkel, használati példamondatokkal és szólásmintákkal*. Az Előszó szerint a szótárban 2243 szólás, szóláshasonlat és szállóige, valamint 257 helyzetmondattal, szólásmondással, közmondással találkozhat. Az Előszóból az is kiderül, hogy a közismert gallicizmusok terminus mellett ma a *frazémák, idiómák, idiomatikus kifejezések* a gyakoribb szakirodalmi elnevezései a szótárban szereplő fenti elemeknek.

Bárdosi Vilmosnak, a neves lexikográfusnak ez a kötete munkásságának legnagyobb szabású alkotása. A könyv a Tinta Könyvkiadó *Híd szótárak* sorozatának új darabja, melyhez szervesen kapcsolódik a szerző *Francia szólás- és közmondásteszt* című munkafüzete (Bárdosi, 2024), amely hasznos kiegészítője a szólásszótárnak. A francia kultúrát idéző metszetek, a Bourbon-liliomok mint díszítőelemek és a Temesi Viola által tervezett borító kék-fehér-piros színe, illetve az alkalmazott betűtípus is jól jelzik a két mű összetartozását.

A szótár előzményei közé tartoznak a korábbi évek *egyetemi jegyzetei* és a szerző 1986-ban *De fil en aiguille (Szó szót követ)* című és *Kalandozások a francia szólások világában* alcímet viselő munkája (Bárdosi, 1986). Ez utóbbi később bővített, átdolgozott változatban is napvilágot látott (Bárdosi–Longueau, 1994; Bárdosi, 2010). Ide kapcsolódnak még Bárdosi Vilmos igen népszerű egynyelvű magyar tematikus szólásgyűjteményei és nem utolsósorban a *Szólások, közmondások eredete* című, lexikon méretű munkája (Bárdosi, 2015).

A frazéma fogalmának magyarázata az *Előszó* elején olvasható: „Mindennapi beszédünk fontos részét alkotják azok a két vagy több szóból álló, többé-kevésbé kötött formájú, gyakran homályos eredetű, igen képszerű, ízes és adott beszédhelyzetben automatikus módon felhasználható állandó szókapcsolatok, melyeket az írók, költők, nyelvészek mindig is igen nagyra tartottak” (Bárdosi, 2024, p. 7). A frazémák közül a szólásoknak a jellemzője az is, hogy az őket alkotó szavak jelentésének egyszerű összegeként nem érthetők meg, jelentésük globális, ráadásul átvitt, metaforikus jelentés.

A terjedelmes szótárban három fő részt lehet megkülönböztetni. A *megastruktúra* körébe tartozó első, a 7-től a 42. oldalig tartó részben (az ún. *szótáron kívüli részben*, ld. Fóris 2018: 52) az *előszót*, a szótárhasználati útmutatót, a *mintaszócikket*, a *jelek és a rövidítések* magyarázatát, a *fonetikai átírás jelölésrendszerét* és a felhasznált *források jegyzékét* olvashatjuk. Ez utóbbit kivéve mindkét nyelven, először magyarul, majd franciául szerepel. Szintén a szótáron kívüli részhez tartoznak a *Mutatók*, amelyekből összesen öt található a kötetben, ugyancsak két nyelven. A szótári részt egy középkori szólást – a *tirer le diable par la queue* / <vki> **nyeli az éhkoppot**, <vki> **kol-duskenyéren él** – illusztráló (a könyv fedőlapján is megjelenő) metszet vezeti be. A szólás értelmezése a **DIABLE** címszónál olvasható. A mutatók előtt pedig egy, az **un coup de Jarnac**, több jelentéssel is rendelkező szólásra utaló metszet látható. A jelentések itt: a) **meglepő/váratlan/ravasz húzás**; b) **alattomos húzás || övön aluli ütés**. A francia szólás kialakulásáról a **JARNAC** címszónál olvashatunk, a harmadik magyar megfelelőnek – egyébként a sporthoz kapcsolódó – eredetéről pedig a **CEINTURE** címszónál kapunk információt.

A második rész a 43. oldaltól a 920. oldalig tart, ez a *Szótári rész (Dictionnaire)*, a szótár fő része. A szótár fontos jellemzője a valódi szócikkek mellett az utaló szócikkek alkalmazása. Ezek a szótári *mezostruktúrához* tartozó, igen fontos elemek (Fóris, 2018, p. 53). Itt a szótáron belüli utalások logikus rendszerével van dolgunk.

Ami a szótári *mikrostruktúrát* illeti, a *szócikkfejekben* találjuk csupa nagybetűvel a szólások vezérszavának, avagy *címszónak* tekinthető *főnevet*. Ezt – a szótárszerkesztési hagyományoknak megfelelően – a szóhoz tartozó kiejtés fonetikai átírása, továbbá a legalapvetőbb grammatikai információk követik: a szófaj, a főneveknél a grammatikai nem. Ha nincs főnév a szólásban, lehet ige is a címszó, melyeknél jelzik az igeik visszaható, tárgyatlan, személytelen voltát. Ha egy adott szólásban több főnév is szerepel, mindenfajta magyarázat a legelső főnévnél, illetve – ha ilyen előfordul – a jelen lévő tulajdonnévnél jelenik meg. Az ismétlődést elkerülendő, a többi főnév utaló szócikként van jelen és a szólást követő hosszabb nyíl után olvasható, hol találhatók a rá vonatkozó ismeretek.

Azonos alakúság esetén – a szokásoknak megfelelően – kis felső index-számokkal történik a jelentések elkülönítése (pl. **MORT**¹ – **MORT**² – **MORT**³). Igen fontos új grammatikai információ – mind a francia, mind a magyar változat esetében – a *vonzatokra* történő utalás. Ez az információ egy-egy csúcsos zárójelen belül szerepel. Az, hogy a magyar vonzatok is megtalálhatók itt, a szótár kétnyelvűségéből fakadóan lehetővé teszi, hogy francia anyanyelvű személy is biztonságosan használja a szótárt a magyar nyelv tanulásakor, sőt akár azt is, hogy kutatási forrásként is felhasználható legyen. Ám a szerzőt egy másik cél is vezérelte, amikor a magyar vonzatok megadása mellett döntött: a magyar beszélők egyre gyakoribb vonzathasználati hibáit, mondataik „grammatikai hevenyészetsége” mértékét is szeretne volna csökkenteni (Bárdosi, 2024, p. 12).

A szótárban a címszó vagy hívoszó (kulcsszó) követően – közvetlenül a címszó alatti sorban – olvasható a francia nyelvű szólás. A szólás után legelső tudnivalóként találjuk rövidítve, kerek zárójelben az általa képviselt frazeológiai egység pontos megnevezését: (Sz) = szólás, (SZh) = szóláshasonlat, (Szi) = szállóige, (Szm) = szólásmondás; ide kerültek a közmondások és a helyzetmondatok is. Sokszor a szólás stilisztikai besorolása is megjelenik (pl. *tréfás, választékos, vulgáris*). Több esetben is megjelenik egy újdonságnak tekinthető információ: a francia nyelvű szólás előtt egy nagy **ℱ** betű utal az adott szólásnak valamely frankofón országból való származására.

A francia nyelvű szólást követően áll a tárgyalt frazeológiai egység francia nyelvű értelmezése, majd az ennek a leginkább megfelelő magyar szólás (szólások). Egy példával érzékeltetve ezt: a **CASAQUE** címszó esetében a **tourner casaque** szólást először franciául a *changer d’opinion, de parti, généralement par opportunisme* mondat értelmezi. Magyarul ez *‘a véleményét, pártját általában megalkuvásból megváltoztatja’* lenne, ám ez a szó szerinti fordítás nem része a szócikknek, feltételezve hogy enélkül is értjük a magyar szólás jelentését. Ezután következnek a magyar szólásmegfelelők, jelen esetben a <vki> köpönyeget fordít és ennek egy másik változata, a **fordít egyet a köpönyegén**. Majd egy-egy francia, illetve magyar nyelvű mondatban a jelenkori használat példáit találjuk.

Amikor a példamondatokat kellett megalkotni – ahogy azt Bárdosi Vilmos írja – „a mondatok alanyaként a semmitmondó *il/elle* személye névmások helyett visszatérő jelleggel a rövid, franciául és magyarul is azonos alakú *Noé* és *Zoé* keresztnéveket használtuk, amelyek ráadásul elmentetben a magyar ő névmással a mondatok alanyának nemét is jól mutatják” (Bárdosi, 2024, p. 14). A napjaink valóságát tükröző példamondatok élővé teszik a szólásszótár példaanyagát, sőt egész nyelvezetét. Fontosak még azért is, mert a szólások használatának a bemutatása, helyes értelmezésük a legkönnyebben és legegységértelműbben élő szöveggörnyezetben valósítható meg.

A szótár szócikkeiben *alkalmazott jeleknek* egy kis részét mutatom be az alábbiakban:

A teljesen fekete négyzet (■) a francia frazéma előtt, a fehér pedig (□) a magyar megfelelő előtt áll; a fele részben fehér, illetve fekete (◼) az utaló frazémákat jelzi.

BALLE [bal] (n fn)

■ **renvoyer la balle** <à qqn> - (Sz): répliquer avec vivacité

□ <vki vkinek> **nem marad adása a válasszal!**

Íme a talán több évszázados szólás mai környezetbe ágyazva: *Quand Noé s'est moqué du chapeau de Zoé, elle lui a renvoyé la balle et a commencé à ironiser sur les chaussettes rouges de son copain.* / Amikor Noé kicsúfolta Zoé kalapját, **a lány nem maradt adós a válasszal** és elkezdett ironizálni barátja piros zokniján. A **renvoyer la balle** mondás eredetéről, történetéről máig vita van. Szó lehet benne az ellenséges hajóra átlőtt ágyúgolyókról, de kapcsolódhat olyan labdasportokhoz is, ahol rögtön vissza kell ütni a labdát (tenisz, asztaltenisz).

A használatra vonatkozó részt követően – egy fekete rombuszjel után (◆) – a frazémák eredet-magyarázata következik. A fehér rombuszjelet (◇) követően pedig a magyar szólás története rajzolódik ki. A francia szólásanyagot illetően pontosan 1893 magyarázat jelenik meg a lapokon (Bárdosi, 2024, p. 14). A szócikkek legvégén az adott francia szólás gyakori szinonimáit találjuk.

A részletesebb magyarázatok természetesen a francia szólásokhoz kapcsolódnak, de előfordul, hogy a magyar nyelvű szólás kap hosszabb értelmezést. A kifejezetten hosszú, egy oldalasnál is terjedelmesebb magyarázatra példa lehet az *être dans de beaux draps* / <vki> **benne van a csávéban** (314) és a *gai comme un pinson* / (olyan jó kedve van <vkinek>, hogy) **madarat lehet(ne) vele fogatni** szólás. A leghosszabb azonban az a magyarázat, amely a *C'est comme l'œuf de (Christophe) Colombe* (, il fallait y penser)! / (Ez olyan egyszerű, mint) **Kolumbusz tojása** szóláshoz kapcsolódik.

Néhány helyen teljesen hiányzik a magyarázat, ami azért történhet meg, mert használatuk a két nyelvben azonos. Ilyen pl. a *brûler la chandelle par les deux bouts* szólás. Jelentése közismert: *gaspiller sa santé*, magyarul pedig: <vki> **két végén égeti a gyertyát** || <vki> **aláássa (az) egészségét**. Szintén nem szükséges sok magyarázat az *il coulera/passera de l'eau [beaucoup d'eau] sous les ponts* (Szm) és a neki megfelelő **sok víz lefolyik még a Dunán** szólások esetében; itt egyetlen mondatnyi magyarázatot találunk.

A *jouer les Cassandra* szólás irodalma igen bőséges: *Homéroszra*, *Schiller* *Kassandra* című balladájára, egy *Jean de La Fontaine*-mesére és *Berlioz* operájára visszautaló részletes magyarázatok nyomán ennek a szólásnak a magyarban használt megfelelőjénél – **Kasszandra-jóslatot mond (vál)** | ott találjuk a <vki> **falra festi az ördögöt** szólást is.

A szólásmagyarázatokban sokszor hivatkozik a szerző a Bibliára (239, 504, 713), a görög-római mitológiára (283, 330, 767), a francia és a világtörténelemre (57, 394, 918), irodalmi művek szerzőire és alkotásaikra (558, 651, 653), festményekre (314), zeneművekre (161) stb. Olykor viszont egy-egy, esetleg századokkal ezelőtti szokás leírása jelenik meg a szövegben. A mutatók között megtaláljuk pl. az idézett írók, történelmi helyek és események, a szólásokban felbukkanó színek, az előforduló állat- és növénynevek teljes listáját, hogy csak néhányat emeljek itt ki közülük.

A szólásokhoz nagyjából 1500 *szólásszinonima* kapcsolódik. Közülük a szótárban másutt is megjelenőkre a *jelzés utal. Példa szinonimákra: 1) a *tirer sur la ficelle*: <vki> **túlfeszíti [végsőig, pattanásig feszíti] a húrt** || <vki> **túllő a célon** || <vki> **elveti a sulykot** jelentésű szólás rokon értelműként további tizenöt számlálható meg a szócikk legvégén, ezek kezdőbetűjük sorrendjében szerepelnek az *aller trop loin*-tól a *tirer sur la corde** szóláson át az *y aller fort*-ig.

A mutatók közül a szerző maga kiemeli a *frankofónia szólásaira* vonatkozót. A Franciaországban használatosokon kívül szerepel ugyanis a szótárban 26 db kanadai (Can), (québeci), 19 belgiumi

(Bel) és 9, a francia Svájcra (Sui) kapcsolódó szólás is (962). Itt egy-egy példát mutatok be, olyanokat, amelyek érzékeltetik az adott helyhez való kapcsolódásukat.

A belga szólások közül a **FRITE** kulcsszóval szereplő **ne pas avoir toutes ses frites dans le même sac** / **cornet** szólást választottam, aminek a jelentése être fou, anormal; azaz magyar szólásként: <vkinek> **teljesen elment az esze**, <vkinek> **nincs ki a négy kereke**. Az utalás a *belgáknak* arra a szokására utal, hogy szívesen eszegetik a sült krumplit (*pommes frites*) papírzacskóból vagy papírtölcsérből (*sac*, *cornet*), mondja a magyarázat. A kanadai, hóval borított táj jelenik meg a Québecre utaló szólásban, a **NEIGE** utalószó alatt: **pelletter la neige dans la cour d'à côté**, és a rossz szomszédság gondolata ötlük fel bennünk. A szólás jelentése: **más nyakába varrni valamit**. És végül a svájci francia nyelv egyik szava, a **PIVE** (= fenyőtoboz) tűnik fel az **envoyer <qqn> aux pives** = **elküld <vkit> a fészkes fenébe** szólásban.

Párizsi eredetű szólás a gyűjteményben az **avoir un oeil à Paris et l'autre à Pontoise** szólás. Itt szinte kikerülhetetlenül megjelennek irodalmi vonatkozások, hiszen Villon híres négysoros versében maga említi Pontoise-t. A középkor nagy költője a vers szavai szerint „a Pontoise melletti Párizsban” született. A szólás szócikkében Villon eredetiben is olvasható *Négysorosa* (*Quatrainje*) mellett ennek több magyar fordítása is megtalálható. Bizalmas, sőt gúnyos szólásról van szó, hiszen a két megnevezett település egymástól való távolsága mintegy 30 km. A szólás magyar jelentése: **csáléra áll <vkinek> a szeme, bandzsít, kancsalít**.

Segíti egy-egy adott szólás megtalálását, hogy az első mutató a legelső alkotóelemünk ábécé rendjében közli a megmagyarázott szólásokat. Egy következő mutató teljes fogalomköri felsorolást ad a szótár anyagából. A bibliai helyek mutatójában megfigyelhetjük egymásnak a Káldi- és a Károli-Bibliát, miután a szótár az idézetek nagyobb részét a katolikus *Neovulgata* (1997) alapján idézi és utal rájuk.

Ritkán, de előfordulnak a franciában is (mint a magyarban) többjelentésű szólások. Csak kétőt idézve közülük: à vol d'oiseau-nak a két jelentése: a) **madártávlatból** és b) **légvonalban**, az **avoir des fourmis dans les jambes** szólásnak pedig: a) **elzsibbadt <vkinek> a lába** és b) <vki> **nem tud egy helyben megmaradni** az értelme. Lehetnek a szólások között a francia és a magyar nyelvben teljesen megegyező képet és jelentést hordozók: **jurer comme le charrettier**, azaz <vki> **káromkodik mint a kocsis**, vagy a **crier comme si l'on l'écorchait** vagyis <vki> **ordít, mint ha nyúznák**, De ez a ritkább eset. Sőt mint a szókinszben, ugyanúgy a szóláskinszben is vannak csak látszólagos egyezések, azaz *hamis barátok* (*faux-amis*), pontosabban *idiomatikus hamis barátok* avagy *frazeológiai csapdák*. Ere példák az alábbi szólások: **mettre les points sur les i**, illetve a **trouver visage de bois**, mely előbbinek a jelentése **tiszta vizet önt a pohárba** (s nem, mint a magyar alapján várhatnánk: 'végre teljesen befejez valamit'); az utóbbinak a második fele szintén egyáltalán nem a *faarcra* utal. Jelentése: <vki> **zárt ajtókra talál**.

Felbukkannak napjainkban keletkezett szólások is a gyűjteményben: **faire chauffer sa carte de crédit**. Jelentése: <vki> **lemeríti a hitelkártyáját**. De korunkat jelzik a **tombé du camion**, **kamionról leesett (áru)**, mint tréfás szólás a törvénytelenül szerzett és értékesített dolgokra vagy az être majeur et vacciné <vki> **nem gyerek már** szólások. A **RADAR** két szólást is „ihletett”, azaz kettőnek is a vezérszava lett: **disparaître des (écrans) radars** <vki> **eltűnik, kiesik a látóköréből**

|| eltűnik, mint szürke számár a ködben és *marcher au radar*, azaz <vki> gépies mozdulatokat végez || <vki> úgy jár, mint egy gép/robot.

Bárdosi Vilmos szótára ajánlható mindenkinek, aki a francia nyelvet már legalább középfokon elsajátította és a szólások világában kíván elmélyülni. Elsősorban természetesen a francia szakot végző vagy végzett szótárhasználók tudják vele bővíteni ismereteiket. A szóláskincs megismertetése mellett a francia és a magyar irodalom kapcsán gyarapodhat leginkább a kötetet használók tudása.

IRODALOM

Bárdosi, V. (1986). *De fil en aiguille*. Tankönyvkiadó.

Bárdosi, V. (2024). *Francia szólás- és közmondásteszt*. Tinta Könyvkiadó.

Bárdosi, V., & de Longueau, J.-Y. (1994). *Petit dictionnaire thématique des locutions françaises*. Nemzeti Tankönyvkiadó.

Bárdosi, V. (2010). *Francia–magyar tematikus szólásszótár*. Tinta Könyvkiadó.

Bárdosi, V. (2015). *Szólások, közmondások eredete*. Tinta Könyvkiadó.

Fóris, Á. (2018). *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (mint idegen nyelv) szakos tanároknak*. Károli Gáspár Református Egyetem. http://kre.hu/nyelveszet/images/foris_agota_web.pdf

O. Nagy, G. (1982). *Magyar szólások és közmondások*. Gondolat Kiadó.

A JUREMY EU TERMINOLÓGIAKERESŐ BEMUTATÁSA

Palotai-Torzás Tímea

timea@juremy.com

Juremy Kft.

<https://orcid.org/0009-0003-2860-2353>

BEVEZETÉS

Az olyan szabályozott ágazatokban, mint a jogi, pénzügyi, vagy intézményi fordítás, a pontos és következetes terminológia használata elengedhetetlen a nagyfokú jogi vagy társadalmi kockázatok kiküszöbölése céljából. A magas szakmai követelményeknek való megfelelés érdekében a fordítóknak kiterjedt és alapos kutatást kell végezniük, hogy minimálisra csökkentsék a pontatlan vagy elavult terminológia használatának lehetőségét.

Az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatósága szakértők bevonásával kidolgozta az *EMT* (*European Masters in Translation*)-kompetenciamodell, amely a mesterfokú fordítóképzés alapjául szolgáló minőségi követelményeket foglalja magában. A kompetenciamodell legfrissebb változata (EMT Board and Competence Task-Force, 2022) a fordítói kompetenciák körében – egyebek mellett – az alábbi készségeket emeli ki:

- kutatási tevékenység az információforrások relevanciájának és megbízhatóságának értékelése céljából,
- a fordítási döntéshozatali folyamat elemzése és alátámasztása,
- a gépi fordítás eredményének utószerkesztése a szerkesztési útmutatók és terminológiai glosszáriumok használatával, a gépi fordítással támogatott fordítási projektek minőségi kritériumainak való megfelelés érdekében.

A technológiai készségek körében pedig a kompetenciamodell egyebek mellett megköveteli, hogy a fordítók hatékonyan tudják használni a keresőmotorokat, korpuszalapú eszközöket, valamint a CAT- és QA-eszközöket is.

A fentiek alapján nem meglepő, hogy a fordítók napi kapacitásuk jelentős részét terminológia- és forráskutatásra fordítják. Az ellenőrizhetetlen forrásokból predikció alapján működő mesterségesintelligencia-alapú eszközök elterjedésével a megbízható hivatkozások gyors megtalálása, és a terminológia pontosságának ellenőrzése elengedhetlenné vált a kívánt minőségű és megbízható fordítások elkészítéséhez.

Ez a munkafázis számos olyan repetitív elemet is magában foglal, amelyek automatizálásával, és a fordító munkafolyamatát támogató, testreszabott funkcionalitások kialakításával a kutatás hatékonysága nagyban növelhető, és az arra fordított idő jelentősen csökkenthető.

Ezzel a céllal jött létre a *Juremy.com* keresőszolgáltatás, amely az EU-szakfordítás minőségi követelményei figyelembevételével kidolgozott egyedi funkciói révén teszi könnyebbé és hatékonyabbá a fordítók munkáját.

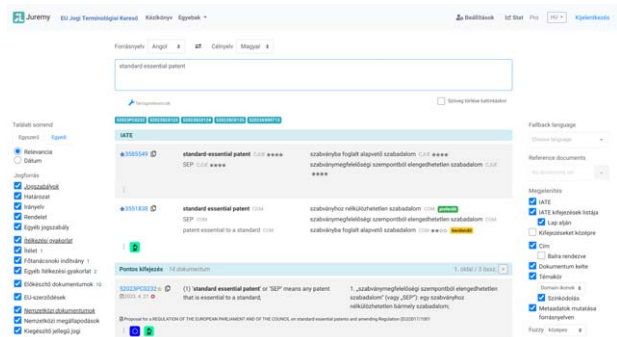
JUREMY

A jelen ismertető a *Juremy.com* keresőszolgáltatást mutatja be. A szolgáltatás lehetővé teszi terminusok vagy akár hosszabb szövegrészek gyors és hatékony kikeresését bármely EU-nyelvpárban az EUR-Lex és az IATE adatbázisaiból egyedi szűrők és preferenciák alapján. A Juremy egy böngészőn keresztül elérhető online eszköz, amely gyors és megbízható kifejezésalapú keresést biztosít több mint 325 000 hivatalos európai uniós dokumentumban és mintegy 6 millió IATE-terminusban, mind a 24 hivatalos nyelven, 552 lehetséges nyelvpárban és -irányban.

A felület egy egyszerű online regisztrációval érhető el a *Juremy.com* weboldalon keresztül, amely az ingyenes és minden funkciót magában foglaló próbaidőszak után előfizetéses szolgáltatásként használható tovább. A kereső használatához nincs szükség szoftver telepítésére vagy adatbázis importálására, mivel SaaS-szolgáltatásként aktív internetkapcsolat és böngésző segítségével működik a felület, abban az esetben is, ha az EUR-Lex weboldala esetleg nem elérhető. Az egyéni felhasználók mellett a Juremyt szervezetek, intézmények is használhatják a hozzáférési jogosultságok kezelésére szolgáló felület segítségével.

1. ábra

A Juremy kezelőfelülete

Az eszköznek elsősorban nem az a célja, hogy „készre gyártott” terminusokat „szállítson” a felhasználóknak, mivel a jogi fordításban ez nem is lenne célravezető (Prieto Ramos, 2021), hanem az, hogy releváns és megbízható találatok gyors kilistázásával hasznos forrásokat és alternatívákat sorakoztasson fel. A cél, hogy a fordítók a megjelenített metaadatok és dokumentumszintű információk segítségével, saját szakmai tapasztalatuk és tudásuk alapján megalapozott döntést tudjanak hozni arról, hogy melyik terminológiai megoldást választják majd a saját projektjük sajátosságai fényében.

Az EUR-Lex mint az Európai Unió jogi közlönye, megbízható többnyelvű forrást jelent a terminológiakutatás elvégzéséhez. Keresőfelülete azonban nem fordítási célokra, hanem dokumentumkeresésre lett kialakítva, mivel egy kifejezésre vonatkozó lekérdezés esetén a felhasználó egy dokumentumlistát kap. Ezeknek a dokumentumoknak a kézi megnyitása és a kifejezések újbóli keresése rendkívül időigényes feladat.

A Juremy a terminológiakutatást nagymértékben felgyorsítja azáltal, hogy gyors és testreszabható keresést biztosít az EU jogi korpuszában és az IATE-ben. Ez arra ösztönzi a fordítókat, hogy több keresést végezzenek, ami kevesebb időráfordítás mellett jobb minőségű, és releváns hivatkozásokkal rendelkező fordításokat eredményez.

A JUREMY ADATBÁZISA

A Juremy.com az EUR-Lex jogi adatbázis, valamint az IATE terminológiai adatbázis letölthető változatának felhasználásával az EU 24 hivatalos nyelvén teszi lehetővé terminológiák, szövegrészek idegen nyelvű megfelelőjének azonnali kikeresését az azokat pontosan, vagy hozzávetőlegesen tartalmazó szövegrészeket (ún. *szegmensek*) egymás mellé rendezésével.

A terminológiai keresőeszközökkel szemben támasztott egyik legfontosabb felhasználói követelmény, hogy a különböző adatbázisokban és eltérő felületeken szétszórtan fellelhető terminusokat egységes, felhasználóbarát felületen lehessen kikeresni (Biel & Wasilewska, 2025). A Juremy az alábbi adatbázisok integrációját és gyors kereshetőségét valósítja meg:

EUR-Lex

Az EUR-Lex – amely tartalmazza az EU jogi dokumentumainak hivatalos változatát – a legátfogóbb uniós jogtár. Az EU 24 hivatalos nyelvének mindegyikén rendelkezésre áll, és naponta frissül. Az EUR-Lexen található dokumentumok egyedi azonosítókkal, ún. *CELEX-számokkal* vannak ellátva, melyek minden nyelv esetében azonosak. A dokumentumok számokkal jelölt csoportokba sorolódnak, amelyek közül a Juremy a jogi szakfordítók számára a legrelevánsabb, és az 1-es (Szerződések), a 2-es (Nemzetközi megállapodások), a 3-as (Jogi aktusok), a 4-es (Kiegészítő jellegű jogi aktusok), az 5-ös (Előkészítő dokumentumok) és a 6-os (Uniós ítélkezési gyakorlat) számmal jelölt csoportban, valamint az *E (EFTA-dokumentumok)*-kategóriában található, html-formátumban elérhető dokumentumokat tartalmazza a legkorábbiaktól a legaktuálisabbakig (2. ábra).

2. ábra

Találatok rendezése és források

Találati sorrend

Egyszerű Egyedi

☐ Relevancia

☒ Dátum

Jogforrás

☒ Jogszabályok

☒ Határozat 31

☒ Irányelv 2

☒ Rendelet 37

☒ Egyéb jogszabály 11

☒ Ítélezési gyakorlat

☒ Ítélet 101

☒ Főtanácsnoki indítvány 55

☒ Egyéb ítélkezési gyakorlat 5 (84)

☒ Előkészítő dokumentumok 197

☒ EU-szerződések 1

☒ Nemzetközi dokumentumok

☒ Nemzetközi megállapodások 51

☒ Kiegészítő jellegű jogi aktusok

☒ EFTA-dokumentumok 3

62017CA0635 62013CA0148 62009CA0260 31992L0071 31987D0341

IATE

« < 1 2 > »

★754347

documentary consolidation Consilium

consolidation Consilium ★★★★★

informal consolidation Consilium

EUROPEAN UNION LAW

★752794

documentary credit Consilium

letter of credit Consilium

FINANCE BUSINESS AND COMPETITION

★805680

documentary evidence Consilium

supporting document Consilium

voucher Consilium

source document Consilium

FINANCE BUSINESS AND COMPETITION

Pontos kifejezés 338 preferált dokumentum, 573 összesen +T I

32025L1892★

2025. 9. 10.

7. The competent authority may refuse or withhold the registration where the information la

IATE

Az *Interactive Terminology for Europe* rövidítéséből keletkezett IATE élő, az uniós terminológusok által folyamatosan frissített adatbázis, amely az uniós terminológia gyűjtésére, megosztására és kezelésére szolgál. Az IATE saját honlappal rendelkezik, melyet az Európai Unió Szerveinek luxembourgi székhelyű Fordítóközpontja tart fenn. Jelenleg az IATE adatbázisában hozzávetőleg 590 000 kifejezőkártya található, amelyek a különböző nyelvi változatok figyelembevételével több mint 6,5 millió terminust tartalmaznak. A Juremy keresőjében gyorsan kilistázható a keresőkifejezésben foglalt valamennyi IATE-terminus és a hozzá tartozó metaadatok, amennyiben a keresett kifejezés vagy annak hozzávetőleges megfelelője az adott nyelvpárban bejegyzésre került az IATE-adatbázisba.

TALÁLATI KATEGÓRIÁK

A Juremy fő célja, hogy a kereséshez leginkább illeszkedő, legrelevánsabb eredményeket jelenítse meg. Amennyiben létezik az adatbázisban a keresőkifejezéssel pontosan megegyező forrásnyelvi szöveg, akkor a Juremy elsősorban az ezeket tartalmazó kétnyelvű szegmenspárokat jeleníti meg. Egyéb esetekben megközelítő találatokat mutat különböző kategóriák szerint rendszerezve:

- **Pontos kifejezés:** a kifejezést pontosan úgy találja meg, ahogy az a keresőmezőben szerepel.
- **IATE:** Ha a keresett kifejezés egyezést mutat az IATE-adatbázis valamely bejegyzésével, a Juremy ezeket a találatokat listázza elsőként az eredménylista tetején a releváns metaadatokkal együtt. Az IATE-azonosító az IATE weboldalára linkel, ahol a terminus definíciói és további hivatkozások találhatók.
- **Rugalmas szópozíciók:** olyan eredményeket mutat, ahol a keresőkifejezés egyes szavai távolabb vannak egymástól vagy a sorrendjük kissé eltérő.
- **Automatikusan kiegészített kifejezés:** a kifejezés utolsó szavát lehetséges végződésekkel bővíti.
- **Szótövezett kifejezés:** megtartja a pontos szópozíciókat, de csak a szavak tövének kell egyezniük.
- **Pontos kifejezés, ékezetek figyelmen kívül hagyásával:** hasznos, ha a felhasználónak nincs hozzáférése a speciális karakterekkel rendelkező billentyűzetkiosztáshoz. Csak akkor aktíválódik, ha nincsenek pontos, rugalmas vagy automatikusan kiegészített találatok.
- **Fuzzy találatok (3. ábra):** akkor aktiválódnak, ha nem voltak pontos találatok. Akkor is megjelenít találati szegmenseket, ha csak részleges egyezés található a keresőkifejezés és az adatbázisban szereplő szövegrészlet között. Az egyezés kívánt szintje a jobb oldali fuzzy-küszöb beállítás segítségével egy 3-fokozatú skála szerint beállítható. A funkció nagyon hasznos hosszabb szövegek (1-2 mondat) keresése esetén, amikor az esetleges átfogalmazások miatt a teljes egyezésre kicsi az esély, ugyanakkor a szöveg jelentése nagyban hasonlít a keresett szövegére.

Ezenkívül hasznosak a közelítő találatok a minél szélesebb kontextus ismertetése céljából is. Ezek a kategóriák segítenek abban, hogy több keresési eredményt kapjon a felhasználó, és szélesebb körű áttekintést nyerjen egy adott terminus különböző kontextusokban való használatáról.

3. ábra

Fuzzy találatok

The screenshot shows the Juremy EU Jogi Terminológiai Kereső (EU Legal Terminology Search) interface. The search query is "copyright limitations and exceptions for the benefit of certain persons". The results are displayed in a table with columns for "Fuzzy találatok" (Fuzzy hits) and "184 dokumentum" (184 documents). The first result is "62013CV0003" with a 90% fuzzy match, dated 2017.2.14. The second result is "52013PC0926" with a 90% fuzzy match, dated 2013.12.20. The interface also includes a sidebar with filters for "Találati sorrend" (Search order) and "Jogforrás" (Legal source), and a top navigation bar with "Juremy", "EU Jogi Terminológiai Kereső", "Kézikönyv", "Egyebek", and "Beállítások".

EGYÉNI BEÁLLÍTÁSOK ÉS SZŰRÉSI LEHETŐSÉGEK METAADATOK ALAPJÁN

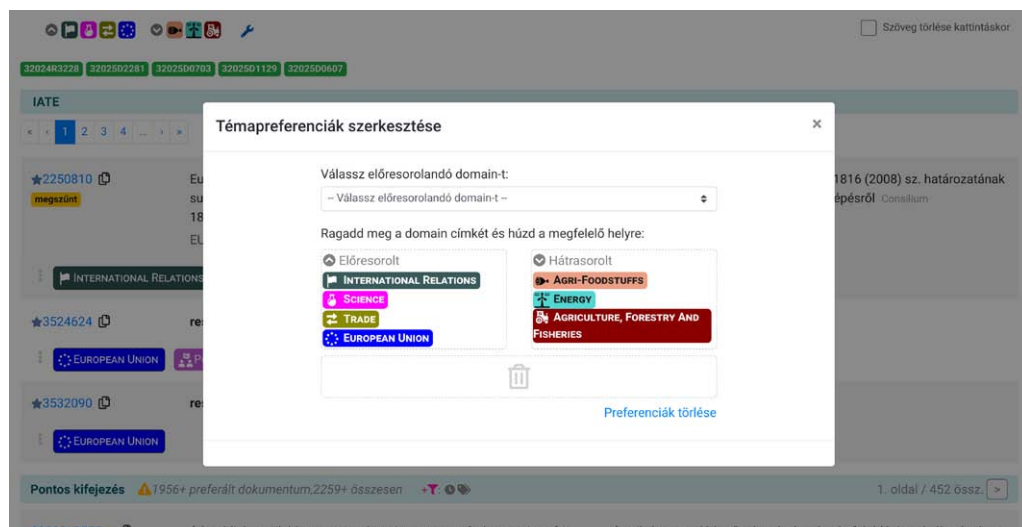
A Juremy, a fordítók igényeiből kiindulva a hivatalos dokumentumokhoz és terminusokhoz tartozó metaadatok segítségével lehetőséget biztosít a joganyag kibocsátójára, típusára, EuroVoc témájára vonatkozó szűrők alkalmazására, a találatok időrendi sorrendbe történő rendezésére, valamint a CELEX-szám, és a találati dokumentumot érintő helyesbítések kijelzésére.

A találatok tartalmi szűrésén túl az ergonomikus használat elősegítése céljából a felhasználók a keresési felület megjelenését is testreszabhatják – elrejtve bizonyos funkciókat –, illetve megválaszthatják, hogy a metaadatok a forrás- vagy a célnyelven jelenjenek meg.

A tématerületek megjelölése színes ikonokkal történik (4. ábra), melyek segítik a kontextusba leginkább illeszkedő találatok kiválasztását (5. ábra). Lehetőség van arra is, hogy a fordítók e 21 fő téma szerint rangsorolják a találatokat – ez nem szűrést jelent – az IATE és az EUR-Lex kategóriákban egyaránt.

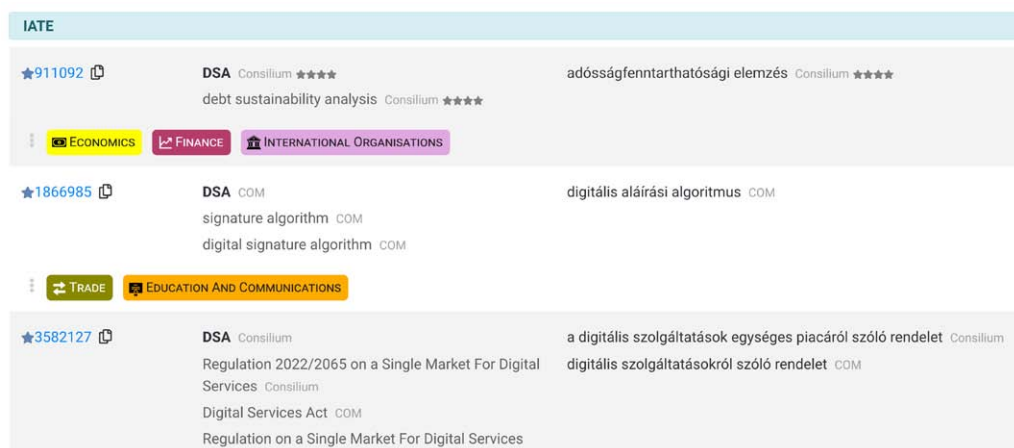
4. ábra

Tématerületek megjelölése

5. ábra

Tématerületek a találatokban

A kellő gondosság érdekében a fordítók az EU-adatbázisokban fellelt terminusokat, szövegrészleteket hivatkozással látják el, amely leggyakrabban a dokumentum Celex-száma vagy az EUR-Lex oldalra mutató link. Ezek a hivatkozások egy kattintással kimásolhatók a találat száma mellett szereplő *Copy EUR-Lex link to clipboard* ikonra kattintással, ami nagyban leegyszerűsíti a fordítók számára a hivatkozások beillesztését a lefordított szövegbe.

INTEGRÁCIÓK

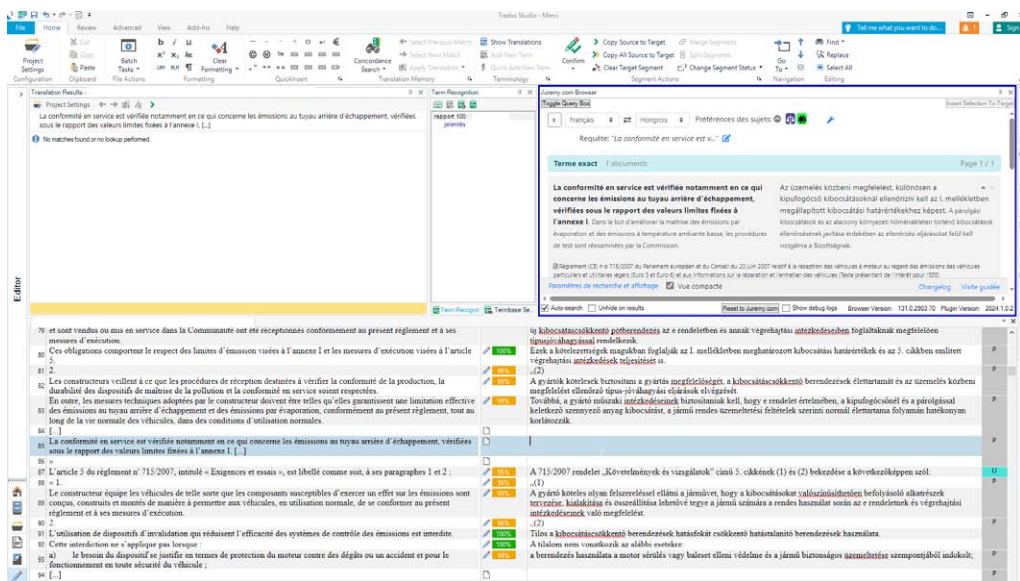
A Juremy jelenleg a *Trados Studio* 2017 és 2024 (6. ábra) között kiadott letölthető verzióival, illetve a *memoQ* (7. ábra) letölthető verzióival integrálható egy plugin segítségével.

A plugin lehetővé teszi, hogy a fordítók a CAT-eszköz keretrendszerén belül láthassák a Juremy böngésző-alapú keresőfelületét oly módon, hogy a Juremy találatok megjelenítéséhez nem kell elhagyniuk a Trados vagy memoQ programot. A CAT-integráció további nagy előnye, hogy a célszegmensbe kattintva – az automatikus keresési mód aktiválása esetén – a forrásszegmens teljes szövegére, vagy egy tetszőleges kijelölt szövegrészletre vonatkozóan a projekt nyelvpárjában automatikusan lefut a keresés a Juremyben. Mivel itt nincs szükség a keresőkifejezés bemásolására a Juremy keresőmezőjébe, a releváns találatok megjelenítése és az esetleges konkordancia-egyeztések megtalálása az EU-korpuszban nagy mértékben felgyorsul.

Az integráció további előnye, hogy a CAT-eszköz felületébe beépülő Juremy-ablakban mind az IATE, mind az EUR-Lex találatok egyszerre látszanak, kiegészítve a kontextus megismerését segítő metaadatokkal.

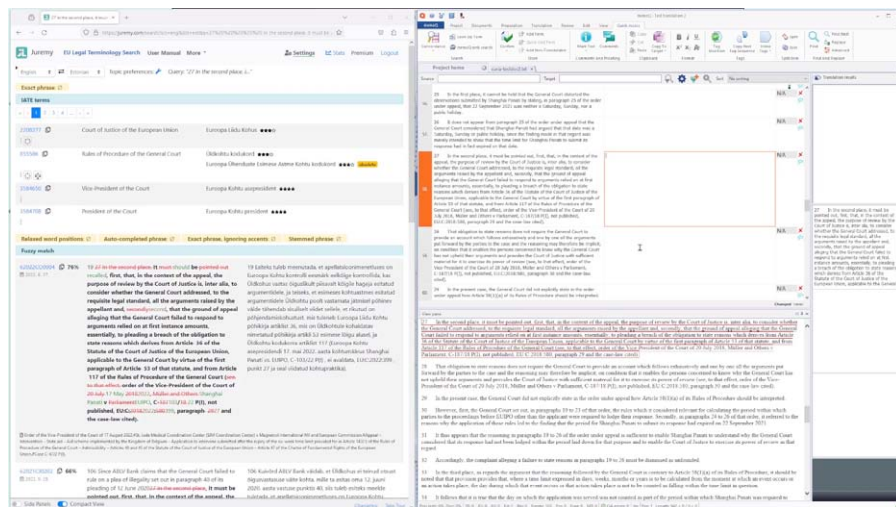
6. ábra

Juremy a Trados Studióban

7. ábra

Juremy a memoQ-ban

ÖSSZEGZÉS

A fordítás során a megfelelő keresések elvégzése az a tevékenység, amely a minőségi fordítások elkészítésének egyik legfontosabb eleme, különösen az intézményi fordítások esetén, ahol az intertextualitás kulcsfontosságú (Svoboda et al., 2022).

Döntő jelentőségű továbbá, hogy ez a keresés milyen adatbázisokban, mennyire megbízható forrásokból történik. A Pablo de Olavide Egyetemen (Sevilla, Spanyolország) 2023–2024-ben megvalósult oktatási innovációs projekt keretében a jogi fordítás során használt eszközök hatékonyságának fordítók általi megítélését vizsgálták (de la Cova et al., 2024). A projekt egy korábbi, 2020–2021-ben végzett kutatáson alapult, amelynek eredményei de la Cova & Relinque (2023) cikkében olvashatók.

A kutatásban négyféle fordítási eszköztár használatát vetették össze jogi szövegek kontextusában: segédeszközök nélküli fordítás, szótárhasználat, párhuzamos korpuszok használata, mesterséges intelligencia használata.

Az interjúk eredménye alapján a hallgatók a párhuzamos szövegek használatát ítélték a leg-hatékonyabbnak. A korpuszok használata esetén ugyanis magabiztosabban tudták használni a találatokat, mivel azokat megbízhatóbbnak ítélték meg az MI javaslataihoz képest.

A hivatalos és revideált többnyelvű EU-korpuszon futtatott keresés tehát megbízható forrást biztosít a fordítók számára akár a még nem ismert terminusok kikereséséhez, akár az MI-alapú forrásból származó fordítások ellenőrzéséhez.

E felhasználói szempontokat egyesíti magában a Juremy online keresőfelülete, amely hatékony segítséget nyújt a találatok kontextusának és tématerületének megjelenítésében, a helyes terminusok kiválasztásában, és ezáltal a konzisztencia megteremtésében.

IRODALOM

- Biel, L. & Wasilewska, K. (2025). Terminology and terminography in Specialized Communication. *Specialized Communication*, 385–406. <https://doi.org/10.1515/9783110672633-019>
- de la Cova, E. & Relinque, M. (2023). New framework for the systematization of translation problems analysis and its implementation in legal translation training. *La traducción en la encrucijada interdisciplinar: temas actuales de traducción especializada, docencia, transcreación y terminología*, 267–292.
- de la Cova, E., Molina Durán, J., Rodríguez Rodríguez, P., Relinque Barranca, M. & Calvo Encinas, E. (2024). *Aprendizaje integrado en contextos controlados de diagnóstico textual crítico para la traducción: Traductor humano vs Inteligencia Artificial generativa*. Videofelvéte, <https://upotv.upo.es/video/669a05a1abe3c6cb4d8b456c>
- EMT Board and Competence Task-Force. (2022). *European Master's in Translation – EMT Competence Framework*. https://commission.europa.eu/system/files/2022-11/emt_competence_fw_k_2022_en.pdf
- Prieto Ramos, F. (2021). The use of resources for legal terminological decision-making: patterns and profile variations among institutional translators. *Perspectives*, 29(2), 278–310. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2020.1803376>
- Svoboda, T., Biel, L. & Sosoni, V. (szerk.). (2022). *Institutional Translator Training*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003225249>

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI
ÉS NYELVTANÁRI EGYESÜLET
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3–4), 151–153.

LAUDÁCIÓ

BRASSAI SÁMUEL-DÍJ 2025: KÁROLY KRISZTINA

(MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZEK ÉS NYELVTANÁROK EGYESÜLETE, ESZÉK, 2025. ÁPRILIS 14.)

Kurtán Zsuzsa

kurtanzs@gmail.com

Pannon Egyetem

<https://orcid.org/0000-0001-8974-664X>

TISZTELT KONGRESSZUS! KEDVES KOLLÉGÁK!

2025-ben a MANYE választmánya titkos szavazással Károly Krisztinának, az Eötvös Loránd Tudományegyetem egyetemi tanárának ítélte a Brassai-díjat. Köszönöm a felkérést, nagy megtiszteltetés számomra, hogy méltathatom a díjazottat, akivel több évtizedes ismeretségünk a szaknyelv kutatás érintkezési pontjai révén alakult ki a MANYE és más szakmai fórumok tevékenységei során.

Károly Krisztina az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett angol és spanyol nyelv és irodalom szakos diplomát 1993-ban, azóta dolgozik az ELTE Angol–Amerikai Intézetében, először az Angol Alkalmazott Nyelvészeti, majd az Angol Nyelvpedagógia Tanszéken, utóbbinak 2014-től a vezetője. Szakterülete a szövegnyelvészet és a fordítástudomány.

Szakmai életútját jellemzi a sokrétűség, az oktatás és kutatás összhangja, emellett fáradhatatlanul, nagy munkabírással fejt ki tudományszervező tevékenységét.

Az idegen nyelvi és a fordítási szövegalkotás empirikus vizsgálataival 1993-tól elért eredményeit hasznosította az általa bevezetett nyelvpedagógiai és alkalmazott nyelvészeti tárgyak oktatásában, szakdolgozati és TDK témák vezetésében, az angol tanulók/használók diskurzuskompetenciájának fejlesztésében. 1999-ben szerezte meg PhD (doktori) fokozatát az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájában, és habilitációjára is itt került sor 2007-ben. 2016-ban lett az MTA doktora.

Új eredményeket ért el a szövegtudományon belül a diskurzuselemzésben és a műfajkutatásban, a fordítástudomány terén pedig az univerzálé-, valamint a fordítói stratégiák kutatásában. A tudományos szakfordítást vizsgálva rávilágított a fordítási tevékenység jelentős tudományformáló/építő funkciójára és a magyar nyelvű publikációk fontosságára.

Kutatómunkája eredményeit konferenciákon ismertette (több mint 80 előadást tartott külföldön és Magyarországon) és önálló monográfiákban, szerkesztett kötetekben, könyvfejezetekben, szakfolyóiratokban publikálta magyar és angol nyelven (ezek száma 100 felett van). Több mint 30 hazai és nemzetközi tudományos konferenciát szervezett.

Publikációs tevékenysége során nem csupán újszerű szövegnyelvészeti eredményeivel tűnt fel, hanem kutatási módszerei is elismerést váltottak ki. Hazai és külföldi előadásaira, szakmai szereplésére jellemző az alapos felkészültség, a nyugodt magabiztosság. Valamennyi munkája mutatja igényességét, a pontosságot, összefogottságot. Világos fogalom meghatározásai mellett imponálóan gazdag szakirodalmat tár fel, melyet szisztematikusan rendszerez és szintetizál saját eredményeivel. Kutatómunkájának kiválóságát számos díj és elismerés jelzi.

Az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola Nyelvpedagógiai programjának vezetője 13 éven keresztül, 2020-tól a Nyelvtudományi Doktori Iskola Nyelvpedagógia és angol alkalmazott nyelvészeti programjának alapító vezetője. 2024-től a Nyelvtudományi Doktori Iskola vezetője. 2004 óta a Fordítástudományi Doktori programnak is alapító tagja és témavezetője. Nevéhez fűződik több alkalmazott nyelvészeti és nyelvpedagógiai tárgy bevezetése és fejlesztése: diskurzuselemzés, szövegnyelvészet, kutatómódszertan, az idegen nyelvi íráskészség fejlesztése, fordításkutatás, a tudományos nyelv kutatása. Eddig 26 PhD hallgató témavezetője, közülük 17-en megvédték doktori értekezésüket. Többségük mára meghatározó egyénisége a hazai alkalmazott nyelvészeti képzeteknek és tudományos kutatásnak.

Károly Krisztina számos magyar és külföldi tudományos és szakmai testület munkájában vesz részt. Többek közt az MTA Nyelvtudományi Bizottsága tagjaként és az Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság korábbi elnökeként, jelenleg tagjaként kiemelt figyelmet fordít a tudományos kommunikáció elősegítésére, a kutatói utánpótlás nevelésére. Az MTA-munkabizottsággal és a Nyelvtudományi Kutatóközponttal 2007 óta szervezi az évente sorra kerülő doktoranduszkonferenciákat, tevékenykedik a programbizottságban, az absztraktok bírálatában, üléseelnökként irányítja a szakmai beszélgetések kibontakozását. Szakmai fórumokon személyre szóló észrevételeivel, tanácsaival, sőt konzultációkkal is támogatja a kutatókat.

Aktív szerepet vállal tudományos szakfolyóiratok alapításában és szerkesztésében. Társalapítója és szerkesztője az *Across Languages and Cultures. A Multidisciplinary Journal for Translation and Interpreting Studies* című Q1-es lektorált és referált nemzetközi folyóiratnak. 2025-től az *Across* folyóirat főszerkesztője. Szintén 2025-től a Q1-es *International Journal of Applied Linguistics* (Wiley) egyik társszerkesztője. Tíz éven át a *Working Papers in Language Pedagogy* című lektorált online szakfolyóirat egyik alapító szerkesztője volt. A MANYE keretében szerkesztőbizottsági tagja a *Fordítástudomány* és az *Alkalmazott Nyelvtudomány* folyóiratoknak, és tanácsadó testületi tagja a *Modern Nyelvoktatás* folyóiratnak.

Sokrétű oktatási, kutatási és tudományos szervező tevékenysége során Károly Krisztina nemcsak a maga számára szerez elismerést, hanem kutatótársaival együtt a magyar fordítástudománynak, a műfajkutatásnak, a nyelvpedagógiának is. Meghatározó szerepe van a kutatói utánpótlás fejlesztésében és a magyarországi eredmények külföldi megismertetésében.

Kedves Krisztina, a MANYE közössége nevében szívből gratulálok a Brassai-díj elnyeréséhez!

KÖSZÖNET A BRASSAI SÁMUEL-DÍJÉRT

(MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZEK ÉS NYELVTANÁROK EGYESÜLETE, ESZÉK, 2025. ÁPRILIS 14.)

Károly Krisztina

károly.krisztina@btk.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Angol-Amerikai Intézet,

Angol Nyelvpedagógia Tanszék

<https://orcid.org/0000-0002-2616-1254>

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Főtitkár Asszony!

Tisztelt Dékán Úr, szervezőbizottsági Elnök Asszony,

Helyettes-államtitkár Úr,

programbizottsági Elnök Asszony!

Kedves Kollégák!

Köszönettel fogadom ezt a díjat, melyet a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének (MANYE) Választmánya ezúttal nekem ítelt. Bevallom, váratlanul ért, de nagy örömet jelent számomra, mert egész szakmai életem során a nyelvészet és annak különféle alkalmazási területein dolgoztam: fiatalabb éveimben a tolmácsolás, a nyelvoktatás és a nyelvi mérés gyakorlatával és kutatásával foglalkoztam, majd a 2000-es évektől a fordítás elméleti kérdései és tudományos vizsgálata felé fordult a figyelmem.

A munkám során a MANYE-nak, és különösen a MANYE kongresszusainak mindvégig nagyon sokat köszönhettem. Itt tartottam meg az első magyar nyelvű tudományos előadásaimat a fordításról (visszakerestem, ez 1999-ben volt Veszprémbe), ami azért fontos, mert hiszem, tudom, hogy a tudományunkat az anyanyelvünkön, magyarul is művelni kell. Itt ismertem meg személyesen a széles és a szűkebb szakma jelentős képviselőit, itt kötöttem életre szóló szakmai barátságokat és kapcsolatokat; és a MANYE és kongresszusai – úgy érzem –, jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy beletanuljak a szakmába és tapasztalatot szerezzek a tudományos köz-

életi tevékenységek különféle fajtáiban. Fiatal kollégáimnak, azoknak is, akik most itt vannak velünk, saját szakmai-tudományos életem példáján azt kell mondanom, hogy egy nagyon különleges közösségbe kerültek: egy igazán összetartó és segítő közösségbe, akiknek támogatásában mindig bízhatnak.

Úgy gondolom, hogy a MANYE és közössége méltó tükre Brassai Sámuel szellemiségének, egész tanári és tudósi léte lényegének. Brassai Sámuel mindenképp elé helyezte tanítványait, őket mindig támogatta; tudósként a tudományok széles körére nyitott és befogadó volt, fontos feladatának tartotta a legújabb tudományos eredmények megismerését, megismertetését, de még a tudományos eredmények népszerűsítését is.

Erre a szellemiségre fog emlékeztetni engem a róla elnevezett díj, és ezt a szellemiséget, ezt a tekintélyes szakmai-tudományos háterszínét köszönöm én hálásan a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének!

A MANYE 2025. ÉVI TISZTELETI TAGJÁVÁ VÁLASZTÁSA ALKALMÁBÓL: PLÉH CSABA

(MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVÉSZEK ÉS NYELVTANÁROK EGYESÜLETE, ESZÉK, 2025. ÁPRILIS 14.)

Fóris Ágota

foris.agota@kre.hu

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,

Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Magyar Nyelvtudományi Tanszék

<https://orcid.org/0000-0002-7599-0323>

Pléh Csaba 1945. november 29-én született. Pszichológus, nyelvész. Jelenleg a Közép-európai Egyetem Kognitív Tudományi Tanszéke vendégtanára.

Tanulmányait az ELTE BTK-n végezte: pszichológus oklevelet (1969), majd általános és alkalmazott nyelvész oklevelet szerzett (1973). Pszichológiából doktorált (1970), a pszichológiai tudomány kandidátusa (1984), doktora (1997), habilitált (1998). Az MTA tagja (1998-tól levelező tag, 2004-től rendes tag), az Academia Europaea (London) tagja 2007-től kezdve. A Magyar Tudományos Akadémia főtítkárhelyettese volt (2005–2008). Számos kitüntetés, így a Széchenyi-díj birtokosa.

Korábban – többek között – a Szegedi Tudományegyetem Pszichológia Tanszék egyetemi tanára (1998–2002), majd a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Információ- és Tudásmenedzsment Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára (2003–2004), ugyanott a Kognitív Tudományi Tanszék alapítója (2004) volt. Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola egyetemi tanára 2012 és 2014 között. A Közép-európai Egyetem (CEU) Kognitív Tudományi Tanszék vendégprofesszora 2015-től, jelenleg is. A Rutgers Egyetem (1989), a Trieszti Egyetem (1991), az Indiana Egyetem (1991–1992, 2004–2005), a Bécsi Egyetem (1993–1999) vendégprofesszora. Nagy számú pszicholingvisztikai és kognitív pszichológiai tárgyú könyv szerzője és szerkesztője. Összesen több mint 800 publikáció szerzője, hivatkozásai 3000 felett vannak. Hirsch indexe 27-es.

Pléh Csaba kutatásait a megismeréstudomány, vagyis a kognitív tudományok területén folytatta, amely a pszichológia, a filozófia, a nyelvészet, a biológia határterületén található. A kognitív kutatások hazai megteremtői, innovatív kutatói és oktatói közé tartozik. Munkatársaival, tanítványaival együtt a kognitív tudományok több területén ért el jelentős eredményeket: a nyelvelsajátítás, a nyelvfeldolgozás, a kétnyelvűség, az emlékezet, az észlelés, a kognitív fejlődésléktan, az evolúciós pszichológia, a filozófia és a tudománytörténet területein. Szűkebb kutatási területe a nyelvpszichológia, a nyelvi fejlődés kísérleti pszichológiai vizsgálata, a mondatmegértés meghatározói, a mondatközi viszonyok értelmezése, a megismerépszichológia; vezető témája a fejlődési zavarok értelmezése. Egész életét és munkásságát meghatározta a kognitív szemlélet és mindenütt észrevehető optimizmusa, ahogy erről *Árnyak* címmel megjelent életrajzi könyvében is ír:

Szerintem a kognitív felfogás, s ez fontos érzelmi hangsúlya a mozgalmunknak és számomra is életszervező mozzanat, a felvilágosodás kori optimista emberberkép újraértelmezése, visszahozása és védelme [...]. Optimista ez az emberkép abban a tekintetben, hogy hogy nem lát szakadékokat a természet és a társadalom vagy az élményvilág és az ember természeti léte között. (Pléh, 2023, p. 317)) Igyekszünk mindent újraolvasni és újraértelmezni, de ezt összekapcsoljuk az optimizmussal. A pszichológiai naturalizmus optimista, mert nem érzi magát fenyegetve attól, hogy valakik mást is megtudnak az emberről, mint amiben ő hitt. Az alapvető hit, hogy az embert, úgy ahogy van, meg kell ismerni. Ebben az értelemben pszichológiai világképem nem áll távol a pszichoanalitikus gondolattól, amely szintén azt hirdeti Horatius és Kant nyomán, hogy *Sapere aude – Merj tudni*. Nem szabad félnünk, nem szabad félni megismerni semmit. (Pléh, 2023, p. 322)

Professzor úr több alkalommal tett eleget a MANYE-től kapott felkérésnek és tartott előadást a MANYE rendezvényein, így 2009-ben a XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson az Eszterházy Károly Főiskolán Egerben „Hogyan használja a nyelv az agyat? Új megoldások a nyelv agyi lokalizációjában” címmel, és a jelenlegi, XXX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson a Josip Juraj Strossmayer Tudományegyetemen Eszéken, „Nyelvek eltérései és az emberi nyelvi feldolgozás” címmel. Az alkalmazott nyelvészetet és nyelvészeket mindig támogatta, segítette.

A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete választmánya jelentős tudományos és iskolateremtő munkásságának elismeréseként Pléh Csaba professor emeritust tiszteleti tagjává választotta.

IRODALOM

Pléh, Cs. *Árnyak* (2023). Magvető.

KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A RITKÁBBAN TANÍTOTT NYELVEK OKTATÁSÁBAN

BESZÁMOLÓ A LITVÁNIA ÉS MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁRÓL

Vilnusi Egyetem Filológiai Kar

Vilnius, 2025. május 16–17.

Zsolnai Márton

zsolnai.marci@gmail.com; Martin.Zsolnai@flf.vu.lt

Vilnusi Egyetem, Filológiai Kar, Balti Nyelvek és Kultúrák Intézete, Skandináv Tanulmányok Központ

<https://orcid.org/0009-0002-0808-8820>

A Vilnusi Egyetem Magyar Lektorátusának 10 éves fennállása alkalmából a Litvániai Magyarok Báthory István Kulturális Szövetsége, a Vilnusi Egyetem Filológiai Kara és Magyarország Vilnusi Nagykövetsége 2025. május 16. és 17. között nemzetközi tudományos konferenciát szervezett személyes és online formában. A két nap során lehetőség nyílt megvitatni a legújabb alkalmazott nyelvészeti kutatási eredményeket, az esemény kiváló tudományos kapcsolódási felületet biztosított Magyarország és Litvánia között.

A konferenciának a K. Donelaičio díszterem adott otthont. A résztvevőket Béres János, Magyarország litvániai nagykövete köszöntötte, aki beszédében felhívta a figyelmet a két ország közös történelmi kapcsolataira, megemlítve a Jagelló-dinasztia és Báthory István fontos cselekedeteit. Ezután Mindaugas Kvietkauskas, a Filológiai Kar dékánja is köszöntötte a résztvevőket. Ērika Sausverde, a Balti Nyelvek és Kultúrák Intézetének vezetője bemutatta az intézetben megjelenő nyelvi sokszínűséget, megemlékezett a Magyar Stúdiumok Termének 2001-es megalakulásáról, és megköszönte az egyetemen dolgozó korábbi (Hegedűs Máté, Bulla Noémi) és a jelenlegi (Zsolnai Márton) magyar vendégoktatók áldozatos munkáját.

A plenáris előadók sorát Menyhei Zsófia kezdte, aki az MI-műveltséggel kapcsolatos legfrissebb tapasztalatait osztotta meg a közönséggel, és bemutatta, hogyan lenne érdemes integrálni a mesterséges intelligencia használatát a közoktatás és a felsőoktatás rendszerébe. Szőke Johanna előadásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a tanároknak meg kell tanulniuk azokra az egyéni sajátosságokra koncentrálniuk, amelyek megkülönböztetik a szakmai készségeiket a mesterséges intelligenciától. A félelmek és az identitásválság leküzdésének lehetséges megoldásai közé tartozhatnak például az MI-műveltséget fejlesztő képzések és az ön- és társreflexiós lehetőségek kiaknázása.

Vermeki Boglárka előadásában a 2025 őszén megjelent *Magyar felfedező 1. Magyar nyelvkönyv 10-14 éves gyerekeknek* című tankönyv elkészítésének folyamatáról beszélt, illetve a könyvben megjelenő feladatalapú nyelvtanítás (TBLT) és a projektalapú nyelvoktatás alapelveiről. Az elkészült tananyag releváns tartalmával, a korosztályhoz illeszkedő témákkal, látványos illusztrációkkal és logikus, könnyen átlátható felépítésével érdekes és motiváló nyelvtanulást tesz lehetővé.

A plenáris előadásokat követően a résztvevők megtekintették az egyetem központi könyvtárát, majd az első szekcióban Zsolnai Márton a Vilnusi Egyetem magyarnyelv-oktatás történetét mutatta be, továbbá a jelenlegi képzési struktúrát és a jövőbeli terveket. Majoros Ivett a minszki lektori munka során megélt tapasztalatairól beszélt. Kitért a magyar filmművészet jelentőségére, és a nemzetközi nőnapban rejlő kultúráközvetítés lehetőségére. Kárai Dániel előadásában arra kereste a választ, hogy a ritkábban tanított, agglutináló és morfológiailag gazdag nyelvek tanítása esetében is alkalmazhatóak-e az angol mint idegen nyelv oktatásának alapelvei. Kajdi Alexandra az óvodás és kisiskolás korú magyarul tanuló gyermekek oktatása során felmerülő fontos alapelveket mutatta be a hallgatóságnak, és felhívta a figyelmet azokra a nyelvészeti és módszertani megfontolásokra, amelyeket érdemes figyelembe venni ennél a fiatal korosztálynál.

A délutáni párhuzamos szekciók angol nyelvű előadásait Dobos Mária kezdte, aki a magyar középiskolás diákok írás-olvasási készségeinek jelentős különbségeit mutatta be. Megismerhettük a hallgatók közösen írt munkáira vonatkozó megélését, valamint a saját írási folyamatukkal kapcsolatos reflexióit. Király Krisztina előadásában a KRÉTA IFM magyar nyelvi moduljára fókuszált. Bemutatta annak pedagógiai értékét a magyar nyelv tanulásában, valamint lehetséges szerepét abban, hogy megfelelő felkészítést nyújtson a tanulók számára a standardizált vizsgákra. Prohászka Zsolt azt a kérdést járta körbe, hogy hogyan változik a nemzetközi egyetemi hallgatók motivációja a magyar mint idegen nyelv órákon. A kutatás célja volt beazonosítani, hogy mely események vagy tényezők járulnak hozzá ezekhez a változásokhoz. Miroslav Stasilo a francia nyelvhez köthető kutatásában rámutatott arra, hogy a nyelvtanulási motivációt több, egymással összefüggő tényező alakítja, a tanulási környezet mellett például a pedagógiai stratégiák, a tanórai dinamika és a személyes célok is.

A magyar nyelvű szekcióban Bencze Norbert arra kereste a választ, hogy hogyan lehet a kulturális tartalmakat, különösen a kanonizált, ún. „magas kultúra” elemeit elérhetővé tenni alacsony nyelvi szinten tanulók számára. Veresné Valentinyi Klára a fordítástudomány aktuális kérdéseire kalauzolta el a résztvevőket. A gépi fordítás, a minimális és a teljes utószerkesztés használhatóságát egy hallgatókkal végzett kutatás példáján vezette le. Nagy Csilla az osztály-

főnöki és nyelvtanári szerep határán megélt tapasztalatairól mesélt, és ismertette az iskolai cse-reprogramok lehetséges pozitív hozadékát.

A péntek délutáni előadásokat követően Nagy Dénes András, első beosztott konzul megnyitotta a *Petőfi a világ körül* című angol nyelvű poszterkiállítást, majd Pejtsik Panna és Horváth András Ádám saját feldolgozású dalokkal örvendeztette meg a jelenlévőket. A változatos zenei repertoárban a saját szerzemények mellett több Petőfi vers is helyet kapott. Szombat reggel a *Magyarok Vilniusban a XVIII. század végéig* tematikájú városi sétát jártuk be az egykori városfalnál található Hajnal-kaputól (Aušros vartų) indulva.

A délelőtt során Szita Szilvia tartotta meg plenáris előadását, amelyben ismertette a korpusz-nyelvészet nyelvoktatásban való felhasználásának lehetőségét, és egy olyan korpuszalapú módszertant mutatott be, amely tematikusan összekapcsolódó szövegekkel való munkát alkalmaz a nyelvtanulás támogatásának érdekében. Ezt követően Schell Gergely egy pszichológiai témájú műhelymunkát tartott, ahol a résztvevők az elméleti ismeretek mellett a gyakorlatban is kipróbálhattak néhány érdekes és hasznos technikát.

A magyar nyelvű workshoppal párhuzamosan kezdetét vette a *Language pedagogy and technology* című szekció. Elsőként Fischer Andrea osztotta meg tapasztalatait a Koreában magyarul tanuló egyetemistákkal kapcsolatban. Az izgalmas szakmai kihívás bemutatását személyes történetekkel színesítette. Király Attila előadásában szó esett a Josai Nemzetközi Egyetem tantervi innovációjáról, a szerző saját tananyagairól és a munkacsoport tanulást támogató kulturális tevékenységéről is. Baráz Eszter a történetmesélés elméleti kereteit mutatta be, majd fel-tárta mind a klasszikus, mind a digitális történetmesélés eredetét, a történetek kulcselemeit, és példákkal illusztrálta e módszer változatos alkalmazási lehetőségét a nyelvórákon. A szekciót záró előadásban Csernus Anna betekintést nyújtott a tanárok nyelvtanítási stratégiákkal kapcsolatos meggyőződéseiről és tényleges nyelvtanítási gyakorlatai közötti kapcsolatba. Az előadó nagy hangsúlyt fektetett a meggyőződések és a gyakorlat összetett viszonyának a bemutatására is.

Az *Applied Linguistics* című szekció első előadói Dóla Mónika, Viszket Anita, Kárpáti Eszter és Kleiber Judit voltak. Kutatásukban a magyar szakos kínai egyetemi hallgatók magyar nyelv-oktatásának nyelvi és interkulturális sajátosságaira összpontosítottak, és a határozói igenevek tanításával kapcsolatos kihívásokat vizsgálták. Birutė Spraukienė vizsgálata kimutatta, hogy a dán névszók különböző típusainak (a lexikai és a nyelvtani határozottsági és határozatlansági jelölőknek) az elsajátítása két fő tényezőtől függ: a névszók morfoszintaktikai összetettségétől, valamint a kutatásban résztvevők anyanyelvéből eredő transzfertől, mivel abban nincsenek névelők. Sipos Alexandra a kutatásában azt vizsgálta, hogy a versenyben elhangzó dalok nyelv-használata milyen szerepet játszik a nemzeti identitás formálásában, valamint egyfajta kollektív európai identitás megteremtésében. Schmidt Ildikó egy longitudinális kutatás eredményeit mutatta be. A kutatás során magyarországi gyermekes családok szüleivel és magukkal a gyerekekkel készített interjúkat, aminek segítségével azt térképezte fel, hogyan zajlik a gyerekek kétnyelvűvé válásának folyamata.

A kávészünet után Nádor Orsolya plenáris előadásában összegezte a kelet-közép-európai térségben megfigyelhető nyelvpolitikai és nyelvoktatáspolitikai tendenciákat. Az előadó arra a kérdésre kereste a választ, hogy vajon miért tűnik sikertelennek az államnyelv tanítása a Magyarországgal szomszédos országokban.

A konferencia utolsó szekciójában a magyar mint idegen nyelv és a szaknyelvi oktatás kérdései kerültek fókuszba. Marthy Annamária a Semmelweis Egyetem magyarul tanuló külföldi hallgatóinak magyar szókincsét vizsgálta szóasszociációs módszerrel. Halász Hortenzia bemutatta, hogy hogyan alkalmazzák a nemzetközi hallgatók a magyar fogorvosi szaknyelvi tudásukat a klinikai gyakorlat során, és feltárta azokat a tényezőket, amelyek az aktív nyelvhasználat ellen hatnak. Nagy Julianna előadásában a bor témája került a középpontba: bemutatta, hogy a borozáshoz kapcsolódó versek és novellák hogyan alkothatják akár egy féléves irodalmi tematikájú kurzus gerincét. Vigh Ivett Barbara ismertette és elemezte a romániai MID oktatás négy fő formáját, amelyek a nyelvtanfolyamok, a fakultatív oktatás, a magyar nyelvű osztályok nem anyanyelvi diákok számára, és a román anyanyelvű tanulók számára szervezett képzések.

A konferencia részletes programja és a két nap során elhangzott előadások absztraktkötete elérhető a Litvániai Magyarok Báthory István Kulturális Szövetségének honlapján. Az előadások írott változata előreláthatólag 2026 tavaszán fog megjelenni a Vilniusi Egyetem Skandináv Tanulmányok Központjához tartozó *Scandinavistica Vilnensis* különszámában. Köszönjük az előadóknak, hogy ilyen sok érdekes és változatos kutatási eredményt ismerhettünk meg a konferencián. Sok szeretettel várunk mindenkit legközelebb is Vilniusban!

KORPUSZOK, NEMZETEK ÉS MESTERSÉGES INTELLIGENCIA¹

BESZÁMOLÓ A 1ST INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEXICOLOGY
AND LEXICOGRAPHY KONFERENCIÁRÓL

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Kutatóközpont, Lexikológiai Intézet
Budapest, 2025. szeptember 29 – október 1.

Bakó Judit

bako.judit@nytud.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Kutatóközpont Lexikológiai Intézet

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola

<https://orcid.org/0009-0000-4481-1428>

Szabó Réka

szabo.reka@nytud.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Kutatóközpont Lexikológiai Intézet

<https://orcid.org/0000-0002-3721-5983>

Második alkalommal rendezte meg az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont Lexikológiai Intézete a *LexiKonf – Lexikológiai és lexikográfiai konferencia* elnevezésű – az immár nemzetközivé vált – tudományos eseményt, amely 2025. szeptember 29-től október 1-ig zajlott Budapesten, az NKFIH Mecenatúra pályázatának támogatásával, a MEMO – Mesterek és Módszertanok házában. A konferencia célja, hogy közös fórumot teremtsen a nemzetközi és hazai szótárírók, szótárkutatók számára a tudás megosztására és az információcserére. Rendezvényünkön számos kontinens és ország képviseltette magát, összesen 55 előadással. A különböző korú és nemzeti-

¹ A konferencia megvalósítása az NKFIH Mecenatúra (MEC_SZ 149371) támogatásával valósult meg.

ségű, más-más lexikográfiai problémára koncentráló kutatók nemcsak módszertanukban mutattak változatos képet, hanem a lexikográfia különböző korszakait, „generációit” is képviselték. A különböző időszakok eredményeinek és problémáinak felvonultatása igen értékes és elgondolkodtató módon hívta fel a figyelmet a tudományág gyors és komoly kihívást jelentő változásaira, illetve a megjelenő és eltűnő értékek, preferenciák közötti eltérésekre.

A nagyszámú előadásra való tekintettel minden előadót nem tudunk felsorolni, a figyelemfelhívás céljával azonban megemlítiük néhányukat annak érzékeltetésére, hogy a három nap alatt a megszólalók milyen kutatási területeket jártak be, illetve milyen problémákat vetettek fel.

A konferenciát Lipp Veronika, az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont Lexikológiai Intézetének igazgatója, a Nyelvtudományi Kutatóközpont főigazgató-helyettese nyitotta meg. Beszédében kitért rá, hogy rendezvényünk régi hiányt pótol, hiszen a 2023-ban indított LexiKonf előtt évtizedekig nem volt Magyarországon kifejezetten a lexikológia vagy lexikográfia kérdéskörét előtérbe helyező tudományos konferencia. Ezzel szemben a Lexikológiai Intézet (és jogelődje) 60 éves szótárírói tapasztalattal rendelkezik, hiszen itt készültek értelmező szótáraink, valamint az *Új magyar tájszótár*, az *Új magyar etimológiai szótár*, és jelenleg is zajlik *A magyar nyelv nagyszótárának* a készítése. Konferenciánk immáron második alkalommal történő megrendezésével tradíciót szeretnénk kialakítani, és kapcsolódási pontot szándékozunk nyújtani a témában dolgozó szakemberek számára. Az inspiráló előadások mellett erre a fogadás és a közös konferenciavacsora is lehetőséget adott.

A LexiKonf 2025 szervezőgárdáját *A magyar nyelv nagyszótára* szócikkírói és szerkesztői adták.

A plenáris előadásokat három meghívott szakember tartotta. Az első nap Sven Tarp (Dánia; Aarhus Egyetem) *Do lexicography a favor: stop focusing on dictionaries* című gondolatébresztő előadásában beszélt arról, hogy a világ és a technológia változásainak nyomán újra kell definiálni a lexikográfus munkáját. Két szemléletmódot különített el: az ún. „dictionography”-t és az ún. „glossography”-t; utóbbi a szótárakat megelőző glosszák és a digitális korban megjelenő virtuális glosszák írását foglalja magában. Javaslatra szerint a digitális módszerek alkalmazásával a szótár elemei mint a szöveghez csatolt glosszák működhetnek, olyan kontextualizált nyelv(tan) tanulási módszert kínálva, amely a szövegíró saját hibáinak javításán alapul. Sven Tarp a rendezvényt lezárandó, a konferenciát követő napon a Nyelvtudományi Kutatóközpontban is előadást tartott e témáról. Ana Salgado (Portugália; Lisszaboni Tudományos Akadémia, Portói Egyetem) plenáris előadásának címe: *A Decade of Lexicographic Innovation at the Lisbon Academy of Sciences: Still from Paper to Digital Platform – and Then AI Came* volt. Ebben a Dicionário da Língua Portuguesa projektet mutatta be, végigvezetve a hallgatóságot a hagyományos szerkesztési gyakorlatoktól a korpuszalapú szótáríráson át a fenntartható digitális platform kialakításáig, továbbá az új technikai eszközök szótárírásba való integrálásáig. A harmadik plenáris előadó Iztok Kosem (Szlovénia, Ljubljana Egyetem) is az új technológiai megvalósítások témakörhöz kapcsolódott előadásával, amelynek címe *Common Sense(s) in Slovene Lexicography: Building the Digital Dictionary Database* volt. Ebben a Ljubljana Egyetem egy projektjét mutatta be, a szlovén digitális szótári adatbázist (Digital Dictionary Database of Slovene).

A konferencia két teremben, párhuzamosan futó szekciókkal zajlott. Több előadás is szólt az online szótárak akadálymentesítéséről, így például hallottunk előadást a FrameNet Brasil felülettel kapcsolatos ilyen irányú törekvésekről (Iasmin Valéria Miranda Rabelo, Adriana Silvina Pagano, Maucha Andrade Gamonal: *Disability and Assistive Technology: Modeling Accessibility Domain Frames on FrameNet Brasil*), vagy a látássérült felhasználók számára történő akadálymentesítésről (Yulia Vasik, Teresa Fuentes: *Monolingual Lexicography and Visual Impairment: Parameters for More Accessible Dictionaries*). Megismertünk konkrét szótári projekteket, például a Pődör Dóra által prezentált első ír–magyar, magyar–ír szótárt (*The first Irish-Hungarian/Hungarian-Irish learner's Dictionary*), vagy a Manana Rusieshvili-Cartledge és Marine Makhataдзе által bemutatott grúz–angol szótár különböző szerkesztési szempontjait (*Exploring Sensory Lexis: Typological and Structural Perspectives of the Georgian-English Thematic Dictionary*).

A szótárak természetesen lehetnek történetiek, vagy segíthetik a történeti kutatásokat. Hindrik Sijens és Johan van der Zwaag egy új fríz történeti szótár munkálatait mutatták be (*Towards a new historical dictionary of Frisian*).

Természetesen felmerült a szótárak edukációs célra való használata is (Susana Duarte Martins: *Educational applications of general language dictionaries in advanced language proficiency*).

Az előadásokból kiviláglottak az aktuális témák, amelyekkel a jelen kor lexikográfusai szembesülnek. Amellett, hogy a plenáris előadók virtuális megoldásokról és a mesterséges intelligenciáról beszéltek, több előadó számolt be arról, hogy kutatása részeként használta fel a ChatGPT-t, vagy éppen a lexikográfusi munka segítségével látja az újonnan megjelent technológiát.

A nyelvészeti paradigmaváltások is új kérdések elé állíthatják ezt a tudományterületet. Konferenciánkon önálló szekcióba gyűjtöttük a konstrukciós nyelvtani szemléletű előadásokat. Ebben a szekcióban adott elő a Lexikológiai Intézet tudományos főmunkatársa, Sass Bálint (*Morphological dependency trees for representing constructions*), aki a készülő Magyar szerkezet-tár működését és célját szemléltette a *fűbe harap* kifejezésen keresztül. Konstrukciós szemléleten alapuló szótári projektet ismertünk meg a Kínából érkező Edmond Cane-től (*A Construction-based model for language processing*), és a szlovák nyelvben vizsgált konstrukciókról beszélő Jakob Horschtlól (*The closer you look, the more interesting it gets: A Construction Grammar-based analysis of the Slovak Comparative Correlative*) is. A nehézségek is közös pontot jelentettek a lexikográfusoknak: a munkát tudományos igénnyel végezni akaró lexikográfusok helyzetét az elméleti kérdések mellett intézményi korlátok is nehezítették. Mindemellett a szakemberek különböző, nyelvektől függően felmerülő problémákkal is szembesültek. Míg a francia lexikográfusok számára alapvető „tartozéka” egy szótárnak a kiejtési útmutató, az észti kollégák számára ennek hiányolása vagy felvetése meglepetést okozott.

Önálló szekciót szenteltünk a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózattal közösen végzett terminológiai munkának, amelyet az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program Magyar terminológiastratégia alprogramján belül valósítunk meg.

Pozsterszekciónkat is a tematikus változatosság jellemezte a skót nyelvvel kapcsolatos kutatástól (William Rolston Ashford: *Building a better Word Bank: Organising lexicographic evidence at Dictionaries of the Scots Language*) az oceanográfiai kifejezések kollokálódásának bemutatásá-

ig (Sara de Piniés de la Cuesta, Javier Serrano Peinado: *Identifying Collocations in Oceanographic Lexicology: A Focus on Temperature, Pressure, and Salinity*).

A jövőben rendezvényünket két évente tervezzük megvalósítani, és továbbra is az a szándékunk, hogy a szótárírás és -készítés témájában nyitottan várjuk az előadók jelentkezését. A LexiKonf legközelebb is nemzetközi konferenciaként tér majd vissza, előreláthatóan 2027-ben. Célunk, hogy minél több dimenzióban láthassunk rá korunk lexikográfiai kihívásaira, és lehetőséget biztosítsunk a tudomány művelőinek arra, hogy ismeretségeket kössenek egymással, és új módszerekről tájékozódjanak – bízva abban, hogy mindez hozzájárul a hazai és nemzetközi lexikográfusi közösség megteremtéséhez és összekovácsolásához.

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÉS A NYELVI KÖZVETÍTÉS KAPCSOLATA

BESZÁMOLÓ AZ AI FOR T/I – ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR TRANSLATION AND INTERPRETING KONFERENCIÁRÓL

BME, Idegen Nyelvi Központ

Budapest, 2025. október 2–3.

Németh Anikó

nemeth.aniko@gtk.bme.hu

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar,

Idegen Nyelvi Központ

<https://orcid.org/0009-0004-3159-7935>

A BME Idegen Nyelvi Központjának hagyományos őszi konferenciája 2025. október 2. és 3. között zajlott, amelyet ezúttal az EELISA szövetség támogatásával, a zürichi ZHAW és a madridi UPM egyetemek szakmai együttműködésével rendeztek meg. Az EELISA (European Engineering Learning Innovation and Science Alliance), magyarul az Európai Mérnöki Tanulás, Innováció és Tudomány Szövetsége 2020-ban 8 európai ország 10 vezető egyetemének társulásából jött létre. A Műegyetem kezdetektől fogva alapító tagként vesz részt e szövetségben.

Az *Artificial Intelligence for Translation and Interpreting (AI for T/I)* címmel megrendezett két-napos, angol nyelvű nemzetközi esemény hibrid formában – személyesen és online is – elérhető volt az érdeklődők számára. A konferencia központi témája a mesterséges intelligencia (MI) és a nyelvi közvetítés kapcsolatának vizsgálata volt. Az interdiszciplináris tudásmegosztás jegyében az esemény nemcsak a különböző tudományterületek – és az egyetem több karának – képviselői számára biztosított fórumot, hanem a nyelvi iparág képviselőinek és a nemzetközi, valamint hazai hallgatók számára is. Az eseményen több tudományterület – így a mesterséges intelligencia, a mérnöki tudományok és a nyelvi közvetítés – kutatói, oktatói és piaci kép-

viselői mutatták be és vitatták meg a legújabb kutatási eredményeket és iparági trendeket. A program változatos tartalommal kínált – az előadások mellett – műhelyfoglalkozásokat és panelbeszélgetéseket is. A gyakorlati műhelyfoglalkozásokon a fordítás és tolmácsolás oktatásában hasznosítható MI-eszközöket mutattak be, ezek közül néhányat a helyszínen a résztvevők ki is próbálhattak. A két panelbeszélgetésben pedig hazai és külföldi tolmács- és fordítóképző egyetemek oktatói és kutatói, valamint iparági szakemberek osztották meg tapasztalataikat.

A konferencia iránt nagy volt az érdeklődés, a személyesen megjelentek mellett az eseményt sokan követték online formában is: az első napon több mint 300 fő, a második napon pedig közel 200 fő hallgatta az előadásokat és a szakmai beszélgetéseket. A konferencián külön figyelmet kaptak a hallgatók az EELISA együttműködés keretében. Az eseményen az EELISA-szövetség öt műszaki egyeteméről (Isztambul – ITU, Bukarest – UPB, Madrid – UPM, Erlangen-Nürnberg – FAU és Budapest – BME) 16 hallgató vett részt, akik az elhangzott előadásokból és beszélgetésekből inspirálódva egy workshop keretében mutatták be az emberi tényezők mellett és ellen szóló érveiket a mesterséges intelligenciával támogatott nyelvi közvetítésben.

A konferencia első napján a rendezvény levezető elnöke Fischer Márta, a BME Idegen Nyelvi Központjának igazgatója volt. A megnyitón Szalmáné Csete Mária, a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar dékánja köszöntötte a résztvevőket, hangsúlyozva a nemzetközi együttműködés és az interdiszciplináris kutatás fontosságát. Ezt követően Hegedűs Csaba (BME Villamosmérnöki és Informatikai Kar) tartott előadást *Fundamentals of Large Language Models* címmel, amelyben bemutatta a nagy nyelvi modellek (LLM-ek) működési elveit és potenciális alkalmazásait az oktatásban és a fordítástechnológiában. A mindennapi gyakorlatban alkalmazott új technológiai fejlesztésekről Jánosy Márton, az Edimart Tolmács és Fordítóiroda ügyvezető igazgatója beszélt a *Where Packaged AI Tools Fall Short — and What We Built Instead* című előadásában, ahol saját fejlesztésű MI-megoldásokkal szemléltette, hogyan lehet túllépni a picon elérhető eszközök korlátain.

Délután párhuzamos műhelyfoglalkozásokra került sor: Nagy Levente Péter, az MKIFK lektora és fordítástechnológusa a *ChatGPT as a Translation Engine and Translator Assistant* workshopon mutatta be, miként használható a ChatGPT a fordítók munkájának támogatására. Ezzel párhuzamosan Pablo Calleja és Patricia Martín-Chozas (UPM) *Linguistics in the Era of LLMs* című műhelye a generatív MI nyelvészeti alapjait járta körül. Ezt követően Kis Balázs, a MemoQ társalapítója tartott előadást *Quo vadis, Language Professions? Some Best-Case Scenarios* címmel, amelyben a nyelvi közvetítés mint szakma jövőjét vizsgálta a mesterséges intelligencia korában.

A nap zárásaként Besznyák Rita (BME INYK) moderálásával kerekasztal-beszélgetésre került sor *Trainers Meet Professionals: AI for T/I Training – Human in the Loop (Translation)* témában, ahol iparági és egyetemi képviselők – többek között Király Krisztián (HUNNECT), Anna Martin (DGT), Robin Edina (ELTE FTT), Mattia Turra (ZHAW), valamint Pablo Calleja és Patricia Martín-Chozas (UPM) – osztották meg tapasztalataikat a fordítóképzés és a technológiai innováció összekapcsolásáról.

A konferencia második napját Vigh Gergely, a BME Nemzetközi Oktatási Igazgatóságának igazgatója nyitotta meg, és Szabó Csilla a BME Idegen Nyelvi Központjának képzésvezetője mode-

rálta. A közönség elsőként a tolmácsolástudomány nemzetközileg elismert professzorát, Franz Pöchhackett (Bécsi Egyetem) hallgathatta meg, aki az *Automated Interpreting: The Challenge for Research* című előadásában a gépi tolmácsolás kutatásának kihívásait és etikai kérdéseit elemezte, s egyben részletes és alapos áttekintést adott a gépi tolmácsolás fejlődésének eddigi mérföldköveiről, illetve további izgalmas kutatási irányokat vázolt fel.

Második előadóként a nemzetközi tolmácsolástudomány neves szaktekinthelye Michaela Albl-Mikasa, a zürichi egyetem tolmácsképzőjének volt professzora tartott előadást *AI Has Intelligence and Creativity, Humans Have Intuition* címmel, aki az emberi intuíció szerepét hangsúlyozta az MI által támogatott szakmai folyamatokban. A délelőttöt Héder Mihály, a Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar tanszékvezetőjének (BME GTK) *Artificial Intelligence vs. Human Identity* című gondolatébresztő prezentációja zárta, amely a mesterséges intelligencia és az emberi identitás kapcsolatát vizsgálta filozófiai és társadalmi szempontból.

A délutáni programban párhuzamos szekciók zajlottak: Fischer Márta és Szabó-Horváth Krisztina (BME Idegen Nyelvi Központ) esettanulmánya *Challenging the 'AI Can Do It All' Myth* címmel a BME belső fordítóirodájának és terminológiai adatbázisának létrehozásáról számolt be, míg Anne Catherine Gieshoff és Mattia Turra (ZHAW) *IT-COMMIT* workshopja az MI által generált interaktív párbeszéd tolmácsképzésben való alkalmazását mutatta be.

A konferencia második kerekasztal-beszélgetését *Trainers Meet Professionals: AI for T/I Training – Human in the Loop (Interpreting)* címmel a második nap végén Szabó Csilla moderálta, amelyben Michaela Albl-Mikasa, Franz Pöchhacker, Anne Catherine Gieshoff, Seresi Márta (ELTE FTT) és Vaspál Veronika (MFTE) vett részt. A panelbeszélgetés résztvevői az MI és az emberi szakértelem közötti egyensúly kérdéseit boncolgatták, továbbá azt is megvitatták, hogy miként tudják a képzőintézmények és a szakmai érdekképviselők a jövő tolmácsait felkészíteni a hibrid és távtolmácsolás kihívásaira.

A záró szekcióban a hallgatók vették át a főszerepet: a Hackathonra felkészítő workshop után az EELISA tagjai mutatták be MI-alapú projektjeiket egy *Pitch Session* keretében, Furka Ildikó (BME INYK) moderálásával. A multidiszciplináris csoportokban dolgozó hallgatók különböző megoldásokat kínáltak a mesterséges intelligencia által a fordítás és tolmácsolás területén felmerülő kihívásokra, különös tekintettel az emberi beavatkozás szükségességére. A bemutatók bizonyították, hogy a mesterséges intelligencia és a nyelvi közvetítés területén zajló együttműködés képes valódi értéket teremteni az oktatásban és a szakmai gyakorlatban egyaránt.

Összességében az előadások és a panelbeszélgetések kellemes környezetben zajlottak, az online formát választók is jól tudták követni az előadókat és a kivetített prezentációkat, hiszen a kiszolgálásukról egy – több kamerával és megfelelő hangtechnikával dolgozó – profi technikai csapat gondoskodott. A személyesen megjelent résztvevők között az ebéd- és kávészünetekben tovább folytatódtak az élénk szakmai beszélgetések. Ehhez az is hozzájárult, hogy a konferencia szervezői mindent megtettek a vendéglátás színvonalának és a résztvevők kényelmének biztosítása érdekében.

A kezdeményezés az Idegen Nyelvi Központ kutatói által alapított *AI for Mediation between Languages and Cultures* EELISA közösség missziójához illeszkedett, és három fenntartható fejlődési célt (SDG) is támogatott:

- az SDG 4 (Minőségi oktatás) célját a magas színvonalú, MI-alapú képzések hozzáférhetővé tételével,
- az SDG 9 (Ipar, innováció és infrastruktúra) célját az akadémiai és ipari együttműködések ösztönzésével,
- valamint az SDG 17 (Partnerség a célok eléréséért) célját az interdiszciplináris hálózatépítéssel és tudásmegosztással.

A szervezők szándéka szerint ez a rendezvény egy sorozat első állomása volt – az *AI for Mediation between Languages and Cultures* közösség további rendezvényeket is tervez. A konferencia hozzájárult a fordítással és tolmácsolással kapcsolatos tévhitek elosztatásához, és egyértelművé tette: a mesterséges intelligencia korában az emberi tényező nem háttérbe szorul, hanem új szerepben és új kompetenciákkal válik nélkülözhetetlenné – ez pedig komoly kihívás elé állítja a képzőintézményeket. Ennek leküzdéséhez folyamatos párbeszédre van szükség a szakma képviselői, a különböző területről érkező kutatók és a képzőintézmények között. Ehhez kívánt hozzájárulni a BME INYK nemzetközi konferenciája is.

A konferencia részletes programfüzete az alábbi oldalon érhető el: http://tfk.bme.hu/wp-content/uploads/2025/10/Programme-booklet_2_3_Oct_2025.pdf

A konferencián készült képek a következő oldalon tekinthetők meg: <https://eelisa.bme.hu/photo-gallery-ai-for-t-i-artificial-intelligence-for-translation-and-interpreting-conference/>

A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT VÁLTOZÓ SZÍNTEREI

BESZÁMOLÓ A GRAMMA NYELVI IRODA TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁJÁRÓL

Liszt Intézet – Magyar Kulturális Központ

Pozsony, 2025. november 12.

Hencz Bálint Péter

hencz2@uniba.sk

Pozsonyi Comenius Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

<https://orcid.org/0009-0000-7843-3584>

A *kisebbségi nyelvhasználat változó színterei* címen szervezett tudományos konferenciát 2025. november 12-én a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda Pozsonyban. A rendezvényt a Liszt Intézet – Magyar Kulturális Központ fogadta be. A szervezők munkáját a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke, valamint a Selye János Egyetem Tanárképző Karának variológiai munkacsoportja segítette. A konferenciára a Kárpát-medence négy országából érkeztek nyelvész, történész, szociológus, valamint kisebbségi jogokkal foglalkozó kutatók, akik előadásukban saját kutatási területük különböző aspektusaiból közelítették meg a tanácskozás témáját. Az előadókat és a hallgatóságot előbb Venyercsan Pál, a Liszt Intézet igazgatója, majd Misad Katalin, a Gramma Nyelvi Iroda munkatársa és a pozsonyi magyar tanszék oktatója köszöntötte. A konferenciát Sebők Szilárd, a pozsonyi magyar tanszék adjunktusa vezette.

Az első ülésszakot Kontra Miklós, a Károli Gáspár Református Egyetem nyelvész professzora nyitotta meg, aki konkrét példákkal szemléltetve mutatott rá arra, hogy a kisebbségben élő magyarok gyakran a meglévő lehetőségeikkel sem élnek. Előadásában szó esett olyan, a kisebbségi magyar közösségeket érintő fontos kezdeményezésekről (pl. törvényjavaslat, tankönyvcseré), amelyek végül különböző okokból nem valósultak meg. Ezen okok közé tartozik többek között

a félelem a többségi nemzettel való konfliktustól, a magyar pártok haszonlesése, vagy az ún. kisebbségpszichológiai érzéketlenség.

A második előadást Simon Attila történész, a Fórum Kisebbségkutató Intézet igazgatója, egyben a Selye János Egyetem docense tartotta. Felszólalásában összehasonlította a magyar nyelv használatát a csehszlovákiai hivatalokban az 1919-es, illetve az 1945-ös államfordulatot követően. Bár az előadó két különböző politikai helyzetet hasonlított össze, cáfolta azt a gyakran felmerülő előfeltevést, miszerint a hatályos törvények értelmében ezekben az időszakokban nem volt lehetőség a magyar nyelvnek a hivatali érintkezésben való használatára. A történelmi tények ismeretében levonható ugyanis az a tanulság, hogy a nyelvhasználatot nem mindig és nem feltétlenül a hatalmi szándékok szabják meg.

Lampl Zsuzsanna szociológus, a Konstantin Filozófus Egyetem docense előadásában a szlovákiai magyarok nyelvhasználatával foglalkozott az általa végzett szociológiai kutatások tükrében. Kutatási eredményeit, valamint a 2021-es szlovákiai népszámlálási adatokat figyelembe véve megállapította, hogy a magyar anyanyelvűek és a magyar nemzetiségűek száma egyaránt fogy, ennek fő okaként pedig az asszimilációt nevezte meg. Az előadó a továbbiakban érintette még az asszimiláció makro- és mikrotársadalmi tényezőit, továbbá kitért a deklarált nemzetiesség és a családban használt nyelv, illetve az iskolai tanulmányok nyelvének és a család nyelvének kapcsolatára is.

Simon Szabolcs, a Selye János Egyetem adjunktusa és a Gramma Nyelvi Iroda munkatársa szlovákiai magyarok, illetve szlovákok körében végzett nyelvhasználatiszintér-vizsgálatának eredményeit tette közzé felszólalásában. A négy dél-szlovákiai városban (Érsekújváron, Vágsellyén, Dunaszerdahelyen és Révkomáromban) megszólított adatközlők véleménye az anyanyelv és a nemzetiség közötti összefüggések, a kétnyelvű beszélőközösségekben élők nyelvi kompetenciái, valamint a nyilvános nyelvhasználati színtereken és a magánszférában folytatott kommunikáció választott nyelvének kérdéskörében jelentett új színfoltot.

A konferencia második ülésszakát Gyurcsík Iván, a Nemzeti Közszerződési Egyetem munkatársa, kisebbségjog-szakértő nyitotta meg. Előadásában áttekintette a Szlovákiában élő kisebbségek nyelvi jogairól rendelkező törvényeket s ezek módosulásait a múlt évszázadtól kezdődően napjainkig. Az előadó hangsúlyozta, hogy bár a formális nyelvhasználati színterek kétnyelvűsítése Szlovákiában apró lépésekben történt, a nyelvi jogok érvényesítésében mindig kulcsszerepet játszott az ország területén élő nemzeti kisebbségek hozzáállása.

Dančo Jakab Veronika, a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének adjunktusa egy oktatásterminológiai adatbázis fejlesztésének elméleti alapvetéseibe, illetve gyakorlati kihívásaiba nyújtott betekintést. A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózathoz kapcsolódó projekt elsődleges célja a Kárpát-medencei magyar oktatási szaknyelv egységesítése; további céljai a magyar nyelv intézményi jelenlétének erősítése, a kétnyelvűség fejlesztése, valamint a Kárpát-medencei magyar nyelvű tanárképzés egységesítése.

A második ülésszakot Vančo Ildikó, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének professzora zárta, aki előadásában szlovákiai és romániai kisiskolások államnyelvvvel kapcsolatos attitűdvizsgálá-

tának tanulságairól számolt be. Adatai azt mutatják, hogy a korai tanulói attitűdök túlnyomórészt pozitívnak mondhatóak: adatközlői akkor is elismerik a nyelvtanulás szükségességét, ha a tanórák nem mindig okoznak számukra örömet, vagy ha a tanult nyelvet nehéznek találják. Vizsgálatából kitűnik, hogy az egyes régiókban jelentős egyéni különbségek mutatkoznak a tanulók között, amelyeket a családi környezet, továbbá a települési lehetőségek befolyásolnak.

A rendezvény harmadik ülészaka Karmacs Zoltán, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem docensének és az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem munkatársának előadásával kezdődött. Az előadó az Ukrajna területén élő kisebbségek nyelvhasználatába nyújtott betekintést. Előbb felvázolta az ország történelme során hatályt nyert korábbi és újabb nyelvtörvényeket, majd bemutatta az ukrain kisebbségi nyelvek jelenlegi státuszát, továbbá a nyelvi ombudsmanok elképzeléseit, illetve azokat a nehézségeket, amelyekkel az Ukrájában élő nemzeti kisebbségeknek nyelvhasználatukat illetően nap mint nap szembe kell nézniük.

Tódor Erika-Mária, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának professzora az iskolai nyelvi tájkép témakörében tartott előadást. Kutatása romániai magyar, szlovákiai magyar és szlovéniai kétnyelvű iskolákra irányult. A választott oktatási intézmények nyelvi tájképét a diszkurzív téralkotás és a nyelvválasztás kapcsolata, a nyelvi tájképben megjelenő nyelvek tematikus eloszlása, valamint a tájképi elemek jellemzőinek szempontjából tanulmányozta. Megállapítása szerint a vizsgált iskolákban az etnolingvisztikai vitalitás különböző mutatói jelentek meg, amelyek együttesen a kisebbségben élő közösségek létmódjának megértését és tervezését teszik lehetővé.

A konferenciát Misad Katalin előadása zárta. A Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének docense az ún. államnyelvtörvény hatályba lépése óta foglalkozik a magyarnak mint kisebbségi nyelvnek a szlovákiai hivatali érintkezésben betöltött szerepével. Ezúttal az írásbeli ügyintézés nyelvét vizsgálta, amely a magyardomináns települések helyi önkormányzati hivatalában is jellemzően a szlovák. Ennek több okát is feltárta az előadó, ilyenek például a hivatali élet több évtizedes szlováknyelvűségéhez való igazodás, a magyar nyelvű szakterminológia ismeretének hiánya, tájékozatlanság a kisebbségi nyelvhasználati jogokat illetően, továbbá a kisebbségi lakosságnak az a meggyőződése, hogy az államnyelvű beadványok elsőbbséget élveznek az ügyintézés során.

Az egyes ülészakokat követően az előadóknak és a hallgatóságnak alkalma nyílt hozzászólni az elhangzott előadásokhoz. A felmerülő kérdések, megjegyzések az álláspontok tisztázását, a felvetett problémák megértését szolgálták.

A Gramma Nyelvi Iroda konferenciájára mindenképp olyan tudományos diskurzusként tekinthetünk, amely lehetőséget teremtett a Kárpát-medencében működő magyar tudományos műhelyek közötti szakmai kapcsolatok megerősítésére, a jövőbeni együttműködés átgondolására és felvázolására, valamint közös projektek megvalósítására.

OKTATÁSMÓDSZERTANI KIHÍVÁSOK, INNOVÁCIÓK ÉS ÚJ EREDMÉNYEK A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV OKTATÁSÁBAN

BESZÁMOLÓ A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE ALKALMÁBÓL SZERVEZETT MANYE MID-NAPRÓL ÉS
AZ ELTE BTK MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANSZÉKÉNEK SZAKMAI KONFERENCIÁJÁRÓL
Budapest, 2025. november 14 – 15.

Orosz Andrea

orosz.andrea@btk.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvi Közvetítés Intézete,

Magyar mint Idegen Nyelv Tanszék

<https://orcid.org/0009-0004-8364-8116>

Idén ősszel a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének Magyar mint Idegen Nyelvi Szakosztálya, és az ELTE Bölcsészettudományi Karának Magyar mint Idegen Nyelv Tanszéke közösen szervezte meg kétnapos szakmai rendezvényét az ELTE BTK Trefort-kerti kampuszán. A MANYE hagyományos őszi MID-napját november 14-én tartották *Oktatásmódszertani kihívások és innovációk a 21. században* elnevezéssel, míg a tanszék egész napos konferenciájára másnap, november 15-én került sor, *Új eredmények a magyar mint idegen nyelv oktatásában* címmel.

A MID-nap és a konferencia iránt a vártnál jóval nagyobb érdeklődés mutatkozott: mindkét eseményre meglepően sok, mintegy 200 résztvevő jelentkezett, ami jól tükrözi a kollégák elkötelezettségét, és azt, hogy valódi igény mutatkozik az ilyen jellegű szakmai találkozók iránt. A nagyfokú érdeklődés és a magas részvételi arány a szervezők számára is ösztönző és megerősítő visszajelzést jelentett. A program eredeti célja az volt, hogy a résztvevők számára egy olyan széleskörű fórumot és párbeszédet biztosítson, amelyben a friss kutatási eredmények és a gyakorlati tapasztalatok egyaránt helyet kapnak, illetve a szakma különböző oktatási színtereinek bemutatkozására is alkalom adódik. Ennél azonban jóval többet is adott ez a találkozó: lehető-

séget teremtett a személyes szakmai kapcsolatok erősítésére, a tapasztalatok közvetlen megosztására, és inspirációt nyújtott a résztvevőknek a mindennapi oktatói munkájukhoz.

A november 14-ei MID-napon Seidl-Pécs Olívia, az ELTE BTK Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékének vezetője köszöntötte a vendégeket, és egyben reményét fejezte ki, hogy a találkozó során a résztvevők új ötletekkel gazdagodhatnak a 21. század technológiai és oktatásmódszertani kihívásaira adott innovatív megoldások terén. Ezt követően Tartsay Németh Nóra *Mesterséges intelligencia, autonóm tanulás és a nyelvoktatás jövője* címmel tartotta meg plenáris előadását, amelyben azt vizsgálta, hogyan őrizhetjük meg nyelvtanárként emberi, személyes szerepünket úgy, hogy közben bátran használjuk az új, MI-alapú technológiai eszközöket, és támogatjuk a tanulók egyéni útvonalait az autonóm tanulás keretein belül.

A délután az ELTE Magyar mint Idegen Nyelv Tanszék oktatóinak workshopjaival folytatódott, ahol a kollégák egymással párhuzamosan izgalmas és interaktív foglalkozásokkal várták az érdeklődőket. Kajdi Alexandra olyan nyelvi játékokat mutatott be, amelyek motiváló és energetizáló hatásukkal, mondat- és kontextusalapú felépítésükkel, valamint a közösségi élmény biztosításával támogatják a sikeres nyelvtanulást. Kruzslicz Tamás workshopja az íráskészség fejlesztésére irányult, számos példával bemutatva azt, hogyan lehet a grammatikai tudást kreatív, kommunikációt támogató feladatokban sikerrel hasznosítani. Orosz Andrea foglalkozásán a résztvevők egy konkrét irodalmi mű feldolgozásával megtapasztalhatták azt, hogy miként segíthetik az autentikus, esztétikai élményt nyújtó szövegek a nyelvi és interkulturális kompetencia fejlődését, akár magasabb, akár alacsonyabb szinten is. Azok pedig, akik Tóth Gergő műhelyét választották, bepillantást nyerhettek abba, miként lehet a néprajzi elemeket élményszerűen beépíteni a nyelvórákba, s ezáltal szinte észrevétlenül közelebb hozni tanulóinkhoz a magyar hagyományokat és a népi kultúra világát.

A jó hangulatú foglalkozások után, a MID-nap zárását követően a MANYE MID-szakosztály aktív tagjait még egy kiemelkedően fontos feladat várta: a tisztújítás. Nádor Orsolya, aki 2018 óta töltötte be az elnöki tisztséget, bejelentette lemondását, így a tagoknak új elnököt kellett választaniuk. Az egyesület élére Schmidt Ildikót, a Károli Gáspár Református Egyetem munkatársát választották, aki megköszönte a szavazók bizalmát, és örömmel vállalta el az elnöki tisztséget. Ezúton is szeretnénk megköszönni Nádor Orsolya eddigi lelkiismeretes munkáját, és bízunk abban, hogy tanácsaival továbbra is segíti majd a MANYE MID-szakosztály működését, Schmidt Ildikónak pedig sok sikert kívánunk új megbízatásához.

A MID-napot a CEEPUS (Central European Exchange Programme for University Studies) találkozója zárta, ahol az oda meghívott kollégák részletesen megismertek a hálózat működésével, áttekintették a megvalósult programokat, és megvitatták a jövőbeni terveket is.

A következő napon, az *Új eredmények a magyar mint idegen nyelv oktatásában* címmel meghirdetett konferencia szintén számos változatos programmal várta a résztvevőket. Mintegy negyvennégy hazai és külföldi előadó mutatta be jógyakorlatait, kutatási eredményeit a tantermi, módszertani tapasztalatok mellett a kultúra- és irodalomtanítás, a nyelvészet és a történeti kutatások területéről, valamint a mesterséges intelligencia felhasználásának lehetőségeiről. Az előadók között nemcsak a magyar egyetemek oktatói, hanem a köznevelésben tanítók és több

ország magyar mint idegen nyelvet oktató kutatói, tanárai is szerepeltek. A változatos témáknak köszönhetően mindenki megtalálhatta a számára leginkább érdekes műhelyeket és előadásokat.

A konferencia résztvevőit Horváth Krisztina, az ELTE BTK oktatási ügyeiért felelős dékánhelyettese köszöntötte, és beszédében örömét fejezte ki, hogy ilyen sokan csatlakoztak az eseményhez, majd rövid áttekintést nyújtott az ELTE-n folyó magyar mint idegen nyelv oktatásának immár 235 éves történetéről. Ezt követően megkezdődtek a reggeli szekcióelőadások, a résztvevők pedig három különböző tematikájú program – a „*Jógyakorlat*”, a *Kultúra* szekció és az egyszerűsített olvasmányokkal foglalkozó *Műhely* – közül választhatták ki a számukra legérdekesebbet.

A „*Jógyakorlat*” szekció a magyar mint idegen nyelv oktatásában alkalmazott különböző módszertani és pedagógiai megoldásokat mutatta be, különös hangsúlyt fektetve az innovatív, hatékony és mérhető gyakorlatokra. Az elhangzott előadások között szerepelt az MI-alapú tanulás hatékonyságának vizsgálata, a kommunikációs készségek és attitűdök mérése, külföldi orvostanhallgatók magyar nyelvű megszólításainak oktatói értékelése, dinamikus szintfelmérés, valamint szakszöveg tanítási kihívások az általános iskolai tanulók körében. A szekció előadói változatos, gyakorlati példákkal mutatták be a magyar mint idegen nyelv oktatásában alkalmazható módszereket, és egyben a nyelvoktatás további fejlesztésére inspirálták a résztvevőket.

A *Kultúra* szekció szintén rendkívül izgalmas és sokszínű programot kínált. A hozzászólások és előadások közös tapasztalata az volt, hogy bár sokat beszélünk a kultúraátadásról, és evidenciának tekintjük azt a nyelvórákon, azonban mégsem aknázzuk ki kellőképpen a benne rejlő lehetőségeket. Különösen igaz ez a képzőművészeti alkotások és a közgyűjtemények kínálta pedagógiai potenciálra, amelyek gazdag, a nyelven túlmutató élményeket nyújthatnak. A szekcióban hangsúlyosan felmerült annak igénye, hogy nagyobb teret kapjanak az élményalapú, a tanteremből kimozdító oktatási alkalmak. Az ilyen megközelítések nemcsak élvezetesebbé teszik a tanulást, hanem a kritikai gondolkodás fejlesztését is elősegítik, valamint tágabb rálátást biztosítanak a kultúra egészére. A program másik fontos témája a diaszpóra helyzete volt. Ez a terület izgalmas és gazdag kutatási lehetőségeket kínál, mégis viszonylag kevés figyelmet kap a magyar mint idegen nyelv oktatásában. A hozzászólások rámutattak: érdemes lenne tudatosabban foglalkozni a diaszpórában élők nyelvi és kulturális tapasztalataival, hiszen ezek a perspektívák tovább gazdagíthatják a képzést és a kutatást egyaránt.

A konferencia egyik legnagyobb érdeklődést kiváltó programja kétségtelenül a *Műhely* szekció volt, amely a reggeli és a délelőtti szekcióelőadások mellett, két részben folyt, *Egyszerűsített olvasmányok a magyar mint idegen nyelv oktatásában 1-2* címmel. A műhelyt Borsos Levente elméleti előadása nyitotta meg, amelyben az előadó megkísérelt rendet tenni a témához kapcsolódó fogalmak között, és átfogó képet adott a jelenleg elérhető papíralapú és online kiadványokról. Ezt követően Pelcz Katalin mutatta be saját sorozatát, majd további kollégák tervei és készülő munkái is szóba kerültek. Kifejezetten inspiráló volt megtapasztalni, milyen erős az igény az ilyen típusú olvasmányokra. A szerzők nyitottan, örömmel vettek részt a közös gondolkodásban, konkrét javaslatokat fogalmaztak meg egymás számára, és több együttműködési lehetőség is kirajzolódott. A beszélgetés során felmerült egy tavaszi olvasóör ötlete is, amely tovább

erősíthetné ezt a szakmai közösséget. A kerekasztalbeszélgetés végkövetkeztetése egyértelmű volt: bár az olvasói — vagyis a nyelvtanulói — szokások részben átalakultak, valójában nem változtak meg annyira, mint gondolnánk. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a tanulók minden szinten igénylik a könnyített, illetve a szinthez igazított olvasmányokat. A műhelybeszélgetés így nemcsak fontos szakmai kérdésekre irányította rá a figyelmet, hanem valódi közösségi élményt is teremtett, amely új ötleteket és terveket indított útjára.

A délelőtti folyamán a *Műhely* mellett párhuzamosan, további két szekció, az *Irodalom* és a *Nyelvészet* várta még az érdeklődőket.

Az *Irodalom* szekció előadásai azt igyekeztek bemutatni, hogyan építhetők be sikeresen az irodalmi művek a magyar mint idegen nyelv oktatásába. A szekció első előadása az irodalomterápiás eszközök nyelvórákon való alkalmazásának lehetőségeit vizsgálta, konkrét foglalkozásterv bemutatásával szemléltetve, hogyan támogathatja ez a fajta megközelítés a hallgatók kommunikációs készségének fejlődését, az önreflexiót és a közösségépítést. Egy másik előadás a magyar mint származásnyelv tanításának jogyakorlatait ismertette, kiemelve a személyesség, a motiváció és a kulturális identitás erősítését. A továbbiakban szó volt még a magyar kultúra horvát nyelvű irodalomban való megjelenéséről, *A Pál utcai fiúk* recepciójáról, valamint arról, hogyan támogatja a magyar nyelv oktatása a fordítói képzést és a szakmai kompetenciák fejlődését a Belgrádi Egyetem Hungarológiai Tanszékén.

A *Nyelvészet* szekció előadásai a magyar mint idegen nyelv oktatásában alkalmazott nyelvtani és funkcionális megközelítéseket mutatták be. Témáik között szerepelt a BE igekötő funkciója és neologizmusai, a nyelvtani-funkcionális elméletre épülő tanítási stratégiák, valamint a felszólító mód szerepe a nyelvórákon és a tanári instrukciókban.

A délelőtti szekcióelőadások és műhely zárását követően került sor a *Poszterszekcióra*, ahol öt előadó ismertette előadását. A közvetlen, interaktív formátumnak köszönhetően a rövid bemutatkozások inspiráló és élményszerű tapasztalatot nyújtottak minden jelenlévő számára. Délután a résztvevők két újabb szekció és egy műhely közül választhatták ki a számukra legérdekesebbet.

A *Történeti távlatok* szekció négy előadása példát adott arról, hogy a MID oktatásának konkrét múlt-, jelen- és jövőbeli kérdései hogyan kapcsolódnak egymáshoz, és hogyan mutatnak önmagukon túl általános nyelvi, nyelvhasználati és nyelvszemléleti kérdések felé. A szekció első része a 19. századi magyar grammatikák bemutatására fókuszált: egyrészt olyan horvát nyelvű munkákra, amelyeket horvát anyanyelvű tanulóknak szántak, másrészt olyan, magyar szerzők által német anyanyelvűek számára írt nyelvtanokra, amelyekben már megjelennek a mai szemlélettel is rokon leírási megoldások. Bár – egyebek mellett – az időbeli távolság a mától nyilvánvaló eltéréseket is jelent, ugyanakkor izgalmas volt hallani olyan megfigyelésekről ezekben a 19. századi grammatikákban, amelyek szemléletükben lényegében azonosak a mai modern szakirodalmak mögött állókkal. Szó esett arról is, hogy hogyan használható a nyelvtörténet a magyar mint idegen nyelv tanításában, és miként járulhat hozzá az interkulturális kompetenciák fejlesztéséhez, például régi szövegek és nyelvhasználati minták mélyebb megértésével. A szekció záró előadását Szili Katalin, a tanszék egykori vezetője tartotta. Nagyívű áttekintésében (*A „magyar mint idegen nyelv” oktatásának tipológiájához az elmúlt fél évszázad változásainak tükré-*

ben) arra hívta fel a figyelmet, hogy a címben jelzett és az előadásban kifejtett változásokhoz mielőbb alkalmazkodnia kellene a MID-oktatás személelmódjának és módszereinek is. A probléma fontosságát és aktualitását bizonyította az is, hogy az előadások után a hallgatóság részéről a legtöbb kérdés és megjegyzés ehhez a témához érkezett.

A *Tananyagok (nem csak) gyermekeknek* címmel meghirdetett másik délutáni szekció a különböző korosztályoknak készült magyar nyelvi tananyagokat és kreatív oktatási eszközöket kívánta bemutatni. Az előadók több külföldi egyetemről érkeztek, így az általuk megosztott tapasztalatok nemcsak itthoni, hanem nemzetközi perspektívát is kínáltak. Szó esett a 10–14 éves nyelvtanulók számára készített frissen megjelent tankönyvről, a *Magyar felfedezőről*, és más tankönyvpótló külföldi kiadványokról, valamint a HuVi-projekt keretében készült innovatív magyar nyelvtani videókról és azok felhasználási ötleteiről. A szekció záró előadása érdekes megfigyeléseket tárt fel a leggyakrabban használt magyar nyelvkönyvek közös szókincséről.

A délutáni szekciókkal párhuzamos *Műhely* – akárcsak a konferencia nyitó plenáris előadása, – a mesterséges intelligencia szerepét vizsgálta a magyar mint idegen nyelv oktatásában. A téma újbóli felvetése keretet adott az egész napos tanácskozásnak, miközben lehetőséget biztosított a kollégák véleményének megismerésére is.

Ahogy a fentiekből is látható, a konferencia résztvevői rendkívül gazdag és sokszínű szakmai programban vehettek részt, amely a magyar mint idegen nyelv oktatásának aktuális kérdéseit, innovatív megközelítéseit és gyakorlati tapasztalatait egyaránt felölelte. A rendezvény Seidl-Péché Olívia záróbeszédével ért véget, amelyben köszönetet mondott a tanszék munkatársainak a szervezésért, valamint a hallgatóságnak az aktív közreműködéséért, amelyek együttesen tették lehetővé a konferencia sikerét és inspiráló légkörét. Beszédét Walt Disney gondolatával fejezte be: „Minden álmunk valóra válhat, ha van bátorságunk megvalósítani őket.” Ez az idézet nem csupán a konferencia megszervezésének kreatív és bátor szellemét idézte fel, hanem minden jelenlévő számára emlékeztetőül szolgált: merjünk hinni képességeinkben, merjünk álmodni és tenni azok megvalósításáért, éppúgy, ahogy a konferencia résztvevői tették a szakmai együttműködés és a tudásmegosztás jegyében.

MANYE
MAGYAR ALKALMAZOTT NYELVTUDOMÁNYI
ÉS NYELVTANÁRIK TÁRSASÁG
HUNGARIAN ASSOCIATION OF APPLIED
LINGUISTS AND LANGUAGE TEACHERS

MODERN NYELVOKTATÁS

ISSN: 1219-638X

<https://ojs.elte.hu/modernnyelvok/>

2025 | *Modern Nyelvoktatás*, 31(3-4), 178-182.

HÍREK

OKTATÁSMÓDSZERTANI INNOVÁCIÓK A JÖVŐBIZTOS FORDÍTÓ- ÉS TOLMÁCSKÉPZÉSÉRT¹

BESZÁMOLÓ A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE ALKALMÁBÓL RENDEZETT FORDÍTÁSTUDOMÁNYI
KONFERENCIÁRÓL

ELTE BTK, Budapest, 2025. november 18.

Kovács Ágnes

kkovacsagika@student.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program

<https://orcid.org/0009-0000-4651-0725>

Varga Katalin

vkatica@student.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem

ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program

<https://orcid.org/0009-0004-4434-7724>

Az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszéke a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából konferenciát rendezett 2025. november 18-án, melynek során az előadók a jövőbiztos fordító- és tolmácsképzés kérdését vitatták meg. Az első szekcióban főként a tolmácsképzés, a második szekcióban pedig a fordítás és a fordítóipar került a fókuszba.

¹ A konferenciát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Digitális Oktatásfejlesztési Kompetencia Központja támogatta a 2022-1.1.1.1-KK-2022-0003 azonosítószámú projekt keretében.

A konferenciát Robin Edina, az ELTE BTK Nyelvi Közvetítés Intézetének igazgatója nyitotta meg. Beszédében kitért arra, hogy a fordító- és tolmácsképzéseknek az átalakuló piac kihívásaira megoldásokat kell találniuk, ezért is van feltétlenül szükség a konferencián megismerhető módszertani fejlesztésekre.

Szabó Csilla és Besznyák Rita, a BME GTK oktatói „MI” kell a tolmácsképzéshez? című előadásukban részletesen bemutatták, hogyan alkalmazza a mesterséges intelligencia (MI) új vívmányait a BME Tolmács- és Fordítóképző Központ. Besznyák Rita elmondta, hogy képzéseikben fontos szerepet kapnak az MI-alapú eszközök (pl. DeepL, ChatGPT és eTranslation), kiemelve, hogy a fordítói záróvizsgákon HU–INY irányban már utószerkesztést kérnek a hallgatóktól. A BME oktatói emellett nyelvfejlesztéssel, felhőalapú csoportprojektekkel és vállalkozói ismeretekkel is igyekeznek hozzájárulni a piacképes fordítók képzéséhez. Szabó Csilla továbbá rámutatott, hogy a tolmácsképzésbe is fontos az MI-eszközök beépítése. Az interaktív és adaptív chat-alapú MI-eszközök megfelelő promptolással hasznos társak lehetnek gyakorlóbeszéd-generálásnál, új témában történő felkészülésnél és nehéz tolmácsolási szituációk szimulálásánál. Az MI-vel (pl. Zoom AI Companion) támogatott órák terminusok és definíciók kigyűjtésével, ill. összefoglalók készítésével növelhetik az órák hatékonyságát. Mindkét előadó kiemelte, hogy csak a hagyományos fordító-tolmács alapkészségek beépülése után érdemes az MI-alapú eszközöket megismertetni a hallgatókkal.

Maria Valentina Sánchez Baena, az ELTE BTK lektora *Új perspektívák a bírósági és hatósági tolmácsképzésben: hospitálás a tárgyalásokon* című előadásán az ELTE bírósági és hatósági tolmács szakirányú továbbképzés hospitálás órájának tapasztalatait mutatta be. Örömmel osztotta meg, hogy a hospitálási alkalmak és a hallgatók száma évről évre egyaránt növekszik, és a kurzust felvevő diákok már 24 ügýtípus széles palettájából válogathatnak. Az előadó hangsúlyozta, hogy a bírósági tolmácsok képzésénél fontos, hogy a hallgatók eljussanak éles bírósági tárgyalásokra, ahol találkozhatnak és beszélgethetnek bírókkal, ügyészekkel, ügyvédekkel, sajtósokkal és tolmácsokkal. A kapcsolatépítésen túl ugyanis a büntetőeljárás szakaszaival is megismerkednek itt a hallgatók, és a hospitálási napló kitöltésekor fókuszáltan figyelnek – többek között – az alkalmazott tolmácsolási módszerekre, in situ döntésekre, terminológiára és érzelmi tényezőkre. Ezáltal a végzett hallgatók talpraesettebbek lesznek, és jobban felkészülnek az éles tolmácsolási eseményekre.

Eszenyi Réka és Puklus Márta *Rablás büntette és más bűncselekmények – perszimuláció a bírósági tolmácsok képzésében* című előadásukkal tovább bővítették a bírósági tolmácsolás témáját. Puklus Márta kiemelte, hogy az ELTE képzésének célja a bírósági tolmácsolási kompetenciák fejlesztése, amelynek a perszimuláció elengedhetetlen részét képezi. A hospitálás és a tantermi szimuláció után a perszimuláció kitűnő alkalmat ad arra, hogy formálisan, bírósági keretek között, de tét nélküli tegyék próbára magukat a hallgatók. A tolmácsok számára ugyanis a deklaratív tudás (pl. különböző kultúrák, jogrendszerek és értékrendek ismerete) és procedurális tudás (pl. különböző tolmácsolási módok) egyaránt fontos. Eszenyi Réka rámutatott, hogy a perszimulációval előrelépést értek el a diákok a háttérismeret és a procedurális tudás terén, valamint élénkebb párbeszéd alakult ki a bírósági résztvevők és az egyetemi hallgatók/oktatók között.

Réti Júlia, az ELTE BTK lektora *Mindfulness az egyetemi oktatásban* című előadásán a hallgatók figyelmének mindfulness (tudatos jelenlét) technikával történő fejlesztése került az előtérbe. Az előadó hangsúlyozta, hogy a mindfulness nem relaxációs, nem vallási gyakorlat, hanem egy olyan kognitív és figyelmi készség, amely tanulható és mérhető. A mindfulness-alapú technikák célja egy olyan mentális, lelki-érzelmi állapot elérése, amellyel a stressz leküzdhető, így többek között a tolmács teljesítménye is növelhető vele. Az elméleti és gyakorlati elemekre egyenlő figyelmet szentelő kurzus a hallgatók figyelmi készségére, stresszkezelésére és kognitív rugalmasságának kialakítására fókuszál, ezáltal növelve a munkamemóriát, a tanulási folyamatokat és az érzelmi kontrollt. Fontos azonban, hogy a képzés befejezése után is tovább folytassák a résztvevők a tanult gyakorlatokat, ugyanis tartós, pozitív hatást csak rendszerességgel lehet elérni.

Az első szekciót két ELTE BTK oktató, Móricz Kristóf és Tóth Boglárka zárta a *Technológiai kompetencia a tolmácsképzésben* című előadással, amely a tolmácsshallgatók CAI (Computer-Assisted Interpreting) ismereteinek fejlesztéséről szólt. Tóth Boglárka rámutatott, hogy bevállalásuk szerint sem a tolmács specializációs hallgatók, sem a gyakorló tolmácsok nem ismerik eléggé a CAI-eszközöket. Ezért vezettek be az ELTE-n egy olyan tolmácsolási technológiai kompetenciát fejlesztő, kötelezően választható tantárgyat, amely keretében a diákok megismerik a tolmácsolást támogató szoftvereket, a telefonos tolmácsolást, a tablettel támogatott tolmácsolást és az MI-promptolást. Móricz Kristóf hangsúlyozta, hogy ez a kurzus növeli a jövőbeli tolmácsok kreativitását és rugalmasságát, valamint erősíti bennük a pozitív hozzáállást az új technológiai vívmányokkal szemben, ami elengedhetetlen a mai folyamatosan változó világban.

A második szekció első előadását Benedek Enikő (SE) tartotta *Gépi társ a tanteremben – a fordításoktatás mesterségesintelligencia-forradalmának tanulságai* címmel. Előadásában arra hívta fel a figyelmet, hogy a fordítóképzés célja a géppel együtt dolgozni képes fordítók felkészítése, ezért a gépi fordítás és a nagy nyelvi modellek integrálása elengedhetetlen a tananyagban. Az előadó felvázolta azt a többszintű folyamatot, amelyen keresztül a technológiát a kompetenciafejlesztés szolgálatába állítja. A kézi fordítás mellett a CAT-eszközökkel való munka már régóta része a képzésnek. A gépi fordítás utószerkesztésénél a kritikus olvasói szerep megerősítése az elsődleges cél, amelyet a hallgatóknak el kell sajátítaniuk. Az MI-vel támogatott fordítás kapcsán külön foglalkozik a célzott promptolással, az adatvédelemmel és az etikai megfontolásokkal. Érdekességgént bemutatta, milyen metakogníciót fejlesztő gyakorlatokat alkalmaznak annak érdekében, hogy a tipikus MI-hibák minél hamarabb felismerhetők legyenek. Az előadás fő üzenete, hogy olyan fordítókat kell képezni, akik képesek együttműködni a géppel, miközben ennek nem rendelik alá a saját szakmai ítélőképességüket.

Seidl-Pécs Olivía (ELTE BTK) *Tudatosság és hatékonyság – kulcs a hallgatói projektekhez* című előadásában hallgatói projektek tanulságait ismertette. A kifejezetten gyakorlati fókuszú projektek célja az elméleti és gyakorlati ismeretek összekapcsolása valós munkakörnyezetben, ami előrevetíti a duális képzés megvalósítását is. Seidl-Pécs Olivía előadásában tételeken áttekinthette az előzetes oktatói elképzeléseket, valamint a hallgatók időközi és projektbefejező visszajelzéseit. A hallgatók egyértelmű pozitívként emelték ki a csapatmunkát, az időgazdálkodás fejlesztését és a valós élethelyzetek szimulálását. A nehézségek között az időmenedzsmentet,

a forrásszövegek esetenkénti nehézségét vagy tökéletlenségét, a csoporton belüli kommunikáció kihívásait és a mennyiségi terhelés megfelelő elosztását említették. Az ilyen típusú projekt-munkák célja a hatékony, tudatos munkavégzés kialakítása a hallgatók körében.

Robin Edina, Eszenyi Réka, Sereg Judit és Szilávik Szilárd (ELTE BTK) a *Hallgatói élmények a távoktatásos fordítóképzésről* című előadásában a 2016/2017-es tanév aszinkron, online szakirányú továbbképzéséről készült átfogó felmérés eredményeit ismertette. A kutatás arra kereste a választ, hogyan hat az e-tanulási környezet a hallgatók és az oktatók munkájára, illetve milyen módszertani fejlesztésekre lehet szükség. A 288 végzett hallgató és 39 oktató részvételével zajlott vizsgálat alapján a távoktatás legfőbb erősségei a rugalmas időbeosztás, a hallgatóbarát, támogató oktatói hozzáállás és a részletes visszajelzések voltak. Az oktatók a fizikai távolság ellenére is erős szakmai kapcsolatról számoltak be, és eredményesnek értékelték a folyamatot. A hallgatók ugyanakkor fejlesztendő területként jelölték meg a tananyag folyamatos aktualizálását és a CAT-eszközök oktatásának jobb hozzáigazítását az online formához. Oktatásszervezési szinten pedig az interaktivitás és az online közösségépítés új formáinak kidolgozása került előtérbe.

Király Krisztián (Hunnect) *A fordítói kompetencián túl: a fordítóipar által támasztott különleges kihívások* című előadását azzal a megállapítással indította, miszerint a frissen végzett hallgatók alapvetően jól fordítanak, de a piacképességhez ma már jóval több készség szükséges a klasszikus fordítói kompetencián túl. A fordítóirodai munkában hosszú, több lépcsős folyamatok zajlanak, amelyekből a fordító csak egy részletet lát, mégis olyan instrukciókkal dolgozik, amelyek az egész láncra hatnak. Ezért fontos lenne a képzésben hangsúlyt fektetni a fájlkezelési szabályokra, formátumokra és a technikai előírások követésére. A Hunnect többféle CAT-eszközt használ, de Király szerint nincs értelme minden programot megtanítani; inkább eszközagnosztikus, általános CAT-tudást kell kialakítani. Ehhez hasznos lehet a dokumentációból való önálló tanulás és a különböző rendszerek összehasonlító bemutatása. A prezentáció fő üzenete: a modern fordító szakmai munkája már a technológiai tudatosságra, a munkafolyamatok megértésére és a minőségbiztosítási eszközök használatára is épül — ezek ma ugyanolyan fontosak, mint maga a nyelvi fordítás.

Baliga Georgina (Afford, SZOFT) *A nyelvi közvetítés háromszöge, avagy mit kér a piac, mit ad a képzőintézmény, mit kínál a szabadúszó* című előadásában a piac/megrendelők, a képzőintézmények és a szabadúszó szolgáltatók hármásának dinamikáját elemezte. Rámutatott, hogy a technológiai fejlődés miatt a piac elvárásai folyamatosan bővülnek, és ezért kulcsszerep hárul a képzőintézményekre. Baliga hangsúlyozta a kutatás és a gyakorlat összehangolásának szükségességét, valamint a képzőhelyek felelősségét a kritikus gondolkodásra való bátorításban. Ugyanakkor kiemelte a gyors technológiai változásokból, a piaci bizonytalanságokból és az erőforráshiányból fakadó korlátokat. A képzések gyakran nem tudnak elég gyorsan reagálni a valós igényekre, így nő a szakadék a képzés során kialakított és az elvárt kompetenciák között. Az előadó a szabadúszót a háromszög legmozgékonyabb szereplőjeként írta le, aki a piac és a képzés közötti térben próbál folyamatosan támpontokhoz igazodni. A feszültségek hátterében az árnyomás, a naprakész tudás hiánya és a továbbképzési lehetőségek szűkössége áll. Baliga szerint megfelelő partnerségi formákkal (gyakornoki programok, szakmai napok, közös pro-

jektek), célzott kompetenciafejlesztéssel — legyen az nyelvi vagy vállalkozói —, mentorprogramokkal és a technológia tudatos integrálásával közelíthető egymáshoz az oktatás és a piac.

A konferencia gondolatébresztő közös beszélgetéssel zárult Seresi Márta (ELTE BTK) moderálásában a fordító- és tolmácsképzés jövőjéről.

BÁRDOS JENŐ 80 ÉVES!

Medgyes Péter

pmedgy@gmail.com

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Angol-Amerikai Intézet, Nyelvpedagógia Tanszék

<https://orcid.org/0000-0001-5536-8855>

Nem tudom, illik-e pont nekem köszönteni Bárdos professzort, akihez nemcsak kollegiális viszony, hanem több évtizedes barátság fűz. Mindenesetre nagy megtiszteltetésnek veszem a felkérést. Előrebocsátom, hogy a terjedelmi korlátok miatt csupán vázlatosan tudom ismertetni páratlanul gazdag pályafutásának állomásait.

Bárdos Jenő a felső-ausztriai Obermixnitz nevű kis faluban született 1945. május 5-én, alig pár nappal a Győzelem Napja előtt. Miután szüleivel nagy nehezen hazavergődtek, Hódmezővásárhelyen telepedtek le. Felmenői között iparosok, köztisztviselők, zeneértő emberek, és nem utolsósorban pedagógusok fordulnak elő. Bár a kisfiú mindenre nyitott volt, mégis talán a zene állt hozzá legközelebb. Szépen csengő hangjára többen is felfigyeltek, zeneiskolába írárták, és hegedűvel lepték meg kilencedik születésnapjára.

Gimnáziumi éve alatt bűvkörébe vonta őt az irodalom és a nyelv. Három szakból felvételizett sikerrel: magyarból, oroszból és angolból. A szegedi egyetemen töltött éve alatt azért szakított időt arra is, hogy zenészként, táncosként és szavalóként színpadra lépjen. Miután már egyetemista korában kipróbálta magát a tanári pályán, a háromszakos diploma megszerzése után egy fővárosi technikumban helyezkedett el; tanári fizetését idegenvezetői munkával egészítette ki, aminek köszönhetően idegennyelv tudása is tovább csiszolózott.

Néhány évre rá az ELTE TTK Idegennyelvi Lektorátusán találta magát. Ekkortájt jelentek meg első publikációi: orosz és angol nyelvű jegyzetek, tankönyvek. Jó pár éve tanított már, amikor életében először kijuthatott „Nyugatra”. A Manchesteri Egyetemen töltött hónap adta meg a kezdő lökést, hogy beleássa magát a kutatómódszertan rejtelmeibe. Az Idegennyelvi Továbbképző Központba átkerülve jelent meg a *Vizsgamódszertan* című munkája, eközben az Állami Nyelvvizsga Bizottság alelnökeként kidolgozta a nyelvvizsgáztatás reformtervezetét. Főállása mellett arra is futotta erejéből, hogy ellássa a MUOSZ Nyelviskola programigazgatói tisztségét.

További pályafutásában meghatározó jelentőséggel bírt egy egyéves posztgraduális képzés Canterburyben. Hazatérve az értékelés témakörében írt disszertációjával megszerezte a bölcsészdoktori, majd néhány évre rá a kandidátusi fokozatot az idegennyelv-tanítás kultúrtörténetét elemző értekezésével. A laikus olvasók elsősorban a Gyorsuló Idő sorozatban megjelent *Nyelvtanítás: múlt és jelen* című kötete révén találkozhattak a nevével. Közvetlenül a rendszerváltás előtt Fulbright-ösztöndíjjal két esztendő telt az amerikai Rutgers Egyetemen, ahol létrehozta a magyar nyelv és irodalom mellékszakot, s a tantervhez nyomtatott és hangosított tananyagokat is készített.

A rendszerváltás már a veszprémi egyetemen érte. Megalapította a Tanárképző Kart, benne tizenegy tanszékkal és nyolc szakkal, valamint kiépítette az öt- és hároméves tanárképzés gyakorlóiskolai hálózatát. Az ő nevéhez fűződik a 3+2+2 modell bevezetése, melynek specializációja az alapképzést és a mesterfokozatot követő mentorképzés. Hét évnyi dékáni megbízásának lejártát követően felkérték az egyetem rektorhelyettesi teendőinek ellátására, ő azonban inkább a kutatómunkában való elmélyülést választotta. Habilitációját és egyetemi tanári kinevezését követően, három monográfiáját összegző disszertációjával elnyerte az MTA doktora címet.

Roppant szerteágazó tudományos érdeklődése sosem rekedt meg egy adott témánál: a mérés-metodika éppen úgy belefért munkásságába, mint a nyelvpedagógia és a tanári hivatás örökzöld kérdései, a hungarológia vagy a művelődéstörténet. Számos magyar és külföldi nyelvészeti intézményben, folyóiratnál tevékenykedett – és tevékenykedik mind a mai napig. Jelentős tudományos eredményeit elismerve hívták meg a világ számos pontjára, Ausztráliától kezdve Dél-Afrikán át Kanadáig. Életművét a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével, a helyi közösségért végzett odaadó munkáját pedig a Veszprém Megyéért Érdeméremmel ismerték el. Professzor úrnak azonban nem csak iskolaalapítói, oktatásszervezői és tudományos munkájáért jár köszönet. A muzsika iránt táplált szeretete jeléül számos zenei eseményt szervezett, melyekért Veszprém városa Gizella-díjjal jutalmazta. 2010-ben, húsz évnyi szolgálat után, az Angol-Amerikai Intézet alapító igazgatójaként és a Nyelvpedagógiai Doktori Program vezetőjeként vonult nyugdíjba.

Bárdos professzor azonban nem az az ember, aki babérjain ülve, békés öregségre vágyna. Még nem hűlt ki elárvult veszprémi széke, amikor az egi Eszterházy Károly Főiskola „lecsapott rá”, és ő örömmel fogadta az új kihívást. Többedmagával létrehozta a Neveléstudományi Doktori Iskolát, ezzel segítve a főiskolát az egyetemmé váláshoz. Az ott folyó tantárgypedagógiai kutatások súlypontjaként az „iskolaközeliséget”, az interdiszciplináris megközelítést és a tanári személyiség hatásrendszereinek vizsgálatát jelölte ki. Ő azonban nemcsak oktatóként és tudmányszervezőként illeszkedett be könnyedén környezetébe, hanem felmenői egi származása okán is. Sok egyéb tudományos és közéleti megbízatása mellett több mint húsz éven át a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének alelnöki tisztségét töltötte be, és egy periódusra ő elnökkölt az MTA Pedagógiai Tudományos Bizottságát. Kimagasló oktatói, kutatói és kutatásszervezői munkáját a társadalomtudományok tudósai számára ritkán adományozott Szent-Györgyi Albert Díjjal ismerték el.

E roppant gazdag életút vázlatos ismertetése után nem mehetek el szó nélkül az emberi értékeinek felvillantása mellett. Manapság ritka hollónak számít az, aki annyi mindenhez ért – és nem csupán a felületet megkarcolva –, mint amennyihez Bárdos Jenő ért. Ha ugyan létezik még a polihisztor fogalma, akkor őt joggal nevezhetjük annak. Mint ahogy poliglottnak is. Járván a maga kacsaringós, de szépen kikövezett útját Hódmezővásárhelytől, Szegeden, Budapesten és Veszprémig át Egerig. De nem csak itthon, mert ő világjáró. A szó földrajzi értelmében éppen úgy, mint metaforikusan.

Nyitottan közelít nemcsak a tudományok és a kultúra, hanem az emberek felé is. Számtalan fiatal és kevésbé fiatal neki köszönheti nyelvtudását. Se szeri, se száma azoknak is, akiket ő indított el, majd vezetett kézen fogva a tudományos pályán. Mindezt derűsen, tele életerővel. Hogy van az, kérdelem magamtól, hogy míg őt százszoros vitalitással áldotta meg az ég, másokat tizedannyival (se)?

Nem is olyan régen, felsőörsi otthonából a Balaton partjára autózva, beültetett vitorlásába, közben bőszen magyarázta, mikor melyik vitorlamadzagot rángassam meg. Aztán behúzódtunk a Pannon Egyetem egyik szobájába, benne egy pianínó, Jenő pedig odaült, és játszani kezdett, hol Bachot, hol dzsesszt, hol pedig régi slágereket. „Nahát, te zongorázni is tudsz?!” – csodálkoztam. „Ugyan már!” – vont a vállát. „Az igazi hangszerem a hegedű.” Aztán teli torokból együtt énekeltünk el az örökzöldeket hajnalhasadtáig.

Mostanában is gyakran összefutunk. Ilyenkor rápirítok: „Jenőkém, nem kéne végre kicsit lassítanod?” „De kéne” – veti oda, és már robog is tovább.

Tisztelt Professzor Úr, kedves Jenő barátom!

Engedd meg, hogy 80. születésnapodhoz gratuláljak. Meggyőződésem, hogy jókívánságaimhoz szakmánknak sok száz, tanítványaidnak pedig sok ezer képviselője őszinte szívvel csatlakozik. Vigyázz magadra, mert még sokáig szükségünk van munkádra és mosolyodra! Isten éltesen!

A HARMADIK X

MEDGYES PÉTER SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTÉSE 5 FELVONÁSBAN

Eszenyi Réka

eszenyi.reka@btk.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék,

<https://orcid.org/0000-0003-2194-7562>

Dóczi Brigitta

doczi.brigitta@btk.elte.hu

Eötvös Loránd Tudományegyetem Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

<https://orcid.org/0000-0002-1581-0079>

1. FELVONÁS

1992-t írunk, a Karinthy Frigyes Kéttannyelvű Gimnázium első évfolyama érettségizik, angolul! A B osztályban a szigorú N. Á. az elnök (a másik későbbi példakép), az A-ban a jókedvű M. P., aki biztató mosollyal hallgatja az érettségizők kiváló és kevésbé kiváló feleleteit. Ha egy társaságban felmerül a szóbeli érettségi, mindig meglepődünk, hogy másoknak ez milyen stresszes élményt jelentett – nekünk meg csak vicces és kellemes emlékek kötődnek hozzá és most már tudjuk, hogy ebben az elnökünknek mekkora szerepe volt! A cikk szerzői nemsokára az ELTE angol szakán kötnek ki.

2. FELVONÁS

Medgyes Péter megalapítja és éveken át vezeti az ELTE Angol Tanárképző Központját, ahol gyakorlatias tudást szerezhetnek a jövő angol nyelvtanárai. A program a bolognai rendszer bevezetéséig mintegy 1000 hallgatónak ad használható, naprakész tudást és diplomát, hozzá órára járni pedig külön kiváltság, mi ekkor még csak hallomásból értesülünk erről. A 90-es években járunk, a cikk szerzőinek érdeklődése egyre inkább a nyelvtanítás felé fordul. 1994-ben megjelenik a *The non-native teacher*, 1995-ben *A kommunikatív nyelvoktatás* és 1997-ben *A nyelvtanár* című könyve, és felkerül a szerzők polcára is (meg persze idézik is, ahogy kell). Már akkor feltűnt, hogy

még a komoly témákról is milyen szórakoztatóan tud írni. Ha pedig belegondolunk, hogy hány nem anyanyelvű tanárnak adhatott önbizalmat világszerte és még az ELF (English as a lingua franca) kutatások egyik ágát is megalapozta – önmagában mindegyik hatalmas teljesítmény!

3. FELVONÁS

A 2000-es évek elején járunk, a szerzők, akikből időközben egyetemi oktatók lettek, beiratkoznak az ELTE Nyelvpedagógia Doktori Programjára, hogy kutatóként is megvizsgálják a nyelvtanár, nyelvtanuló és nyelvtanítás egy-egy oldalát: egyikük a digitális kommunikáció nyelvórai használata, másikuk a szókincsfejlődés szempontjából. A PhD keretében Medgyes Péter óráin a fókuszban a nyelvtanár áll. Lelkesedése, laza humora és maximalizmusa mindenkit magával sodor. Tudvalevő, hogy a doktori elég sok nyomással jár, ezért azt látni, hogy az óriási tudás mellett elfér az, hogy nem vesszük mindig komolyan magunkat, kifejezetten megnyugtató! Péter mindig azt sugallja, hogy minden rendben lesz, meg fogjuk tudni csinálni, és mi elhisszük neki.

4. FELVONÁS

Medgyes Péter az oktatáspolitikában és diplomáciában is leteszi a névjegyét: 1997-től 1998-ig a Művelődési és Köznevelési Minisztérium helyettes államtitkára, 2002-től 2005-ig az Oktatási Minisztérium nemzetközi ügyekért felelős helyettes államtitkára. 2005-től 2009-ig a Magyar Köztársaság damaszkuszi nagykövete. Mint leírja magáról, 100 országban járt, és mint olvashatjuk róla, 48 könyve, és 200-nál is több tanulmánya jelent meg. 2013 és 2016 között a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének (MANYE) alelnöke és a Modern Nyelvoktatás főszerkesztője. 2017-ben Brassai Sámuel-díjat kap, amelyet a MANYE adományoz azoknak, akik kiemelkedő munkásságukkal hozzájárultak az alkalmazott nyelvészet és a nyelvtanítás fejlődéséhez. Ez az elismerés a nyelvtanári szakma és a nyelvpedagógia terén végzett több évtizedes, úttörő tevékenységét méltatja.

A 2015-ben megjelent *Töprengések a nyelvtanításról* fantasztikus visszatekintés egy gazdag pályafutásra, amiből az is jól látszik, hogy hány ember dolgozott, dolgozik vele szívesen. Péter jelenleg is visszajár az ELTE Angol Nyelvpedagógia tanszékére, elnökként doktori védéseken oldja a feszültséget és mindig fantasztikus figyelemmel és érdeklődéssel fordul a jelöltekhez, a bizottsághoz és a közönséghez. Medgyes Péter mellett valahogy soha senki sem feszeng. És ő biztos ezt is pillanatok alatt, lazán és egyszerűen megírná...

Ez a tudományos sokoldalúság már önmagában elég lenne, de Péter a teniszt is ugyanilyen elhivatottsággal űzi a mai napig: fiatalossága inspiráló mindannyiunk számára.

5. FELVONÁS

Aztán amikor egyikünknek hirtelen egy továbbképzést kell tartani arról, hogy hogyan tartsunk jó előadást, akkor csak beszalad a könyvesboltba és leveszi a polcra a *Milyen a jó előadó?* című könyvet (2019-ben jelent meg) és máris minden meg van oldva. Erről a témáról is úgy ír – világosan, egyszerűen, mégis viccesen, hogy aki olvassa, biztosan leküzdi gátlásait és magabiztosabb előadó lesz belőle. A könyvben ezt írja: „Egyenes ösvényen haladtam: tanár → kutató →

előadó. Hozzáteszem, hogy a tanítást később sem hagytam abba, még ha idővel már nem gimnazistákat, hanem egyetemi hallgatókat boldogítottam is. Ugyanakkor, bevallom, világéletemben hályogkovácsként dolgoztam, hiszen az egyetem sem a tanári, sem a kutatói pályára nem készített fel tisztességesen. Sőt, egyáltalán nem. Azt pedig, hogy hogyan kell előadni, végképp a saját ujjamból szoptam, holott meggyőződése, ezt a készséget is lehet tanítani.” Szerencsére, ma már ezek a készségek mind részei az egyetemi kurzusoknak.

Így megy ez. Valahogy mindig ott van a háttérben: hol szakmailag, hol emberileg. Elindít valamit, és mi learathatjuk a gyümölcsét. Aztán amikor megadatik, örömmel és derűvel várjuk, hogy a társaságában lehessünk! Nehéz elhinni, most, hogy ezeket a sorokat írjuk, hogy Péter már a harmadik X-hez ér (az L után persze). Szeretettel gratulálunk, még sok egészséges, boldog, aktívan eltöltött évet kívánunk, és persze visszük tovább, amit tőle tanultunk!

IRODALOM

Medgyes, P. (1994). *The non-native teacher*. London: Macmillan Education.

Medgyes, P. (1995). *A kommunikatív nyelvoktatás*. Eötvös József Könyvkiadó.

Medgyes, P., & Major, É. (1997). *A nyelvtanár: A nyelvtanítás módszertana*. Corvina Kiadó.

Medgyes, P. (2017). *Töprengések a nyelvtanításról*. Eötvös József Könyvkiadó.

Medgyes, P. (2020). *Milyen a jó előadó?*. Corvina Kiadó.

DR. SIMIGNÉ DR. FENYŐ SAROLTA

(1949–2025)

Bodnár Ildikó

ildikobodnar@gmail.com

Miskolci Egyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Modern Filológiai Intézet, Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék

<https://orcid.org/0009-0002-5405-1498>

Kedves kolléganőnk, dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta életének hetvenhatodik évében, 2025. május 2-án hunyt el. Pár éve még konferenciákat szervezett, illetve tartott azokon emlékeztető előadásokat; úgy tűnik, hogy csak tegnapelőtt búcsúztunk tőle nyugdíjba vonulása alkalmából, s tegnap köszöntöttük hetvenedik születésnapján. Emlékező írásomban őt szeretném kicsit közelebbről bemutatni, felidézve mind tudományos tevékenységét, mind emberi alakját. Bár éppen a *Modern Nyelvoktatás* című folyóirat olvasói között kevesen lehetnek, akik ne ismerősséggel gondolnának rá sok szeretettel és megbecsüléssel.

Dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta édesapja tanító volt és ő maga is a pedagógusi hivatást választotta, így érettségi után a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen tanult tovább, ott szerzett angol-orosz szakos középiskolai tanári diplomát 1973-ban. Az egyetemi tanulmányok befejezését követően a Miskolci Egyetemen (pályakezdése idején a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen) kezdett dolgozni, majd közel négy évtizednyi munka után erről az egyetemről vonult nyugdíjba 2012-ben. Nyugdíjazása után 5 évig a Nyíregyházi Egyetem Angol Tanszékén tanított 70 éves koráig.

Pályakezdként angol és orosz nyelvet oktatott leendő kohó-, bánya-, illetve gépészmérnököknek, később jogászhallgatóknak is, és a 80-as években több angol és orosz szakmai szöveggyűjteményt, szaknyelvi jegyzetet készített a számukra – eleinte még az egyetem Idegennyelvi Lektorátusának keretei között. A Bölcsészettudományi Kar megalapításakor vállalta a kihí-

vást, hogy részt vegyen egy új tanszék, az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék létrehozásában, majd több, az alkalmazott nyelvészet tárgykörébe tartozó tárgyat angol nyelven kezdett oktatni. (Miskolcon 1992-ben alakult a Bölcsészettudományi Intézet, amely 1997 szeptemberében emelkedett kari rangra.)

Az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék vezetője az indulástól 2006-ig Klaudy Kinga professzor asszony volt. Dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta a Miskolci Egyetem új karának megszületése után két évtizeden keresztül oktatója, 2006 után öt évig vezetője lett a Modern Filológiai Intézet kötelékébe tartozó Alkalmazott Nyelvészeti (ma Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi) Tanszéknek. 2007-től egészen nyugdíjazásáig a Bölcsészettudomány Kar Modern Filológiai Intézete igazgatójaként is tevékenykedett. A Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Akadémiai Bizottsága Nyelvtudományi Munkabizottságának tagja, majd 2005-ben az elnöke lett, ezt a tisztséget 2017-ig töltötte be. Az egyetem változásait, átalakulását egész pályája során követte, nagymértékben segítette, például állandó tanulással, önképzéssel, újabb fokozatok, diploma megszerzésével is.

1989-ben *Igei funkciók orosz nyelvű szakszövegekben* című értekezésével egyetemi doktori fokozatot szerzett a KLTE Szláv Filológiai Intézetében. 1996-ban társadalomtudományi szakfordítói vizsgát tett az ELTE Bölcsészettudományi Karán; angol–magyar, magyar–angol szakfordító képesítést szerzett. 1997-ben pedig megvédte PhD-értekezését a Debreceni Egyetem Angol Nyelvészeti Doktori Iskolájában, melynek címe *The Role of the Verb-Centred Theory in Descriptive Translation Studies* volt. 2007-ben megvédte habilitációs értekezését a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában A fordítás mint nyelvi, kulturális és politikai közvetítés címmel. Értekezése könyv formájában is napvilágot látott. Szinte pihenés nélkül dolgozott, publikációs tevékenysége mellett könyvszerkesztői munkája is kiemelkedő.

Tudományos, valamint az egyetemi oktatást szervező tevékenységén túl legfontosabbnak a tanári tevékenységét szeretném kiemelni. Olyan egyetemi oktató volt, aki a diákjai sorsát a kezdetektől a szíven viselte. Ha új szak akkreditációját, valamilyen új programot dolgozott ki, azt is elsősorban a diákokért tette.

2006-tól kezdve a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán 50 szakdolgozatnak volt a témavezetője, több volt hallgatónak a pályáját, szakmai előmenetelét hosszan figyelemmel kísérte. Két alkalmazott nyelvészeti szakos hallgatót készített fel doktori iskolai felvételi vizsgára; ők azóta sikerrel befejezték tanulmányaikat. Hazai doktori eljárásokban főleg bizottsági tagként vett részt. 19 TDK dolgozatnak volt a konzulense.

Nyugdíjas évei alatt is folyamatosan jelentek meg újabb és újabb cikkei – erősen foglalkoztatta az időskorúak helyzete, kommunikációja. Ekkor bontakoztak ki a színek világára vonatkozó kutatásai, amelyek nyomán 2021-ben egy közel 300 oldalas könyve is megjelent *Életünk és a színek* címmel.

Betegsége megjelenéséig a munkakedve alig csökkent. Sajnos állapota néhány hónap alatt, 2024 közepétől sokat romlott és idén májusban végleg eltávozott közülünk. Kiváló kollégát, mélyen emberséges főnököt, igazi barátot – egy igaz embert veszítettünk el. Ahogy egykori munkatársa írta róla megrendülten, amikor halálának híre eljutott hozzá: „Igazi ajándék volt a személyisége, derűje, tudása, embersége, egész léte”. Saját nevemben csak megismételni tudom szavait.

